ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

На правах рукопису

ПОПОЙЛИК ЮЛІЯ ДМИТРІВНА

УДК 811.161.2: 81’42: 141.311: 22

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНЕ ТА ОБРАЗНО-СМИСЛОВЕ НАЙМЕНУВАННЯ *СВЯТОГО* В САКРАЛЬНОМУ Й ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

10.02.01 – українська мова

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
доктор філологічних наук, професор
Лесюк Микола Петрович

Івано-Франківськ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП…..……4

РОЗДІЛ І. Теоретичні основи дослідження концепту у XX–XXI століттях……..10

1.1. Концепт і концептологія – теоретичне обґрунтування…….11

1.1.1. Концепт та концептосфера в контексті культурних констант, мовно-культурних фреймів, мовних стереотипів, архетипів……..15

1.1.2. Концепт і сучасна антропоцентрична лінгвокультурологія.....18

1.2. Методологічні основи дослідження концепту……...25

1.3. Мегаконцепт СВЯТИЙ у мовній картині світу…….30

1.3.1. Ядерні та периферійні складники мегаконцепту СВЯТИЙ…….....36

1.3.2. Мегаконцепт СВЯТИЙ та його лексикографічна інтерпретація..…40

ВИСНОВКИ ДО І РОЗДІЛУ.……..……....46

РОЗДІЛ ІІ. Структурно-семантичні та образно-смислові особливості найменувань Бога, Ісуса Христа й Богородиці в сакральному дискурсі...49

2.1. Реалізація мегаконцепту СВЯТИЙ у сакральній літературі…….....50

2.2. Структура номінацій сакральних образів…….…53

2.3. Образно-смислова типологія номінативних одиниць на позначення Бога, Ісуса Христа й Богородиці…….……..…….....121

ВИСНОВКИ ДО ІІ РОЗДІЛУ ……...…..…..125

РОЗДІЛ ІІІ. Образна реалізація мегаконцепту СВЯТИЙ в українському художньо-поетичному дискурсі XIX–XX століть…….....…….……129

3.1. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичних текстах Т. Шевченка…..……..132

3.2. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичній творчості І. Франка…….……144

3.3. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичних текстах Лесі Українки…….151

3.4. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичному дискурсі XX століття……....156

ВИСНОВКИ ДО ІІІ РОЗДІЛУ…….…….…….....166

ВИСНОВКИ……...……...…….…….168
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ…….....175
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ……...……..….202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..…….…..205
ДОДАТКИ…….……208

ВСТУП

Мовознавство останніх десятиріч відзначається інтенсивним розвитком досліджень лексики сакральної сфери, яка дає змогу простежити широкий спектр мовно-ментальних явищ та культурно-духовні процеси в українській етнокультурі.

Запропонована наукова розвідка є своєрідним екскурсом у систему найменувань святих постатей християнського світу. Оптимальним способом аналізу цих найменувань та їх інтерпретації у сакральному й художньому дискурсах є застосування концептології. Різноманітні найменування святих формують мегаконцепт СВЯТИЙ, тому, власне, через призму мегаконцепту та макроконцептів розглядаємо цю систему найменувань та вербальне лексико-семантичне наповнення СВЯТОГО. Останнім часом такі проблеми цікавлять антропоцентричний напрям науки, у межах якого сформувалася нова парадигма – вивчення людського феномена в нерозривному зв’язку з мовними явищами. У цьому контексті й набуло поширення багатопланове дослідження концептів як одиниць когнітивної лінгвістики. Мегаконцепт СВЯТИЙ експлікує смислове наповнення та особливості структурування номінацій Святих, зокрема художньо-образних найменувань Бога, Ісуса Христа й Богородиці.

Теоретичне дослідження найменування Святих виконано в руслі сучасних напрямів лінгвістики, які почали формуватися ще в середині ХХ століття. Проблемам номінацій присвячені праці Дж. Лакоффа, Р. Лангакера, Дж. Міллера, Ч. Філлмора та ін., в яких розглянуто окремі поняття концептології. Подальший розвиток таких дослідженнь спостерігаємо у працях Н. Арутюнової, С. Аскольдова-Алексєєва, А. Вежбицької, М. Голянич, В. Іващенко, В. Карасика, В. Кононенка, О. Кубрякової, В. Манакіна, Т. Маслової, З. Попової, О. Селіванової, Н. Слухай, І. Стерніна, В. Телії та ін.

У поле зору лінгвістів потрапила значна кількість найменувань-концептів, які детально та системно описані в усій повноті та

поліфункціональності. Наприклад, повноаспектно дослідили їх О. Борисова (*страх*), І. Данилюк (*сміх*), С. Дроздова (*влада*), О. Задорожна (*час*), В. Кононенко (*гріх, спокута* та ін.), Ж. Краснобаєва-Чорна (*жінка*), О. Лисицька (*добро, зло*), Н. Мех (*слово, мова*), А. Огар (*земля, небо*), А. Пікалова (*людина*), В. Старко (*гра*), А. Чернова (*батько, мати*), В. Яковлєва (*сім'я*), О. Яцкевич (*воля*) та ін.

Вважаємо, що особливої уваги заслуговує найменування СВЯТИЙ, яке належить до концептосфери сакрального, є основною сакральною константою, домінантним явищем концептуальної та мовної картин світу. В українському мовознавстві проблемі дослідження сакральної сфери присвятили свої розвідки Т. Вільчинська (*концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII століть)*, Т. Космеда та Н. Плотнікова (*лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі)*, П. Мацьків (*концептосфера БОГ в українському мовному просторі)*, М. Скаб (*закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери)*, Н. Слухай (*світ сакрального слова Тараса Шевченка)*, Н. Бабич (*богословський стиль української мови*), Ю. Браїлко (*назви Богородиці в українській поезії*), О. Зелінська (*назви Ісуса Христа у текстах періоду бароко*), А. Ковтун (*лексема святий в українській прозі*), М. Лесюк (*номінації святих в українській релігійній літературі*), С. Лісняк (*семантико-стилістичні особливості назв Бога у літописних текстах*), Ю. Осінчук (*богослужбово-обрядова лексика*), Н. Пуряєва (*церковно-обрядова термінологія*), І. Судук (*біблійні порівняння у текстах Святого Письма*), Л. Шевченко (*лінгвістичне дослідження імені Ісуса Христа у Святому Письмі*) та ін.

В українській мовній картині світу мегаконцепт СВЯТИЙ постає як компонент завершеної ментальної моделі, що передбачає зв'язок між мовою, культурою та релігійною свідомістю.

Актуальність роботи визначена необхідністю розв'язання таких проблем сучасної лінгвістики: дослідження мови як засобу маніфестації

етнокультури та вивчення особливостей сакральних номінацій в українській мовній картині світу, визначення специфіки функціонування аксіологічної системи української етнокультури, ключовим компонентом якої є мегаконцепт СВЯТИЙ. Актуальним є структурно-семантичний аналіз системи номінацій та їхніх семантичних функцій в сакральному й художньому текстових масивах. Досліджувані конструкти маніфестують потенцію зазначених лексико-семантичних структур для інтерпретації не лише ідейно-культурної свідомості, але й української культури загалом. Зазначені проблеми досі не мали повноцінного комплексного висвітлення. Робота передбачає вихід за рамки традиційного формату, у межах якого розглядається концепт і апелює до дещо ширшої категорії, яка в сучасному науковому дискурсі набула нового визначення – мегаконцепт.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукових досліджень кафедри української мови ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», пов'язаних із проблематикою «Закономірності історичного розвитку і функціонування української мови». Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 12 від 28 грудня 2010 року), а також на засіданні Наукової ради «Українська мова» Інституту української мови НАН України (протокол № 58 від 5 липня 2011 року).

Джерельну базу дисертаційного дослідження становлять сакральні тексти, зокрема Святе Письмо, акафістники, молитвослови, псалтир, служебники. Фактичний матеріал налічує понад 4 000 номінацій на позначення Бога, Ісуса Христа й Богородиці, виявлених і систематизованих методом суцільного виписування. До матеріалу дослідження залучено художньо-поетичні твори українських письменників XIX–XX століть. Задля уточнення отриманої інформації було використано лексикографічні праці (тлумачні, етимологічні, релігієзнавчі та інші словники).

Об'єкт дослідження – найменування складників мегаконцепту СВЯТИЙ в українській мовній картині світу, що маніфестуються сакральними та художньо-поетичними текстами деяких українських письменників XIX–XX століть.

Предмет дослідження – мовні засоби репрезентації найменування СВЯТОГО в мовній картині світу, структурно-семантичні особливості й образний потенціал його виразників.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше на широкому матеріалі описано мовні засоби репрезентації найменуваннь СВЯТОГО, виявлено особливості реалізації семантичного та образно-смислового потенціалу цього найменування в українських сакральних текстах та художньо-поетичних творах українських письменників XIX–XX століть. Створено новий алгоритм лексико-семантичного аналізу системи номінацій СВЯТОГО в контексті дослідження його основних репрезентантів. За текстовими експлікаціями мегаконцепту СВЯТИЙ здійснено спробу комплексного та системного опису структури найменувань ключових сакральних субстанцій християнства: Бога, Ісуса Христа, Богородиці.

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні мегаконцепту СВЯТИЙ як поліфункціональної, сакральної, ієрархічної структури. Важливим є застосування спеціальних методів структурування номінацій на позначення Бога, Ісуса Христа, Богородиці в українському етнокультурному, мовному просторах. Результати дослідження розширюють знання про мову як форму вираження етнічної, релігійної свідомості, а також уточнюють інформацію про мовну картину світу та про ментальність як етнокультурну категорію.

Практичне значення. Зібраний та проаналізований матеріал може бути використаний для написання теоретичних праць із когнітивної лінгвістики, під час читання спецкурсів і проведення спецсемінарів, присвячених вивченню мови й культури, мови та релігії, зокрема при розробці навчальних курсів «Лінгвокогнітологія», «Лінгвокультурологія», «Етнолінгвістика».

Матеріалами дисертаційного дослідження можна доповнити лексикографічні праці (тлумачні словники, словники синонімів, словники порівнянь тощо).

Основні **методи дослідження** – *концептуальний аналіз* (використано для окреслення лексичних компонентів досліджуваного найменування, виявлення специфіки семантичної структури базових концептуальних складників), *контекстуальний аналіз* (для виявлення експлікаторів мегаконцепту СВЯТИЙ та їх реалізації у текстовому просторі), *метод суцільного виписування* (для встановлення обсягу мовних вербалізаторів досліджуваного найменування), *структурний* (для інтерпретації семантичних компонентів найменування), *зіставний* (при визначенні відмінностей смислового вираження найменування СВЯТОГО в сакральних текстах та художніх творах), *кількісний аналіз* (при підрахунку мовних експлікаторів найменування в текстах).

Мета роботи – здійснити аналіз найменувань мегаконцепту СВЯТИЙ в українській мовно-культурній картині світу, його вербально-образну репрезентацію, виявити основні складники найменувань у текстах сакральної та художньої літератури.

Для досягнення мети передбачено виконати такі **завдання:**

1) окреслити теоретичні засади дослідження мегаконцепту СВЯТИЙ;

2) описати особливості системи номінацій СВЯТОГО в українських текстах сакральної та авторської картин світу;

3) виявити ключові семантичні компоненти мегаконцепту СВЯТИЙ – художньо-образні номінації Бога, Ісуса Христа, Богородиці;

4) покласифікувати й описати лексико-семантичні групи, структуру найменувань на позначення Бога, Ісуса Христа та Богородиці, що формують українську сакральну та індивідуально-авторську картини світу;

5) простежити світоглядно-аксіологічну експлікацію найменувань зі значенням СВЯТИЙ у поетичних текстах деяких українських письменників XIX–XX століть.

Особистий внесок здобувача. Дисертація, автореферат та опубліковані статті, в яких викладено основні положення наукової роботи, виконані автором одноосібно.

Апробація роботи. Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри української мови ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» в 2010–2014 рр. Основні теоретичні положення, практичні результати апробовано на міжнародних, всеукраїнських наукових конференціях: Всеукраїнській науковій конференції «Літературний процес: кордони герменевтики, рецептивної поетики, теорії інтерпретації» (Київ, 8–9 квітня 2011 року), XII Міжнародних славістичних читаннях пам'яті академіка Леоніда Булаховського (Київ, 20 квітня 2012 року), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурна комунікація: мова – культура – особистість» (Острог, 26–27 квітня 2012 року), VIII Международной научно-практической конференции «Научная дискуссия: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии» (Москва, Россия, 5 февраля 2013 года), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 27–28 березня 2014 року), VIII transdyscyplinarnej międzynarodowej Konferencji Narodowej «Język doświadczenia religijnego» (Grzybowo koło Kołobrzegu, Poland, 8–10 września 2014 roku), а також на щорічних підсумкових науково-практичних конференціях професорсько-викладацького та аспірантського складу ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, 2010–2014).

Публікації. Основні теоретичні та практичні положення висвітлено в 9 публікаціях, із них 6 – у фахових, 2 – в іноземних виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, окремих підрозділів, висновків, списку використаної наукової літератури (264 позиції), переліку джерел (36 позицій), списку лексикографічних праць (31 позиція) та додатків. Обсяг дисертації – 367 сторінок, із них основного тексту – 174 сторінки.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ У XX–XXI СТОЛІТТЯХ

У сучасному світовому та українському мовознавстві на основі вже наявних створюються нові теорії й методи дослідження, які дозволяють глибше пізнати особливості мови, її вплив на носія, а отже, й дослідити характер формування культурних цінностей народу.

Мова у зв'язку з культурою є ключовим чинником у формуванні особистості, фундаментальною сферою її існування. Особливого значення набувають дослідження мовної картини світу (далі – МКС), яка в поєднанні з концептуальною (далі – ККС) відображає культурну неповторність того чи того суспільства. Таке розуміння уможливлює трактування мови як когнітивного механізму, оскільки вона тісно пов'язана з пізнанням, свідомістю, досвідом індивіда.

У результаті когнітивних процесів сформувалося поняття концепту, який найбільш повно через мовні засоби здатен відтворити систему уявлень та світосприйняття людини. Саме тому важливим є питання дослідження когніцій, проблем концептуального аспекту вивчення мови та культури. Значний дослідницький інтерес викликає питання концепту як мовнокультурної категорії.

Проблему вивчення концептів висвітлено в низці наукових праць, але вона все ж потребує наукового доповнення:

- теоретичного уточнення аспектів вивчення концепту (підрозділ 1.1);
- встановлення відмінностей від архетипів, культурних констант, стереотипів, фреймів (підрозділ 1.1.1);
- інтерпретації концепту в лінгвокультурологічній науці (підрозділ 1.1.2);
- аналізу методологічних принципів опису концепту (підрозділ 1.2);

- окреслення особливостей мегаконцепту СВЯТИЙ у мовній картині світу (підрозділ 1.3);
- моделювання основних функціональних репрезентантів концепту (підрозділ 1.3.1);
- висвітлення головних інтерпретацій ключового концепту в лексикографічній практиці (підрозділ 1.3.2).

У лінгвістиці існує чимало підходів до концепту як мовного явища. Спробуємо окреслити у цьому дослідженні своє бачення концепту, його смислових варіацій крізь призму сакральної та художньої літератури.

1.1. Концепт і концептологія – теоретичне обґрунтування

У кінці XX – на початку XXI століть спостерігається значний розвиток досліджень, присвячених проблемам когнітивної лінгвістики. Про таку галузь науки стало відомо 1989 року в Німеччині на Міжнародному симпозіумі, завдяки якому створено журнал «Когнітивна лінгвістика». У вітчизняній науці когнітивна лінгвістика з'явилася у вигляді перекладів іноземних джерел.

Зокрема, когнітивну науку, в центрі уваги якої «перебуває мова як загальний когнітивний механізм», виокремлює В. Дем'янков [247, с. 304]. О. Селіванова підкреслює, що *когнітивна лінгвістика* – це «галузь мовознавства, яка вивчає мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки й використання знань, спрямована на дослідження способів концептуалізації й категоризації певною мовою світу дійсності та внутнішнього рефлексивного досвіду. Об'єктом когнітивної лінгвістики є мова як експонент когнітивних структур і процесів свідомості» [194, с. 365], ключовими поняттями – «поняття інформації і її обробки людським розумом, поняття структур знань і їх репрезентації у свідомості людини і мовних формах» [146, с. 8]. Когнітивна лінгвістика вивчає «ментальні процеси, які виникають при сприйнятті, осмисленні <…> та пізнанні дійсності свідомістю, а також види і форми їх ментальних репрезентацій» [180, с. 12], а одним із

завдань цієї галузі є «визначення специфіки категоризації та концептуалізації досвіду в колективній свідомості носіїв мови» [194, с. 370].

У сучасному мовознавстві виділяють *лінгвістичну концептологію*. Концептологія як галузь науки досліджувалася впродовж кількох століть. Її ідеї, вважає В. Кононенко, «ґрунтуються на спільних теоретико-методологічних засадах і принципах і проектуються на різні гуманітарні сфери, реалізуються в царині зіткнення наукових підходів і методик дослідження, зокрема з позиції психолінгвістики, лінгвокультурології, лінгвістичної філософії» [112, с. 111]. Згідно з твердженням В. Іващенко, цей напрям науки виник «на межі взаємодії когнітивної та антропоцентричної наукових парадигм» [88, с. 3]. Т. Космеда та Н. Плотнікова вважають, що завдання лінгвоконцептології – «досліджувати, як людська свідомість концептуалізує реальність й оформлює її у мовні знаки, що органічно вплітаються в систему сучасного наукового знання» [117, с. 76].

Ключовим аспектом когнітивної лінгвістики й центром її дослідження є поняття *концепту*. Існують різні погляди на це поняття. Зокрема, З. Попова і Й. Стернін зазначають, що концептологія як наука використовує поняття *концепт* для «позначення моделюючої лінгвістичними засобами одиниці національної когнітивної свідомості, одиниці моделювання й опису національної концептосфери» [180, с. 22].

О. Селіванова розглядає *лінгвоконцептологію* як галузь когнітивної лінгвістики, метою якої є «опис концептів і мовних засобів їхньої репрезентації» [194, с. 403], аналізує залежність концептуалізації від «етносвідомості, соціуму, культури, субкультури певної групи, індивідуальної свідомості», доводить, що концептуалізація формує концептуальну систему, «складниками якої є *концепти* – інформаційні структури свідомості, різносубстратні за способами формування та представлення знань про певні об’єкти та явища» [194, с. 404].

А. Бабушкін розрізняє концепт як дискретну одиницю колективної свідомості, яка «відображає предмет реального або ідеального світу, що

збережена в національній пам’яті носіями мови у вигляді пізнаного, вербально позначеного субстрату» [16, с. 95]. Концепти як елементи концептуальних систем описують процеси духовного життя, минуле світосприйняття в поєднанні із сучасним, формують знання про світ.

В. Колесов трактує концептологію як науку про концепти, які є сутностями «загальнонародного підсвідомого, вираженого вербально в словах і граматичних формах рідної мови» [109, с. 5]. Згідно із твердженням О. Кубрякової, у мисленнєвих процесах людина оперує концептами «для об’єктивації думки, її вербалізації в зовнішній мові» [126, с. 317]. Різноманітність теорій доводить, що науковці не дотримуються єдиного погляду на становлення та визначення цієї лінгвістичної науки.

Когнітивна лінгвістика трактує концепт переважно як ментальне утворення у свідомості індивіда, що формується під впливом мови як системи та культурно-історичного розвитку суспільства.

Концепт у лінгвістиці тлумачиться по-різному. У ХХ столітті такий термін трактувався як мисленнєве утворення. Зокрема, С. Аскольдов вказує на психофізіологічну природу концепту, «мисленнєве утворення, яке заміщує нам у процесі думки невизначену кількість предметів одного і того самого роду» [12, с. 269]. Д. Лихачов же вважає, що концепт постає посередником між словами і дійсністю. І. О. Голубовська формулює визначення концепту як комплексу «культурно детермінованих уявлень про предмет» [52, с. 108]. Мовознавець М. Болдирєв доводить, що «концепти – це ті ідеальні, абстрактні одиниці, смисли, якими людина оперує в процесі мислення. Вони відображають зміст отримання знань, досвіду, результатів усієї діяльності людини і результати пізнання нею навколишнього світу у вигляді певних одиниць, «квантів» знання» [25, с. 23–24]. М. Піменова розуміє концепт як «національний образ (ідею, символ), ускладнений ознаками індивідуального уявлення» [5, с. 14].

Можна зробити висновок, що концепт для когнітивної лінгвістики – це мисленнєва структура, яка сформована свідомістю людини, мотивована уявленням про певну картину світу, виявляється в мові та культурі.

Доцільно виокремлювати терміни «концепт» та «лінгвокультурний концепт». За В. Карасиком, лінгвокультурний концепт – це напрямок від культури до індивідуальної свідомості. Учений також виділяє лінгвокогнітивний концепт як напрямок від індивідуальної свідомості до культури [96, с. 117].

Розбіжності в поглядах на поняття концепту можна пояснити тим, що його інтерпретація як когнітивної категорії формувалася впродовж останніх десятиліть під впливом різних наукових тенденцій. Зокрема, російський учений Г. Слишкін стверджує, що концепт – «це одиниця, яка зводить воєдино результати різних пізнавальних процесів та ментальних операцій, опредмечених у мові й експлуатованих у комунікації» [209, с. 29–30]. Мовознавець зазначає, що «у категорію «концепт» вилилась потреба в синтезі різних форм культури, раніше орієнтованих на взаємопротиставлення» [там само]. Такий підхід дає підставу говорити, що концепт поєднує етнокультурні особливості, відтворюючи їх мовними засобами.

З погляду В. Карасика, «концепт як ментальне утворення у свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціуму, тобто в кінцевому результаті на культуру, а концепт як одиниця культури є фіксацією колективного досвіду, який стає надбанням індивіда» [96, с. 117]. Концепти – вважає В. Манакін, «складають частину когнітивної пам’яті слів, зв’язують смислові характеристики словесного знака з системою традицій і духовних цінностей народу» [144, с. 27], а О. Кубрякова називає концепт терміном, «який служить для пояснення одиниць ментальних чи психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання й досвід людини» [124, с. 90]; оперативною, змістовою одиницею пам’яті, «ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці» [там само]. Виходячи з таких різноманітних суджень і

положень, можемо зробити висновок, що *концепт – це образне утворення у свідомості мовно-культурного носія, змодельоване знаннями й уявленнями про окрему картину світу, структуроване аксіологічною системою та проектоване на певний часовий період.*

1.1.1. Концепт та концептосфера в контексті культурних констант, мовно-культурних фреймів, мовних стереотипів, архетипів

Концептуальний вектор сучасної гуманітарної науки формує одну із важливих категорій когнітивної лінгвістики – поняття *концептосфери*. Першим у наукових дослідженнях його використав Д. Лихачов. За висловом ученого, це мисленнєва сфера, яка складається з концептів, що існують у вигляді мисленнєвих понять, фреймів, схем. Учений розглядав концептосферу як сукупність концептів нації й уважав, що чим багатшими є культура нації, її фольклор, література, наука, образотворче мистецтво, історичний досвід, релігія, тим багатшою є концептосфера народу [цит. за: 180, с. 36]. В. Кононенко визначає концептосферу як «комплекс понять, слів, образів, символів» [112, с. 112].

Схожою з Д. Лихачовим є теорія З. Попової, Й. Стерніна, які пропонують розглядати концепт і концептосферу як ментальні сутності, як упорядковану сукупність концептів людства, інформаційну базу мислення [180, с. 36], «концепт як результат освоєння світу певною лінгвокультурною спільнотою закріплюється в концептосфері народу» [37, с. 91]. Саме такі тлумачення акцентують увагу на мисленнєвій та ментальній природі досліджуваного феномену.

Для нашого дослідження *концептосфера – це сфера сакрального, сукупність концептів – образів, найменувань божественних субстанцій у сакральній та художній літературі.*

У сучасній гуманітарній науці окрім *концепту* виділяють ще й інші поняття, які формують синонімічний терміно-понятійний ряд, але, попри це,

залишаються усе ж відмінними категоріями. До них належать: культурні константи, фрейми, архетипи та культурні стереотипи.

Константи культури тлумачаться як концепти, які з'явилися ще на ранньому етапі розвитку культури і простежуються крізь усю історію народу та реалізуються в поглядах письменників. Ю. Степанов зазначає, що константи культури – це й постійні принципи культури [213, с. 76].

Культурні константи – стійкі елементи культури, представлені багатовіковою історією, що передають ціннісну інформацію, кодовану мовою. Для мегаконцепту СВЯТИЙ константою є сакральна сфера як оцінний первісний складник культури.

Важливою проблемою когнітивного аспекту дослідження мовних явищ є диференціація понять *концепт* і *фрейм*. Одними з перших дослідженням фреймів займалися С. Тейлор, М. Мінський [154]. Фрейм трактується як структура репрезентації знань, у якій відображено набуту дослідним шляхом інформацію про деяку стереотипну ситуацію, про текст, що цю ситуацію описує [192, с. 304].

За твердженням М. Мінського, знання людини про світ будуються у вигляді *фреймів-сценаріїв* [154, с. 132]. Т. ван Дейк іменує фрейми-сценарії концептуальними фреймами, які «організовують нашу поведінку і дозволяють правильно інтерпретувати поведінку інших людей» [61, с. 17], фрейми містять додаткову інформацію для утворення концептів. На образному змісті фреймів наголошує В. Красних і зауважує, що вони можуть бути представлені не тільки «сценаріями», а й образами [122, с. 288]. Звідси теза про те, що будь-яка мовна чи концептуальна картина світу організована за певними схемами та формами. Ці схеми (моделі, сценарії) є нічим іншим, як сценаріями нашого мислення та мовлення.

Отже, *фрейми-сценарії*, на відміну від концептів, наділені ознакою, яку можна назвати моделлю, сценарієм, якщо концепт – це структура, що виражає більш загальне значення фрейму, розширює його ментальні ознаки.

Мовно-культурні фрейми репрезентують конкретні поняття у свідомості, сприяють цілісному розумінню концепту.

У контексті перелічених підходів та вчень про ментально-культурні утворення необхідно виділити *архетип*. Архетип, на відміну від попередніх категорій, репрезентує первісну вроджену психічну структуру, яка забезпечує цілісність і єдність людського сприйняття, виявляється у знакових продуктах культури [192, с. 40]. Одними з основоположників вчення про архетип були К. Юнг, який тлумачив архетип як відтворення досвіду предків, а також З. Фройд із його теорією «індивідуального позасвідомого», яке ґрунтується на архетипах первісного суспільства. Сучасна українська дослідниця Н. Слухай в архетипах вбачає «найбільш фундаментальні загальнолюдські міфологічні мотиви, предковічні схеми уявлень, що залягають у підґрунті будь-яких художніх структур» [207, с. 8]. На думку Т. Космеди та Н. Плотнікової, архетип – це «концепт, що у вербальній та невербальній формах фіксує збережений у людській пам'яті архаїчний, первісний образ» [117, с. 58]. Отже, архетипи відображають універсальні структури свідомості як віддзеркалення досвіду й усталених ідеалів. Такі структури відтворюють збережені в колективній свідомості первісні поняття, які доповнені новими смисловими значеннями, культурно-ментальним розвитком (у мегаконцепті СВЯТИЙ – це побутові й язичницькі його першообрази).

У мовознавстві ще розглядають проблему співвідношення концепту та стереотипу. У наукову сферу поняття *стереотип* уведене У. Ліппманом у XX столітті. Його дослідженням також займалися Ю. Апресян, Ю. Сорокін, Ж. Коллен, В. Рожков, В. Красних, С. Толстая та інші. Спроба порівняти концепт та стереотип здійснена у праці В. Красних. Різницю між концептом та стереотипом дослідниця показала з допомогою таких аргументів:

1) концепт – ідея, поняття, непрототипний; стереотип – образ-уявлення, прототипний;

2) концепт – ширше поняття, що виявляє себе у вільних асоціаціях; стереотип – більш обмежений, виявляється в передбачених асоціаціях;

3) концепт – поняття абстрактного рівня, дозволяє виводити архетипи; стереотип – більш конкретний (через свою образну природу);

4) концепт – феномен парадигматичного плану; стереотип – функціональний, виявляється в комунікативній поведінці тощо [122, с. 271].

Виходячи з тверджень дослідників, можемо сказати слідом за Н. Шармановою, що стереотип – це своєрідний орієнтир людини в житті [240, с. 57], одиниця, поняття, що ґрунтується на вже наявному, передбаченому уявленні етносу про певну картину світу та реалізується в мові.

Мовні стереотипи – носії усталених поглядів й асоціацій, що розгортаються за конкретною, вже сформованою схемою певної культури та її ідеології. Стереотипами можна вважати індивідуально-авторські бачення СВЯТОГО під впливом усталеної інформації.

У дослідженні надаємо перевагу поняттю «концепт», який є компонентом мовної картини світу, відображає зумовлене культурою та відтворене мовою знання й уявлення людини про світ.

1.1.2. Концепт і сучасна антропоцентрична лінгвокультурологія

Період кінця XX – початку XXI століть став визначним у становленні антропоцентричних переконань науки. В епіцентрі досліджень постала когнітивна галузь лінгвістики, складником якої є вчення про людське мислення, картину світу, пізнавальні процеси свідомості, які репрезентовані мовними та концептуальними особливостями.

Сучасна лінгвістика характеризується особливою увагою до еволюції мовних явищ. За свідченням Ю. Степанова, у мовознавстві «змінили одне одного різні визначення мови», при цьому «еволюція відбувалася так, що кожне наступне визначення не витісняло попереднє повністю, а вбирало в себе деякі його ознаки» [247, с. 7]. У процесі таких змін у 60-х роках XX століття відбулася «когнітивна революція» в дослідженні мови. Основним завданням було дослідження людини в її історичному та культурному розвитку. Цілком слушно зазначає Р. Фрумкіна, що «в науці про мову немає місця головному,

що створило людину і її інтелект, – культурі» [247, с. 104], оскільки культура, як і мова, є невід'ємним складником в становленні етноспільноти. Ще у дослідженнях В. фон Гумбольдта, Е. Сепіра, Б. Уорфа наголошено на зв'язку мови та культури.

На думку В. Маслової, «культура формує і організовує думку мовної особистості, формує і мовні категорії, і концепти» [146, с. 27]. Культурі притаманні свої цінності, тенденції, ідеали, з допомогою яких вона створює особистість як носія мови, систему духовних цінностей етносу, визначає спосіб існування людини.

Особливістю сучасного мовознавства є *антропоцентричний підхід* до вивчення мови, в основі якого – дослідження людини як мовної, культурної, індивідуальної особистості. До антропоцентричного підходу зверталися ще античні філософи: Сократ, Платон, Аристотель, Протагор та ін. Антропоцентризм у лінгвістиці тлумачиться О. Селівановою як методологічний принцип, «застосовується під час дослідження мови як продукту людської діяльності» [194, с. 38], спрямовує дослідження «у бік вивчення мовної особистості, її індивідуальних смислів, мовної, комунікативної та культурної компетенції» [194, с. 40]. За визначенням В. Постовалової, «в антропологічній парадигмі вивчення мови орієнтуються на розуміння мови у тісному зв'язку з буттям людини, з людською свідомістю, мисленням, культурою, предметно-практичною і духовною діяльністю» [247, с. 406], а отже людська особистість з її ідеалами, мовою, культурою, переконаннями постає «центром всесвіту».

У такому контексті антропоцентрична парадигма та проблема взаємозв'язку мови й культури свідчать про існування кількох наукових напрямів сучасної лінгвістики. Оскільки антропоцентризм досліджує мовну особистість з її культурними ознаками, то він є основою для лінгвокультурної галузі мовознавства. Для нашого дослідження важливими є лінгвокультурний та когнітивний підходи до вивчення мовних явищ.

Проаналізуємо погляди науковців на становлення *лінгвокультурології* як етнокультурного складника. Така галузь науки вивчає взаємозв'язок та вплив мови й культури, виявляє в мові компоненти, які зумовлені етнокультурними особливостями, а також мовною картиною світу.

За свідченням В. Карасика та Г. Слишкіна, «будь-яке лінгвокультурологічне дослідження є одночасно і когнітивним» [5, с. 12], тому доцільним є теоретичний розгляд цих галузей лінгвістики. *Лінгвокультурологія* як галузь лінгвістики, вважає Г. Богданович, «сформувалася в умовах парадигмальних змін у науці, пов'язаних, з одного боку, зі змінами у свідомості суспільства, з іншого – з упровадженням принципу антропоцентризму, увагою до мови «в дії» та до носія таких дій – людини» [22, с. 16]. У зв'язку з таким твердженням актуальною є теорія В. Воробйова, згідно з якою *лінгвокультурологія* – комплексна наукова дисципліна синтезуючого типу, що вивчає взаємозв'язок та взаємодію культури і мови в її функціонуванні й відбиває цей процес як цілісну структуру одиниць в єдності їх мовного і позамовного (культурного) змісту з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні норми (система норм і загальнолюдських цінностей) [48, с. 37]. Лінгвокультурологія як галузь етнолінгвістики досліджує відтворення засобами мови особливостей культури, зорієнтованої на певну етносвідомість.

Аналізована галузь науки вивчає фіксацію в мові культурних надбань певних груп народу. У тлумаченні лінгвокультурології В. Масловою йдеться про те, що досліджувана галузь вивчає «звичаї, звички, обряди, ритуали, символи культури» [146, с. 23], а також розглядає «мову як феномен культури» [146, с. 8]. Подібну інтерпретацію *лінгвокультурології* як наукової дисципліни наводить М. Алефіренко, зазначаючи, що вона «вивчає способи і засоби репрезентації в мові об'єктів культури, особливості відтворення в мові менталітету того чи іншого народу, закономірності відтворення в семантиці мовних одиниць ціннісно-смислових категорій культури» [2, с. 21]. Варта уваги думка С. Воркачова про те, що завданням лінгвокультурології є

«вивчення й опис відносин мови і культури, мови й етносу, мови і народного менталітету» [45, с. 64]. У своїх дослідженнях концептів народної культури С. Є. Нікітіна надає значення семантичному описові концептів, який може бути здійснено через опис їх у зв'язку з іншими концептами тієї самої культури [162, с. 118]. За О. Селівановою, особливістю *лінгвокультурології* є спрямування дослідницького інтересу «не лише на етнічну культуру і її відбитки в мові й мовленні, а на відображення в мові й текстах надбань світової культури, інших культур різних епох, а також субкультур різних угруповань людей у межах етносу та поза його межами» [194, с. 261] й, очевидно, констатація певної мовно-культурної дійсності. Серед напрямів сучасної *лінгвокультурології* дослідниця виділяє *концептологічний* – «опис наявних у відповідній культурі концептів на текстовому матеріалі різних сфер спілкування, встановлення культурних домінант різних етносів» та *лексикографічний* – «укладання різних словників і довідників, які містять культурну інформацію» [194, с. 261]. Цей напрям дозволяє структурувати семантику мовних одиниць, простежити історичний розвиток лексем.

У межах лінгвокультурологічного підходу науковці (В. Карасик, В. Маслова) виділяють *культурний концепт* як смислове утворення, в якому виокремлюються ціннісність, образність [96, с. 109], це «перш за все ментальні сутності, в яких відображено «дух народу», що визначає їх антропоцентричність – орієнтацію на духовність, суб'єктивність, соціальність і «особисту сферу» носія етнічної свідомості» [43, с. 49]. Такий концепт «розрізняється за належністю до того чи іншого соціального стилю суспільства» [96, с. 118].

В. Карасик та Г. Слишкін наголошують на *лінгвокультурному концепті,* що «відрізняється від інших одиниць, які використовуються в лінгвокультурології, своєю ментальною природою» [5, с. 12], адже кожній ментальній спільноті притаманні свої, індивідуальні концепти. Науковці виокремлюють *найважливіші характеристики лінгвокультурних концептів*:

1) комплексність побутування (концепт перебуває у свідомості, культура детермінує його, мова – сфера його опредмечення);

2) ментальна природа (концепт знаходиться у свідомості, де взаємодіє з мовою та культурою);

3) ціннісність (концепт сприяє дослідженню культури, в основі якої ціннісний принцип);

4) умовність і розмитість (концепт не має чітких меж, найбільш актуальні асоціації створюють ядро концепту, менш значущі – периферію);

5) мінливість (актуальність концепту, його образна й понятійна складові можуть змінюватися);

6) обмеженість свідомістю носія (концепт існує в індивідуальній або колективній свідомості);

7) трикомпонентність (ціннісний, образний і понятійний склад концепту);

8) поліапелятивність (апеляція до концепту мовними одиницями різних рівнів: лексемами, фразеологізмами, словосполученнями, реченнями);

9) багатомірність (традиційні одиниці когнітивної лінгвістики (фрейми, сценарії, скрипти) можуть використовуватися дослідниками для моделювання концепту);

10) методологічна відкритість і полікласифікаційність (у рамках лінгвокультурологічної науки допускають використання як лінгвістичних, так і нелінгвістичних методів; концепти можна класифікувати за темою, носіями, типом дискурсу) [5, с. 12–13].

Отже, значення концепту можна встановити розумінням його як одиниці свідомості, сформованої культурою.

Мовознавець Г. Воркачов пропонує три аспекти розуміння концепту в контексті лінгвокультурології:

1) у найширшому розумінні до концептів належать лексеми, значення яких становлять зміст національної мовної свідомості та формують «наївну

картину світу» носіїв мови; сукупність таких концептів утворює концептосферу мови;

2) у більш вузькому розумінні до концептів відносять семантичні утворення, що позначені лінгвокультурною специфікою й характеризують носіїв певної етнокультури;

3) до концептів зараховують семантичні утворення, які є ключовими для розуміння національного менталітету [43, с. 39].

Концепт як культурне утворення, пояснює Ю. Степанов, – це «згусток культури у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, а з іншого боку, концепт – це те, що людина сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [213, с. 40]. У концепті реалізуються соціокультурний досвід і світосприйняття, утворюючи нові ментальні, мовно-модельовані характеристики. Дж. Лакофф доводить, що наша концептуальна система відіграє головну роль у визначенні щоденних реалій [252, с. 4], що свідчить про взаємозв'язок людської психіки з етномовно-культурними особливостями, у результаті чого утворилися такі структури, як концепти. Н. Венжинович вважає концепти «первинними культурними утвореннями, вираженням об'єктивного змісту слів, які мають смисл і тому входять у різні сфери буття людини» [37, с. 89]. Концепти допомагають зрозуміти сутність, основи людської думки, у них зосереджено те, як мовно-культурна спільнота відтворює фрагменти дійсності.

У дослідженні мови й культури потрібно використовувати смислотвірні концепти тієї чи іншої культури, адже в кожній культурі зі зміною епох з'являються нові поняття. Тому справедлтво наголошує М. Піменова, що «кожну національну культуру відрізняють специфічні мовні образи, які утворюють особливий код культури» [5, с. 16], оскільки культура передається етносом у формі мовленнєвих засобів концептуальними структурами.

У сучасній лінгвістичній науці можна простежити тенденцію взаємовпливу *когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології*. З цього приводу М. Алефіренко пише про взаємозв'язок цих двох наук, який

«дозволяє проникнути в один із найпотаємніших куточків культури – мовну свідомість» [2, с. 17], що уможливлює розуміння та визначення поняття концепту як мовного та культурного феномену.

За спостереженнями В. Іващенко, якщо «на стику когнітивної лінгвістики та когнітивної психології формується загальна тенденція до визначення концепту як одиниці пізнання (пізнавання) – когнітивної структури, то в лінгвокультурологічних дослідженнях – це тенденція до його інтерпретації як одиниці знання (індивідуального і/або колективного, наївно-побутового чи наукового) або інформаційної одиниці – інформеми, що є концептуальним вираженням досвіду як окремо взятої особистості, так і соціуму загалом» [88, с. 26]. Концепт для когнітивної лінгвістики є виразником думки, пізнавальної діяльності людської психіки та мисленнєвих інформаційних утворень для конструювання концептосфери людини, а для лінгвокультурології він є виразником цілісної ментальної діяльності особистості чи соціокультурної групи, що зумовлена культурою та притаманною їй мовою.

Когнітивна лінгвістика та лінгвокультурологія – «наукові феномени» сучасної антропоцентричної лінгвістики. Вони пов’язані дослідженням мови у зв’язку зі свідомістю чи культурою і, як наслідок, концептуалізацією дійсності, тому «усвідомлення концепту як ментального утворення дозволяє не тільки реконструювати ментальний світ носіїв концептуальної системи, але й відтворити поряд із світом психіки і його етнокультурний образ» [39, с. 58]. При аналізі таких напрямів лінгвістики встановлено, що спільною особливістю цих галузей науки є вивчення та дослідження концептів у відповідній інтерпретації.

У сучасній антропоцентричній науці концепт функціонує як ментальна одиниця соціальної спільноти, яка з допомогою мовних засобів відтворює загальнокультурні ознаки цієї соціальної спільноти, фіксує взаємозв’язок та вплив мови й етносвідомості.

1.2. Методологічні основи дослідження концепту

Проблема дослідження концептуальних структур перебуває в центрі наукових пошуків мовознавців. Концепт є складною ментальною єдністю із притаманною їй поняттєво-образною структурою, а його компоненти визначаються мовними компонентами, які моделюються мовленнєвою ситуацією й утворюють його структурну модель. Структура концепту як «сукупність узагальнених ознак, необхідних і достатніх для ідентифікації предмета чи явища як фрагмента картини світу» [109, с. 152], формується на підставі логічних взаємозв'язків, а «зіставлення всіх доступних мовних засобів репрезентації концепту в системі мови й мовлення дозволяє виявити основний зміст концепту» [37, с. 92].

Важливим етапом опису концепту є виокремлення його методологічних засад, тому розглянемо окремі з них.

Метод семантико-когнітивного аналізу. В основі методу – теорії представників Воронезької лінгвістичної школи З. Попової і Й. Стерніна. Такий аналіз передбачає, що «в процесі лінгво-когнітивного дослідження від змісту значень ми переходимо до змісту концептів» [5, с. 9], і, як наслідок, виникають дві можливості використання отриманих даних:

1) повернення до мови – когнітивна семасіологія: використання отриманих когнітивних знань для пояснення процесів у семантиці мови й поглибленого вивчення лексичної і граматичної семантики;

2) рух до свідомості – лінгвокогнітивна концептологія: моделювання концептів як одиниць національної концептосфери, національної культури [5, с. 9].

Семантико-когнітивний метод передбачає декілька етапів:

1) побудова номінативного поля;

2) аналіз і опис семантики мовних засобів, що входять до номінативного поля концепту;

3) когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів – когнітивні ознаки, які формують досліджуваний концепт як ментальну одиницю;

4) верифікація отриманого когнітивного опису в носіїв мови (такий етап факультативний, але бажаний, оскільки носії мови можуть підтвердити чи спростувати правильність виокремлення дослідником когнітивної ознаки);

5) опис змісту концепту у вигляді переліку когнітивних ознак [180, с. 160].

Застосування семантико-когнітивного методу дозволяє виокремити лексико-семантичні групи, описати образно-смислові елементи досліджуваного мегаконцепту СВЯТИЙ. Складові компоненти таких груп виокремлено на основі синонімічних ознак. Розкриття семантики, наприклад, мегаконцепту СВЯТИЙ, опирається на метод аналізу лексикографічних дефініцій для виділення основних та другорядних значень, деривaційних похідних мегаконцепту. Структурно-семантичний метод у нашому дослідженні доповнено прийомами суцільного виписування матеріалу та кількісних підрахунків.

Структура номінацій святих осіб відзначається неоднорідністю, а саме різними номінаціями за будовою та семантичним значенням. У дослідженні акцентовано на одно-, дво-, три- та полікомпонентних номінаціях. Серед однокомпонентних лексем переважають назви з однією основою *(Творець, Син, Мати, Діва)*, трапляються також номінації з кількома основами *(Вседержитель, Світлодавець, Богонемовля, Довготерпеливий, Богоневіста, Богородителька)*. Дво-, три- та полікомпонентні структури у переважній більшості функціонують як цілісні сполучення слів *(Господь Бог, Отець Небесний, Владика Христос, агнець Божий, Господь Ісус Христос, Богородиця Діва, блаженна обитель світла, Сина Предвічного оселя).*

Теорія метафори. Дослідженню цієї теорії сприяли ідеї представників Кемеровської школи. Зокрема, М. Піменова вважає, що когнітивний підхід до дослідження семантики слова полягає у вивченні самого значення слова, у

якому фіксуються не тільки ознаки, необхідні для ідентифікації позначуваного, але й наївні (буденні) знання про позначуване, що реалізуються у метафорах і метоніміях. Такий підхід вивчення концептуальної структури дозволить реконструювати концепт через його мовне вираження [5, с. 14]. Дослідниця пропонує алгоритм аналізу концептів:

1) аналіз лексичного значення й внутрішньої форми слова, що репрезентує концепт;

2) виявлення синонімічного ряду лексеми-репрезентанта концепту;

3) опис способів категоризації концепту в мовній картині світу;

4) визначення способів концептуалізації як вторинного переосмислення відповідної лексеми, дослідження концептуальних метафор і метонімій;

5) дослідження сценаріїв [5, с. 15].

Когнітивна метафора – «метафора певного типу, що є знаряддям когнітивних процесів формування нових ментальних категорій, утворення нових концептуальних систем, народження нового знання» [294, с. 219]. Метафора дозволяє здійснити аналіз концепту за допомогою його мислиннєво-оцінних значень. Метафора «розглядається як бачення одного об’єкта через інший і в цьому сенсі є одним із способів репрезентації знань у мовній формі» [124, с. 55]. Різновекторність метафори дозволяє глибше розглянути концептуальні орієнтири суспільства, функціонування мови в ньому.

Представники Кемеровської школи виділяють основні принципи вивчення концепту:

1) вибір ключового слова-репрезентанта концепту;

2) збір фактичного матеріалу;

3) дослідження етимології слова-репрезентанта концепту;

4) виявлення понятійних ознак на основі аналізу словникових дефініцій;

5) опис стереотипів певної лінгвокультури [109, с. 149–151].

Лінгвокультурологічна теорія ґрунтується на ідеях В. Карасика та С. Воркачова. Як зазначає В. Карасик, концепт – багатовимірне ментальне

утворення з трьома важливими компонентами – образним (зорові, слухові характеристики предметів), поняттєвим (мовна фіксація концепту, його позначення, опис, дефініція), ціннісним (важливість цього психічного утворення) [95, с. 9–10].

У діахронному розвитку культури концепт є результатом мовного поєднання історичного досвіду конкретного періоду.

Метод концептуального аналізу. Концептуальний аналіз досліджує концепт як результат взаємовпливу індивідуального та суспільного мовлення. При такому підході заслуговують на увагу особисті знання носія мови, передані через досвід та культурне тло. Вони відтворюють уже відомі усталені поняття. Як стверджує В. Телія, «концептуальний аналіз – це дослідження, для яких концепт є об'єктом аналізу» [224, с. 97]. Н. Венжинович доводить, що об'єктом концептуального аналізу є «смисли, що передаються окремими словами, словосполученнями, типовими пропозиціями та їхніми реалізаціями у вигляді конкретних висловлювань, а також окремими текстами і навіть цілими творами» [37, с. 92].

Концептуальний аналіз передбачає «включення в поняттєвий комплекс різних когнітивних категорій – предикативності, означуваності, процесуальності, отож врахування субстантивних, ад'єктивних і дієслівних позначень у їх взаємодії» [113, с. 113]. Процес відтворення об'єктивної реальності починається з мисленнєвої діяльності. Це створює набір когнітивних структур, які комунікатор передає реципієнтові та які стають загальновідомими, уможливлюють існування концептів.

За допомогою методики концептуального аналізу «очевидним стає зв'язок семантики та культури» [117, с. 63], тому «поряд з дослідженням сполучуваності для розуміння концепту слід також звернутися і до аналізу широкого контексту, до типології культури, фокуса культури під час номінування концепту», наголошує Н. Венжинович [39, с. 56], оскільки такі фактори дозволять простежити реалізацію концепту в конкретній культурі.

Як зауважує Н. Єсипенко, під час розгляду концепту в текстовому масиві «методика концептуального аналізу повинна опиратися на результати статистичних методів у процесі дослідження вербалізованої структури концептів, визначення ієрархії концептів, зокрема в авторському тексті. Методи концептуального аналізу лексико-семантичної системи твору, відтворення мовної картини твору та вербалізованих концептів не можуть бути адекватно сприйнятими без їхнього кількісного відображення» [72, с. 254], кількісні підрахунки визначають вагомість концептів, потрібність їх уживання.

Дослідження концептів передбачає їх структурний поділ. Класифікацію концептів за смисловим обсягом або ступенем внутрішньоструктурної інтеграції здійснює В. Іващенко. Дослідниця виділяє макроконцепти (складні) з розгалуженою асоціативно-вербальною сіткою смислових зв'язків і мікроконцепти (прості) зі структурованою семантичною сіткою в одному напрямку [88, с. 79]. Мовознавець О. Сапогова виокремлює рівні побудови концептосфери, у яких мегаконцепти визначають індивідуальній свідомості межі явищ, що змінюються на рівні пізнання, доступного соціуму. Макроконцепти науковець трактує як маніфестації мегаконцептів в етносоціокультурних хронотопах [190]. Е. Різяпова зазначає, що макроконцепти можуть «використовуватися при інтерпретації блоків лексем і класів слів досить великого об'єму» [188, с. 111]. У дослідженні поняття СВЯТИЙ іменуємо мегаконцептом із складовими номінаціями Бог, Ісус Христос, Богородиця.

Методики концептуального аналізу застосовують подібні схеми дослідження концептів: це етимологічний аналіз, контекстуальне дослідження, вивчення словникових дефініцій, компонентний аналіз. Тому, аналізуючи концепт СВЯТИЙ, використовуємо комплексну методику.

На основі методів аналізу концептів пропонуємо таку послідовність дослідження концепту:

1) трактування тлумачень концепту;

2) визначення ядерних та периферійних компонентів мегаконцепту СВЯТИЙ, опис його словникових дефініцій;

3) кількісна класифікація лексико-семантичних груп номінацій, що відображають мегаконцепт СВЯТИЙ у сакральному та художньому дискурсах;

4) виокремлення синонімічних, метафоричних репрезентантів номінацій Бог, Ісус Христос, Богородиця, аналіз їхньої структури;

5) визначення домінантних елементів у структурних репрезентантах досліджуваного мегаконцепту;

6) аналіз фразеологічних одиниць, які репрезентують мегаконцепт СВЯТИЙ у авторських текстах.

Отже, концепт можна розглядати крізь призму методики його дослідження, яка умажливлює розуміння його трансформації в текстах. Під час аналізу концепту в сакральних текстах більш доцільним буде застосування семантико-когнітивного методу. Дослідження поетичних текстів художньої літератури більше опирається на концептуальний аналіз, який дозволяє простежити семантику мегаконцепту СВЯТИЙ, виявити його експлікатори, зумовлені контекстуальним тлом.

1.3. Мегаконцепт СВЯТИЙ у мовній картині світу

Широке зацікавлення сакральною лексикою розпочалося з кінця минулого століття й інтенсивно продовжується в наш час. У зв’язку з цим сакральна література стала об’єктом комплексного вивчення самобутності культури, «сакральне повністю злите зі сферою людського буття, занурене у нього і являє себе світу для виявлення зв’язку між Богом та людиною» [237]. Поняття *sacrum* (сакральне, святе) застосовується в науці вже понад століття як один із найяскравіших елементів ідентифікації релігії є, як зазначає

І. Набитович, «однією із найважливіших субстанцій людського існування, квінтесенцією релігійного світовідчування» [160, с. 29].

Сакральне пов’язане з побутовим, світським, реалізується з допомогою релігії. За твердженням А. Колодного, сакральне наділене Божою благодаттю, а такими є «релігія, віра, таїнства, церква, особи, зведені у священицький сан, речі і дії, що відносяться до релігійного культу. Сакральне, на відміну від мирського, є релігійно санкціонованим» [276, с. 289].

Сакральне розглядається і як категорія чуттєвості. Зокрема, Роже Каюа зазначає, що це категорія, на якій базується релігійне ставлення і яка надає йому свого специфічного характеру, сповнює віруючого почуттям певної поваги, охороняє його віру від посягань розуму, відволікає її від дискусій, приваблює її ззовні й по той бік розуміння [99, с. 34].

Термін *сакральний стиль* має чималий синонімічний ряд. Дослідники виділяють терміни *богословський, духовний, конфесійний, релігійний, церковний* та ін. Зокрема, Н. Бабич зазначає, що термін «*конфесійний* зберігає політично забарвлений зв’язок з сучасною боротьбою між конфесіями в Україні, *богослужбовий* має прикладний аспект значення – від церковних обрядодій, *духовний* є неоднозначним, оскільки національна культура світська – це теж духовність народу». Дослідниця найбільш прийнятним вважає термін *богословський*, тому що він «чітко вказує на функцію універсальну – слово про Бога (богословіє) у всіх жанрових різновидах цього слова» [14, с. 486]. Ми ж надаємо перевагу терміну *сакральний*, оскільки він охоплює всю сферу СВЯТОГО – від віри в поняття духовного до віри в божественне, в Бога.

Сакральне утворює концептуальні смисли, що охоплюють різні сфери (культурні, релігійні, мирські, духовні та ін.). У такому контексті Марія Скаб розглядає когнітивну парадигму вивчення сакрального, доводить, що таке дослідження є «надзвичайно цікавим і важливим, дає змогу не лише з’ясувати закономірності концептуалізації та категоризації дійсності у мові, а й виявити тенденції розвитку та функціонування людського суспільства загалом» [198, с. 8].

Сакральне функціонує в мовній і концептуальній картинах світу соціуму. Проблема картини світу постала як багатовікове формування бачення світу у свідомості етносу. У сучасних лінгвістичних дослідженнях порушується питання картини світу, носія ментальних ознак, духовності етносу, універсального образу, що закладений в основі переконань людини, відтворюючи властивості її свідомості. Картина світу народу формується протягом століть. Підтвердженням цього можна вважати ієрархію понять, уявлень, цінностей, а в нашому дослідженні й мегаконцепту СВЯТИЙ.

Очевидним є те, що картина світу включає в себе як мовну, так і концептуальну картини світу. Існують різні погляди на ці два поняття. Деякі мовознавці (В. Маслова) стверджують про переваги МКС над ККС, а інші (О. Кубрякова, Ю. Караулов, Б. Серебренников) доводять протилежне. Можна упевнено твердити, що проблема взаємозв'язку МКС і ККС – основна в когнітивній лінгвістиці.

На різнобічність цих картин світу вказує В. Манакін. Дослідник доводить, що ККС «на відміну від мовної постійно змінюється, відображаючи результати пізнавальної і соціальної діяльності», а МКС – «відображений засобами мови образ свідомості-реальності, модель інтегрального знання про концептуальну систему уявлень, яка репрезентована мовою» [144, с. 44]. Дослідниця І. Голубовська вважає, що національно-мовна картина світу – це виражене засобами мови «світовідчуття і світорозуміння, вербалізована інтерпретація мовним соціумом навколишнього світу», а основними факторами, які визначають етимологію мовної картини світу, називає реальний світ і колективну етнічну свідомість [52, с. 36]. В. Жайворонок зазначає, що ККС – це «не лише система понять про сукупність реалій довкілля, а й система значень, що втілюються в ці реалії через слово-знак і слово-концепт» [75, с. 26]. Якщо ККС «народжується науковою свідомістю, то мовна картина світу є результатом відтворення реальності буденною, наївною свідомістю» [52, с. 38].

Отже, МКС відтворює культуру світу, його систему цінностей, стиль життя. Це «спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально структурними канонами» [294, с. 156], адже мова виступає засобом передання уявлень людини про навколишній світ. «В основі мовної картини світу лежить лінгвокультурний код, який має дві площини: генетичну та функціональну», – пише О. Тупиця [231, с. 108], із відповідним вербально-образним вираженням.

Отже, такі картини світу перебувають у взаємозв'язку, оскільки МКС позначає мовну експлікацію складників ККС, утворюючи нероздільний комплекс, який уможливлює глибинне розуміння концептів, відтворює світові реалії. МКС – елемент розвитку суспільства, який передає історичні динамічні зміни етнічної свідомості, інтерпретує навколишню дійсність через її ментально-культурні особливості, є результатом осягнення і відтворення комунікатором мовно-культурних уявлень про світ.

Варто відзначити, що, оскільки в основі сучасної науки постає людина з її осмисленням світу, духовними надбаннями, знаннями про дійсність, яка оточує її, то й мова буде відтворювати відчуття світу, репрезентувати особливості людської сутності.

Важлива особливість картини світу, яка формується сакральною свідомістю. Вона експлікує духовні надбання етносу, розкриває бачення навколишньої дійсності та місце особистості в ній. Така картина світу відображає систему людських знань, що сформувалася на основі діалектичної взаємодії релігійного, мирського та профанного.

Поняття сакрального вперше представлене французькою соціологічною школою (М. Маусс, Е. Дюркгайм). Сакральні концепти як структури репрезентовані в архетипах культури, які не лише виражають світовідчуття, світобачення, а й акумулюють загальнопоняттєві структури, етнічні архетипи колективного несвідомого, соціальні стереотипи, міфологеми, ідеали

релігійних вірувань тощо. Це значною мірою зближує сакральні концепти з іншими типами концептів, насамперед етнокультурними, художніми, оцінними. Саме такий синкретичний тип концептуальної структури репрезентує концепт-образ [42, с. 74–75]. Дослідник В. Денисюк розглядає атрибутив «сакральний» як такий, що «слугує не тільки для номінацій власне Біблії, а й об'єднує всі ті тексти, які є базовими у віровизнанні і віровизначенні, а також входять до церковного богослужіння» [64, с. 42]. Деякі сакральні концепти утворюються на основі архетипних та стереотипних уявлень, закладених у свідомості людей. Вони передаються з епохи в епоху нашими предками та відтворюються потребою цих знань у мовно-культурному середовищі завдяки відповідним засобам дослідження та вивченню потрібних концептів.

Під час розгляду специфіки лінгвокультурологічної та концептуальної організації східнослов'янського мовно-культурного простору особливе місце посідає мегаконцепт СВЯТИЙ. Він належить до концептосфери сакрального, оскільки «семантичне, аксіологічне, історико-культурологічне, теологічне наповнення терміна *sacrum, сакральне* значно ширше від *святе, священне*» [160, с. 38]. Етимологічно слово СВЯТИЙ має праслов'янський компонент **svętъ,* споріднене з лит. **šveñtas,* прус. **swenta-,* ав. **spənta-,* дінд. **śvāntáh* «квітучий», лтс. **svinêt* «святкувати», первісно воно тлумачилося як «сильний», церковного значення набуло в слов'янських, а пізніше і балтійських мовах під впливом християнства [270, с. 200]. Слово СВЯТИЙ позначало тип поведінки (святість), відповідну життєву позицію і суб'єкт подібної поведінки, що створює таку позицію (святий) [229, с. 439].

Лексична одиниця СВЯТИЙ отримує чимало семантичних похідних: *святилище, святиня, святитель, святительський, святити, святитися, святість, святки, святковий, святковість, святково, святкування, святкувати, святкуватися* (пасивна форма), *святний* (святковий), *свято, святобливий, святобливість, святобливо, святокрадець, святокрадний, святокрадство, святонько, святоруський, святотатець, святотатство,*

святотатствувати, святотатський, святочний, святочність, святочно, святоша, святощ, святощі, святці [282, с. 103–106]. Деривaційні похідні функціонують здебільшого як ад'єктиви чи субстантиви, творяться найчастіше суфіксальним способом, рідше – основоскладанням. Деривати, окрім позитивного, у певних контекстах можуть отримувати негативний відтінок.

В основі етнокультури формуються ціннісні орієнтири. Кожна нація має свої цінності, духовні принципи. З розвитком суспільства, під впливом середовища та культури відбувається зміна в розумінні СВЯТОГО. Формування когнітивної категорії СВЯТИЙ в українському етнокультурному просторі представлене його багатовіковою історією та культурною еволюцією. І. Огієнко зазначає, що слово СВЯТИЙ «існувало ще задовго до християнства і до слов'ян прийшло майже й зо Сходу вже з релігійним значенням» [271, с. 235].

Це поняття корінням сягає епохи язичництва, було компонентом вірувань, поглядів народу впродовж тисячоліть, відтворюючи багатовіковий досвід. Слов'яни поклонялися богам, створювали ідолів – так формувався в них пантеон язичницьких богів. Для такого суспільства СВЯТИМ була віра у духів, жертвоприношення та обожнювання природи. Такі природні явища, як вітер, гроза, сонце, язичницький етнос вважав проявом певної волі богів, що теж можна трактувати СВЯТИМ для тогочасної епохи. Але з прийняттям християнства змінилися погляди на поняття святого, язичницький пантеон богів перейшов у віру в одного Бога як надприродну силу, єдиного та всемогутнього творця світу. Дещо схожим є розуміння СВЯТОГО в С. Лісняк. Дослідниця зауважує, що СВЯТИЙ «вказує на одну з найосновніших ознак Бога, до якої люди повинні прагнути як до ідеалу» [138, с. 117]. У християнстві «епітет «святий» почав вживатися при словах, що позначають головні цінності нової релігії, які стосуються до сакральної сфери», – пише В. Іванов [87, с. 183].

У сучасному релігійно-світолгядному та етнокультурному середовищах поняття СВЯТИЙ можна розглядати в кількох аспектах. Найпершим і

найважливішим є *біблійний мотив* – це головні релігійні постаті: Бог, Ісус Христос, Богородиця; святі апостоли, мученики, богослови, мудреці, пророки; святі тексти, предмети, місця, споруди та ін. Іншим мотивом можна вважати *побутовий*: мати, Батьківщина, почуття, правда, воля, серце тощо.

1.3.1. Ядерні та периферійні складники мегаконцепту СВЯТИЙ

Когнітивна лінгвістика дає можливість розглядати концепти як «ідеальні, абстрактні одиниці, смисли, якими людина оперує у процесі мислення» [25, с. 23]. Оскільки концепт – ключове поняття когнітивної науки та головний компонент концептосфери – упорядкованої сукупності концептів народу, інформаційної бази мислення [180, с. 36], він поєднує мовні, ментальні, ціннісні особливості мовної та концептуальної картин світу й безпосередньо співвідноситься з мовно-культурним середовищем.

В українській моделі світу сакральні концепти є базовими та становлять «корпус найстарших і найбільш ціннісних кодів християнської літератури й культури» [218, с. 6], а отже, фіксують духовну основу та багатство слов'янського й, зокрема, українського етносу.

Зважаючи на те, що інтерпретація концепту потребує визначення його структури, доцільно описати й виділити основні складники мегаконцепту СВЯТИЙ. Як зазначає В. Маслова, «структуру концепту можна уявити у вигляді поля, у центрі якого лежить основне поняття – це ядро концепту, а на периферії знаходиться все, що привнесене культурою, традиціями, народним і особистим досвідом» [145, с. 62]. Досліджуючи польову структуру концепту, З. Попова та І. Стернін виділяють ядро, ближню, дальню й крайню периферії. Ядро номінативного поля – «прямі номінації» концепту, а периферія – «номінації окремих когнітивних ознак», що розкривають зміст концепту і ставлення до нього в різних комунікативних ситуаціях [180, с. 68]. Ядро, як зазначає З. Попова, – це словникові значення тієї чи іншої лексеми, яка є іменем концепту; периферія – суб'єктивний досвід, різноманітні прагматичні

складові ядерної лексеми, конотації й асоціації» [142, с. 261]. Ядро концепту відтворює тип мисленнєво-ментального пізнання і відтворення образу.

Вивчаючи ядро концепту, М. Болдирєв доводить, що сприйняття світу відбувається у вигляді цілісних образів, тому концепти виникають на предметно-практичній, почуттєвій основі, як певний емпіричний образ предмета чи явища. На думку дослідника, такі образи є конкретними і «кодують концепти у свідомості людини», забезпечують легкий доступ до їхнього змісту, створюючи яскраву, наочну, стійку частину концепту, його ядро [25, с. 25–26]. Периферія, як наголошує О. Селіванова, представлена «дистрибуцією ключового слова, асоціативними зв'язками з іншими концептами; поглибленою інформацією, суб'єктивними досвідними знаннями, конотативними елементами» [194, с. 417]. Отже, ядро концепту – головний його вирзник, номінативне поняття, а периферія – ознака, що формується в результаті дії індивідуального досвіду, суб'єктивного світосприйняття та підсвідомої асоціативності з предметом чи явищем об'єктивного світу.

В. Маслова, слідом за Р. Фрумкіною, наголошує на тому, що «ядро – словникове значення тієї чи іншої лексеми», а периферія – «суб'єктивний досвід, різні прагматичні складові ядерної лексеми, конотації й асоціації» [145, с. 65]. Погоджуємося із думкою В. Карасика та Г. Слишкіна, що «найбільш актуальні для носіїв мови асоціації становлять ядро концепту, менш значущі – периферію» [5, с. 12]. Для пропонованого дослідження ядром є головне поняття концепту СВЯТИЙ, зафіксоване в тлумачному словнику: «пов'язаний з релігією, Богом, наділений божественною силою» [282, с. 101], тому ядром концепту вважаємо Бога, Ісуса Христа, Богородицю, які відповідають християнському ідеалу божественного. Периферію формують додаткові значення СВЯТОГО – особи, які наділені святістю від Бога, асоціації, що виникли в результаті розвитку культури та історії.

Мегаконцепт СВЯТИЙ відображений смисловими компонентами культури, національним характером, архетипними уявленнями, психікою, духовністю християнського світу. Номінація СВЯТИЙ відома ще з

дохристиянських часів і спочатку застосовувалася, як уже було зазначено, для характеристики ідолів чи явищ природи. У слов'янській культурі номінація СВЯТИЙ розглядається стосовно Бога, є символом християнської релігії, вічності, могутності, божественності, величності та досконалості.

Отже, структурним ядром та семантичною домінантою мегаконцепту СВЯТИЙ у християнському мовно-культурному середовищі є головна релігійна субстанція – *Бог,* «універсальний культурний концепт-архетип релігійної картини світу» [117, с. 91]. Крім цього, ядро формують номени *Ісуса Христа*, що є Богом і людиною в одній особі, та *Богородиці* – матері Божого Сина, оскільки цей образ є одним із ключових релігійної свідомості східнослов'янського етносу. Поняття СВЯТИЙ та Бог, Ісус Христос, Богородиця набули асоціативності та взаємовідповідності.

Мегаконцепт СВЯТИЙ є одним із головних концептів релігійної картини світу слов'янського етносу, оскільки відтворює основні сакральні поняття, уживається стосовно сутностей із надприродною силою, а саме: Бог, Ісус Христос, Богородиця, про що свідчать сакральні тексти: *Владико Чоловіколюбний, і ми виголошуємо і промовляємо: Святий єси і Пресвятий Ти, і Єдинородний Твій Син, і Дух Твій Святий. Святий єси і Пресвятий і велична слава Твоя* (15, с. 126)[1]. Бог виступає у трьох особах, і в цьому простежується вищий ступінь святості: *Бог є в трьох особах: Бог Отець, Бог Син і Бог Дух Святий. Усі три особи є в Святій Тройці єдині* (12, с. 106). Бог є носієм «найвищих людських ідеалів, моральної довершеності, втілення ідеї людського щастя, справедливості» [114, с. 119]. У Біблії Бог – джерело, взірець СВЯТОГО, центральне поняття християнства.

Ознака СВЯТОГО виявляється й у номінаціях Ісуса Христа: *Святий Господь Ісус* (15, с. 143); *Пресвятий Владика* (12, с. 378); *Святий Цар* (12, с. 379) та інші.

Семантики СВЯТОЇ набуває Богородиця: *свята Мати* (12, с. 324); *свята Діва* (3, с. 66). Від прикметника *святий* з додаванням префікса *пре-* утворилася

[1] Номер джерела ілюстрації подаємо в круглих дужках, посилання на наукові джерела – у квадратних.

лексема *пресвята,* що позначає довершеність, найвищу ознаку, характеристику Богородиці: *Пресвята і Пречиста Матір Божа* (12, с. 303). Така ознака відтворює довершеність Богородиці в сакральних текстах.

Оскільки аналіз структури концепту передбачає асоціативність, ціннісність та образність, то периферію становить те, що є семантично наближеним до Бога, що культура отримала в результаті його синергетичної активності. Саме такий мегаконцепт характеризує Бога, Ісуса Христа, Богородицю як святих. На них і зосереджено увагу в дослідженні.

За семантичним наповненням близькою до мегаконцепту СВЯТИЙ є лексема *святість* як важливий концепт християнства, що реалізується у зв'язку людини з Богом. Слушно зазначає П. Мацьків, що «святість людини означає всецілу відданість Богові і вірність Йому, яка дарована людині через Ісуса Христа для можливості освячення перед Богом» [148, с. 49]. Близькою є думка В. Топорова, за якою в людині «перебуває особливий вид духовно благодатного росту, званого святістю» [229, с. 11]. Погоджуємося з твердженнями дослідників, які вважають *святість* ознакою, що характеризує людину, її любов, доброту, милосердя, розум у стосунку до Бога та є основною мовно-культурною складовою східнослов'янського етносу. Простежимо реалізацію лексеми *святість* у релігійних текстах: *«Господа Бога святість у серцях ваших»* (8, с. 1267). У посланні до солунян апостол Павло говорить: *«воля Божа є святість ваша, щоб ви стримувались від блуду»* (8, с. 1341–1342). У посланні до євреїв зазначається: *«Намагайтесь мати мир з усіма і святість, без якої ніхто не побачить Господа»* (8, с. 1366). Святість визначаємо як сукупність ціннісних особливостей надвідчуттєвого сприйняття дійсності.

Основними компонентами, номінаціями досліджуваного мегаконцепту є *Бог, Ісус Христос, Богородиця* – головні лексеми сакральної моделі світу, мовно-культурної картини світу. Саме до цих концептів, людських ідеалів звертається віруючий з проханнями. Такі лексеми дозволяють з'ясувати

архетипні вірування етносу, оскільки є основою розуміння СВЯТОГО, його важливими структурними елементами.

1.3.2. Мегаконцепт СВЯТИЙ та його лексикографічна інтерпретація

Виникає необхідність лексикографічного дослідження концепту з метою простеження його культурної та мовної семантики. На важливості лексикографічних тлумачень слів у вивченні концептів наголошували різні дослідники. Зокрема, Т. Вільчинська зазначає, що «інформацію, необхідну для розкриття змісту концептів, визначення їх місця в мовній картині світу і свідомості нації, містять тлумачні та енциклопедичні словники. <…> При цьому словникову дефініцію лексеми, що вербалізує концепт, часто вважають його ядром, а ілюстративний матеріал – тією частиною словникової статті, яка розкриває образні і ціннісні характеристики концепту» [42, с. 93–94].

Згідно із твердженням В. Маслової, «концепт не безпосередньо виникає із значення слова, а є результатом зіткнення словникового значення слова з особистим і народним досвідом людини (за Д. Лихачовим). Він оточений емоційним, експресивним, оцінним ореолом» [145, с. 50–51]. Такий підхід дає підставу говорити, що концепт, представлений у свідомості людини етнокультурними особливостями, у лексикографії репрезентований відповідними словниковими тлумаченнями.

У лексикографічному масиві зафіксована системність розвитку концептів з їхніми етнокультурними особливостями та мовними відображеннями, адже зміст таких концептів відтворений та переданий епохами з допомогою мовних засобів.

Можемо визначити специфіку семантики мегаконцепту СВЯТИЙ шляхом опрацювання джерел, у межах яких досліджується аналізований нами концепт. Першим джерелом, яке необхідно брати до уваги, є лексикографічні, адже значення, асоціативні уявлення та етимологія концепту відображаються саме в таких працях. Деякі лексикографічні дослідження дають змогу

простежити ієрархію значення слова, його передісторію, зміну етнокультурного складника.

Важливо простежити розвиток, еволюцію, семантичні зміни мегаконцепту СВЯТИЙ у мовній картині світу українців. Таке дослідження дасть змогу виокремити універсальні особливості мегаконцепту СВЯТИЙ у лексикографічному матеріалі. Домінантними одиницями виділеного мегаконцепту в словниковому масиві є *Бог, Ісус Христос*, *Богородиця.*

У контексті зазначеного актуальним буде порівняльний аспект мегаконцепту СВЯТИЙ сучасної української мови із старослов'янською, білоруською, польською, російською. Порівняльний аналіз дозволяє виокремити домінантні, універсальні особливості зазначеного мегаконцепту в лексикографічних джерелах. Першими, які потрапляють у поле зору, є *абсолютна досконалість, чистота, величність, справедливість*, а отже це і є *Бог, Христос, Богородиця,* оскільки саме вони поєднують такі ознаки, на яких надалі акцентуємо увагу, вивчаючи лексикографічні матеріали. Головні лексикографічні дефініції мегаконцепту СВЯТИЙ розглянемо у наведеній нижче таблиці.

Джерельна база	**Головні лексикографічні дефініції**
Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков) под ред. Р. М. Цейтлин и др.	першочергово описує СВѢТЪ як ознаку Святої Трійці, Богородиці [285, с. 598].
Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. (Гумецька Л. Л., Кернцький Г. М, Гринчишин Д. Г.)	пояснює мегаконцепт СВѢТЫИ як канонізований християнською Церквою (*Богоматір, Свята Трійця, Іоан Богослов*) [268, с. 327]

Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка (1847 р.)	подає подібну інтерпретацію мегаконцепту СВЯТЫЙ, він розглядається як досконало чистий, пренепорочний (*Свята Трійця, Святий Дух*) [278, с. 109].
Толковый словарь живого великорусского языка в 4 т. В. Даля (1882 р.)	лексемі СВЯТОЙ надає подібне обґрунтування: все, що стосується Божества, непорочний, божественний, небесний [269, с. 161].
Толковый словарь русского языка за редакцією Д. Ушакова (1940 р.)	інтерпретує мегаконцепт СВЯТОЙ як: абсолютно досконалий, чистий, божественний; праведний, непорочний, який відповідає релігійному ідеалу [288, с. 109].
Словник української мови в 11 т. (1978 р.)	рекомендує таке тлумачення мегаконцепту СВЯТИЙ: пов'язаний з релігією, Богом, наділений божественною силою [282, с. 101].
Тлумачальны слоўнік беларускай мовы (1982) ред. М. Суднік	СВЯТЫ отримує значення «той, хто наділений абсолютною ласкавістю і чистотою, божественною силою» [286, с. 102].
Podręczny słownik języka polskiego (1996 р.) oprac. E. Sobol	ŚWIĘTY розглядається як: той, який має зв'язок з релігією, освячений релігією, оточений почестями, культом; такий, проти якого не можна виступати, в якому нічого не можна змінити, непорушний, недоторканний; цнотливий, справедливий, дуже добрий [295, с. 1012–1013].
Словник-довідник *Знаки української етнокультури* (2006 р.) В. Жайворонка	трактує мегаконцепт СВЯТИЙ як: той, хто визначився своїм життям у любові до Бога й ближніх (*Христос*) [272, с. 531].

Окрім домінантних ознак, СВЯТИЙ має й інші інтерпретації. Зокрема, кваліфікується як:

- офіційно-шанобливий титул;

- релігійний культ (*свята гора, Святий Дух*) [268, с. 328];
- частини храму (*святая святих, святилище*) і християнські обряди (*євхаристія*) [285, с. 598];
- праведний, який живе згідно із заповідями Божими (*святі апостоли*) [278, с. 109];
- все, що пов’язане з істиною, благом;
- мученики, пророки, апостоли;
- святі місця (*дім, церква, навчальний заклад*) [269, с. 161];
- ікони із зображенням святих;
- люди, які провели все життя в захисті інтересів Церкви та релігії і після смерті визнані недоторканним взірцем християнського життя і покровителями віруючих; пройняті високим, піднесеним, ідеальним; глибоко поважані, дорогі, величні за своїми завданнями, виняткові за важливістю;
- такі поняття як *«свята неділя», «святий батько»* [288, с. 109–110];
- народ морально чистий, благородний, бездоганний у житті, поведінці, безгрішний; освячений високою метою; глибоко шанобливий, дорогий; таємний, недоторканний [282, с. 102];
- у християнському культі – чоловік, який усе життя служив Богові в церкві, а після смерті визнаний заступником віруючих;
- високоморальний у житті і поведінці;
- благородний, чистий (*правда, почуття*);
- шанований, дорогий, люблячий (*батьківщина, воля, честь*);
- непохитний, непорушний (*закон життя*) [286, с. 102].

У словнику-довіднику В. Жайворонка СВЯТИЙ також розглядається у кількох аспектах: легендарні постаті (*святий Миколай, Ілля-пророк*); богослови та духовні учителі, євангелісти, сповідники як досконалі вірознавці, мученики і новомученики – страждальники за віру Христову, великомученики (*Георгій Побідоносець, Пантелеймон, Дмитрій Солунський*), преподобні і преподобномученики (*святі ченці*), царі, блаженні, святителі і священномученики [272, с. 531].

Аналізуючи семантичне поле мегаконцепту СВЯТИЙ, вивчаючи його внутрішню будову та особливості функціонування в українському мовному середовищі, необхідно звернути увагу на особливості інтерпретації цих категорій у різні епохи.

Так, скажімо, для лексикографічного масиву XIX століття домінантною ознакою є спорідненість цієї категорії з Богом, святинею, вищою цінністю, духовною вершиною аксіологічної системи слов'янських народів. Незаперечним є те, що таке наповнення структури досліджуваного концепту та семантичного поля відображає архаїчну модель світу, носієм якої був, наприклад, український народ. Така картина формувалася в ментальному середовищі впродовж багатьох століть, викристалізувалася і, очевидно, стала духовним каркасом усього етносу.

У XX столітті в силу історичних, політичних, культурних та інших потрясінь духовна, мовна, ментальна картини світу переживають значні трансформації, які спричинені насамперед змінами ідеологічних векторів. У результаті цих процесів з'являється такий семантичний компонент, як *«християнський культ».* Святими почали іменувати рідних людей, важливі поняття та чесноти.

У словниковому масиві відображено різні дефініції слова СВЯТИЙ, що вказує на його різноманітні смислові ознаки, адже, як справедливо наголошує Н. Венжинович, «репрезентація змісту концепту до кінця не вичерпана, а кожне слово є носієм лише частини концептуальних характеристик, важливих для мовленнєвої комунікації» [37, с. 92]. Трансформація внутрішньої структури одного з ключових концептів культури відбувається не тільки на лексикографічному рівні, але й на текстовому, що позначилося на ілюстративному матеріалі. Лексема СВЯТИЙ набуває нової сполучуваності, зазвичай такої, яка не співвідноситься із сакральною картиною східних слов'ян.

Динаміка структури мегаконцепту СВЯТИЙ має змінну природу, набуває неоднозначного трактування. Це засвідчує як українська, так і

церковнослов’янська, білоруська, польська, російська лексикографія. Але духовні, культурно-історичні процеси XX–XXI століть усе більше фіксують факти ренесансу «старої» моделі, яка була характерною для східнослов’янського простору в XVII–XIX століттях. Така динаміка внутрішньої структури концепту може тлумачитися як ознака початку процесу відродження не лише релігійної традиції, але й духовності загалом, що особливо домінує в нинішньому столітті.

ВИСНОВКИ ДО І РОЗДІЛУ

Дослідження концепту як мовно-культурного утворення детерміноване концептологічним вектором науки. Лінгвоконцептологія виокремлює лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний напрями, основне завдання яких полягає у розгляді поняття концепту та методиці його аналізу. У дослідженні застосовано саме такі підходи, оскільки предмет роботи пов'язаний із когнітивною свідомістю, ментальністю та культурою українців.

Концепт розгортає стереотипно закладені у свідомості пересічного носія мови уявлення про світ, маніфестує знання й досвід звичайної людини, спрямовує на дослідження особи, її мовного феномену.

Привертає увагу дослідження картини світу, у межах якого виділяють концептуальну – формування свідомістю концептуальних уявлень та мовну – систему мовних відображень зовнішнього світу. Культурний та когнітивний аспекти концепту стрижневі в розумінні його як компонента мовної картини світу.

У сучасному мовознавстві актуальності набули поняття *концептосфера, культурні константи, фрейми, стереотипи, архетипи* як складові концептуальної та мовної картин світу. Концептосфера формує концепти в тематичні групи. Культурні константи відображають сталі складові історичного розвитку культурної моделі світу. Фрейми описують схематизовану, пізнаннєву організацію концептуальних структур. Мовні стереотипи базуються на ментальних, асоціативних надбаннях мовної діяльності. Архетипи передають історичні дефініції когнітивних моделей мови, фіксованих культурним сприйняттям.

Вивчення концепту передбачає застосування методів його аналізу, серед яких ключовими є семантико-когнітивний та концептуальний. Застосування таких методів уможливлює опис концепту, його структури, основних ознак у текстовому відображенні.

Розгляд проблеми сакрального доводить, що це домінантна особливість духовності етносу, його культури, особистої системи цінностей та картини світу, невід'ємним компонентом якої є мегаконцепт СВЯТИЙ. Можна також стверджувати, що концепт – *це образне утворення у свідомості мовно-культурного носія, змодельоване знаннями й уявленнями про окрему картину світу, структуроване аксіологічною системою та проектоване на певний часовий період.*

Мегаконцепт СВЯТИЙ – *ментальна структура, репрезентована сакральними джерелами й відтворена вербальними засобами мови крізь призму культурної ідентичності.* Власне, він розкриває функціональні особливості мови та наповнення культурного каркасу соціуму смисловими елементами, що свідчить про ментально-культурний статус українського психотипу, української моделі світу.

Семантичні процеси, сформовані в системі культурних орієнтирів, перетворили мегаконцепт СВЯТИЙ на один із домінантних у свідомості людини. Християнська семантика цього поняття збереглася у віруючого прошарку етносу, а культурні стереотипи відтворили його історичний досвід.

Мегаконцепт СВЯТИЙ розгортався на тлі феноменів, що формують унікальну мовну картину світу. Справедливо буде стверджувати, що цей мегаконцепт – один із найважливіших у сакральній сфері, оскільки охоплює такі номінації, як: *Бог, Ісус Христос, Богородиця*, які є центральними в релігійних текстах, а отже, і в духовності віруючого етносу. Сакральна субстанція Бог набуває особливого наповнення в мовній картині світу східних слов'ян. Поряд із нею важливими є Богородиця та Ісус Христос, які прикладом власного життя демонструють поняття СВЯТОГО. Лексикографічна база дозволяє стверджувати, що ядром досліджуваного концепту в східнослов'янських лексикографічних працях є саме такі семантичні складники.

Значною мірою мегаконцепт СВЯТИЙ у його християнському варіанті зберігає язичницькі ознаки – давні, дохристиянські, архаїчні моделі вірування,

але, попри це, він відображає нову християнську еру. За допомогою лексикографічного матеріалу можемо простежити етимологію досліджуваних концептів, систему моральних цінностей, визначити місце таких концептів у авторських картинах світу.

Дослідження мегаконцепту СВЯТИЙ засвідчує, що зазначена наукова проблема є особливо актуальною під час розгляду вивчення картини світу, оскільки відтворює світорозуміння, світовідчуття, ментальність сучасної етнокультури. Матеріал дає підстави стверджувати, що концепт не лише позначає сакральні постаті, але й визначає світоглядні особливості, індивідуальні погляди, цінності етносу, психоментальну та культурноаксіологічну його специфіку.

РОЗДІЛ ІІ

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ОБРАЗНО-СМИСЛОВІ ОСОБЛИВОСТІ НАЙМЕНУВАНЬ БОГА, ІСУСА ХРИСТА Й БОГОРОДИЦІ В САКРАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

У лінгвістичних дослідженнях актуальністю відзначається проблема взаємозв'язку мови та культури, невід'ємною частиною яких є сакральна сфера, що формує культурну модель світу. У сучасному світі вона не втрачає свого першочергового значення і продовжує впливати на розвиток культурного середовища людства. Своєрідною гранню між сакральною і побутовою картинами світу можна вважати літературу, але саме сакральний її складник відтворює одвічні цінності, переконує в незаперечності істин.

У широкому розумінні сакральна література розкривається глибиною божественного і духовного світів, вміщує елементи надреального, ірраціонального виміру. Сфера сакрального вплинула на світовідчуття й поведінку українського народу, відобразила ціннісні та моральні установки, відбилася у звичаях і традиціях. Головними субстанціями, які розкривають цінність сакрального і, за християнськими догмами, вважаються першопричиною існування людства, є *Бог, Ісус Христос та Богородиця.* Християнське розуміння Бога реалізується в його триєдиності: Бог Отець, Бог Син, Бог Дух Святий. Під час аналізу мегаконцепту СВЯТИЙ не акцентуємо на дослідженні Святого Духа, а розглядаємо його в контексті номінацій Бог Отець і Бог Син, оскільки можна вважати, що Святий Дух як Божа сутність виходить від Бога Отця і від Ісуса Христа.

Найменування святих осіб найбільш чітко відтворюють повноту семантики образу, а образність, за твердженням О. Потебні, належить до засобів створення думки [183, с. 244] і її мовного відтворення. Оскільки «одне слово не може передати всі ознаки концепту, воно експлікує лише кілька ознак, що мають безпосереднє значення для конкретного відтворення» [72,

с. 254], тому концепт залучає додаткові мовні засоби, що розширюють його лексико-семантичне поле. При цьому найчастіше поєднуються номінативні мовні одиниці-іменники з означеннями.

Текстові матеріали дозволяють виокремити лексико-семантичні групи образних найменувань, які представлені в основному загальними назвами, вираженими переважно у формі звертань.

2.1. Реалізація мегаконцепту СВЯТИЙ у сакральній літературі

Мегаконцептові СВЯТИЙ належить значна роль у концептосфері українського етносу. Це один із основних компонентів сфери сакрального. На підставі архаїчних уявлень, пережитків минулого, а саме – архетипів, стереотипів, культів, людство дотримувалося розуміння СВЯТОГО як надприродного, такого, яке пояснюється силами природи, міфологічними уявленнями й традиційними віруваннями. З плином століть та з прийняттям християнства змінилося і поняття СВЯТОГО. Дослідник Р. Отто наголошує, що «пізнати щось як святе і визнати за святе означає, передусім, здійснити спеціальне оцінювання, яке виступає таким тільки у сфері релігії» [261, с. 9], тому такий концепт розглядають у взаємозв'язку з релігією. За твердженням І. Огієнка, «святий – найперше це Господь» [271, с. 236], і його роль найвиразніше можна простежити у номінаціях Бога, Ісуса Христа й Богородиці.

Найважливішою субстанцією, яка втілює поняття СВЯТОГО, кваліфікується *Бог*. У сфері сакрального побутує діахронний розвиток протиставлення язичництва і християнства, тому лексему *Бог* можна розглядати в кількох аспектах. Найпершим і найважливішим є релігійне значення, яке й лежить в основі нашого дослідження, – це Творець світу та втілення величі, сили, всеосяжності, чистоти, милосердя, любові, мудрості, надії тощо. За дохристиянськими віруваннями, язичницькі боги були творцями сил природи, особистими багами-покровителями. Дослідники Т. Космеда,

Н. Плотнікова наголошують, що «концепт *Бог* існував у свідомості носіїв мови ще в період язичництва та містив у своїй семантиці смисли позитивної оцінки: *щастя, добро, добробут, доля, щедрість»* [117, с. 92]. Із прогресивною еволюцією суспільства під впливом етнокультури відбувається зміна в розумінні Бога як монотеїстичної категорії. Формування такого поняття в українській картині світу відбувалося з еволюцією етносу та багатовекторною історією.

Бог є першою найважливішою номінацією-образом сфери сакрального. Це уявна надприродна істота, котра створила світ і керує ним та вчинками людей, котра є найбільшим умільцем у чомусь, наймогутнішим володарем чого-небудь [281, с. 207]. Це всеохопне культурне поняття, підґрунтя світових релігій, невід'ємна номінація християнського світу, тому його «цілком слушно слід розглядати як універсальний культурний концепт-архетип релігійної картини світу» [117, с. 91]. Християнське тлумачення Бога реалізується в розширеному спектрі номенів.

У сфері сакрального розуміння Бога здійснюється в кількох напрямах: «з одного боку, його розуміють як верховну, абсолютну, безтілесну сутність, що створила світ і керує ним <…>, а з іншого – Бог уявляється цілком конкретно в образі Ісуса Христа (відповідно в мові позначається конкретними лінгвістичними одиницями)» [228, с. 134]. Номінація *Ісус Христос* містить смислові компоненти спасіння, безкорисливості, милості, всемогутності, всепрощення, відродження [114, с. 123], що покладене в основу християнських вірувань.

Постать Ісуса Христа розглядається в багатьох культурах і має неабияке значення в християнстві, тому в слов'янській культурі набуває значного функціонування. Ім'я *Ісус* – форма давнього єврейського «імені Єшуа – скорочена форма від Єгошуа, що значить «Єгова є спасіння (спасає)», або «Господь є спасіння (спасає)» [243, с. 156]. У лексикографічних матеріалах Христос – це «засновник християнської релігії» [276, с. 140]. Життя Ісуса

Христа було наповнене любов'ю й болем за майбутнє людства, що підтверджують приклади найменувань у сакральних текстах.

Невід'ємний компонент сакральної сфери – *Богородиця*, «приклад милосердя, любові до Бога і ближнього, зразок терпеливості, мудрості, покори, скромності, мужності, слухняності, невинності, вірності, лагідності» [114, с. 123], Матір Ісуса Христа – найважливіша складова ментальності слов'янського етносу, уособлення найвищих чеснот.

СВЯТИМИ в сакральній сфері є й інші поняття, які пов'язані з Богом, оскільки «святе все, що з Богом зв'язане чи від Бога походить» [271, с. 236]. Тематична група СВЯТОГО включає поняття *любов, молитва, віра, самопожертва, чистота*. У сакральних текстах концепт СВЯТИЙ набуває різноманітних значень, серед яких найпоширеніші такі:

- назви об'єктів (споруди, місця, предмети): місця, в яких перебував Господь, повчаючи народ та здійснюючи чудеса: *гора Синай, Євангелія, міста Ізраїль, Єрусалим, хрест, церква;* місця, де відбувалися чуда, створені Ісусом Христом, де проходило його життя і повчання народу – «*І я, Іоан, побачив святе місто Єрусалим, новий, що сходив від Бога з неба*» (8, с. 1385). Лексема *церква* позначає територіальну приналежність віруючого етносу – *«Згадай, Спасителю наш, і про Церкву святу Твою, яку Ти Своєю святою Кров'ю Непорочно здобув і освятив»* (12, с. 32). *Церква* може мати значення як храму, так і самого народу: *«Храм Божий святий, а цей храм – ви»* (8, с. 1298). *Церква* створена народом, але за законами Божими.

- Назви абстрактних понять: *ім'я, милість, молитва, слово* та ін. Лексема *молитва* описує *віру, надію, спасіння,* вона є початком благополучного існування віруючих. Так, у фрагменті молитви до Богородиці відображено глибоку надію на допомогу: *«Пресвятая Владичице моя Богородице, святими Твоїми і всесильними мольбами віджени від мене, смиренного і окаянного раба Твого, безнадію, недбальство, лінощі та безглуздя, і всі скверні, лукаві й хульні помисли, від окаянного мого серця і від затьмареного мого розуму»* (12, с. 18).

- Назви осіб: *апостоли, благочестиві, проповідники, борці за віру Христа – «Святії Божії апостоли, пророки, мученики, святителі, постники, преподобні, праведні, пустинники, чорноризці, патріархи і всі святії, що постраждали Христа ради…»* (12, с. 48). Такі постаті вважаються послідовниками Ісуса Христа.

2.2. Структура номінацій сакральних образів

Аналіз номінацій у сакральній картині світу дозволяє виокремити лексико-семантичні групи на позначення Бога, Ісуса Христа й Богородиці. Номени розширюють семантичний потенціал лексем, а «лексико-семантичні групи об'єднують синонімічні ряди слів, що виражають одне поняття, але з різних сторін, тобто різні його ознаки, характеристики» [135, с. 384], відображають культурні коди української моделі світу, забезпечують об'єктивніше сприйняття домінантної номінації.

Аналіз лексем дозволяє дослідити динаміку їх функціонування та семантичну еволюцію в картині світу українського етносу, оскільки, як зазначає М. Лесюк, «кожне з образних найменувань розкриває нові грані в характеристиці образу Господа Бога, Ісуса Христа чи Пресвятої Матері Божої, глибоке захоплення людини, її благоговіння перед Ними, щиру й безмежну любов до Божественних Осіб» [134, с. 24]. Так, у сакральних текстах переважають полілексемні номінації сакральних осіб, «саме у таких найменуваннях відображено усю повноту семантико-функціонального значення образу» [186, с. 155]. Різноманітні структурні моделі репрезентують Бога, Ісуса Христа й Богородицю з огляду на семантичне навантаження сакральних текстів. Такі моделі свідчать про специфіку функціонування, актуальність та різноманітність номінацій, ілюструють рівень їх частотності в структурі сакрального дискурсу. Визначальним в класифікації є стрижневий смисловий номен-репрезентант.

Лексико-семантичні групи однокомпонентних найменувань на позначення Бога

Лексико-семантичні групи численні, тому позначаємо кількість їх контекстів поряд з іменуванням.

Вища субстанція: «цар» (9). Лексеми позначають цілковиту владу, вищість Бога над світом, його велич, яка проявляється в милосерді та людинолюбстві: *Бог* (у значенні «господар»), *Вишній, Владика, Володар, Всевишній, Вседержитель, Господь, Пан*, *Цар*: Коли зійшов Ти, *Царю*, вогненними язиками на Апостолів, – сповнилися вони Тобою, *Володарю,* і, силу дивную відчувши, заспівали разом: «Алилуя!» (1, с. 40); Хто живе під охороною *Всевишнього*, під покровом Бога небесного оселиться (15, с. 209); Ходити у Правді, в Любові ми прагнемо, Отче небесний, душа наша рветься до Тебе, прещедрий наш Отче, о, не відкинь нас, прийми нас як наймитів, *Пане,* із глибини ми взиваєм Тобі Алилуя! (1, с. 8).

Вища субстанція: «милосердний» (7). Особливість номінацій – ад'єктиви у формі субстантивованих прикметників: *Благий, Всеблагий, Милосердний, Милостивий, Многомилостивий, Предобрий*, *Щедрий:* Адама упалого і весь рід людський від вічної загибелі спасаючи, Ти, Благий, послав у світ Сина Твого, щоб хрестом і воскресінням Його і нам засяяло вічне життя (5, с. 328); Боже, Отче Вседержителю! Ти *Милосердний* і милість Твоя безмежна (12, с. 30).

Вища субстанція: «творець» (3): *Сотворитель, Твердиня, Творець*. Імена головної релігійної постаті, за твердженням П. Мацьківа, «є своєрідною проекцією на Бога як творця видимого і невидимого світу» [148, с. 36]. Семантично тотожні відповідники відображають християнську віру у вищу, ключову субстанцію світобудови: Бо ми сотворені від *Бога*, від землі пил, а від Духа Божого душі живі, кість від кости й плоть від плоти вашої (2, с. 367). Бачачи все, створене Тобою, Владико, і відчуваючи та розуміючи велич і силу творіння, наші прародичі піснею Тебе, *Творче,* прославили (1, с. 31).

Вища субстанція: «помічник» (3): *Визволитель, Оновитель* – «той, що, допомагаючи, удосконалює», *Світлодавець* – «той, що допомагає, даючи надію та впевненість»: Молебний голос мій почуй, Боже Триіпостасний, і вчини душу нині спочилого на лоні Авраама, *Визволителю* (13, с. 424); Промінням благодаті Твоєї, Господи, просвіти одяг душі моєї, *Світлодавче,* і спаси мене… (5, с. 357).

Вища субстанція: «батько» (2): кореляти *отець / вітець* – «той, що є Отцем Ісуса Христа»: Ісусе, промов і за них *Отцеві* Твоєму: *«Отче,* відпусти їм, не знали бо, що чинили» (2, с. 363); Скрикнувши гучним голосом, Ісус сказав: *Отче*, у Твої руки віддаю дух Мій (8, с. 1185).

«Той, що є Отцем християнського народу»: До Тебе, *Отче,* припадаємо, благаючи: на нас щедроти Твої вилий, як на Блудного, бо кличемо: *Отче наш,* Творче всіх, Боже милості, *Отче наш,* руки Твої сотворили нас і збудували нас (1, с. 4). Текстовий матеріал доводить, що первинна, домінантна ознака *Бога* – першооснова світобудови і людського існування.

Вища субстанція: «святий» (2). Найменування вказують на головну ознаку Бога як ідеалу, досконалості: *Всесвятий, Найсвятіший*: Свят, свят, свят єси, Господи Боже мій, лики всіх святих Тебе, *найсвятішого,* ісповідують (2, с. 21).

Вища субстанція: «всемогутній» (2). Лексико-семантична група об’єктивує розуміння Бога, який допомагає та настановляє людство, категоризує лексеми з абстрактним значенням: *Всемогутній, Всесильний:* Коли сотворив Ти людину, *Всесильний,* то створив Ти її на святий і предивний Свій образ, дав Ти їй душу розумну, свобідну й безсмертну… (1, с. 31).

Вища субстанція: «захисник» (2): Номінації категоризуються як «той, що обраний для допомоги і захисту людства»: *Оборонець, Охоронитель.* Номінації мають значення «той, що обраний для допомоги і захисту людства»: Бо ти сказав: «Господь – надія моя», і Всевишнього ти обрав за *оборонця* собі (13, с. 230).

Вища субстанція: «істинний» (1): *Істинний:* Отче наш, ми Тобі,

Істинному, не повірили (1, с. 6).

Вища субстанція: «суддя» (1): *Правосудний*: До Тебе, Милостивого, ми приносимо тепер усі наші печалі, Тобі, *Правосудному*, ми подаємо великі кривди, вчинені нам (12, с. 27).

Вища субстанція: «чоловіколюбець» (1): *Чоловіколюбець:* Згляньсь, *Чоловіколюбче*! Прости, многомилостивий, і визволи змучену душу мою від страждань… (13, с. 309).

Ключовим у тлумаченні Бога є *володар, творець світу*, і тільки останнім складником є *людинолюбство* як результат його творіння.

Лексико-семантичні групи двокомпонентних найменувань на позначення Бога

Вища субстанція: «цар» (22). Найбільшу валентність має лексема *Бог* (8), яка розширюється компонентами другого порядку із семантикою влади над небесним і земним світом: *Бог богів, Бог Великий, Бог Всевишній, Бог Ізраїлів, Бог мій, Бог небесний, Бог Триіпостасний, Бог Якова:* Дивно прославився Ти у фараоні і у всьому воїнстві його, *Боже Ізраїлів*, бо поглянув Ти на страждання людей Твоїх і благання їхнє почув (4, с. 53). Корелятивною вважаємо номінацію *Владика* із семантичною амбівалентністю впевненості, сили та милосердя (6): *Владика Всемилостивий, Владика Вседержитель, Владика всесильний, Владика Господь, Владика свій, миру Владика*: Тому возніс єси людину вельми, мало чим меншою від ангела вчинивши, славою й честю вінчав її, щоб Тобі, *Владиці своєму*, кликала: Алилуя (2, с. 17); Синонімічно функціонує лексема *Господь* із додатковими лексемами другого порядку (3): *Господь Бог, Господь володарів, Господь Саваоф:* Почув *Господь Бог* Ісуса Навина, що молився, і велів сонцю стати, аж поки не відомстить ворогам (2, с. 72); Лексема *цар* виявляє повноту божественності Бога, номінує його абсолютність (5): *Всеблагий Цар, Цар Небесний, Цар невидимий, Цар свій, Цар слави*: *Царю Небесний*, – мовила в молитві, стоячи в повітрі зі святими ангелами всенепорочна Цариця, – прийми кожного, хто славить Тебе

й призиває ім’я Твоє на кожному місці та в кожній країні, де є пам’ять святого імени Твого (2, с. 80).

Вища субстанція: «милосердний» (10). Синонімічні кореляти *всемилостивий, всещедрий* (у значенні милостивий), *многомилостивий, премилосердний, довготерпеливий* (як милостивий) чітко вказують на ознаку милості Бога (5): *Всемилостивий Господь, Всещедрий Господь, Довготерпеливий Господь, Многомилостивий Господь, Премилосердний Господь: Премилосердний Господи*, усім, хто вдається до Тебе з благанням, ласку Твою подай (12, с. 31).

Ознаку милосердя мають лексеми із цим самим значенням, але як вторинні елементи (5): *Бог Всемилосердний, Бог премилосердний, Господь благий, Господь Милосердний, Єдиний Всемилосердний.* Семантична група відтворює цінність Божої милості і відданості віруючому людству. За допомогою лексем можемо простежити кількісну та якісну тотожність двокомпонентних номінацій у першому та другому порядках.

Вища субстанція: «творець» (9). У цій лексико-семантичній групі виокремлюємо номінації, в яких основний компонент – лексема *творець* – абсолют земного і небесного світів (3): *Творець Всесильний, Творець милосердний, Творець наш*; другорядні – милосердя і сила Бога. Така ознака доповнює головну, розширює її семантичне поле. Показові номінації також із стрижневим компонентом *сотворитель*, синонімічним лексемі *творець* із функціональними займенниковими складниками *єдиний, мій, наш* (3): *Єдиний Сотворитель, Сотворитель мій, Сотворитель наш:* Розумним творінням Ти створив мене, *Сотворителю мій,* я ж, окаянний, уподібнився до тварин нерозумних, бо прогнівав благість Твою, Спасе (4, с. 48). Метафоричні назви *Отець світла, Промислитель всього, Трисонячний Сотворитель* також указують на абсолютність Бога як творця, «того, хто створив світ», зачинателя світобудови (3): Помилуй мене, *Промислителю всього* (5, с. 352).

Вища субстанція: «батько» (9). Першим компонентом таких номінацій найчастіше є лексема *отець* – «той, що дає життя» (4): *Отець Безначальний,*

Отець наш, Отець Небесний, Отець Премилостивий: Дивно вчинив я з собою в милості Твоїй, *Отче Небесний*, бо злими ділами віддалився я від Тебе і поневолив себе суєтному світу цьому (4, с. 54). Водночас лексема розглядається як вторинний компонент із семантикою «батько Ісуса» та «батько людства» (4): *безпочатковий Отець, Бог Отець, Милосердний Отець, наш Отець, Предвічний Отець:* Ангельські сили дивуються безмежжю любові Твоєї, *наш Отче*, бо ж обіцяв Ти спасення Божественне людям, що втратили здатність співати Тобі Алилуя! (1, с. 6).

Вища субстанція: «помічник» (8). Серед номінацій найбільшу валентність отримує лексема *захисник* (2): *Заступник мій, Захисник мій*: Сила моя в Тобі, Боже! Ти *заступник мій* (13, с. 151). Частотні також метафоричні моделі (6): *Отець світла, Сонце пресвітле, поміч моя, Пристановище наше* (той, хто допомагає)*, Просвічення наше* (у значенні наставник)*, Радість моя* (допомога, розрада)*:* Господи, Ти є *Сонце пресвітле*, осяй і зігрій оселі померлих (5, с. 33). Семантична співвіднесеність помічник/захисник репрезентує синонімічні ряди та взаємозалежність лексем.

Вища субстанція: «всемогутній» (6). У групі домінує семантичний компонент *всемогутній* із корелятом *всемогучий/всесильний* (3): *Всемогутній Бог, Всемогучий Бог, Владика Всесильний: Всемогучий Боже,* Ти створив нас і даєш нам дихання життя, Ти своєю рукою провадиш нас до Тобою встановленої і Тобі відомої мети (12, с. 27). Рідше вжито метафоричні конструкції (3): *Господь Сил, Животворчий Бог, неприступний Бог:* Силою Духа Святого сповнена пахощів кожна квітка, тихе віяння духмяності, ніжність барвів, краса великого в малому, хвала і слава *Животворчому Богу*, який розстеляє поля, немов розцвічений килим; Богу, який увінчує лани золотим колоссям і блакиттю волошок, а душі – радісним спогляданням (5, с. 165). Бог, охоплюючи трансцендентну владу в земній світобудові, набуває ознак ідеальної субстанції.

Вища субстанція: «істинний» (4). Лексема *істинний* вживається як другорядна *Бог Істинний.* Інші конструкції експлікують метафоричне

значення «*правдивий», «перший»*: *Безначальнеє Слово, Бог праведний*, *Правда єдина.* Найменування отримують атрибутивну ознаку абсолюту і найвищої істини, асоціюючись із правдивістю та реальністю.

Вища субстанція: «святий» (3). Лексема *святий* у двох структурах категоризується як першорядна: *святий Ізраїлів, святий святих;* а також вживається як лексема другого порядку з додатковим семантичним значенням *батько*: *Отець Святий:* Перед Тобою схиляємо голови, душі й тіла і Тобі молимося: *святий святих*! (13, с. 291). Атрибут *святий* репрезентує недоступну людству божественну ознаку Бога.

Вища субстанція: «спаситель» (3). Лексема *спаситель* як елемент першого порядку функціонує в сполученнях: *Спаситель Бог, Спаситель мій*: Помилуй, прости і спаси рідних і близьких для нас померлих і всіх відвіку спочилих і заступництвом їх відвідай нас, щоб разом з ними ми взивали до Тебе, *Спасителя Бога*, пісню перемоги: алілуя (5, с. 339). Як вторинний складник номінація позиціонується в метафоричній структурі *Бог спасіння.* Лексеми експлікують божественну природу та силу Бога, наближують його образ до видимої реальності.

Вища субстанція: «чоловіколюбець» (3). Любов Бога до людей відображають лексеми із додатковою вказівкою на нього як на володаря світу: *чоловіколюбець Владика, Чоловіколюбний Владика*, а також їх метафоричний корелят: *любов безмежна.*

Господа, як і в однокомпонентних номінаціях, першочергово сприймаємо як володаря і творця земного світу з останньою дефініцією «людинолюбство».

Лексико-семантичні групи трикомпонентних найменувань на позначення Бога

Вища субстанція: «цар» (12). Владу Господа маніфестують синонімічні сполуки із займенниками *мій, наш* (5): *Бог отця мого; Бог – твердиня наша; Господь Бог мій; Господь Бог наш; Господь мій, Господь.* Лексема *цар*

корелює із лексемами першого порядку *Бог, Господь, Владика, Управитель* (6): *Бог богів, Господь; Владика Господь Вседержитель; Владика сил небесних; Господь, Бог Сил; Господь всієї землі; управитель творіння тілесного:* Гори, наче віск, тануть від лиця Господа, від лиця *Господа всієї землі* (13, с. 241). Структура *Завіту Старого Податель* (1) позиціонується як «той, що встановлює закони, правила».

Вища субстанція: «божественний» (5). В інтерпретації Бога як феномену буття на першій позиції зафіксована ознака «той, що наділений властивостями вічності, безсмертя». Божественність Бога підсилюють емоційно-оцінні прикметники *всезнаючий, всюдисущий, незбагненний, трисвітлий* (5): *Господь Бог благословенний; Єдиний Бог Предвічний; незбагненний в вишніх; трисвітлий Господь Бог:* Як же дарував Ти нам, недостойним, невимовне, і неосяжне, і незбагненне ім'я Твоє «Бог» вільно й часто промовляти і, що страшніше, називати Отцем Тебе, *незбагненного в вишніх* (2, с. 28). Таке трактування іменує Господа абсолютом, незбагненною субстанцією.

Вища субстанція: «творець» (4). Структури із виділеним значеннням *«творець»* позначають усталене розуміння Бога як «творця всього земного», що підтверджують ключові номінації *Творець, Сотворитель* (4): *Всемогутній Сотворитель наш; Сотворитель єства долішнього; Творець і Спаситель; Творець світу горнього.*

Вища субстанція: «чоловіколюбець» (4). Семантична зміна лексичних одиниць зі значенням *«чоловіколюбець»* виявляє додаткові варіанти номінацій. Лексеми набувають синонімічних ознак, які взаємодоповнені значенням *милосердний* (4): *Владика, Чоловіколюбець любомилосердний; Всеблагий Господь Чоловіколюбець; Господь, любов невимовна.*

Вища субстанція: «істинний» (3). У свідомості народу образ Господа переданий ознаками досконалості й правдивості (3): *Єдиний істинний Бог; Істинний Бог наш;* Бо хоч і згрішив я, та не відступив я від Тебе, і Тобі *Єдиному істинному Богові* поклоняюся, співаючи: алілуя (4, с. 53).

Вища субстанція: «всемогутній» (3). Поряд із традиційною сполукою *Всемогутній Бог мій* лексема *всемогутній* вживається й у перифрастичних емоційно-експресивних назвах *Небесний Отець Вседержитель; Сильний в боротьбі* – «той, що є всесильним, переможцем»: Там, де хочеш, *Всемогутній Боже мій*, там і перемагаєш єства закон (5, с. 356).

Вища субстанція: «захисник» (3). Номінація *захисник* інтерпретує значення Бога як *«постійного захисника»* (2): *Захисник наш, Бог; Сонце й захист* і захисника в конкретній ситуації (1): *Господь – муж війни:* Бо Бог є *сонце й захист*. Милість і правду любить Господь Бог і подає славу й благодать (13, с. 213).

Вища субстанція: «милосердний» (3). Номінації експлікують Бога як «того, хто виявляє милість як допомогу» (2): *Всемилостивий Бог мій; Отець всякої утіхи* і «того, хто бачить неправедність, виявляє милосердя, терпеливість» (1): *Господь Всевидець довготерпеливий: Отче всякої утіхи,* Ти сонцем освітлюєш, плодами насолоджуєш, красою світу друзів і ворогів веселиш (5, с. 332).

Вища субстанція: «батько» (2). Лексема *Бог* має значення надприродної сутності, гаранта людського існування і семантично розширюється контекстуальною ознакою милосердя (2): *Небесний Бог Отець; Отець мій небесний:* якщо двоє серед вас домовляться на землі про яку-небудь річ і якщо попросять її, то будуть мати від *Отця Мого Небесного* (12, с. 116).

Вища субстанція: «надія» (2). Лексема *надія* разом із додатковими компонентами в складі словосполучень передає значення сподівання на допомогу чи захист Бога Отця (2): *Господь – надія моя; Тверда моя надія.*

Трикомпонентні структури першопланово демонструють семантику *цар світу*, зберігаючи відповідність з одно- та двокомпонентними структурами. Семантичні складові *батько, надія* складають останні позиції і відображають своє розуміння Бога в мовно-культурній моделі світу.

Лексико-семантичні групи полікомпонентних найменувань на позначення Бога

Вища субстанція: «цар» (85). Семантична група номінує Бога володарем людства (*Бог – Цар усієї землі;* Владика всього видимого й невидимого сотворіння; *Цар над усіма народами)* та божественних істот: *Серафимів Господь і Цар Ізраїля.* І сказав мені: ці слова вірні й істинні; і *Господь, Бог святих пророків*, послав ангела Свого показати рабам Своїм те, чому належить бути невдовзі (8, с. 1386). Така лексема вживається як першо- й другорядна.

Вища субстанція: «святий» (26). Значення *святий* найчастіше функціонує як першорядний елемент у семантичних структурах із вказівкою на ознаки Бога: *Свят, свят, свят єси, Господи Боже мій, превічне і преістотне сяйво* (2, с. 9) (святий + цар + божественний).

Вища субстанція: «батько» (22). Номінація *батько* реалізується як первинна із характеристикою особистих якостей Бога:

Отче наш премудрий і премилостивий,

Отче наш преблагий і премилосердний,

Отче наш пребагатий і прещедрий,

Отче наш пресвятий і прекріпкий (1, с. 3–4).

Полікомпонентна структура зі значенням «батько людства» є виразником головної молитви християн до Господа: *Отче наш, що єси на небесах,* нехай святиться ім’я Твоє, нехай прийде Царство Твоє, нехай буде воля Твоя як на небі, так і на землі. Хліб наш насущний дай нам сьогодні; і прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим; і не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого (12, с. 4).

Фіксуємо вторинне використання номінації: *Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа; Всесвятий Отець, що заповів нам Царство Твоє.* У структурі номінацій лексема третього порядку *батько* супроводжується вказівкою на Божі якості та належність до місця: *Всемилосердний наш Отець небесний.*

Вища субстанція: «творець» (19). Номінації зі значенням *творець* функціонують як первинні компоненти в реченнях чи їх частинах із додатковими елементами на позначення його творіння: *Сотворитель неба і землі і всього, що в них*. Така лексема можлива і як вторинна: *Ангелів Творець і Господь сил; Світла Податель і віків Творець, Господь.* Серед полікомпонентних структур номінація поширена у формі займенниково-означальних речень, але в поєднанні з іншими семантичними групами: *Владико Боже, Що створив небо, й землю, і море, та все, що є в них!* (8, с. 1224) (цар + творець). Ряд авторів (О. Падучева [172], М. Редьква [186] та ін.) розглядають такі займенниково-означальні структури як дескрипції. Дескрипції, на думку М. Голянич, І. Бабій, це «описові одиниці, які здійснюють номінативно-референційну функцію власного імені та використовуються для кваліфікації денотата за певною (постійною/ситуативною, одиничною/комплексною) ознакою, виділяючи його з-поміж інших об'єктів» [55, с. 521]. Нам близька така думка, оскільки номінативні репрезентанти святих осіб виділяють їх із сакрального дискурсу, кваліфікують як найвищі субстанції.

Вища субстанція: «милосердний» (19). Вказівка на милість Бога побутує як атрибутивний компонент до лексем інших семантичних груп, вжита як первинна і вторинна*: Многомилостивий і премилостивий Господь, і всякого добра Податель Чоловіколюбець, і всієї вселенної Цар многоіменитий, Владика і Господь* (милосердний + чоловіколюбець + цар); *Господи щедрий і милостивий, довготерпеливий і многомилостивий!* (13, с. 160).

Вища субстанція: «помічник» (16). У семантичних структурах значення *помічник* функціонує як пряма першорядна номінація: *Поміч моя і Спаситель мій,* а також у формі метафор: *Бог, Який годував тебе:* Бога, Який народив тебе, ти забув і залишив *Бога, Який годував тебе* (13, с. 361).

Вища субстанція: «божественний» (16). Надприродність Господа передана тропеїстичними засобами, часто метафорами, дескрипціями: *Бог*

невимовних і невидимих тайн! Істинне Світло, що просвіщає і освячує все; Той, Хто є і був і гряде.

Вища субстанція: «захисник» (9). Лексема функціонує на перших позиціях із синонімічними відповідниками: *оборонець мій, ріг спасіння мого, заступник мій.* Номінація вживається як другорядна, здебільшого в поєднанні з назвами інших семантичних груп: *Господи мій, Господи, заступнику мій*, заступися за мене перед тими, хто повстає на мене (4, с. 53). У структурах використовуються означальні реченнєві форми: *Той, Хто охороняє Ізраїль.*

Вища субстанція: «всемогутній» (9). Сила Господа передана атрибутивними компонентами номінацій, що функціонують як первинні та вторинні: *Боже Великий, Боже Всесильний! Непереможний Воєвода і Господь, радість і веселість рабів Твоїх.* Такі компоненти часто поєднані з семантичною групою *«цар»*: *Господи Вседержителю, Боже Сил і всякої плоті, що в Вишніх живеш і на смиренних споглядаєш, що серця й утроби випробовуєш і найсокровенніші думки людські наперед знаєш, Безпочаткове і Вічне Світло, в Якому немає зміни і жодної тіні або перетворення, Сам Безсмертний Царю*, прийми молитви наші… (12, с. 14) (всемогутній + всемогутній + божественний + цар).

У сакральному дискурсі серед полікомпонентних номінацій функціонують рідковживані конструкції:

- лексико-семантична група *«спаситель»* (8) декларує Бога як рятівника вірних: *Бог, Який спасає праведних серцем; Лікар і Зцілитель душ;*
- семантична група *«наставник»* (4) із атрибутивними складниками передає усвідомлення Господа як наставника світу з божественними ознаками: *правдивий наш верховний Пастир;*
- номінації зі значенням *«суддя»* (3) отримують вказівку на справедливість і розсудливість Бога: *Суддя справедливий на землі.*

Найменш частотна група з лексемою першого порядку «*надія»* (2): *Надія моя і доля моя на землі живих.*

Полікомпонентні номінації, як і інші семантичні групи, виділяють домінантну ознаку Бога – «*цар*». Така закономірність виправдана першорядним усвідомленням його як *володаря* світу, і тільки останніми будуть прохання, звертання людства до Господа з метою сповнення надії. Як засвідчує матеріал, такі функції отримують більшу вагомість у номінаціях Ісуса Христа та Богородиці.

Лексико-семантичні групи однокомпонентних найменувань на позначення Ісуса Христа

Другий у Святій Трійці: «божественний» (9). Важлива ознака Ісуса Христа – передана Йому від Отця божественність, яка найчастіше виражена у формі субстантивованих прикметників: *Безсмертний, Безмежний, Життєдавець, Недослідимий, Незбагненний, Неописанний, Неосяжний, Превічний, Серцевідець*: На дно шеолу спустився Ти, *Безсмертний,* з темниці вивів Ти Адама й Єву (1, с. 24); Сьогодні узи бездітності розрішаються, Іоакима бо й Анну вислухавши, Бог проти надії явно обіцяє, що вони родитимуть Богодіву, з Якої Сам родився *Неописанний*… (12, с. 492).

Другий у Святій Трійці: «син» (8). «Той, що є сином Бога» – високою частотністю характеризується земне ім’я Сина Божого – *Ісус, Еммануїл:* ось Діва в утробі прийме й народить Сина, і наречуть ім’я Йому *Еммануїл*, що означає: з нами Бог (8, с. 1082). Прямою номінацією на підтвердження Ісуса як Бога є лексема *син,* семантична сполучуваність якої визначається контекстом. Лексема в окремих випадках позначає не тільки Божого Сина, але й Сина земної жінки*:* Отче наш щедрий, Спасення являєш Ти нам, Отче наш, людям на *Сина* Ти вказуєш, Отче наш, в *Сині* – небеснеє Царство Твоє, Отче наш, у *Сині* – вся воля святая Твоя (1, с. 9). Семантику слова *син* експлікують лексеми *Господь, Бог, Богонемовля, Дитя* та перифрастична номінація *Слово*: Маючи за престол небо, а землю – підніжком для ніг, так упокорився Ти, що, хоч Син Божий єси, звик слухати голосу служителів Твоїх і, будучи *Господом,* вислуховуєш їх (2, с. 331).

«Той, що є сином земної жінки» – народжений від земної жінки, Ісус отримав ознаки реальної, видимої постаті, яка усвідомлена людьми: Народить же Вона *Сина,* і наречеш Йому ім'я Ісус, бо Він спасе людей Своїх від гріхів їхніх (8, с. 1082).

Другий у Святій Трійці: «цар» (8). Прямими відповідниками лексико-семантичної групи є корелятивні номінації *Архієрей, Вишній, Владика, Вождь, Всевишній, Всеноситель, Всецар, Цар: Владико*, просимо Тебе молитвами Пречистої Твоєї Матері, благаннями всіх святих українського народу, дай нам єдності, дай Любові, навчи прощати, щоб ми завжди і всюди прославляли пресвяте Ім'я Твоє Отця, і Сина, і Святого Духа (1, с. 29); В багряну ризу одягнений і переданий мучителям – просвіти мені, *Царю,* одежу душі, щоб увійшов я у Твою прекрасну палату (2, с. 66).

Другий у Святій Трійці: «спаситель» (7). Номінаціям *Відкупитель, Спас, Спаситель,* властиве пряме значення «той, що рятує»: Ти бо за всіх пролив Кров Свою, *Спасе,* і живоносною ціною світ іскупив єси (1, с. 336). Номінації *агнець* («ягня») властива закрита семантика «той, що принесений у жертву заради спасіння людства». Лексема *лікар* категоризує Ісуса як «того, хто турбується про свій народ і надає можливість спасіння та вічного життя». Для номінації *світло* характерна прихована семантика «той, що, рятуючи, несе світло спасіння»*: Я Світло,* прийшов у світ, щоб усякий, хто в Мене вірує, не залишався у темряві (8, с. 1207). Слово *Христос* (у пер. із давньогрецької «помазаник») розширює семантичний простір і вказує на Ісуса як на «того, хто прийшов на землю з метою спасіння людства»: Здійснюючи Божий Промисел щодо нас, добровільно смерть хресну прийняв Ти, Владико, щезло прокляття, рай людям наново всміхається, вдячно співаємо, *Христе,* Тобі: Алилуя! (1, с. 49). Христос, нагадує П. Мацьків, взяв на себе гріхи людства, примиривши людину з Богом і своєю смертю, воскресінням, вознесінням на небо втілює ідею спасіння людства [148, с. 38].

Другий у Святій Трійці: «милосердний» (7). Поширеними є лексеми із семантикою «*милосердний»* як «добрий», «прихильний»: *Всеблагий,*

Всемилостивий, Довготерпеливий, Милосердний, Милостивий, Многомилостивий, Преблагий: О Боже, премилосердний Христе Ісусе, Спасителю грішних, ради спасіння роду християнського Ти залишив, *Всемилостивий,* преславні небеса і оселився в юдолі цій плачевній і багатогрішній (5, с. 364); Усяку покуту приймаю від Тебе я радо, мій Спасе: терпіння, хворобу, смерть люту даруй мені, Боже, лиш не відкинь від лиця Твого, о *Милосердний,* дозволь у вічності бути з Тобою (1, с. 319). У християнському мовно-культурному середовищі Христос функціонує як центральна постать, є Месією, Богочоловіком, створеним Господом Богом з метою спасіння земного світу.

Другий у Святій Трійці: «святий» (2). Атрибутивні найменування вказують на традиційне розуміння постаті Ісуса Христа, який з метою спасіння світу став Сином Божим і набув ознак всесвятості: *Всесвятий, Найсвятіший:* Ісусе, Господи, Тебе, *Найсвятішого,* серед розбійників розп'ято (1, с. 47); …нині ж, коли плотська неміч скута могильним тлінням, нехай піднесеться душа його вище сонця до Тебе, *Всесвятого,* і заспіває пісню визволення: алілуя (5, с. 343).

Другий у Святій Трійці: «суддя» (2): *Грядущий* (у значенні «суддя, той, що прийде»), *Суддя*: Бо ще небагато, зовсім небагато, і *Грядущий* прийде і не забавиться (8, с. 1364); У той день ангели поставлять престол Твій, *Судде,* і Ти сядеш у славі Отця Твого, несучи відплату кожній людині (5, с. 349).

Другий у Святій Трійці: «наставник» (2). Кореляти *Наставник, Учитель* персоніфікують Ісуса як силу, яка навчає Божих істин: Тоді один книжник, підійшовши, сказав Йому: *Учителю,* я піду за Тобою, куди б ти не пішов (8, с. 1089).

Другий у Святій Трійці: «чоловіколюбець» (1): *Чоловіколюбець:* Ти бо, *Чоловіколюбче,* сказав через пророка Твого: «Не хочу смерти грішника, але щоб він навернувся і жив» (2, с. 343). Тематична група формує семантику за родом діяльності зі значенням «той, що обраний для допомоги людству», що є чи не найважливішим у трактуванні Ісуса Христа християнською вірою.

Основний зміст монолексемних найменувань *Ісуса Христа* вказує на те, що він є порятунком, вершиною чеснот, втіленням миру й добра. Ісус Христос – еталон духовної культури в українській мовній картині світу, а номінації характеризують унікальність українського мовно-культурного простору.

Лексико-семантичні групи двокомпонентних номінацій на позначення Ісуса Христа

Другий у Святій Трійці: «син» (34). «Той, що є сином Бога» (27). Розуміння Ісуса як Божого Сина початково експлікує лексема *Бог* (3): *Бог Благоутробний, Бог Надвічний, Богонемовля Христос*. Така номінація функціонує як вторинна з додаванням антропоніма *Ісус,* атрибутивних назв та номінацій *Христос, Господь* (4): *Господь Бог, Ісус Бог, Предвічний Бог, Христос Бог.*

Номінація *син* доповнює розуміння Ісуса як богочоловіка (4): *Син Божий, Син Всевишнього, Син єдинородний, Син Предвічний:* Він буде Великим і *Сином Всевишнього* наречеться, і дасть Йому Господь Бог престіл Давида, отця Його (8, с. 1147). Лексема, отримавши атрибутивні ознаки молосердя й божественності, може займати вторинну позицію (4): *милосердний Син, несотворений Син, Надвічний Син, Бог Син.*

Серед номінацій помітний особливий семантичний відповідник *слово* – «той, що є втіленням Божого задуму», який функціонує на першій та другій позиціях (7): *безсмертнеє Слово, Бог Слово, Іпостасне Слово* (людська сутність Ісуса), *Отчеє Слово, слов Божий, Слово Єдине, Слово Надвічне:* Господи, Спасе наш, Сам Ти – *безсмертнеє Слово* (1, с. 22). Семантичний компонент *Божий Син* визначають і рідковживані метафоричні варіанти (5): *Життя Іпостасне, образ Божий* (Син Бога, особа Святої Трійці), *Отцеве Сяйво, Правічне Немовля, Предвічне Немовля:* …у вас повинні бути ті самі почування, як і в Христі Ісусі: Він, будучи *образом Божим,* не вважав за захват бути рівним Богові, але принизив Себе Самого, прийнявши образ раба, зробившись подібним до людей, і з вигляду став як чоловік (8, с. 1333).

Номінації експлікують Ісуса як ідеально зриму субстанцію, яка є в основі світобудови. Ісус – Бог і людина в одній особі, як Сина Бога та земної жінки його характеризують наступні структури.

«Той, що є сином земної жінки» (7). Стратегічна домінанта лексико-семантичної групи – лексичні одиниці першого порядку із вказівкою на людське походження (4): *Син Давидів, Син Людський, син Марії, Син Чоловічий:* Коли розп'ятого Тебе піднесли, *Сине Чоловічий,* понад землею, всіх Ти обійняв, всіх пригорнув до серця Свого (1, с. 327). Семантику конструкцій доповнюють синонімічні номінації *немовлятко, отрок, дитя* (3): *Людськеє Дитя, Немовлятко Ісус, Отрок Ісус:* Бажаючи ніколи не розлучатися з Народженим Тобою Спасителем, Ти, Богоблаженная, повсякчасно із Ним пробувала, у Назареті Його, як *Людськеє Дитя*, годувала Ти й пестила в серці Своїм (1, с. 279–280). Такі номінації пов'язані з родинними стосунками й номінують Христа як Божого Сина, народженого земною жінкою.

Номінації *Немовлятко Ісус* та *Отрок Ісус* можна кваліфікувати до семантичної групи «*Божий Син»*, але контекстуальне наповнення свідчить саме про належність до групи «*людський син»*: Буря скорботи охопила Пречисту Матір, коли поверталися вони з Єрусалима і в дорозі не знайшла *Отрока Ісуса* (5, с. 53).

Другий у Святій Трійці: «цар» (34). Лексема *цар* властива номінаціям, що вміщують різні структурні елементи *Архієрей, Владика.* Так, лексема *Архієрей* має значення «перший, найвищий» [275, с. 24], а лексему *Владика* розуміють як «титулування архієреїв» [275, с. 38]. Такі номінації в сакральних текстах є синонімами до лексеми *цар,* тому їх зараховуємо до зазначеної семантичної групи, яку доповнюють другорядні номінації на позначення об'єкта володінь, наприклад: *світ, людство, конкретні місця* (17): *Архієрей великий, Владика Всесвіту, Владика всіх, Владика всього, Владика Господь, Владика небес, Владика Христос, Вседержитель світу, Цар вселенної, Цар Ізраїлів, Цар Небесний, Цар світу, Цар святих, Цар Сил, Цар Слави, Цар*

царів, Цар Юдейський: Коли ж народився Ісус у Вифлеємі Юдейському, у дні царя Ірода, волхви прийшли зі сходу до Єрусалима, і питали: де є народжений *Цар Юдейський*? (8, с. 1082).

Лексема *цар* часто втрачає першочерговість, набуває ознак вторинної лексичної одиниці з додатковими значеннями *божественний, вічний, справжній* лексеми (10): *Господь Цар, єдиний Владика, істинний Владика, Ісус Цар, мій Владика, мій Господь, предвічний Цар, Споконвічний Архієрей, Христос-Владика, Христос Цар.*

У категорії першого порядку синонімічними до лексеми *цар* є номінації *Бог* як «той, що є благим, до кого звертаються», *Господь, Начальник, Носитель* (7): *Бог Ізраїлів, Бог мій, Бог наш, Господь слави, Начальник життя, Начальник Христос, Носитель вселенної*: І народ дивувався, бачачи, що німі говорять, каліки стають здоровими, криві ходять і сліпі бачать, і славив *Бога Ізраїлевого* (8, с. 1100). Лексеми вказують на вищість Ісуса Христа, його ідеал, «статус» для християнського світу.

Другий у Святій Трійці: «милосердний» (31). Категорійна, якісна ознака *милосердний* доповнена лексемами другого порядку *Бог, Владика, Господь, Спаситель, Цар*, що розширює її семантичну спроможність і сполучуваність у текстовій структурі (13): *Всеблагий Господь, Всемилосердний Бог, Всемилостивий Бог, Всемилостивий Спас, всещедрий Владика, Милосердний Господь, Милосердний Цар, милостивий Бог, Милостивий Владика, Милостивий Господь, Многомилостивий Господь, преблагий Владика, Преблагий Господь:* Усіх перевищила я у гріхах і упадках, мій Боже, немає прощення кровавим моїм беззаконням, але Ти, *всещедрий Владико*, яви Свою милість, прости і помилуй… (1, с. 314).

Лексема *милосердний* функціонує із синонімічними відповідниками й займає другу позицію. Заміна компонентів зумовлена першорядним розумінням Ісуса як володаря світу (13): *Благодійник многомилостивий, Владика всеблагий, Владика всемилостивий, Владика многомилостивий, Джерело милосердя, Єдиний Благосердний, Єдиний Милосердний, Єдиний*

милостивий, Ісус Благодійник, Ісус многомилостивий, Ісус преблагий, невимовная Милість, Христос милосердний: Ти – сповнення всякого блага, наповни радістю душу мою і спаси мене, як *єдиний милостивий* (13, с. 352).

Конструкції розширюють розуміння милосердя як категорії, спричиненої щедрістю, терпеливістю Божого Сина (5): *Довготерпеливий Господь, Ісус всещедрий, Ісус довготерпеливий, Ісус щедрий, незбагненнє Прощення*: *Ісусе довготерпеливий*, не залиш і мене самого на путі життя за убогість віри моєї (4, с. 42).

Другий у Святій Трійці: «спаситель» (28). Значення лексеми *Спаситель* розгортає номінація *Агнець* (у значенні «ягня, яке несе спасіння») і «символізує євангельського Ісуса Христа, який своєю жертвенною смертю на хресті спокутував гріхи людей» [276, с. 9] і врятував християнський світ. Таку конструкцію доповнюють компоненти другого порядку із семантикою «той, що є непорочним, Божим обранцем» (3): *Агнець безмовний, Агнець Божий, Агнець Непорочний:* Бажаючи людину від неволі ворожої визволити, смирив Ти Себе перед ворогами Своїми, Ісусе, і як *Агнець безмовний* на заколення ведений був, усюди рани терпів Ти, щоб усю зцілити людину, яка взиває: алилуя (3, с. 55).

Семантичні одиниці *Спаситель*/*Спас* функціонують із вторинним компонентом об’єкта чи ознаки спасіння (6): *Спаситель мій, Спаситель многомилостивий*, *Спаситель світу, Спаситель тіла, Спас Прещедрий, Спас щедрий:* Ти ж, як милостивий Бог, раніше кінця мого направ і спаси мене, *Спасителю многомилостивий* (13, с. 193). Такі номінації вживаються і як складники другого порядку (9): *Бог-Спаситель, Божественний Агнець, Божественний Спаситель, довготерпеливий Спаситель, єдиний Спаситель, мій Спас, мій Спаситель, незлобний Агнець, Христос Спас, Христос Спаситель:* Ізціли мої рани гріховнії, о мій Спасителю, зглянься на плач окаянної, що кличе до Тебе: Помилуй мя, *Божественний Спасителю* (1, с. 313).

Лексема *Спаситель* корелює із лексемою першого порядку

Визволитель (2): *Визволитель Бог, Визволитель поневолених.* Номінація співіснує у формі метафор (6): *Джерело безсмертя, Джерело життя, Колос життя, Питво новеє, плід Життя, Хліб Небесний* – «той, що є початком життя і вічного існування». Асоціативний потенціал лексеми *Спаситель* виявляється у конструкції *Лікар Христос* як «той, що, лікуючи, рятує» (1), а також у структурах на позначення Ісуса як «того, хто, рятуючи народ, переміг смерть» (4): *Месія Христос, Пасха спасительна, смерті Переможець, Христос-Переможець:* Світло немеркнуче днесь засіяло, ликуймо! З гробу *Христос-Переможець* виходить, як Сонце… (1, с. 25).

Другий у Святій Трійці: «божественний» (20). Божественність Ісуса Христа вербалізується у двокомпонентних номінаціях із ознакою безсмертя (3): *безсмертний Господь, безсмертний Цар, Жених Безсмертний:* Умертви гріх, що живе в мені, і сам живи в мені, *безсмертний Господи,* щоб мене, як вірного служителя Твого, ні життя, ні смерть не розлучили з Тобою (2, с. 343). Інваріантні форми такої ознаки виражені метафоричними конструкціями (4): *Життя безконечнеє, Життя Безсмертне, Життя вічнеє, Ісус нетлінний.* Прикметно, що частовживаним є структурант *життя*, який доповнює розуміння божественності наявністю існування.

Компонент *божественний* набуває функціонування в перифрастичних номінаціях із семантикою «той, що обраний Богом і отримав ознаку вічного існування» (7): *бісер Божественний, Благословенний благодаттю, Вогонь Божества, воскреслий Бог, Господь живий, істинний Бог, Ісус Воскреслий:* Коли постав Спас перед учнями своїми, мир їм даруючи, дав їм і владу гріхи відпускати та хрестити в ім’я Отця, і Сина, і Святого Духа та проповідувати своє з мертвих воскресіння. Вони ж, пішовши, навчили всі народи кликати *воскреслому Богові*: Алилуя (2, с. 45). Божественний – «той, що є Богом» (6): *Бог істинний, Господь Ісус, Неосяжний Бог, Неосяжний Господь, Отець сяяння, Світ Неприступний.* Лексеми номінують Христа як надприродну, неземну, могутню субстанцію, а образні метафори демонструють шану Господу Богу від християн.

Другий у Святій Трійці: «наставник» (11). Лексема *учитель* уживається першочергово (2): *Учитель благий, Учитель заблудлих;* вона також містить синонімічний відповідник *Наставник* (1): *Наставник заблудлим:* І ось хтось, підійшовши, сказав Йому: *Учителю Благий,* що зробити мені доброго, щоб мати життя вічне? (8, с. 1104). У християнській моделі світу Ісус сприймається як приклад для людства, як «той, що передає йому свої знання та настанови».

Зі згаданими лексемами співвідносна номінація *Провідник*, що виражена метафоричними варіантами з атрибутивними та субстантивними компонентами (8): *Добрий Пастир, земля лагідних, Невимовне Світло, Пастир овець, Світло Невечірнє, Світло немеркнуче, Світло світу:* Агнцем і Пастирем став Ти, Ісусе пречудний, як Агнець Божий узяв Ти прогрішення наші, як *Добрий Пастир* – життя Ти поклав за отару, врятовані, вдячно співаємо ми: «Алилуя!» (1, с. 20). Образ Христа як пастиря передбачає повну відданість Сина Божого людству, лексеми номінують Ісуса як помічника й захисника Свого народу.

Другий у Святій Трійці: «всемогутній» (11). Найбільш повно лексема реалізована в корелятивних номінаціях першого порядку *всемогутній/всесильний* (4): *всемогутній Цар* (всемогутній + цар), *всесильний Владика* (всемогутній + цар), *всесильний Спас* (всемогутній + спаситель), *всесильний Управитель* (всемогутній + цар): Знаю, *всесильний Владико*, що не було це для Тебе необхідним, а лише задля спасіння людського роду все витерпів єси (2, с. 65). Вторинний компонент у найменуваннях отримує семантичні складники *володар/спас.* Елемент *всесильний* позиціонується як компонент другого порядку, корелюючи із лексемами *вседержитель/всемогутній/могутній*, які здебільшого доповнюються першочерговими компонентами *володар, творець* (7): *Благодать всесильная, Бог Всесильний, Владика Вседержитель, Всетворець могутній, Господь Вседержитель, Господь Всемогутній*: *Господи Всемогутній,* визволь мене від усякої напасті (12, с. 92). Лексеми кваліфікують Христа як найвищу, надприродну, досконалу та всемогутню сутність.

Другий у Святій Трійці: «творець» (9). У тематичній групі найбільш уживаним компонентом першого порядку є лексема *творець* із семантичними відповідниками *всетворець, сотворитель*, які поєднуються з компонентами, що передають семантику людинолюбства, сили та влади Ісуса (6): *Всетворець могутній, Сотворитель вселенної, Творець Вселенної, Творець мій, Творець світу, Творець Чоловіколюбний:* Іскру Любові, іскру просвічення, що в нас таїться, в полумінь перетвори, о *Всетворче могутній*, дай нам горіти, не тліти, світити для світу (1, с. 28); Радуйся, бо Ти породила *Творця світу*; радуйся, бо годуєш молоком Годувальника всесвіту (5, с. 153). Семантична група розширена трактуванням Ісуса як «того, хто дає життя» (3): *Життєдавець Бог, Життєдавець Прещедрий, Життєдавець Христос*. Ісус детермінований як зачинатель світобудови і набуває ознак Бога Отця.

Другий у Святій Трійці: «святий» (5). Структурний елемент *святий* функціонує із семантичними корелятами *всесвятий, найсвятіший, пресвятий* і позиціонується як першорядний (2): *Всесвятий цар, Пресвятий Бог;* а також як номінація другого порядку (3): *Бог Найсвятіший, Владика Пресвятий, Єдиний Святий:* Коли Симеон хотів відійти від цього світу облесливого, Ти віддався йому, як немовлятко, але він пізнав Тебе, як *Бога Найсвятішого* (3, с. 70). В українській мовній культурі лексична одиниця *святий* першочергово формує феномен Ісуса як «того, хто є володарем». *Святий* розуміємо як ідеал, зразок, а саме таким є Ісус Христос для християнської спільноти.

Другий у Святій Трійці: «втілення різнотипних чеснот» (5). У лексико-семантичній групі домінантними є номінації першого порядку з антропонімом *Ісус*, який характеризують відповідні елементи другого порядку із вказівкою на особисті якості (3): *Ісус предивний, Ісус преславний, Ісус пречудний.* Синонімічні кореляти *Ісус Назарянин, Ісус Назорей* вказують на стосунки та тісний зв'язок із народом та землею, на якій жив Христос, на належність до певної території – місто Назарет (2): Почувши, що це *Ісус Назорей,* він почав кричати і говорити: Ісусе, Сину Давидів! (8, с. 1136).

Другий у Святій Трійці: «чоловіколюбець» (4). Людинолюбство Ісуса передане назвою *чоловіколюбець*. Конструкції доповнені лексемами, які вказують на Ісуса як на володаря світу (4): *Владика Чоловіколюбець, Ісус Чоловіколюбець, Чоловіколюбний Владика, Чоловіколюбець Господь:* Не знаю, що ж воздам Тобі, *Владико Чоловіколюбче,* за все, що перетерпів єси ради мене, грішного? (2, с. 66); Спасти бажаючи рід людський від омани ворожої, *чоловіколюбець Господь* дарував тебе, Матір свою, земним на допомогу, захист і покров (2, с. 80).

Другий у Святій Трійці: «суддя» (3). Прохання-звертання до Ісуса Христа мають переконливо виражену ознаку справедливості. Люди вірять, що Син Божий справедливо допоможе в їхніх потребах, тому лексема *суддя* вербалізується значеннями *«правдивий», «справжній»* (3): *істинний Законодавець, Суддя Праведний*, *Суддя Справедливий*: Оспівуючи Тебе, наш Спасителю Христе, на Твоє безконечне милосердя уповаємо, *Судде Праведний,* на Любов Твою, що всі наші гріхи покриває, надіємось… (1, с. 335).

Другий у Святій Трійці: «досконалий» (3). Інтерпретація Ісуса як довершеної постаті набуває амбівалентності, яка передана розумінням його як досконалого Бога, досконалої людини й «того, хто не має гріха» (3): *Бог досконалий, досконала Людина, Єдиний Безгрішний:* Бажаючи принести Себе в жертву за вірних, благоволив Ти втілитися від Діви, щоб, приймаючи Пречисте Тіло Твоє, пізнавали Тебе, *Бога досконалого*, і, дивуючись невимовній премудрості Твоїй, взивали: алілуя (4, с. 95). Номінації вказують на досконаліcть Ісуса і як Бога, і як земної істоти.

Другий у Святій Трійці: «великомученик» (2). Розуміння Ісуса як Месії передане значенням «той, що страждає» (2): *Ісус багатостраждальний, Страждальник Святий*: …Ти, о *Страждальнику Святий*, уранений був за гріхи наші, а тому і ми до Тебе, Чоловіколюбче, підносимо наші смиренні благання (5, с. 364). Христос витерпів випробування і цим уможливив спасіння людства.

Сакральна література у двокомпонентних структурах, апелюючи до Ісуса Христа, першочергово номінує його як Божого Сина, і тільки останнім буде розуміння – «той, хто витримав великі страждання». Така закономірність виправдана усвідомленням Ісуса як боголюдини – сина земної істоти й надприродної субстанції.

Лексико-семантичні групи трикомпонентних найменувань на позначення Ісуса Христа

Другий у Святій Трійці: «цар» (37). Лексема *цар* у семантичних структурах функціонує як лексема першого порядку із корелятами *Господь, Владика, Князь, Начальник.* Такі структури розширені іншими компонентами з ознакою особистих якостей і належності до особи чи групи осіб (15): *Владика Ісус Найсолодший; Владика ласкавий наш; Господь Бог мій; Господь Ісус Христос; Господь Бог наш; князь світу цього; Начальник тиші Христос; Цар вишніх сил; Цар над царями; Цар наш споконвіку; Цар Слави Христос:* Ісповідую Тобі, *Господу Богу моєму*, всі гріхи мого беззаконня (12, с. 34). Частотністю лексико-семантичної групи відзначаються лексеми першого порядку *Ісус, Христос* із компонентами, які їх доповнюють, зі значенням «той, що має владу» (19): *Ісус, влада безмежна; Ісус, влада вічна; Ісус, владарювання безкінечне; Ісус, Владика володарів; Ісус, Владика довготерпеливий; Ісус, володарство безкінечне; Ісус, володіння незліченне; Ісус, небесний виноградар; Ісус, царство непереможне; Ісус, Цар Всесильний; Ісус, Цар всіх; Ісус, Цар предвічний; Ісус, Цар пресильний; Ісус, Цар преславний; Ісус, Цар царів; Христос Бог мій; Христос Бог наш; Христос глава Церкви; Христос, Цар Ізраїлів.* Семантично тотожне значення «влади над світом» притаманне наступним лексемам (3): *мій Владика всещедрий; над усіма царюючий; Улюблений Бог мій.*

Другий у Святій Трійці: «спаситель» (37). Антропонім першого порядку *Ісус* доповнений лексемами зі значенням спасіння (9): *Ісус, Агнець непорочний; Ісус, визволитель грішних; Ісус, Викупитель грішних; Ісус, людей відкупитель;*

Ісус, неправедно осуджений; Ісус, одежа світла; Ісус, Світло Святе; Ісус, Спас мій; Ісус, Хліб Життя.

Мету народження Сина Божого позначає церковнослов'янізм *Спас* – «той, хто має врятувати світ від зла». Номінація *Спаситель* розгортається додатковими смислами із вказівкою на об'єкт спасіння (11): *Бог спасення мого; Бог, Спаситель мій; всім земним Спаситель; Господь Спаситель мій; грішників єдиний Лікар; грішного світу Спаситель; Лікар всіх людей; Спас душ наших; Спаситель світу, Христос; Спаситель упалого людства; Христос, Спаситель наш.*

Поряд із субстантивованими лексемами *благодійник, визволитель* номінація *Спаситель* набуває додаткового значення *«милосердний»* (5): *Благодійник Спас наш; всеблагий Визволитель мій; Всещедрий Спас мій; Ісус, Спас Премилостивий; наймилосердніший Христос Спаситель:* О *наймилосердніший Христе Спасителю*, зглянься на сльози, стогін і плач окаянної, прости і помилуй мене, многогрішную (1, с. 310).

Семантику слова *Спаситель* доповнюють метафоричні назви зі значенням *«запорука вічного життя»* (10): *Древо Життя – Господь; Життєдавець Христос Бог; Ісус, життя податель; Насадитель життя нашого; наша Пасха безсмертная; Світло для світу; Сонце зі Сходу; спасенная Пасха безсмертная; Схід усякого сходу; Хліб Життя вічного*.

Другий у Святій Трійці: «син» (31). «Той, що є Сином Бога» (26). Різноманітна палітра номінацій відтворює трансцендентність народження Ісуса Христа, який набуває семантичних ознак Господа-Бога (7): *Господь Ісус Христос; істинний Бог наш; Ісус, Бог істинний; Ісус, наш Господь; незбагненно породжений Бог; Христос Ісус Господь.* На Ісуса як на Божого Сина вказують прямі номінації (11): *Богомладенець Ісус Христос; єдинородний Син Всевишнього; Ісус, Син Божий; Ісус, твердиня найвища; Один із Тройці; Отця вічносущний Син; Син Бога Живого; Син Мій Улюблений; Христос, Божий обранець; Христос, Син Благословенного;*

Христос, Син Божий: Знову первосвященик спитав Його і сказав Йому: чи Ти *Христос, Син Благословенного*? (8, с. 1142).

Структуру *Божий Син* чітко характеризує компонент *слово* як початок усього. Лексема описує все те, що дане народу від Бога. *Слово* – це сам Ісус Христос, якого Бог Отець призначив на спасіння людства (8): *Безначальнеє Отчеє Слово; Ісус, Божий Слов; Ісус, Слово неосяжне; Ісус, Слово неспоглядуване; Неописане Слово Отчеє; Неосяжне Слово Отцеве; Отчеє Слово предвічнеє*: Божественний промисел здійснюючи, зволив Ти, *Отчеє Слово предвічнеє*, тіло людськеє прийняти від Приснодіви і Матері (1, с. 17).

«Той, що є сином земної жінки» (5). Семантичне наповнення номінацій об'єднує божественну та людську сутність Ісуса (3): *Благоутробний мій Ісус; вдягнений у плоть; Ісус, твердиня тілесна.* Лексеми другого і третього порядків конотують чітку вказівку на людський рід (2): *Господь, Син Давидів; Ісус, Син Давидів:* Коли йшов Ісус звідтіля, за ним слідом ішли двоє сліпих і кричали: помилуй нас, *Ісусе, Сину Давидів!* (8, с. 1091).

Другий у Святій Трійці: «помічник» (15). Первинна номінація *Ісус* доповнена назвами третього порядку із значенням *заступник* з додаванням вторинного компонента, що позначає об'єкт, на який спрямована допомога (4): *Ісус, вдів заступництво; Ісус, вдовиць заступник; Ісус, сиріт заступник; Ісус, сиріт захист.* Тотожність семантичних структур виявлено в метафоричних конструкціях (2): *Ісус, пожива цілюща; Ісус, фортеця найвища.*

У номінаціях часто функціонує елемент *радість*. Такі конструкції характеризуються переважним вживанням першого компонента *Ісус* з уточнювальними складовими, що виражають емоційний стан (7): *Ісус, насолода сердечна; Ісус, одежа радості; Ісус, покров радості; Ісус, радість совісті; Ісус, радість сумління; Ісус, світлість душевна; Ісус, теплота улюблена.* Такі найменування відзначаються оригінальністю та різноплановістю розуміння. Метафоричні компоненти уособлюють щастя, яке Ісус творить для людей, радість як емоційний стан душі й радість як існування самого Ісуса Христа (2): *моя преєдиная Радість; найсолодша Втіха наша.*

Другий у Святій Трійці: «милосердний» (14). Номінації третього порядку із семантикою милосердя доповнені первинними антропонімами *Ісус, Христос,* а також лексемами *Бог, Господь* (6): *Благий та Милостивий; Господь Бог Премилостивий; Господь Ісус многомилостивий; Ісус Найсолодший, Многомилостивий; Христос, Бог премилостивий; Христос мій Милосердний:* Спаси створіння Твоє, *Господи Ісусе многомилостивий*, хоч не достойна я й краплиночки Твоєї милості, та не хочеш Ти смерті грішника, тож прийми мене, як блудного (1, с. 309). Така лексема вжита у складі словосполучень як перифрастичний компонент (7): *Благодійник, добра Винуватець; Ісус, милість безкінечна; Ісус, милість безмежна; Ісус, милість безмірна; Ісус, прекрасний добротою; Милість моя безконечная; милосердя Скарбниця бездонная.* Божа милість передана синонімічною лексемою *щедрий* (1): *прещедрий мій Господь*.

Другий у Святій Трійці: «вічний» (9). Найменування об'єднують трактування Ісуса Христа як «того, хто воскрес» (1) і виражають метафоричне значення (8): *Воскреслий Живий Бог; Ісус, Бог предвічний; Ісус, корінь невисихаючий; Ісус, пам'ять відвічна; Ісус, пам'ять предвічна; Ісус, храм предвічний; Ісус, храм споконвічний; Сяйво споконвічної Слави:* Ми ж *Воскреслому Живому Богові* з мироносицями поклоняємось і Пасху тайну благовістимо (3, с. 17).

Другий у Святій Трійці: «дар людству» (9). Поряд із антропонімом *Ісус* метафоричні конструкції доповнюють розуміння Ісуса як безцінного подарунка Бога Отця зі всіма необхідними для людства особистими чеснотами (9): *Ісус, багатство невичерпне; Ісус, багатство незліченне; Ісус, бісер цінний; Ісус, перлина коштовна; Ісус, питво невичерпне; Ісус, скарбниця нетлінна; Ісус, скарб нетлінний; освячення моє невід'ємне; Христос – небесна манна*.

Другий у Святій Трійці: «божественний» (8). Метафоричні конструкції (8) *вогонь, що поїдає; Ісус, Божество неописанне; Ісус, вогонь сущий; Ісус, любов недослідима; Ісус, одежа пресвітла; Ісус, світло святе;*

Неосяжний для розуму номінують Ісуса як божественну, безсмертну і вічну небесну субстанцію.

Другий у Святій Трійці: «всемогутній» (7). Лексема *всемогутній* корелює із синонімічними *всевидець, переможець, нездоланний* (6): *Довготерпеливий Всевидець Господь; Ісус, пекла переможець; Ісус, сила незбагненна; Ісус, сила нездоланна; Ісус, сила непереможна; Ісус, Слово неосяжне; Світло ясне, нездоланнє: Довготерпеливий Всевидець Господь*, бажаючи явити Свого чоловіколюбства і щедрот безодню, обрав Тебе Собі за Матір (4, с. 110). Додаткову семантику розкриває перифрастична структура *Первородний із мертвих* – «той, що вперше переміг смерть».

Другий у Святій Трійці: «наставник» (7). *Ісус* як лексема першого порядку функціонує із лексемою другого порядку *пастир* та номінаціями третього порядку, що містять ознаку чи вказівку на об'єкт та якості Христа (3): *Ісус, Пастир вражений; Ісус, Пастир мій; Ісус, Пастир предивний.* Лексема *наставник* корелює із семантично наближеною до неї лексемою *провідник*, номінуючи Ісуса Христа як духовного наставника. Лексема *Ісус* інтерпретована із корелятивними номінаціями третього порядку та відповідними якісними одиницями на позначення об'єкта дії (4): *Ісус, мореплавним керманич; Ісус, плаваючих керманич; Ісус, подорожніх наставник; Ісус, премудрості Податель*.

Другий у Святій Трійці: «творець» (7). Номінація *Творець* свідчить про пряму смислову передачу від Бога Отця Ісусові ознаки «того, що створив світ» та функціонує із компонентами *Ісус, син,* що вказують на Христа (3): *Ісус, Сотворитель мій; Ісус, Творець мій* розширюється атрибутами на позначення особистих якостей (3): *Творець мій предобрий; Творець предивний мій*. Метафорична номінація *Садівник нашого життя* (1) конотує утаємничене значення «той, що створює». Окрім божественності, Христос запозичує від Бога Отця і значення зачинателя світобудови.

Другий у Святій Трійці: «чоловіколюбець» (7). Пряма номінація *Господь Чоловіколюбець Христос* (1) окреслює семантику людинолюбства Ісуса.

Переважна кількість номінацій виражена метафоричними конструкціями (5): *Ісус, любов гаряча; Ісус, любов невимовна; Ісус, любов несказанна; Ісус, слава убогих; Предвічна Любов безмежная*: Владико, Господи Ісусе Христе, Боже наш, Єдиний, що Єдиний маєш владу прощати людям гріхи, прости, як *Благий і Чоловіколюбець*, усі мої провини свідомі й несвідомі (12, с. 72). Саме любов Сина Божого до народу була головною причиною Його жертви на хресті.

Другий у Святій Трійці: «втілення різнотипних чеснот» (6). Лексема першого порядку *Ісус* доповнена вказівкою належності конкретній території (1): *Ісус з Галилеї,* а також на особисті якості (5): *Ісус, бісер чесний; Ісус, камінь дорогоцінний; Ісус, квітка запашна; Ісус, краса пресвітла; Ісус, цвіт запашний:* Тоді приходить *Ісус з Галилеї* на Йордан до Іоана хреститися від нього (8, с. 1083). Божий Син порівнюється з номінантами світу флори, які архетипно мають значення краси й довершеності. Номінації окреслюють особисті якості Ісуса Христа і їхнє значення для людства.

Другий у Святій Трійці: «суддя» (5). Номінація *суддя* як компонент першого порядку вказує на вищість Ісуса, його владу та правосуддя (1): *Суддя всього світу.* У складі сполук як другорядний елемент, лексема доповнена атрибутами зі значенням милосердя (2): *Ісус, Суддя Справедливий; Ісус, Суддя Всемилостивий.* Як складник третього порядку уточнює семантику структур із вказівкою на справедливість (2): *Господь, праведний Суддя:* Подвигом добрим я змагався, свій біг закінчив, віру зберіг; а тепер готується мені вінець правди, який дасть мені *Господь, праведний Суддя*, в той день; і не тільки мені, але і всім, що полюбили явлення Його (7, с. 1352).

Другий у Святій Трійці: «великомученик» (5). Номінації зберігають асоціативний зв’язок з біблійним текстом, виражають біль і страждання Божого Сина (2): *Ісус, всіма залишений; Ісус, насичений ранами*. Семантика розкривається за допомогою метафоричних конструкцій (3): *Всепальная Жертва Пречистая; Довготерпеливий Всевидець Господь; Ісус, Божеством безстрасний: Ісусе, Божеством безстрасний,* страсті терпів, щоб нас від страстей визволити (3, с. 56).

Другий у Святій Трійці: «святий» (2). Субстантивний прикметник *святий* доповнює розуміння Ісуса як найвищої влади, божественної субстанції, займає першорядну позицію (1): *Святий над святими:* …молимось Тобі і благаємо Тебе, *Святий над Святими*, щоб благоволінням Твоєї милости Дух Твій Святий зійшов на нас (16, с. 44). Лексема *святий* також уживається як компонент третього порядку (1): *Владика, Єдиний Святий.* Ісус для християнської моделі світу – особа Святої Трійці, Син Бога, тому є досконалим, правильним.

У мовній картині світу трикомпонентні номінації Ісуса Христа домінують із складником *син*, що рівнозначне з двокомпонентними структурами. Останню позицію за кількістю вживаних посідає компонент *святий,* і хоч мовно-культурний простір ознаку *святого* не кваліфікує в цьому випадку як головну, усе ж вона усвідомлюється імпліцитно в усіх перелічених вище ознаках.

Лексико-семантичні групи полікомпонентних найменувань на позначення Ісуса Христа

Другий у Святій Трійці: «цар» (126). Лексема *цар* функціонує як компонент речення і як саме речення: *Христе Царю, що на небесах живеш, Творчий Устроїтелю всього видимого і невидимого; Господи Ісусе Христе, Сину Бога Живого, Творче неба і землі, Спасителю світу!* (12, с. 385) (цар + син + творець + спаситель). Номінація можлива як компонент першого порядку: *Цар над царями і Господь над в*ладарями; а також як вторинна: *Всевишній Цар і Господь неба і землі; Серафимів Господь і Цар Ізраїлю; Господь, що володіє всіма небесними і земними*. Додаткові компоненти вказують на об’єкти Божого володіння.

Другий у Святій Трійці: «спаситель» (117). Семантичній групі притаманна виражена ознака Ісуса як рятівника – «той, що врятував світ» і «той, хто врятує світ майбутнім приходом на землю»: *розіп’ятий на хресті Визволитель наш; Хліб життя, що з милосердя з неба зійшов і світові нове*

життя подав. Конструкції передані дескриптивними, займенниковими моделями: *Ти, що ворота й ланцюги адові та засуви вічні поламав і проклав людям шлях до воскресіння* воскреси мене від прогрішень моїх і всяку злобу, що володіє мною, до кінця зруйнуй (2, с. 30) і прямими номінаціями: *Агнець Божий, що бере гріх світу ради життя світу і спасіння* (15, с. 80). Номінація *Ісус, тіла мого зцілення* підтверджує усвідомлення Христа як «того, хто зцілює духовно і тілесно».

Другий у Святій Трійці: «син» (50). Номінація, вжита як частина речення й цілісна семантична конструкція, підтверджує існування Ісуса як сина Бога й земної жінки: *Первороджене Слово від Отця Надвічного, Син Первороджений Матір'ю Безмужньою; Єдиний Господь Ісус Христос, Син Божий, Єдинородний, що від Отця народився перше всіх віків* (16, с. 35).

Другий у Святій Трійці: «помічник» (44). Лексема *помічник* функціонує у значенні «той, що допомагає вірним»: *наша пристань і наш захисток* і «той, що творить радість вірним»: *Ісус, утішення тих, що плачуть.*

Другий у Святій Трійці: «милосердний» (36). Лексеми використані у формі атрибутів: *Прещедрий і премилосердний Господь, Спаситель наш;* і як основний номінант: *Бог милостей, і щедрот, і чоловіколюбства; Ісус, щедрот джерело невичерпнеє.*

Другий у Святій Трійці: «божественний» (22). Досконалість Ісуса передана прямими номінаціями: *Бог довершений і Чоловік довершений; Многомилостивий, нетлінний, нескверний, безгрішний Господь,* а також перифразами: *Альфа й Омега, початок і кінець, Перший і Останній.*

Другий у Святій Трійці: «всемогутній» (19). Семантична група виражена прямими номінаціями зі значеннями «той, що творить диво»: *Бог, що творить чудеса;* «той, що перемагає смерть»: *Непереможний Воєвода і Господь, пекла переможець*.

Другий у Святій Трійці: «великомученик» (18). Лексико-семантична група фіксує дескриптивні номінації зі значенням «той, що приречений на страждання»: *Ісус, що розіп'явся на хресті; Ти, що голову на хресті схилив,*

схили до смирення вознесену мою гординю (3, с. 62). Виразної семантики набуває лексема *зраджений* (3), розуміння якої закладене у всьому християнському вченні як «того, кого продали»: *Ісус безцінний, ціною куплений;* і «того, від кого відреклися»: *Ісус, бажання всіх, Петром через страх відкинутий.*

Другий у Святій Трійці: «наставник» (12). Конструкції передані прямими номінаціями: *Ісус, Наставник мій предобрий;* тропами: *Ти, що даєш себе за зразок довготерпіння для тих, що пішли слідами Твоїми.* Структури мають значення «той, що навчає» і функціонують у комплексі з іншими семантичними групами: будь *пастирем заблудлих, провідником і світлом необізнаних, наставником немудрих, отцем сиріт, помічником пригноблених, лікарем хворих, утішителем тих, що на смертнім одрі перебувають,* і приведи нас усіх до бажаного кінця – до Тебе, Пристановища нашого і блаженного Упокоєння (12, с. 35).

Другий у Святій Трійці: «чоловіколюбець» (10). Пряма номінація *любов* розгортає семантику групи – «той, що є любов'ю»: *Любов, що покриває усе; Ісус, любов, вища за всяке розуміння.*

Другий у Святій Трійці: «захисник» (10). Лексема *захисник* виразно корелює із синонімічною *охоронець*, функціонує як первинна та вторинна номінація з вказівкою на об'єкти захисту та якості Бога: *Господь – Захисник життя мого; Охоронитель душ і тіл наших.*

Низка лексико-семантичних груп характеризується невеликою частотністю:

- *«творець»* (7) набуває значення «той, що створив земний і небесний світи»: *Ангелів Творець і Господь Небесних Сил;*
- у групі *«суддя»* (7) лексему вжито як першо- і другорядний компонент конструкцій із додатковими вказівками на позначення особистих якостей: *Страшний і чоловіколюбний Суддя;*
- семантична група *«запорука вічного життя»* (7) зі значенням «той, що дарує життя у небесному світі»: *Ісус, вічність моя у правиці моїй;*

- група *«надія»* (7) інтерпретує розуміння Ісуса як «того, хто укріплює духовний стан і є надією для земних і мертвих»: *Ісус, надія у смерті моїй;*
- група *«прославлення праведності»* (5) функціонує зі значенням «той, що виправдовує праведне життя»: *Ти, що понад золото прояснюєш тих, що задля Тебе страждають, і славою нетлінною вінчаєш їх та даруєш царство непорушне* – сподоби мене бути учасником Твоїх страждань і живоносного умертвлення (2, с. 30–31);
- до групи *«носій прославлення»* (2) зараховуємо номінації із семантикою «передбачений святими пророками»: *Ісус, що всі пророцтва про Себе здійснив.*

Семантика номінацій Ісуса Христа як *царя* в полікомпонентних структурах займає провідну позицію. Така ознака передана від Бога Отця і доводить її потребу для християнського світу. Останню групу складають лексеми із прямим значенням *носій прославлення*, що підтверджує дещо нижчу їх значущість у порівнянні з головними ознаками.

Лексико-семантичні групи однокомпонентних найменувань на позначення Богородиці

Земна жінка: «обрана Богом» (17). Синонімічний ряд становлять лексеми з ознакою Богородиці як «тієї, що гідна Божого благословення»: *Благодатна/Благодатная, Благословенна, Богоблаженна/Богоблаженная, Богоблагодатна/Богоблагодатная, Богоневіста, Богоневісна, Всеблаженна, Невіста, Обрадувана, Присноблаженна, Преблагословенна/ Преблагословенная, Преблаженна, Утішена:* Сила Всевишнього осінила Тебе, *Благодатная,* коли Ангел благовістив про зачаття в Тобі Сина Божого, Новину Благую смиренно прийнявши, закликала Ти, як Господня Раба, «Алилуя»! (1, с. 274); *Невістою* Тебе називаємо, Пречиста, Отця невидимого, і Матір'ю Сина, що Духом Святим втілився від Тебе (13, с. 433). До цієї групи зараховуємо також євангельське ім'я Богородиці – *Марія*. Такий антропонім

здебільшого функціонує не самостійно, а в сукупності з іншими полікомпонентними номінаціями, епітетами чи метафорами.

Земна жінка: «непорочність» (16). Найменування виявляють ознаки чистоти, довершеності, непорочності. Це здебільшого канонічні назви: *Всенепорочна/Всенепорочная, Всечесная, Всечиста, Непорочна/Непорочная, Неосквернення, Отроковиця, Пренепорочная, Чиста/Чистая:* Через Тебе ж, *Всечиста*, Слово стало Тілом і з'явилось людям (12, с. 171). Ряду лексем притаманний прямий компонент *діва: Богодіва, Вседіва, Діва, Приснодіва:* Іоакима бо й Анну вислухавши, Бог проти надії явно обіцяє, що вони родитимуть *Богодіву,* з Якої Сам родився Неописанний (12, с. 492). Найвищий ступінь ознаки фіксує префікс *пре-*: *Пречиста/Пречистая:* Стіна єси вірним, Богородице Діво, і заступництво всім, хто до тебе прибігає, бо Творець неба і землі, від тебе тілом вийшовши, *Пречиста,* духом і тілом тебе в небесні оселі переселив (2, с. 102). Марія позиціонується як обрана Богом Діва для народження Божого Сина, Спасителя світу.

Земна жінка: «матір» (8). Марію як матір Господа найчастіше позначає номінація *Богородиця*, але й вона урізноманітнюється іншими варіантами назв: *Богородителька/Богородительниця, Породілля*: Тілесні немочі і душевні недуги, *Богородительнице,* тих, що з любов'ю приступають до Покрову Твого, зцілити сподоби, Діво, що нам Спаса Христа породила (12, с. 200). Красномовство боговісних пророчих вісток нині бачимо на тобі сповнені, *Богородице,* бо воістину ти нам Бога в тілі породила (2, с. 101). Лексема *мати* є основним відповідником синонімічних номінацій і має значення «та, що дає життя», частотними є кореляти *мати/матір*: Маючи явити безодню Своєї Любові, Христос із хреста дарував нам Тебе, о Пречиста, *Матір* отримали люди, гріхами прибиті, і вдячно закликали, Спасе, Тобі: «Алилуя!» (1, с. 78). Лексема *мати* вербалізується в композитних номінаціях *Богомати/Богоматір:* Насолоджуючись, Пречиста, Твоїми дарами, з вдячністю оспівуємо Тебе як *Богоматір* (12, с. 197). Богородицю розуміють

також як «та, що є матір'ю людства»*:* Почута Богом палка молитва наша, бо у Твої святії руки, *Мати,* її смиренно склали ми… (1, с. 75).

Земна жінка: «цариця» (6). Богородиця вважається *царицею* людства, до неї із проханням захисту та допомоги звертається весь християнський світ: *Владичиця, Всецариця, Цариця:* Маєш бо Ти силу непереможную і могутнім є кожне слово Твоє, о *Всецарице!* (1, с. 257); Ангельських хорів славою оточена, стоїть *Цариця* перед престолом Господа, з Богословом і Предтечею за грішний світ слізно Христа благаючи (1, с. 72). Фемінітивні лексеми *Госпожа, Настоятелька, Пані* містять приховану семантику: Бо Ти є, *Госпоже,* Слава небесних і Надія земних, Ти після Бога наша Надія і Заступниця всіх, що прибігають до Тебе з вірою (12, с. 316)].

Земна жінка: «помічниця» (6). Метафоричні лексеми різновекторно характеризують Богородицю як «ту, що допомагає духовно чи в конкретних ситуаціях»: *Заступниця, Молитвенниця, Покровителька, Помічниця, Супутниця*; і «ту, що допомагає у тілесних потребах»: *Годувальниця, Нива:* … тим, хто на морі і в дорозі, будь *Супутницею;* сущим в нестатках і голоді будь *Годувальницею* (12, с. 393); …Тебе маємо ми, грішні, за *заступницю*, Тебе знайшли в напастях для спасіння, єдину всенепорочну (13, с. 396).

Земна жінка: «милосердна» (5). Семантичні кореляти у формі субстантивованих прикметників *Блага/Благая, Всеблага, Всемилостива, Милосердна* позиціонують Богородицю як «ту, що виявляє милість»: Заступнице християн усердная, Молитвенице до Творця надійная, не погордуй молитвами грішників, але поспіши, як *Благая,* на поміч нам… (12, с. 87); Ти ж, *Всемилостива,* підійми до нього Богоприємні руці Твої і клопочися за нас перед Милосердям Його… (12, с. 392).

Земна жінка: «спасителька» (4). Лексеми із семантикою *спасителька* отримують ознаку «та, що є провідницею, дороговказом», функціонують як метафоричні відповідники: *Зоря, Свіча, Свічка, Світло:* Світло велике засяяло тим, що у пітьмі сиділи, бо відвідав нас, Діво, Схід з висоти – Син і Бог Твій, Тебе учинив Він *Свічею,* на свічник превисоко поставив і звелів нам співати

Тобі: Радуйся, Зоре духовного Сонця (1, с. 255); Радуйся, *Зоре,* бо Ти являєш Сонце (12, с. 289). Будучи матір'ю Бога, Марію у християнстві прийнято вменувати заступницею і покровителькою, до якої спрямовані земні молитви та прохання.

Земна жінка: «всемогутня» (3). Найбільш чітко передають значення семантичної групи субстантивовані прикметники *Всесильна, Всемогутня, Непереможная:* Оспівуючи ікону Твою, ми Тебе величаємо, Мати Всепітая, наша надіє, наш порятунку і захисте, до Тебе, *Всесильна,* з мольбою усі прибігаємо (1, с. 269); Невідступною перебувай, *Всемогутня,* від міста цього, і нині нам заступництво Твоє бачити даруй, щоб з радістю співати: алілуя (4, с. 71).

Земна жінка: «носій прославлення» (3): *Всехвальна, Препрославлена, Приснославная* – Вся на небі єси, але і землі не цураєшся Ти, *Приснославная,* Тобі бо відомі усі наші біди і немочі, молиш Ти Бога за нас, Пресвятая Заступнице (1, с. 265).

Земна жінка: «свята» (2). У християнській етнокультурі Богородиця – жінка, яка, народивши Сина Бога, набула ознак святої: *Пресвятая, Свята:* Вся до неба ввійшла, але й нас не покинула Ти, *Пресвятая,* завжди рятуєш Ти нас від усяких напастей і лиха (2, с. 66).

Образ Діви Марії експлікує типологічні закономірності, в яких «обрана Богом» домінантна ознака, і тільки десяту позицію посідає елемент «свята». Це свідчить про те, що ментальна модель світу допускає розуміння Богородиці першочергово як жінки, що отримала Боже благословення й тільки як результат цього набула ознак святої.

Лексико-семантичні групи двокомпонентних найменувань на позначення Богородиці

Земна жінка: «помічниця» (48). Номінація найбільше зосереджена в структурах як другорядна (4): *велика Помічниця; могутня помічниця; скора Помічниця; швидка помічниця:* Оспівуючи Тебе, *могутню помічницю*, хвалимо

Тебе і, благаючи Тебе з розчуленням, віруємо і сповідуємо, що випросиш блага тимчасові та вічні (4, с. 117). Лексема позиціонується як першорядна (1): *Помічниця Нездоланна.* Синонімічний ряд зі значенням «та, що допомагає, радить» позначений чіткою метафоризацією (31): *благ посередниця; вдів утішителька; воїнів кріпкість; Втамування печалі; в'язнів Потіха; голодних годувальниця; глухих слухання; заблудлих виправлення; земнородних уповання; знайдення загиблих; знедолених Кріпость; зоря найсвітліша; людей виправлення; мучеників сповідання; нагих одіяння; немовлят годування; опора дівства; Повернення вигнанців; поміч благодатна; пристрастей утихомирення; Світило найясніше; Світлопромінний світильник; сила Давидова; Скарб безцінний; скарб невичерпний; страдників вінчання; убогих годувальниця; убогих одіяння; упалих вставання; упалих підняття; християн пристановище: Світлопромінним світильником* стала Богородиця для нашого краю, в усі часи виявляє свою Материнську опіку, по всій Україні ікони її чудотворнії люд наш до єдності кличуть (1, с. 83).

Композиційним елементом образу Богородиці є розуміння її як помічниці й порадниці. Такі структурні вислови характеризуються широким спектром номенів, серед яких відзначаються частотністю метафоричні словосполучення із розумінням помічниці зі значенням «та, що творить радість» (12): *Винуватиця радості; всесвітняя радість; Втіха Божественная; духмяна радість; Несподівана Радість; преподобних утіха; пророків веселість; радість наша; скорботних радість; скорботних утіха; старих утіха; сумних утіха:* До Тебе, милосердної і благолюбивої Заступниці нашої, за любов любов'ю віддаючи, смиренно взиваємо: Радуйся, *радосте всесвітня*, Тобою бо сльози витираються на очах стражденних і скорботних (5, с. 66).

Земна жінка: «матір» (35). «Та, що є матір'ю Ісуса Христа» (24). Двокомпонентні найменування Марії як матері Бога виражені лексемами першого порядку *Богомати, Богородиця, Матір* з відповідним атрибутом (9): *Богомати Всепітая; Мати Господа; Мати Марія; Мати Сина; Мати Судді;*

мати Господа; Мати безневісная; Матір Божа; Матір Вишнього. Такі лексеми вжито із ознакою другорядності (11): *Божа Матір; Всеблаженная Богородиця* (обрана Богом + матір); *Всевишнього Матір; Всепіта Богоматір; Всехвальна Мати* (носій прославлення + матір); *єдина Богомати; Єдина Богоматір; істинна Богородиця* (божественна + матір); *преблагословенна Мати* (обрана Богом + матір); *славна Богородиця* (носій прославлення + матір); *справжня Богородиця* (божественна + матір). Конструкції із метафоричними змінами доповнюють фонові знання про Богородицю як «ту, що породила Бога» (4): *вмістилище Невмістимого; Господня палата; купина неопалимая; святиня Всевишнього*.

У структурі словосполучення з компонентом *Богородиця* часто вживається лексема *Діва*, тому такий структурний варіант можна розглядати і в лексико-семантичній групі зі значенням «*непорочність»*. Ця структурна модифікація виправдана розумінням Марії як «тієї, що народила Сина Божого, будучи цнотливою».

Словосполучення *Богородиця Діва* має й інші семантичні варіації. Воно вживається в молитовних звертаннях з проханнями заступництва й допомоги як синтагма, сталий семантичний компонент: Маючи Божу присутність у собі завжди, *Богородице Діво*, Ти повсякчасно за люд заступаєшся грішний, Ти нашу природу до неба підносиш, Всечиста… (1, с. 261).

«Та, що є матір'ю людства» (11). Архетипний образ Богородиці виражений в лексемі першого порядку *мати*, у структурі з атрибутивним компонентом: *благосердная, всепіта, милосердна, премилосердна,* а також із субстантивами у формі множини (8): *Матір вірних; Матір життя; Мати благосердная/Мати благосердна; Мати всемилосердна; Мати милосердна; Мати сиріт; Матір Премилосердная:* Боготічна зірка, ікона Твоя всечесна, Богородице Діво, у всьому світі великою кількістю чудес благодатно сяє й просвіщає душі й серця людські для пізнання великого Твого милосердя, бо ним рід християнський покриваєш і заступаєш, як *Мати благосердна* (5, с. 68).

Значення лексеми розгортається і її вторинною позицією (3): *блага Матір; Всепітая Мати; любляча Мати.*

Земна жінка: «непорочність» (34). Семантичну групу становлять здебільшого канонічні назви з першим компонентом *діва* і його синонімічними відповідниками (12): *Вседіва-Владичиця; вседіва Марія; Вседіва чистая; Діва Богородиця* (непорочність + матір); *Діва Владичиця* (непорочність + цариця); *Діва істинна; Діва нетлінна* (непорочність + божественна); *Діва прекрасна* (непорочність + краса і досконаліть); *Діва пренепорочна; Діва Пречиста; Діва чистая; Приснодіва Богородиця* (непорочність + матір). Конструкт *діва* може займати другу позицію (4): *Благодатная Діва* (обрана Богом + непорочність); *Всенепорочна Діва; Неневісна Діва; чиста Вседіва.* Лексема передає значення із атрибутивним компонентом. Так, у словосполученнях поєднуються лексеми-субстантиви другого порядку з епітетами, серед яких найуживаніші – *чиста, пречиста, пренепорочна* (7): *Богоневіста Пречистая* (обрана Богом + непорочність); *Богородиця чистая* (матір + непорочність); *Єдина всенепорочна; Єдина Пречиста; Мати Пречистая, Матір Пренепорочна* (матір + непорочність); *Отроковиця чиста*. Богородиця порівнюється із номінантом світу фауни – *голубка чиста*, а *голубка* здавна символізує чистоту і непорочність. Такі лексеми отримують першорядне значення (9): *Всенепорочна Владичиця* (непорочність + цариця); *всенепорочна Матір* (непорочність + матір); *Непорочная Мати* (непорочність + матір); *пренепорочна Владичиця* (непорочність + цариця); *Пречиста Богородиця* (непорочність + матір); *Пречиста Владичиця* (непорочність + цариця); *Пречиста Матір/Пречиста Мати* (непорочність + матір); *Чиста Всеблаженна* (непорочність + обрана Богом). У структурах простежується тенденція до метафоризації (2): *Скарб чистоти; стовп дівства*.

Земна жінка: «обрана Богом» (31). У лексико-семантичній групі функціонують символічні лексеми першого порядку з компонентами *благодатна, благословенна, богообрана, блаженна.* Другий складник таких

структур формують лексеми-субстантиви (13): *Благодатная Владичиця* (обрана Богом + цариця); *Благодатная Марія; Благословенна Богородиця* (обрана Богом + матір); *Богообрана Діва* (обрана Богом + непорочність); *Богообрана Отроковиця* (обрана Богом + непорочність); *богообрадуванна Діва* (обрана Богом + непорочність); *Всеблаженна Отроковиця* (обрана Богом + непорочність); *Преблагодатная Мати* (обрана Богом + матір); *Преблагословенна Діва* (обрана Богом + непорочність); *преблагословенна Марія; Преблагословенная Богородиця* (обрана Богом + матір); *Преблаженна Матір* (обрана Богом + матір): Ангельський глас почула святая Анна, що сповіщав їй: зачнеш ти і Дочку породиш – *преблагословенную Марію*, в Ній же благословляться всі племена земнії, і спасення прийде всьому світові (1, с. 272). Компоненти зі значенням *благодатна* інтерпретовані як другорядні (2): *Владичиця богоблагодатна* (цариця + обрана Богом); *Єдина благословенна:* Незбагненне і недослідиме, *Владичице Богоблагодатна,* сподіяне через Тебе Таїнство, бо, зачавши Невмістимого, ти породила вдягненого у плоть від чистої крові Твоєї (13, с. 74).

У сакральних текствах набуло поширення використання лексем із перифрастичним значенням (10): *Боже благовоління; Драбина небесная; Ковчег Завіту; навіки всеблаженна; престол вознесений; Престол царський; Престол Царя; пророками провіщена; пророками проречена; пророкувань здійснення:* Світ спасти бажаючи, Тобою зійшов, о *Драбино небесная,* Схід з висоти, плоть людську прийняв, і людину на небо возніс Він, тож, Успення Твоє, Богородице, світло святкуючи, співаємо Христу Алилуя! (1, с. 68).

Синонімічної відповідності групі «обрана Богом» набули лексеми на позначення Богородиці як «діви, яка обрана Богом» (7): *Богоневіста Владичиця* (обрана богом + цариця*); глибина смирення; Жона єлеєносна; Жона обітована; невіста неневісная; Пречиста Богоневіста; раба Господня.*

Земна жінка: «цариця» (29). Номінація *Цариця* виражає божественну всевладність Діви Марії, отриману від Бога Отця. Показовим є те, що це іменування поєднується із субстантивами *Богомати, Богородиця, Владичиця,*

Госпожа, Діва, розгортаючи додаткові смислові ознаки словосполучень (14): *Владичиця Богоблагодатна* (цариця + обрана Богом); *Владичиця Богородиця* (цариця + матір); *Владичиця Всенепорочная* (цариця + непорочність); *Владичиця Діва* (цариця + непорочність); *Владичиця Преблага* (цариця + милосердна); *Владичиця Пречиста* (цариця + непорочність); *Всецариця пресвітлая* (цариця + божественна); *Всецариця пресвятая* (цариця + свята); *Госпожа Богородиця* (цариця + матір); *Госпожа моя; Госпожа Пречиста* (цариця + непорочність); *Діва Владичиця* (непорочність + цариця); *Цариця Богомати* (цариця + матір); *Цариця єдина:* Усі ангельські сили оспівують Тебе, Непорочная Мати, Тебе прославляють усі патріархи й архієреї, апостоли служать Тобі, о *Владичице світу*, ми ж за Тебе співаєм Христу: «Алилуя!» (1, с. 80). У межах лексем другого порядку переважає атрибутивний компонент на позначення внутрішніх властивостей: *всенепорочна, преблага, пречиста.* Номінації також передають ознаку стосовно місця (3): *Цариця Вселенної; Цариця Небесная; Владичиця світу*.

Номінація *Цариця* з відповідними синонімічними назвами займає вторинну позицію (12): *ангелів Цариця; Богоблагодатная Владичиця* (обрана Богом + цариця); *Всеблагая Владичиця* (милосердна + цариця); *всевладна Цариця; всемогутня Цариця; всенепорочна Цариця* (непорочність + цариця); *Непереможна Владарка* (всемогутня + цариця); *Непереможна Владичиця* (всемогутня + цариця); *Предивна Владичиця* (божественна + цариця); *пречиста Госпожа* (непорочність + цариця); *Пречиста Пані* (непорочність + цариця); *Небесна Цариця*: Чує Господь на небесах Твої за нас молитви, *всеблага Владичице*, виконує швидко всяке прохання Твоє (4, с. 123).

Земна жінка: «захисниця» (25). Назви Богородиці відзначаються семантичною різноплановістю компонентів першого порядку (7): *Заступниця вселенної; Заступниця дивна; Заступниця наша; Заступниця постійна; Заступниця старанна; Огорожа наша; покров благодатний*. Лексема функціонує і як другорядна (9): *вдів заступниця; вдів захисниця; всемилостива*

Заступниця; милосердна Заступниця; Милостива Воротарниця; Небесна Воротарниця; наш Захист; Преблага Покрова; Пресвятая Заступниця.

Семантична трансформація номінацій інтерпретується здебільшого метафоричними значеннями (9): *вдів заступництво; ворогів страхання; ворогів устрашіння; сиріт піклування; сиріт покровителька; стіна нездоланна; християн Охорона; ченців огорожа; чистоти огорожа*. Номінації виражені широким колом ознак – від заступниці окремих груп людей до заступниці світу загалом.

Земна жінка: «милосердна» (19). У системі сакрального дискурсу чи не найважливішою семантичною ознакою Богородиці є милосердя, що закладене в християнському трактуванні її образу. Група із семантикою *милосердя* супроводжується метафоричними змінами (5): *благодаті явлення; Джерело милосердя; доброта невимовна; Мати Милосердя; милості безодня.* Такі лексеми урізноманітнюють розуміння Богородиці як «тієї, що милосердна, а тому добра» і додають змістової двоплановості.

Значеннєвий компонент *милосердна* характеризується як першорядний (9): *блага Богородиця* (милосердна + матір); *блага Винуватиця; блага Владичиця* (милосердна + цариця); *блага Одигітрія* (милосердна наставниця); *всеблага Владичиця* (милосердна + цариця); *всемилосердна Владичиця* (милосердна + цариця); *Всемилостива Владичиця* (милосердна + цариця); *всемилостива скинія* (скинія – будинок, житло – Ю. П.); *Премилостива Богородиця* (милосердна + матір);*:* Ми ж, як спільники скорбот і страждань Сина Твого, маючи в Тобі *благу Матір*, на Тебе все упування в скорботах покладаємо (5, с. 40).

Конструкції на позначення *милосердя* також передані як другорядні із субстантивним складником (5): *Владичиця Всемилостива* (цариця + милосердна); *Владичиця Преблага* (цариця + милосердна); *Всецариця Милостива* (цариця + милосердна); *Госпожа Всемилостива* (цариця + милосердна); *Цариця блага* (цариця + милосердна).

Земна жінка: «прославлення праведності» (17). Ключовим елементом такої лексико-семантичної групи є звеличення Марією благочестивості різнокатегорійних верств земних осіб (17): *апостолів окраса; благочестя Наставниця; вінець стриманості; вінець стримання; дів величання; дружин похвала; жінок окраса; Мати цнотливості; наставниця дівства; праведних веселість; праведних увінчання; преподобних вінок; святителів радість; священиків похвала; стіна дівам; стовп дівоцтва; чистоти скарбниця.*

Земна жінка: «цілителька» (15). Звертання до Богородиці із проханням зцілення передані фемінітивами *лікарка, цілительниця* з вказівкою на додаткові Божі ознаки чи об'єкти зцілення (3): *істинна цілителька; Лікарка Всеблага; Цілительниця стражденних:* Розум людський не може осягнути велику силу чудесно явлених благодатних зцілень через ікону Твою, Богомати, не може пояснити це невимовне чудо, як відсічена правиця преподобного за одну ніч цілою і здоровою стала, тільки невеликий шрам від колишньої рани залишений був *Лікаркою Всеблагою* (5, с. 7).

Аналізовані назви номінують Богородицю широкою метафоризацією (10): *Живоносне Джерело; калік ізцілення; кульгавих ходіння; недужих Здоров'я; немічних зміцнення; німих промовляння; розслаблених Скріплення; розслаблених укріплення; сліпих прозріння; хворих зцілення.* Лексема *цілителька* виражає семантику зцілення як тілесного, так і духовного (2): *навіжених Просвітлення; прокажених очищення.*

Земна жінка: «свята» (14). Номінація *свята* займає первинну позицію в поєднанні з субстантивами (3): *Свята Богородиця* (свята + матір); *свята Діва* (свята + непорочність); *Свята Мати* (свята + матір). Для лексем характерне вживання префікса пре- як пряма вказівка на найвищу ознаку (5): *Госпожа Пресвята* (цариця + свята); *Пресвята Богородиця* (свята + матір); *Пресвята Владичиця* (свята + цариця); *Пресвята Діва* (свята + непорочність): Бажаючи хотіння вічного життя розпалити в серцях християнських, *Пресвята Богородиця* хворих чудесами Своїми зцілює, бісів виганяє, полонених визволяє, мертвих воскрешає, щоб усі ми, зрозумівши силу Божу, земне

зненавиділи і піклування про душі свої доклали (3, с. 130). Лексемі *свята* притаманні нестягнені форми прикметника (4): *Мати святая* (матір + свята); *Пресвятая Богородиця* (свята + матір); *Пресвятая діва* (свята + непорочність); *Пресвятая Заступниця* (свята + захисниця), а також лексему виявляємо в перифрастичних сполученнях слів (2): *Стамна Пресвята* (посудина); *Храм святий.* Прикметник *свята* характеризує Богородицю як втілення найкращого і праведного.

Земна жінка: «наставниця» (12). Синонімічний ряд становлять номінації з утаємниченою назвою *Наставниця* як первинного компонента з відповідними корелятами (2): *Покровительниця наша; Путіводителька Владичиця* (наставниця + цариця). Лексема вжита як друга з компонентом на позначення особистих властивостей (3): *Богомудра Наставниця; всеблага наставниця; Всесвятая Одигітрія* (свята + наставниця). Чимало метафоричних конструкцій (7): *дівам взірець; напоумлення людей; немовлят виховання; скиптр Давидів; Указателька Істини; ченців наставниця; юних напоумлення.* Лексема *наставниця* – прикметна ознака Богородиці, формує моральність реципієнта, розуміння ним добра і зла.

Земна жінка: «краса і досконалість» (11). Божа Мати номінується як «та, що є довершеною, взірцем» (5): *висота чеснот; Краса пребожественна; Перла предивная; посудина всезлата; Рай зеленіючий*. Богородиця як втілення ідеалу земної жінки символічно поєднується із квіткою, а «словопоняття *квітка* вживається на позначення краси, молодості, квітучості» [114, с. 121] (6): *квітка нетлінності; квітник запашний; нев'януча лілея; паросток вічноквітучий; Цвіт Нев'янучий; цвіт нетлінний.*

Земна жінка: «виявниця зла» (11). Богородиця іменується як «та, що виявляє неправедність». Номінації функціонують як метафоричні конструкції (11): *ворогів осоромлення; ворогів посоромлення; ворогів подолання; демонів подолання; єретиків викривальниця; єретиків викривання; нечестя викривання; нечестя викриття; падіння бісів; падіння демонів; пекла погуба*. Семантичні варіації інтерпретують силу Богородиці, її здатність і

можливість долати зло. Виразною для християнського світу є роль Діви Марії як заступниці, що оберігає від зла та нечестивості.

Земна жінка: «всемогутня» (11). Семантика конструкції розгортається корелятивною номінацією першого порядку з атрибутивним значенням «непереможна» та субстантивними номінаціями другого порядку зі значенням «носій певних обов'язків» (6): *мужня воєводиня; Незборима Воєначальниця; Непереможна Владичиця, Непереможна Владарка, Непереможна воєвода; непереможна Заступниця:* Ми раби Твої, Богородице, визволені від усякого зла, возсилаємо Тобі, як *Незборимій Воєначальниці*, пісні перемоги й подяки (12, с. 45). Всемогутність Богородиці підтверджується комплексом назв, які поєднанні з тропеїстичними компонентами епітетів, метафор та перифраз (5): *Гора Непорушна; Джерело чудес; Непорушна Стіна; фортеця всемогутня; перемога непереможна.* Конструкції формуються абстрактними назвами (чудо), назвами природи (гора) та загальноприйнятими позначеннями засобів захисту (стіна, фортеця).

Земна жінка: «носій прославлення» (10). Лексико-семантичну групу становлять лексеми із домінуючим варіантом першого й другого порядків *всехвальна* (5): *Всехвальна Богородиця* (носій прославлення + матір); *Всехвальна Владичиця* (носій прославлення + цариця); *Діва Всехвальна* (непорочність + носій прославлення); *Єдина Всехвальна; Цариця Всехвальна* (цариця + носій прославлення)*:* Спів хвалебний приносить Тобі невмовкно свята Христова Церква, *Всехвальна Владичице*, сповіщаючи милості Твої й чудеса, якими збагатився всесвіт (5, с. 75). Словосполучення доповнюють субстантиви, що характеризують Марію з урахуванням її особливостей як земної жінки і як сакральної субстанції.

Семантичне коло розширюють метафоричні варіації (5): *ангелами шанована; апостолів похвала; ангелів радість; оспівана серафимами; пісня преподобних.* Синонімічний ряд виявляє конотативну ознаку Богородиці як символу божественного й земного з компонентом позитивних урочисто-піднесених інтерпретацій.

Земна жінка: «надія» (7). Номінація *надія* як першорядний функціонує з вторинним компонентом, який вказує на об'єкт очікування (3): *Надія безнадійних; надія зневірених; надія розчарованих.* Найменування Богородиці як «надії людства» вирізняються системним характером, репрезентовані спільним значенням «очікування допомоги чи іншого блага» (4): *грішних упования; Єдина надія; запорука упования; Споручниця грішних.*

Земна жінка: «запорука вічного життя» (7). Богородиця асоціюється із можливістю отримання вічного життя та спасіння. Лексеми *брама, двері, зірниця, земля* семантичною організацією набувають ознак компонента назв Діви Марії (7): *Богопровідна Зірниця; Брама Єдина; двері райські; двері спасіння; земля обітована; земля обітування; Світла житло.*

Земна жінка: «спасителька» (6). Семантичну групу характеризують метафоричні номінації зі значенням «та, що рятує» (6): *Врятування загиблих; двері спасіння; оновлення людей; Очистилище світу; полонених визволення; спасіння зневірених:* Бажаючи спасти зотліле в гріху людське єство, Творець зійшов на Тебе, як дощ на руно, і *купиною* зробив Тебе *неопалимою*, Бог Сущий став людиною (3, с. 98).

Земна жінка: «утвердження віри» (5). Марія, набувши божественності від Бога, наче отримує перед ним обов'язки за людство, які реалізуються допомогою й постулатом віри (5): *віри утвердження; маловірних напоумлення; православ'я захисниця; слава Православ'я; Церкви утвердження.*

Статистичні показники доводять, що номінації Богородиці у двокомпонентних структурах домінують із ознакою «помічниця», а менш функціонуючим значенням номінацій є «утвердження віри». Це свідчить про християнську ментальність, у якій більш важлива можливість отримати допомогу, й тільки в окремих випадках відбувається усвідомлення образу Марії як запоруки закріплення свого віросповідання.

Лексико-семантичні групи трикомпонентних найменувань на позначення Богородиці

Земна жінка: «помічниця» (99). Номінації контекстуально й семантично близькі до групи «*заступниця»,* але зазнали семантичної модифікації й отримали своє конкретне значення *допомоги й порадниці*:

- «та, що допомагає християнам загалом» (23): *Богородиця, християн Помічниця; всіх благ подателька; звершення благих бажань; клопітниця вічних благ; клопітниця вічної радості; легка хмара Світла; людям блага Відрада; молитвенників наших похвала; надійне наше пристановище; Небесного Хліба Подателька; незліченних щедрот подателька; плаваючим легка подорож; подателька блаженного упокоєння; потіха для засмучених; похвала людей безкінечна; пристрастей наших утихомирення; роду нашого відрада; світові блага Відрада; Слова претрепетне Слухання; убогим Помічниця дивна; христолюбивого воїнства Помічниця; швидка людям Помічниця; щедрот незліченних подателька:* Тож негадано від кайданів диявольських звільнений, з радістю й страхом закликав Тобі: Радуйся, *життя нечестивого Виправлення* (1, с. 249);
- «та, що допомагає в негараздах» (16): *від бід визволення; життя претяжкого Полегшення; Звільнення невинно засуджених; кайданами окутих Відвідання; наша відрада небесна; наших печалей відігнання; наших скорбот утамування; печалей наших утамування; пісня мучениць велегласна; Скоропослушниця у скорботах; сліз людських Осушення; Сліз наших позбавлення; тиха наша відрада; утамовування всякої печалі; утамування наших печалей; швидка допомога бідуючим;*
- «та, що допомагає хворим і немічним» (12): *безпомічних неустанная Поміч; впалих певне піднесення; всіх голодних Кормителька; вставання хворобою попалених; глухим слуху Повернення; мук смертних Полегшення; невиліковних всесильная Поміч; обнажених Шата пречистая; тіла мого зцілення; тіла мого лікування; усіх хворих Відвідини; хворих благонадійне відвідання;*

- «та, що допомагає в наверненні до християнства» (11): *виправлення нечестивого життя; гріхів наших очищення; гріховної мряки Розсіяння; грішним надійне пристановище; грішних сердець осяяння; грішного людства Освячення; грішного серця Осяяння; грішної землі обновлення; життя нечестивого Виправлення; поневолених тьмою Просвітлення; стежка правди незаблудла;*

- «та, що допомагає людству перед Богом» (4): *всім земним посередниця; Судді Праведного ублагання; умилостивлення Божого Суду; Царя Небесного ублагання;*

- «та, що допомагає скривдженим» (3): *покривджених всеблага відрада; Увінчання всіма відкинутих; упалих благе вставання;*

- «та, що допомагає бездомним» (3): *бездомних скитальців Пристанище; всіх скитальців Прибіжище; подорожніх тихе пристановище.*

До лексико-семантичної групи зараховуємо компонент *радість* як властивість Богородиці із значенням «та, що є радістю» і «та, що дарує радість». Лексема як елемент третього порядку корелює із синонімічними *веселість, утіха, утішення* (13): *ангельських хорів веселість; боголюбивих іноків утіха; вірне всім Утішення; всіх народів радість; всіх святих веселість; всіх скорботних радість; всіх скорботних утіха; душ наших Радість; життя таємного радість; монахів світлая радість; несподівана грішних радість; скорботних матерів утіха; скорбот наших утішення:* Ми ж, як спільники скорбот і страждань Сина Твого, маючи в Тобі благу Матір, на Тебе все упование в скорботах покладаємо і співаємо Тобі <…> Радуйся, *несподівана грішних радосте* (5, с. 40).

Функціонуючи як складник у препозиції, лексема прямо вказує на об’єкт дії (7): *Веселість небесного воїнства; подателька вічної втіхи; Подателька плачу прерадісного; радість для сумуючих; радість жонам невимовна; радість наша невимовна; утіха наша несказанна.*

Як вторинний компонент номінація вказує на об’єкт дії, але її доповнюють атрибутивні компоненти першого порядку (2): *Всевладна Утіха зажурених; Єдина радість наша*.

Менш частотні метафоричні структури без прямої вказівки на семантичну групу «*радість»* (4): *безконечної радости посередниця; Блаженство всіх страдників; радостей вічних причина; скорбот наших усолодження.*

Земна жінка: «матір» (69). «Та, що є матір’ю Ісуса Христа» (58). Трикомпонентні номінації лексико-семантичної групи одні з найчисленніших. *Мати* як первинна лексема має значення «та, що є Матір’ю Бога» і доповнена атрибутивною ознакою Богородиці як земної жінки (23): *Богородиця Вічного Царя; лоно воплочення Божого; Мати Божа Пречиста* (матір + непорочність); *Мати Господня свята* (матір + свята); *Мати Життя предковічного; Мати зірки незаходимої; Мати незаходимого Світла; мати світла духовного; Мати Сина Божого; Мати Сина превічного; Мати Сонця незаходимого; Мати Спаса нашого; Мати Творця світу; Мати Христова блага; Обитель Бога всевишнього; оселя Бога неосяжного; оселя Владики творіння; початок чудес Христових; скинія Бога Слова; скинія Бога священна; утроба Божественного втілення; утроба Божого втілення; Явлення Творця Всесильного:* Розумне все творіння, ангельське старійше чиноначаліє прийшли зі своїм Царем, Який у Свої життєдайні руки прийняв душу Матері Своєї; теплий же вірою Петро з великими сльозами промовляв до Неї, взиваючи: Радуйся, *Мати Творця світу* (3, с. 79).

Лексема *мати* як стрижневий смисловий елемент другого порядку характеризується вказівкою на об’єкт, а саме – на Ісуса Христа із додатковими компонентами на позначення особистих властивостей і антропоніма *Марія* (15): *Вогнеподібна колісниця Слова; Діва, Матір Божа* (непорочність + матір); *Діва, Мати Всевишнього* (непорочність + матір); *Марія, Мати Божа; милостива Мати Божа* (милосердна + матір); *Преблагословенна Мати Божа* (обрана Богом + матір); *Премилосердна Матір Божа* (милосердна + матір);

препрославлена Мати Господа (носій прославлення + матір); *Препрославлена Мати Господняя* (носій прославлення + матір); *Пречиста Богородиця Марія* (непорочність + матір); *Пречиста Матір Божа* (непорочність + матір); *Розкішна оселя Слова; святая Оселя Всевишнього; Спасова Палата прекрасна; чудес Христових початок.*

В українському мовно-культурному просторі лексема *мати* функціонує як компонент третього порядку, до якого приєднуються додаткові смислові варіанти, найчастіше із вказівкою на Ісуса Христа, а також на автентичність, божественність Богородиці (14): *Благая Благого Родителька; Бога невмістимого вмістилище; Божественного Вогню Вмістилище; всесильного Бога Носителька; дивна Владична Палата; Звізди незаходимої Матір; істинна Божа Мати; Найсолодшого Ісуса оселя; невмістимого Бога вмістилище; неприступного Божества оселя; преблагословенна Марія Богородиця; превічного Сина вмістилище; премудрості Божої вмістилище; Сина Предвічного оселя:* О *дивна Владична Палато,* домом Духа Божественного мене сотвори (12, с. 16).

Оригінальні та цікаві для аналізу номінації, смислові елементи яких можна відносити до різних семантичних груп. Так, структури (6) *Агниця – Мати Пречистая; Мати і Діва; плід нетлінного придбання; Пречиста Богомати Всецариця; Пречистий Храм Спасів; Приснодіва і Мати* мають диференційні ознаки *непорочність* і *материнство*, тому й зараховуємо їх до обидвох семантичних груп.

«Та, що є матір’ю людства» (11). Найменування із ключовим компонентом *мати* виражають значення Богородиці як Матері не тільки Божого Сина, а й людства загалом. Стрижневе слово *мати* як елемент першого порядку вказує на конкретний об’єкт і набуває додаткових смислових ознак милосердя і заступництва (5): *Мати наша Всеблага* (матір + милосердна)*; Мати наша всеблагая* (матір + милосердна)*; Мати роду християнського; Мати словесного стада; Матір й Заступниця* (матір +

захисниця)*:* А Ти, як *Мати наша всеблагая*, захисти нас від усяких бід (1, с. 258).

Номінація як вторинна має такі самі ознаки, які функціонують взаємозалежно (2): *Благодатна Мати наша* (обрана Богом + матір); *грішних Мати блага* (матір + милосердна).

Трапляються структури, в яких ключове слово займає третю позицію із прямою вказівкою на особисті якості Марії та на об'єкти її опіки (4)*: всечесна наша Мати; сиріт милосердна Мати* (милосердна + мати); *ченців щедра Мати; юних страждальців Мати.*

Земна жінка: «захисниця» (60). В українській мовній культурі зафіксовано чимало звертань до Богородиці з проханням, бажанням її заступництва. Лексема *заступниця* є чи не найважливішою для віруючого люду. Вона часто вжита як лексема першого порядку, корелюючи із дериватом *захисниця* та синонімічними відповідниками *воротарниця, молитвениця, покрова, покровителька.* Компоненти другого і третього порядків найчастіше вказують на об'єкт допомоги (14): *Воротарниця наша Богородиця; заступництво наше міцне; Заступниця для кривджених; заступниця спасіння грішних; Заступниця тепла християн; заступниця християн неосоромлена; захист і покров; Захист наш кріпкий; Захист усіх беззахисних; молитвениця наша тепла; Покрова нашої землі; Покрова Церкви Христової; Покровителька війська хороброго; покровителька Царграда неосоромлена*. Структури мають різноманітний синонімічний спектр.

Незважаючи на велику частотність лексеми *заступниця* як первинного компонента структур, вона функціонує як вторинна (7): *всемогутня Заступниця наша; добра заступниця Богородиця; ласкава Заступниця скривджених; Світлоносна Покрова Небесна; тверда Заступниця наша; многомилостива покровителька наша; Церкви Покров Божественний.* Для таких структур прикметними є кореляти *кріпость, огорожа, стіна*, які ототожнюють заступництво Богородиці із засобами земного захисту

народу (4): *Діва, огорожа святині; кріпка стіна сиріт; міцна кріпкость немічних; неприступна Стіна непорушная*.

Доповнюючи різноманітний спектр синонімічних номінацій, *заступниця* позиціонується з номінацією третього порядку із корелятами *кріпость, опіка, охоронителька, покрова, покровителька, стіна, щит* (30): *безперестанна вірних Заступниця; благочестивих родин Покровителька; воїнів мужніх Опіка; Всещедрая наша Заступниця; гори Печерської охоронителька; грішного людства Покрова; держави нерушима стіна; домівок наших захист; єдина світу заступниця; єдиная світу Заступниця; Запорозької Січі Покрова; здорових постійна охорона; землі нашої щит; земних всеоспівуваний покров; земнородних постійне заступництво; знемагаючим нездоланна кріпость; ісповідників неприступная Кріпость; країни нашої покров; Ласкавая вірних Заступниця; лицарів мужніх Опіка; Матір й Заступниця; міста нашого покрова; надійна наша заступниця; Нас, сиріт, захисниця*; *наша могутня Заступниця; наш всемогутній Покров; немовлят наших покрова; світлий Афону покров; скорботних всесильна Заступниця; тверда наша Охоронителька:* Бачили колись люди владимирські (жителі міста Вишгород у Київській області – Ю. П.) в чудесному видінні місто своє в повітрі піднесене й ікону Твою вгорі над ним, як сонце сяючу, і з розчуленням розуміли, Владичице, невідступний покров Твій для міста їхнього; Твоє милостиве піклування про них славлячи, співали Тобі: <…> Радуйся, *тверда наша Охоронителько* (4, с. 65).

Велика кількість синонімічних конструкцій виражена метафорами чи перифразами, з-поміж яких варто виділити ті, що не мають прямої номінації зі значенням заступництва (5): *Господнього гніву Відвернення; ковчег, позолочений Духом; кривдників могутня погроза; смерті тяжке Осоромлення; Суду Божого умилостивлення*.

Земна жінка: «обрана Богом» (40). Різноманітні варіації лексем доводять, що Діва Марія обрана Богом Отцем для народження Спасителя світу (30): *безпочаткового Отця благовоління; Благословенна в жонах; Богом*

обраний жереб; Божого задуму здійснення; Благословенна між жонами; блаженна обитель світла; велика між жонами; Вибрана вишнім Царем; Відпочинок претихий Всесильного; відпочинок Царя всесильного; Господа сінь освячена; град Царя прославлений; Дарування миру Христового; двері дивної таємниці; духмяність, Богу приємна; єдина Богові вибрана; Зникнення невидимих підступів; Камінь Царства Небесного; ключі Царства Христового; насолоди святої служителька; очікування загального воскресіння; Переміна правиці Всевишнього; Пресвятої Тройці Улюбленица; Престол огненний Вседержителя; Престол ясний Вседержителя; Рай, Всевишнім насаджений; сповнення Промислу Божого; сповнення Творцевого передбачення; таїнниця волі незбагненної; Хранителька Тайни жахливої.

До цієї групи зараховуємо також такі номінації (10): *Благословенна Отроковиця пренепорочна; Богообрана Діва Владичиця; Вишньою Радою вибрана; провіщення пророчого сповнення; Пророцтво патріархів предревнєє; пророцтва давнього здійснення; Радою Предвічною обрана; світле пророцтв сповнення; сповнення всіх пророцтв; сповнення пророцтва пророків:* Ти ж сповнила радості душі наші милостивим явленням нам образу Твого святого, *Богообрана Діво Владичице* (4, с. 103). Диференційною ознакою конструкцій є те, що народження Сина Божого Дівою Марією було провіщене й передбачене ще до його приходу на землю.

Земна жінка: «милосердна» (32). Семантична група доповнена лексемою *любов* і супроводжується прихованим значенням *заступниця*. Саме ця чеснота, за релігійним вченням, має велику цінність для народу, вона залишена і провіщена Богом. Номінації дозволяють виокремити значення «та, що подає милосердя до Бога – посередниця» (7): *безодня милосердя Господнього; Божої милості двері; ласк Божих Подателька; подателька Божественної благості; подателька Божої милості; подательниця Божественного милосердя; широта духа любові;* а також «та, що є милосердною» (25): *бездонная Глибина милосердія; безмежнеє море любові; всеблага Мати Божа; всіх християн благостиня; всякої милості подателька; гріхів великих прощення; гріхів*

людських прощення; гріхів наших непоминання; дивний Рай благодаті; дім, сповнений благодаті; єдина Мати милосердя; золота стамна щедрот (стамна – чаша – Ю. П.); *любові невичерпне море; любові скарбниця бездонна; милости пречінний скарб; милості море безкрайнє; милості невичерпне Джерело; милості скарб багатоцінний; невичерпне джерело милостей; обітування благ вічних; образ живоносної купелі; Перлина смирення прекрасная; подателька всякої благості; Премилосердна Мати моя; прощення багатьох провин:* Ти, Пресвятая, розумієш усі наші немочі, покриваєш своєю любов'ю всі наші упадки, і ми вдячно співаємо Тобі: <…> Радуйся, *безмежнеє море любові* (1, с. 75). Частим компонентом структур є номінація *Мати*, яка підтверджує розуміння Богородиці насамперед як матері із додатковим семантичним складником на позначення милосердя.

Земна жінка: «божественна» (31). Діва Марія, народивши Божого Сина, набуває ознак божественності. Численні синонімічні назви свідчать про оригінальність образних метафоричних лексем сакрального дискурсу (26): *вершина створіння Господнього; вмістилище Божественного вогню; дзеркало предвічного світла; Дочка Отця Небесного; Духа Святого оселя; Духа Святого перебування; житло Бога дивне; житло Святого Духа; зоря таємничого дня; Кивот Святині Господньої; людська Природа обожнена; мисленним сонцем осяяна; небо небес осяяне; невичерпне джерело святині; Образ Божий незайманий; освячена Духом Святим; осяяна силою Всевишнього; осяяна славою Божою; Отця Безначального благословення; повноти благодаті Вмістилище; просторіша за небеса; світлом незмінним просвітлена; свічадо недоступного світла; скинія, херувимами осінена; скинія, херувимами отінювана; хранилище Божественного одкровення*: …радуйся, *просторіша за небеса*, бо Ти вище небес підносишся (3, с. 79); Радуйся, *освячена Духом Святим*; радуйся, *осяяна силою Всевишнього* (5, с. 29).

Божественність Діви Марії виражена в значеннях «та, що творить чудо» і «та, що є чудом» – творінням Бога (5): *безперестанне людей здивування;*

джерело чудес невичерпне; чудо висот піднебесних; чудо чудес благодатноє; чудо чудес невимовне.

Земна жінка: «виявниця зла» (31). Розгорнуті трикомпонентні метафори зображають Богородицю як «ту, що викриває нечестиві об'єкти» (17): *бісів гірка поразка; Викриття нечестивих розпусників; від бісів Ізбавлення; ворогів грізне посоромлення; ворожбитів пустих Осоромлення; воротарників пекла ридання; всезгубного пекла подолання; Всесильна Побіда диявола; єретичних полків поразка; єретичних полків руйнування; Знищення бісівських підступів; лютих ворогів подолання; невірних сумнівне слухання; пекельних сил тремтіння; темних сил Знищення; темної влади стогнання; темряви гріховної розсіяння.* Ці та подібні конструкції визначають Богородицю також як «ту, що викриває злі наміри» (14): *агарянського зловір'я викриття; ворожим підступам перешкода; гордині їхньої знищення; давнього засуду Знищення; душошкідливих вчень знищення; зловір'я явне викривання; лихих намірів руйнування; митарств гірких позбавлення; намірів злих викривання; нашестя агарянського переможнице; підступів невидимих приборкання; Погуба дракона лукавого; Руйнування могутності смертної; Спростування лженауки ворожої*: ...співаємо Пречистій <…> радуйся, *ворожим підступам перешкодо* (5, с. 113). Богородиця часто має значення «здатна виявляти та знищити зло».

Земна жінка: «спасителька» (31). Лексема *спасителька* виразно корелює із синонімічною *рятівниця* й має значення «та, що рятує кожного зокрема» (6): *Адама грішного спасіння; дітей хворих зцілення; душі моєї спасіння; священиків риза спасенная; тихе пристановище потопаючим; упалого Адама визволення* а також «та, що рятує світ загалом» (25): *вірних Спасення предивнеє; вірних спасительне пристановище; вічної муки знищення; всім християнам спасіння; всіх людей спасіння; всього світу очищення; геєни вічної позбавлення; джерело води живої; Діва – людства спасіння; живоносне Джерело зцілень; запорука спасіння грішних; людей Твоїх спасіння; людського спасення Спричинення; наше достойне спасіння; основа нашого спасіння;*

очищення всього світу; поручителька нашого спасіння; початок спасіння людей; православних безсумнівне спасіння; світло спасіння милостиве; світу спасення предивнеє; спасення нашого брама; спасення нашого Главизна; спасіння людського причина; Спасіння нашого основа; спасіння роду християнського.

Земна жінка: «прославлення праведності» (30). Семантична група ідентифікує *прославлення праведності* з благочестивим життям людства, божественністю неземних істот (*тиха ангелів слава*), а також із проповідницькою місією апостолів Ісуса Христа (3): *апостолів пречесний вінець; апостолів слава пресвітлая; преціннй вінець апостолів*.

Проте показовими й найчастотнішими є конструкції зі значенням «прославлення благочестивих» (10): *дівоцтва сосуд обраний; дів похвала неневісна; дівства найвищая Похвала; дівства сосуд дорогий; дівственників пісня невмовкна; дівственних Вінець сіяючий; дівственниць чистих величання; похвала дівицтва найвища; похвала дівства найвищая; праведних жон окраса*, а також «прославлення тих, що ведуть благочестивий, християнський спосіб життя» (16): *благочестя найвірніша охорона; вірних найпевніша похвала; вірних чудесна окраса; вибраних Слава преславная; всіх благочестивих укріплення; діл благих Возвеличення; праведників нездоланная Опора; праведних душ торжество; праведних істинна насолода; православного чернецтва похвала; райська оселя праведних; слава пророків прекрасна; усіх праведних слава; утвердження наше непорушне; чесних шлюбів Благословлення; чистих сердець краса*.

Земна жінка: «надія» (27). Стрижнева номінація *надія* корелює із лексемою *упования* в значенні сподівання. Найменування найчастіше функціонує в постпозиції до об’єкта чи суб’єкта (12): *всіх безнадійних надія; всіх грішників упования; всього світу сподівання; грішних людей Упованіє; душ наших упования; єдина моя Надія; знедоленого народу Упования; людям відома надія; несумнівна наша надія; тепле наше упования; усіх християн Упованіє; християн неосоромлене упования*.

Значну валентність отримує номінація як компонент першого порядку (8): *надія вічних благ; надія вічного спасіння; надія єдиная грішників; Надія наша Богородиця; надія наша відома; надія наша неосоромлена; надія нашого спасіння; Упования народу знедоленого.*

Меншої функціональності зазнають конструкції із лексемою *надія* як вторинною номінацією (4): *безнадійних Надія останняя; Благодатна, надія зневірених; єдина Надія зневірених; Єдина надія наша:* О Богомати, Ти відаєш всі людські біди, всі немочі, ми ж Тобі кличемо <…> Радуйся, *безнадійних Надіє останняя* (1, с. 280). Незначна група метафоричних структур із стрижневим словом *зоря* як символ надії (3): *зірка розумного Сонця; Зоря дня таємничого; ясная зірка надії.*

Земна жінка: «утвердження віри» (19). Стрижневе значення лексико-семантичної групи фіксують метафоричні конструкції. Так, Богородиця набуває значення«та, що дає віру» (3): *віри непохитная Кріпость; ковчег правди святий; свічник віри золотий* і «та, що закріплює віру» (14): *апостолів незмовкні уста; віри основа всесильная; віри християнської утвердження; вірних відома похвала; вірних Твоїх утвердження; істинної віри утвердження; кріпке утвердження віри; лаври Печерської будівнице; міцне віри утвердження; православної віри утвердження; сила молитви могутняя; тверда опора віри; утвердження Церкви Христової; Церкви Православної похвало; Церкви святої хваління; Церкви хоругва пречесна:* Тому благаємо Тебе: заступи, покрий і збережи всіх гинучих і безпомічних від спокус, скорбот і бід, що до Тебе з любов'ю взивають <…> Радуйся, *міцне віри утвердження* (5, с. 46).

Лексема *віра* аналогізується із рослинним світом, що має властивість тривалого чи постійного існування (2): *паросток нев'янучого віття; паросток нев'янучої лози.* У слов'янській моделі світу етнос з надією на допомогу Богородиці на основі особистого переконання формує віру в здійснення різнобічних реалій життя, у найвищу цінність.

Земна жінка: «наставниця» (18). Семантичний простір номінації *наставниця* розширюють лексеми третього порядку *вихователька, вчителька* (8): *благодатного вчення наставниця; добра дівам наставниця; немовлят пресвята Вихователька; непросвічених милостива вчителька; отроків наших виховання; Премудра небесна Провідниця; ченців мовчазлива Наставниця; юнацтва премудрая Вихователька.*

Значно рідше вживається номінація *наставниця* першо- чи другорядною (3): *добра вихователька дів; Наставниця життя християнського; премудра Учителька підлітків:* Тайни незбагненнії відкрилися Тобі, Богородице, що виховувалася у святая святих, тож не перестаєш Ти на розум наводити усіх християн, що співають Тобі: <…> Радуйся, *Наставнице життя християнського* (1, с. 274).

Трапляються поодинокі конструкції з перифрастичним варіантом та значенням «та, що дає знання» (7): *душокорисних знань дарування; душокорисних знань подателька; заблудлим добре напоумлення; немудрих премудра просвітителька; пошкодженого розуму просвіщення; Просвічення зашкарублого розуму; Просвітлення лукавої совісті.*

Земна жінка: «цариця» (16). Однойменними відповідниками номінації *Цариця* вважаємо лексеми *Владичиця, Госпожа, Начальниця*, які позиціонуються як компоненти першого порядку зі смисловим доповненням у другорядних лексемах (8): *Владичиця моя Богородиця; Владичиця, Цариця Небесна; начальниця духовних творінь; Цариця всіх Богородиця; Цариця наша Преблага; Цариця небесних сил; Цариця Приснодіва Богородиця:* Ангелів безліч і всі небесні воїнства славлять Тебе, *Царицю всіх Богородицю…* (4, с. 103).

Лексема *Цариця* у трикомпонентних структурах також функціонує як вторинна на позначення могутності, сили (5): *всемогутня Цариця Небесная; неба Цариця блага; преславна Владичиця Богородиця; Пречиста Владичиця Богородиця; Преблагословенная Госпожа Богородиця.* Прикметним є вживання у комплексі із лексемою *Владичиця* компонента *Діва* як

первинного (3): *Діва Владичиця Богородиця; Діва, Владичиця світу; Діва, Владичиця славная.* Така інтерпретація доводить розуміння Богородиці перш за все як земної жінки, яка отримала ознаку *володарки світу* й прирівнялася до Бога Отця та Бога Сина.

Земна жінка: «непорочність» (14). Важливою особливістю Богородиці як земної постаті є її *непорочність*, у якій відбито святість та першість перед людством. Така ознака функціонує з прямим субстантивним відповідником *Діва, Приснодіва*, а також із субстантивованими прикметниками *Пренепорочна, Пречиста, Чиста.* Субстантив *Діва* як препозиційний компонент вказує на ознаку Марії як Матері Бога (1): *Діва, молоком годувальниця.* Як другорядний елемент має такі ж властивості, але із додаванням посиленої ознаки *Пречиста* як додаткової вказівки на непорочність Богородиці (3): *Богородиця Діва пречистая; Пречиста Діва Марія; Пречиста Діва Мати.*

Найбільшою частотністю характеризуються конструкції, в яких стрижневе слово з ознакою непорочності функціонує як компонент третього порядку (8): *Богом обрана Діва; Богородиця Єдина Приснодіва; від херувимів чеснішая; вогняних херувимів чесніша; Матір Пренепорочна, Чиста; полум'яних серафимів чистіша; Пренепорочна Богородиця Діва; Пречиста, Богоблаженна Діва*. У таких номінаціях непорочність об'єктивує Богородицю не просто як непорочну земну істоту, а як єдину обрану Богом, як матір Христа.

Значущості набувають метафоричні номінації, які доповнюють, розширюють семантичний потенціал лексем (3): *найчистіший образ непорочності; пречистий плід благословенний; Світлиця безсіменного зачаття:* Бачили Йоаким і Анна, – батьки Твої святії, – що Ти єси *пречистий плід благословенний,* хвалу Господеві віддали і, перед дверима храму Тебе положивши, дали обіт Богові Тебе посвятити, співаючи Алилуя! (1, с. 273).

Земна жінка: «цілителька» (14). Семантична група має кілька символічних значень. Попри розуміння Матері Божої як «духовного зцілення

та відродження» (1): *зцілення людини розбитої*, номінації Діви Марії мають семантику «лікаря тілесного» (13): *всіх немічних цілителька; дітей недужих Ізцілення; зцілень усім дарування; інших хвороб цілителька; невичерпне море зцілень; рани Адама Ізцілення; тіла мого уздоровлення; хворих швидке уздоровлення; хвороб прерізних Цілителька; хвороб наших лікування; холодних сердець оживлення; цілителька всякої немочі; Цілителька усіх хворих*: Нові і незчисленні чудеса показала Богомати, поповнюючи у монастирі вичерпні запаси вина, борошна та олії, біснуватих зціляючи, кривим – ходіння, а сліпим – прозріння даруючи і всяку недугу виліковуючи, щоб, побачивши ці чуда, співали Тобі <…> Радуйся, *всіх немічних цілительо* (3, с. 114). На таку допомогу з вірою та молитвами сподівається християнський світ.

Земна жінка: «носій прославлення» (11). Тексти акафістів особливо акцентують на похвалі від святих осіб (5): *Ангелів велемовне чудо; ангелів пісня безперестанна; від серафимів славнішая; небесних чинів оспівування; небесних чинів радування;* а також від земних людей (6): *Всехвальна Пресвята Богородиця; піснями предивно оспівана; Почаєва слава предивная; препрославлена Діва Госпожа; Пречистая, пророків оголошення; псалмами чудесно прославлена*: Тобі ж, Радосте наша, кличемо <…> Радуйся, *псалмами чудесно прославлена* (1, с. 64). Значеннєві структури допомагають простежити психотип носіїв мови та культури.

Земна жінка: «опора людства» (10). Мати Ісуса здавна вважалася *опорою й твердинею,* адже людство звертається до неї за допомогою в найважчі життєві періоди (2): *засмучених духом бадьорість; пресолодкий Спокій старості*: Твій образ святий з запаленою свічкою завжди веселив погляд старця, який молився, коли на колінах схилявся перед ним, старанно прославляючи Тебе співом цим <…> Радуйся, *засмучених духом бадьоросте* (5, с. 104). Богородиця також отримує атрибутивне значення «відваги і впевненості для християн» (8): *вірних постійна сміливість; всіх мучеників сміливість; Гошева сила нечувана* (Гошів – село в Івано-Франківській області, в якому знаходиться Гошівський монастир – Ю. П.)*; непереможна сміливість*

Страстотерпців; людей наших утвердження; мучеників непохитная мужність; Опора повстанців геройських; страстотерпців нездоланна мужність. Номінативний компонент *відвага* розуміється як надання людям чи осередку людей впевненості з допомогою їхньої віри.

Земна жінка: «духовність, істина» (10). Широкі метафоричні конструкції ототожнюють істинність Богородиці із досконалим світом природи (2): *виноградна Лоза недоторканна; галузка лози нев'янучої;* інші конструкції номінують її як еталон досконалості, правильності (8): *душ людських освята; Зоря духовного Сонця; начальниця духовного відродження; наших сердець зворушення; промінь духовного Сонця; світле благодаті пізнання; сердець наших зворушення; ясне благодаті пізнання.* Символічні назви відтворюють значущість Богородиці, розуміння її як каркасу життя, пізнання та відродження духовності, адже саме символи є центральним феноменом системно організованої «мови сфери сакрального» [206, с. 122] й уможливлюють її різновекторність.

Земна жінка: «свята» (9). У трикомпонентних конструкціях лексема *свята* найчастіше займає первинну позицію із субстантивними атрибутивними складниками другого та третього порядків (6): *Пресвята Владичиця Богородиця (*свята + цариця + матір); *Пресвята і Всенепорочна* (свята + непорочність); *Пресвятая Владичиця славная* (свята + цариця + носій прославлення); *Пресвята Приснодіва Богородиця* (свята + непорочність + матір); *Пресвята Цариця Богородиця (*свята + цариця + матір); *Пресвятая Владичиця Богородиця* (свята + цариця + матір): *Пресвята Владичице Богородице*, просвіти затьмарені многими гріхами душі наші і подай зцілення хворим тілам нашим (4, с. 124). Лексема також функціонує на вторинних позиціях (2): *Богородиця Діва пресвятая; Нетлінна Святая Діва.* Номінації доводять розуміння Богородиці як ідеалу святого.

Земна жінка: «мудрість» (9). Метафоричні структури вказують на Богородицю як «ту, що вселяє мудрість від початку життя і до зрілості» (9): *Божественний Досвід зрілості; дітей розум досконалий; лукавої совісті*

просвітлення; людського розуму Просвіток; молитви пресвітлая Ясність; наставників пречистий Розум; невмовкаючі уста апостолів; премудрості Божої вмістилище; чоловіків поважная Мудрість. Діва Марія здавна вважається еталоном мудрості, до неї у молитвах звертаються із проханням розради та допомоги, сподіваються на її розсудливість.

Земна жінка: «краса і досконалість» (7). Богородиця набуває властивостей понять рослинного світу, порівнюється з неповторністю номінантів флори (7): *Гетсиманії Троянда препишная; завжди квітуча юність; квітка Божественного саду; квітка наша нев'януча; лілея райських долин; сяйво краси невимовної; чиста Лілея нев'януча:* Радуйся, *квітко Божественного саду* (4, с. 78).

Земна жінка: «запорука вічного життя» (5). Лексико-семантична група сприймається як «та, що веде до спасіння і вічного існування поза земним життям» і ототожнюється із різновекторними номінаціями *ключ, піклувальниця, скарбниця* (5): *відчинення райських дверей; ключ Царства Христового; Піклувальниця спасіння нашого; скарбниця життя вічного; скарбниця життя невичерпна:* Тобою всі, що спасаємось щогодинно, приносимо таку однодушну пісню: Радуйся, *скарбнице життя вічного* (5, с. 107).

Земна жінка: «всемогутня» (4). Розгорнуті метафоричні номінації уможливлюють розуміння могутності та величності Богородиці (4): *грізна силою великою; Дарування життя вічного; мертвих душ воскресіння; царства безконечного засновниця:* Радуйся, *Дарування життя вічного* (1, с. 273).

У трикомпонентних структурах головний компонент «помічниця» за першорядністю аналогізований із двокомпонентними найменуваннями. Останню позицію займає компонент «всемогутня». З цього можемо зробити висновок, що ознака *всемогутності* є менш ціннісною в порівнянні із конкретною властивістю допомоги від Богородиці.

Лексико-семантичні групи полікомпонентних найменувань на позначення Богородиці

Земна жінка: «помічниця» (250). Лексико-семантичну групу становлять номінації із широкою синонімією, яка відтворена спектром відмінних значень:

- «та, що допомагає християнам загалом»: *світильник, що просвічує сущих в омані гріховній; Всесильна для християн Помічниця і Заступниця; досконалий розум для наставників і вихователів дітей;*
- «та, що допомагає скривдженим»: *невсипуща Піклувальниця тих, що сидять в оковах і в темниці;*
- «та, що допомагає в негараздах»: *сиріт і вдовиць непохитная Кріпость;*
- «та, що допомагає хворим і немічним»: *тихе заспокоєння благоговійних старців; Утішителька й Помічниця, жезл для старості.*

Поєднавшись в одній семантичній структурі, лексема *помічниця* наблизилася до номінації *радість: християн відрада і втіха; в чернецтві благоскорботному Подателька вічного радування.* Вона має значення «тієї, що є радістю»: *суща світові радість і примирення* і «тієї, що творить радість»: *таємна веселість чистих дів і вдовиць; милосердна утішителька всіх засмучених і обтяжених.*

У сакральному дискурсі семантику групи *«помічниця»* найбільш виразно характеризує комплекс складних перифрастичних конструкцій: *О Пресвята Богородице, Діво Владичице, вища за ангелів та архангелів і всього творіння достойніша, ангелів велике здивування, пророків висока проповіде, апостолів преславна похвало, святителів особлива прикрасо, мучеників сильне утвердження, монахів спасительна настаново, посників незнемагаюча стриманість, дівствуючих чистото і славо, матерів тиха радосте, дітей мудросте і наставлення, вдовиць та сиріт годувальнице, нагих зодягнення, здоров'я недужих, визволення полонених, плаваючим по морю тишино, захопленим бурею непорушна пристане, блукаючим тиха наставнице, мандруючим легка подороже, струдженим добре заспокоєння, скора*

заступнице тим, що в бідах, кривдженим покрове і прибіжище, надіє безнадійних, потребуючим помічнице, вбогих непроминаюче багатство, сумуючим постійна потіхо, погорджуваним любови смирення, грішників спасіння і Богові присвоєння, правовірних усіх тверде огородження, непереможна підмого і заступництво (2, с. 106) (мати + непорочність + божественність + божественність + носій прославлення + прославлення праведності + прославлення праведності + помічниця + наставниця + прославлення праведності + прославлення праведності + радість + наставниця + помічниця + помічниця + цілителька + помічниця + помічниця + помічниця + наставниця + помічниця + помічниця + захисниця + помічниця + надія + помічниця + помічниця + радість + прославлення праведності + помічниця + захисниця + всемогутня).

У таких структурах визначальним є компонент із більшою частотністю функціонування.

Земна жінка: «матір» (235). «Та, що є матір'ю Ісуса Христа» (218). Лексема *мати* найчастіше вживається як перший компонент номінацій із вторинною вказівкою на Ісуса Христа: *Мати Слова і Діва* (матір + непорочність); *Матір Агнця і Пастиря.* Як першорядна, вона ототожнюється з іншими, синонімічними: *Богородиця Чиста і Хвальна (*матір + непорочність + носій прославлення); *Голубиця, що породила Милостивого.* Така лексема функціонує як вторинна: *Милостивого Бога Милосердна Мати* (милосердна + матір), а також у складі речення із додатковими семантичними значеннями Богородиці: *Всехвальная Мати, Пречиста Госпоже, Діво, Богородице!* (мати + цариця + непорочність + мати). Значення розширюється атрибутивними компонентами: *Пресвята і Преблагословенна Мати Найсолодшого Господа нашого Ісуса Христа!* (12, с. 396) – «та, що є святою, обраною»; *Всемилостива Мати найсолодшого Господа нашого Ісуса Христа!* – «та, що є милосердною».

Високою частотністю відзначаються конструкції із метафоричним значенням*: всесвята колісниця Сущого на Херувимах; посудина, що*

Божественний бісер виплекала; Нива, невидимо зорана, що проростила Божественний колос; одушевлена трапеза, що хліб життя вмістила; Лоза предивная, що життям плодоносить.

Лексико-семантична група кваліфікує займенниково-означальні конструкції, які розкривають внутрішню форму лексеми *мати*: *Та, що породила безстрасного Христа Бога нашого; Та, що породила Джерело Безсмертя: Ти, що Лікаря породила*, вилікуй душі моєї багаторічні пристрасті (12, с. 16).

«Та, що є матір'ю людства» (17). Лексема *мати* вживається в поєднанні із семантичними компонентами *захисниця, милосердна, свята* й функціонує як первинна і вторинна: *Мати всіх засмучених і знедолених; Матір, що любить дітей Своїх; свята Мати землі української.*

Оригінальністю відзначаються конструкції, що поєднують семантику Богородиці як матері Ісуса Христа і матері людства: *О Всехвальна Мати Христа Бога, що всі роди християн Собі усиновила*, ми, грішні, не розуміємо, як достойно прославити Тебе (3, с. 137).

Земна жінка: «захисниця» (180). Структури характеризуються прямою вказівкою на Богородицю як *захисницю світу*: *Всесильна Заступниця роду нашого* (всемогутня + захисниця); *люду православного Покрова Всесильная* (захисниця + всемогутня); *милосердна Заступниця, що завжди захист Свій нам показує* (милосердна + захисниця); *стольного Києва Непорушна Стіна*. Семантику номінацій наповнюють лексеми, які крім основного значення «захисниці людства» містять іншу значеннєву ознаку, розширюючи мовно-культурне розуміння Богородиці: *заступниця в бідах і напастях і щира Захисниця нас, грішних* (захисниця + захисниця)*; народу нашого Порятунок і Захист* (помічниця + захисниця); *Заступниця щира, Мати Господа Вишнього* (захисниця + мати); *Надія моя і Пристановище, Покрова і Заступництво, і Допомога* (надія + захисниця + захисниця + захисниця + помічниця): Ти – *наш Захист, Стіна неприступна, людей охорона, Богом дарована нам, Богородице*

Діво, під Твій Покров, під милість Твою прибігаєм… (1, с. 68) (захисниця + захисниця + захисниця + обрана + мати).

Земна жінка: «виявниця зла» (101). У структурах переважають метафоричні назви із семантикою «та, що виявляє зло»: *клятвопорушень і неправедного збагачення всенародне викриття* і «та, що перемагає зло»: *для злих духів плачевна поразка; певна над ворогами побіда.*

Земна жінка: «божественна» (85). Полікомпонентні номінації виявляють вищість Богородиці над земним та небесним світами. Така ознака закладена в метафоричних та перифрастичних назвах, де Марія визначається як найвища свята субстанція*: висота, незбагненна для людських помислів;* порівнюється із предметами святої Євхаристії: *лжиця золота, повна Божественних Таїн*; із священністю божественних створінь: *Богоблаженная, світліша за Херувимів і чесніша за Серафимів; від усіх чинів ангельських і архангельських Найвищая.*

Земна жінка: «цариця» (73). Канонічні лексеми-синоніми *Госпожа, Владичиця, Цариця* як першо- та другорядні доповнені здебільшого семантикою *заступництва, милосердя, непорочності, святості* з відповідними епітетами*: Всеблага і Милосердна Владичиця; Владичиця світу, Надія і Заступниця вірних; Всемилостива Госпожа, Цариця й Владичиця, від усіх народів вибрана й усіма родами небесними й земними шанована.*

Показове використання номінації в структурі речення із додатковими значеннями: *О Пресвята Владичице наша Богородице, Небесна наша Царице, що молоком Христа Бога нашого годувала і нас, негідних і многогрішних, Твоєю багатою милістю годуєш* (5, с. 162) (цариця + мати + цариця).

Земна жінка: «обрана Богом» (69). Лексико-семантична група поєднує номінації із чіткою вказівкою на Богородицю як «ту, що обрана Богом для народження Ісуса Христа»: *Богородиця, між жонами благословенная; Посудина, манною небесною сповнена; руно, дощем благодаті орошене.* Марія часто порівнюється із предметами побуту з додаванням значення високої урочистості, необхідності. «Та, що обрана для допомоги людству»: *Гора плодоносна, Духом зволожена; Промисел Божий на наших дорогах*

житейських; Обраній з усіх родів Заступниці роду християнського, що покровом Своєї благості покриває країну нашу православну, подячні співи приносимо Тобі, Богородице, за явлення чудотворної Твоєї ікони (5, с. 20).

Земна жінка: «непорочність» (69). Синонімічний ряд становлять назви з компонентом непорочності, який функціонує як первинний і як вторинний: *Пречистая, од небес найвища; Пренепорочна і Пречиста Діва Марія.* У складі деяких номінацій функціонує антропонім *Марія*, який доповнюється епітетами чи супровідними іменниками з додатковими ознаками. Поширеністю відзначаються полікомпонентні назви у формі речень: *Нескверна, непорочна, нетлінна, пречиста Діво, Богоневісто Владичице!* (12, с. 212); *Пречистая Діво, що Ісуса Христа мого породила, Єдина Неосквернена* (12, с. 176).

Земна жінка: «прославлення праведності» (51). Семантика номінацій у формі метафоризованих сполук формує уявлення про Богородицю як «ту, що восхваляє праведних»:

- праведне життя служителів церкви: *Похвала й Покрова монашества; чесна похвала священиків благоговійних;*
- праведність тілесну: *для тих, що борються з плоттю, особливий вінець непорочності;*
- праведність у родинах: *всеблаженне здійснення благих шлюбів;*
- праведність правителів: *чесний вінець царів благочестивих.*

Земна жінка: «спасителька» (49). Полікомпонентні конструкції із ознакою спасіння, передають метафоричні значення: *корабель для тих, що хочуть спастися; світло, що й у темряві світить; чаша, від якої ми приймаємо радість нашого спасіння.* Семантика *спасіння* передане прямими номінаціями: *за спасення всіх вірних Благальниця.*

Земна жінка: «наставниця» (47). Лексема *наставниця* корелює із вторинними номінаціями *вихователька, покровителька* й має значення «та, що настановляє людство загалом»: *безматерних сиріт невидима Виховательниця; воїнства українського Покровителька найхоробріша; наставниця вірних у доброчесності.*

Земна жінка: «надія» (33). Номінація *надія* часто вказує на об'єкти звертання до Богородиці: *непохитна Надія всіх племен і народів; наша Надія після Бога і Заступниця усіх тих, що з вірою приступають.* Лексема поєднується з іншими семантичними групами: *Надія безнадійних і поміч безпорадних* (надія + помічниця); *Неосоромлена надія моя і спасіння моє* (надія + спасителька).

Земна жінка: «запорука вічного життя» (31). Богородиця, за християнським вченням, не тільки помічниця у світі земному, а й шлях до світу небесного, оскільки обрана Богом для спасіння. Так, у метафоричних структурах вона порівнюється із символічними предметами, що передають вказівку, напрямок до небесного світу: *Брама, що нею до неба ми входимо; наш Дороговказ до Вічності; стовп вогненний, що підносить до вищого життя людство; Міст, що воістину переводить від смерті до життя тих, що прославляють Тебе.*

Земна жінка: «цілителька» (29). Назва *цілителька* набуває перифрастичних ознак, які передані побутовими, народними засобами лікування: *Вино, що душевнії рани загоює; Зілля, що болі втуляє усі.*

Земна жінка: «всемогутня» (18). Могутність Діви Марії характеризують номінації з атрибутивними компонентами, які вжито як першорядні із вторинною вказівкою на об'єкт: *Всеблагосильна, Пречиста Владичиця Богородиця; непереможна Воєвода вождів і воїнств християнських* (всемогутня + непорочність + всемогутня + матір).

Земна жінка: «носій прославлення» (16). На семантичне значення «носій прославлення» вказує першорядна пряма номінація *всехвальна*: *Всехвальна, що породила Ісуса Господа.* Семантику розширюють метафоричні конструкції: *слави вершина, у радість сповитая; Пісня, що в вишніх лунає.*

Поодинокі рідковживані семантичні групи додатково розширюють розуміння Богородиці:

- земна жінка: «милосердна» (8). Як номінація, що функціонує самостійно, *милосердна* використовується у формі метафоричних і

перифрастичних висловлювань із частою вказівкою на джерело й об'єкт милостей: *невичерпне джерело милостей і щедрот; нива, що вирощує многоплідля щедрот; до людей милосердна і милостива*.

- група земна жінка: «духовність, істина» (7) набуває семантики «та, що допомагаючи, поділяє таку властивість з людством»: *кадильниця золота пречудових духовних пахощів;*

- земна жінка: «краса і досконалість» (5) – «та, що тілесно досконала», порівнюється із красою природного світу і функціонує в комплексі з іншими семантичними ознаками: *солодкопахуча лілія, Владичиця, що вірних наповнює пахощами, кадило запашне, дорогоцінне миро* (краса + цариця + краса + краса);

- земна жінка: «заспокоєння люті» (5) – «та, що вселяє страх перед покаранням за злі вчинки»: *тих, хто кривдить, устрашіння; Приборкання палаючих гнівом й озлоблених;*

- земна жінка: «свята» (4) – «та, що є втіленням Божого задуму»: *свята і найчистіша оселя Божої благодаті;*

- земна жінка: «дар людству» (3) – «та, що призначена Богом людству»: *дивний Дарунок Творця милосердного.*

У сакральній моделі світу Богородиця представлена в складній структурі з кількох підструктур. Домінантним, як і в дво- та трикомпонентних номінаціях, є семантичний складник *помічниця*, а рецесивним – *дар людству*.

Сакральна література, компонуючи статистично, у порядку спадання, головну ознаку із кінцевою, відображає народну мовно-культурну модель світу, її типологічні особливості.

2.3. Образно-смислова типологія номінативних одиниць на позначення Бога, Ісуса Христа й Богородиці

Сакральна література категоризує християнську дійсність як одну з головних складників моралі та існування людства, його духовної культури.

Номінації, «пов’язані з релігією, посідають вагоме місце у мовній картині світу того чи іншого народу, адже мова і релігія – це ті чинники, які суттєво впливають на формування його менталітету» [138, с. 111]. Сакральні тексти чітко формують у реципієнта розуміння образу ключових фігур, а образ для лінгвіста – «це спосіб презентації зміни семантики слова, її центральної ознаки, категорія відображувальна, прагматична, експресивна, спрямована на посилення впливу на адресата» [106, с. 155]. Такі тексти чітко окреслюють семантичні відтінки номінативних одиниць.

Під час дослідження концептуального підходу варто розглянути найменування *Бог* як домінанту мегаконцепту СВЯТИЙ, оскільки він є центральним у сакральних текстах, а отже, й у духовних переконаннях релігійної спільноти.

Смислова типологія номінацій на позначення *Бога*:

1) Бог – всемогутній зачинатель світобудови;
2) Бог – милосердний помічник людства;
3) Бог – батько Спасителя світу.

У сакральних текстах, як і в текстах української художньої літератури, не завжди можна розмежувати, до кого саме звернення – до Бога Отця чи до Ісуса Христа: *Господь, Бог, Бог великий, Бог милосердний, Небесний Владика, Цар небесний.* У дослідженні акцентуємо тільки на номінаціях, які чітко апелюють до Бога Отця чи до Бога Сина.

Сакральна література визначає образ *Ісуса Христа* як боголюдини, помічника й спасителя людства. Найменування категоризують Ісуса як вищу істоту, засвідчують захоплення та любов людства до його постаті. Христос символізує терпіння, духовне очищення народу. Численні номінації свідчать про поклоніння його особі, а також про особливий духовний зв’язок народу із Сином Божим.

Дослідивши семантику номінації *Ісус Христос*, виділяємо її смислову типологію:

1) божественна субстанція, Син Бога із успадкованими від нього ознаками: *спаситель, суддя, цар; святий, божественний, всемогутній, досконалий;*

2) земна істота, син земної жінки із набутими ознаками: *великомученик, наставник, провідник, учитель; милосердний, чоловіколюбець.*

Особливість найменувань *Богородиці* в тому, що вона є помічницею, втіленням миру й добра. Діва Марія – вершина духовної культури в українській мовній картині світу, а номінації характеризують унікальність українського мовно-культурного простору.

Образно-смислова типологія номінативних одиниць на позначення найменувань *Богородиці*:

1) земна істота із Божими якостями: *божественна, всемогутня, спасителька, свята володарка світу, запорука вічного життя;*

2) земна істота із особистими якостями: *непорочність, краса, милосердя, допомога.*

У сакральних текстах функціонують:

1. Загальновживані назви:

а) Бога: *Бог; Володар; Господь; Творець; Господь Бог; Всевишній Бог; всехвальний Виноградар; Отець Небесний; Преблагий Цар; Творець всесильний; Господь Бог наш; Премилосердний Бог Отець; Милосердний і Всемогутній Бог; Всемилосердний наш Отець небесний* та ін.;

б) Ісуса Христа: *Господь; Ісус, Спаситель; Безсмертний Цар; Владика світу; Єдиний Чоловіколюбець; Син Божий; Христос Господь; Всеблагий Визволитель наш; Ісус з Галилеї; Ісус, Син Давидів; Спас душ наших; Владика живих і мертвих; Агнець Божий, що гріхи світу знищив* та ін.;

в) Діви Марії: *Богородиця; Діва; Марія; Владичиця всенепорочная; Пречиста Діва; милосердна Мати; Пресвята Богородиця; Богообрана Діва Владичиця; єдина Мати милосердя; істинна Божа Мати; Преславна Мати Божа; єдина чиста Богородиця Діва; матір Христа Бога нашого; за весь християнський світ перед Богом заступниця* та ін.

2. Вузьковживані назви:

а) Бога: *Простий; Вогонь Божества, неприступний Бог; Отець щедрот; Податель благ; Правда єдина; Царство Небеснеє; глибина незбагненна Любові; незбагненний в вишніх; Сильний в боротьбі; управитель творіння тілесного; Любов, у Сині прославлена; Господь, що все тримає рукою Своєю; Істинне Світло, що просвіщає і освячує все* та ін.;

б) Ісуса Христа: *Недослідимий; Годувальник всесвіту; Джерело милосердя; Життя Іпостасне; Світ Неприступний; Сівач чистоти; Ісус, Божество неописане; Ісус, фортеця найвища; Насадитель життя нашого; Схід усякого сходу; Любов, що покриває усе; невичерпне Джерело божественної благості; триденний Воскреслий Переможець пекла; Дорога єдина до Вічності світлої* та ін.;

в) Діви Марії: *Всечесная; благословенна лоза; Драбина небесная; ангельських хорів веселість; Берегиня одкровення Господнього; благодатний фіміам молитви; запашний Квіт нетлінності; пахощі Христової духмяності; скарбниця добрих діл; Старого й Нового Завіту печать; нива, що вирощує многоплідня щедрот; море, що потопило фараона мисленого; кадильниця золота пречудових духовних пахощів; чаша, що вірних кров'ю непорочного Агнця напоює* та ін.

Сакральні тексти великою мірою передають емоційно-експресивну лексику, багату на метафоричні висловлювання та перифрази, які підтверджують їх унікальність. Структури вжиті передусім у формі звертань із різноманітною семантикою. Оригінальні образні метафори виражають експресивну функцію сакральних текстів, експлікують багатогранність та урочистість висловлювань, засвідчують нагромадження номінацій.

ВИСНОВКИ ДО ІІ РОЗДІЛУ

Застосування структурно-семантичного методу дослідження дозволяє вивести систему номінацій і здійснити комплексний аналіз концептів, а саме аналіз їхніх образно-смислових та структурно-семантичних елементів. Шляхом опрацювання джерел сакральної літератури, у межах яких досліджувався мегаконцепт СВЯТИЙ і його основні складники – номінації Бог, Ісус Христос, Богородиця, можемо визначити семантичні варіації лексем, що позначають найвищі сили і першооснови світобудови в християнському світі.

Широкий арсенал найменувань свідчить про те, що українська мовна модель світу розширює свої номінативні рамки, наповнюється додатковими структурно-семантичними відтінками, поглиблює семантичний потенціал СВЯТОГО, робить його об’ємною структурою, відображає український менталітет та світогляд. Номінативні складові дозволяють простежити специфіку розширення семантичного простору мегаконцепту СВЯТИЙ, набуття ним ареального варіанта інтерпретації з додатковими значеннєвими компонентами, які розгортаються в словосполученнях. Номінації відбивають інтерпретаційний спектр СВЯТОГО в контексті ментальності, мовної картини світу.

Текстовий масив дозволяє визначити динаміку компонентів мегаконцепту СВЯТИЙ у сакральному дискурсі: головні сакральні субстанції (Бог, Ісус Христос, Богородиця); божественні особи (апостоли, мученики); християнські поняття, предмети, споруди (обряди, тексти, ікони, храми); особисті оцінні й абстрактні поняття (віра, земля).

В українській мовній свідомості простежується ієрархія уявлень про *Бога*, зокрема від розуміння його як володаря світу до людинолюбної субстанції. Це й формує аналізовану номінацію, семантичними домінантами якої в монолексемних номінаціях є групи «*цар»* (9), *«милосердний»* (7), «*творець»* (3), *«помічник»* (3), *«батько»* (2), *«святий»* (2), *«всемогутній»* (2),

«захисник» (2), *«істинний»* (1), *«суддя»* (1), *«чоловіколюбець»* (1) з притаманними якостями *підтримки та любові.* У двокомпонентних конструкціях домінує лексико-семантична група *«цар»* (22) й ускладнюється вторинними компонентами, які вказують на велич, силу, милосердя Господа. Лексема *Бог*, як і в однокомпонентних номінаціях, передусім має значення *володар* і *творець* земного світу із прикінцевою дефініцією *«чоловіколюбець»* (3) та відмінним від монолексемних груп значенням *«спаситель»* (3). У трикомпонентних структурах переважають такі ж значення, але із додатковою вказівкою на об'єкти та суб'єкти Божого володарювання; а також доповнені групами *«божественний»* (5) та *«надія»* (2). Полікомпонентні конструкції найчастіше мають значення «*цар»* (85), *«святий»* (26), «*батько»* (22), а також набувають нових значень *«наставник»* (4), *«суддя»* (3). Така закономірність виправдана первинним усвідомленням Господа як володаря світу Менш важливими будуть прохання, звертання людства до нього з надією на допомогу.

У сакральній мовній культурі однокомпонентні номінації Ісуса Христа представлені лексемами: «*божественний»* (9), на другому місці – «*син»* (8) та *«цар»* (8), наступні – «*спаситель»* (7), *«милосердний»* (7), *«святий»* (2), «*суддя»* (2), *«наставник»* (2), *«чоловіколюбець»* (1). У двокомпонентних домінують семантичні групи «*син»* (34) та «*цар»* (34), що свідчить про володарювання Ісуса над людством. Також Христос – Син Бога та Син Марії, боголюдина, й у цьому його особливість. Семантична група має відмінні від однокомпонентних значення *«всемогутній»* (11), *«творець»* (9), *«втілення різнотипних чеснот»* (5), *«досконалий»* (3), *«великомученик»* (2). У трикомпонентних структурах домінантними лексико-семантичними групами номінацій на позначення Ісуса є «*цар»* (37), *«спаситель»* (37), «*син»* (31). Ці конструкції ускладнюються іншими компонентами зі значеннями «*людинолюбець»,* «*милостивий»*. У полікомпонентних найменуваннях також переважають значення «*цар»* (126) та «*спаситель»* (117). Це зумовило насамперед сприйняттям Ісуса як *месії* та *володаря світу*. Такі ознаки є

першочерговими від Бога Отця. Виокремлюємо відмінні групи *«прославлення праведності»* (5), *«носій прославлення»* (2).

Кількісні підрахунки свідчать, що для українців Син Божий передусім *володар, творець і спаситель світу,* що уможливлює звернення до нього із проханнями, молитвами, подяками. Важливим є усвідомлення Ісуса як боголюдини, рятівника світу, учителя що зумовлює появу почуття впевненості та захищеності. Такі номінації формують об'ємність понятійного поля назви *Ісус Христос*, воно стає більш багатогранним, з розмаїтим спектром значень.

Серед номінацій на позначення *Богородиці* домінантною є лексико-семантична група однокомпонентних назв зі значенням «*обраної Богом»* (17). На другій та третій позиціях – «*непорочність»* (16) та розуміння її як «*матері людей та Божого Сина»* (8). Менш частотними є групи зі значеннями *«цариця»* (6) й *«помічниця»* (6) людства. Найменшу кількість налічують групи *«милосердна»* (5), *«спасителька»* (4), *«всемогутня»* (3), *«носій прославлення»* (3), *«свята»* (2). У двокомпонентних структурах переважає значення *«помічниця»* (48), що відображає архетипність образу Марії, свідчить про її важливість для віруючого люду. Окрім аналогічних до однокомпонентних значеннь, двокомпонентні структури набувають конотацій *«захисниця»* (25), *«прославлення праведності»* (17), *«цілителька»* (15), *«наставниця»* (12), *«краса і досконалість»* (11), *«виявниця зла»* (11), *«надія»* (7), *«запорука вічного життя»* (7), *«утвердження віри»* (5). У трикомпонентних конструкціях назви Богородиці передусім набувають значення «*помічниця»* (99). Не менш чисельними є групи з конотаціями *«матір»* (69), *«заступниця»* (60), з додатковими значеннями *«божественна»* (31), *«опора людства»* (10), *«духовність, істинна»* (10), *«мудрість»* (9). Отже, у трикомпонентних структурах значення *«помічниця»* має найбільшу кількість номінацій, як це і є в двокомпонентних. Найменшою є група із семантикою *«всемогутня»* (4). З цього можна зробити висновок, що значення *«всемогутності»* має меншу цінність у порівнянні із конкретною властивістю допомоги від Богородиці. У полікомпонентних структурах також

домінують групи – *«помічниця»* (250), *«матір»* (235), та додаткові – *«заспокоєння люті»* (5), *«дар людству»* (3). Сакральний дискурс відображає похвалу та прославлення Діви Марії: назви вжито здебільшого у формі звертань зі значенням подяки та захоплення.

Проаналізовані тексти дають підставу стверджувати, що для найменувань Богородиці характерна особлива різноманітність вербальних засобів вираження. Окрім усталених канонічних назв, широко використовуються нетрадиційні найменування з використанням численних епітетів, метафор та перифраз. Така різноманітність номінацій зумовлена релігійною свідомістю, духовністю авторів текстів, потребою у зверненні до Богородиці, безмежною любов'ю до неї.

РОЗДІЛ ІІІ

ОБРАЗНА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕГАКОНЦЕПТУ *СВЯТИЙ* В УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬО-ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ХІХ –ХХ СТОЛІТЬ

Україна здавна, незважаючи на колоніальні умови, вважалася і була християнською землею, у якій високо шанували релігійні цінності. Це знайшло відображення в художній творчості відомих українських письменників. У деяких поетичних творах сакральна проблематика стала наскрізною, оскільки більшість людей надії на краще майбутнє покладали на Бога та святих осіб як носіїв добра і порятунку.

Релігійність народу відображена в сакральній лексиці. Під впливом суспільно-політичних умов культурне життя видозмінювалося, сакральні поняття переосмислювалися, набували нових значень. Сакральні концепти художньої літератури стали відбитком загальноприйнятих колективних переконань, ідеалізації релігії та її архетипного відтворення, етнічного досвіду.

Логічно, що особливості розвитку лексики в контексті культурних орієнтирів, художніх інтенцій, семантичних складових, синонімічних форм на позначення головних сакральних субстанцій у художніх творах стали предметом дослідження мовознавців.

Комунікативний потенціал лексем відтворює внутрішній світ, культурне спрямування, естетичні шукання, які зафіксовані в текстах письменників ХІХ–ХХ століть. Християнські мотиви не випадково в кожного з письменників-класиків є рецепцією на тогочасні традиції поколінь.

У цьому контексті було б важливо простежити розвиток, еволюцію, семантичні зміни мегаконцепту СВЯТИЙ в українській мовній картині світу зазначеного періоду.

Розуміння СВЯТОГО значною мірою відображене в художніх сюжетах. Мегаконцепт СВЯТИЙ фіксує екзистенційні основи соціально-культурного прошарку людства.

У літературі поняття СВЯТОГО знайшло вираження не тільки в головних сакральних субстанціях, але й у побутових значеннях, оскільки смислове навантаження поняття СВЯТИЙ «має первинну конотацію – Бог, і вторинну – уподібнення Богові, коли маємо на увазі носія святості» [20]. Словник І. Фролова до сакрального, СВЯТОГО зараховує персонажів релігійних текстів, релігійні цінності (віра, таїнство, церква), сукупність предметів, осіб, текстів, що входять до релігійного культу. Але за межами релігії поняття СВЯТОГО використовується у світській культурі й виражає потребу в непорушності соціальних зв'язків, ідейних абсолютах [274, с. 499].

Поряд із номінаціями святих у сакральних текстах слід виділяють найменування аналогічні авторській картині світу. Важливими для з'ясування явищ аналогії є твори на релігійну тематику Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки як письменників-класиків української літератури, твори яких закладають підґрунтя для розуміння періоду XIX–XX століть. До порівняння залучаємо твори письменників XX століття: Богдана-Ігоря Антонича, Василя Стуса, Івана Драча.

Свідомість етносу аналізує концепт у соціальному та культурному житті, що призводить до утворення нових структур. Такий мисленнєвий процес фіксується мовою і закріплюється в культурі, у результаті чого утворюється індивідуальна інтерпретація концептів, яка часто має вираження в авторських текстах.

Художній текст дозволяє виокремити поняття *художній концепт.* На думку С. Аскольдова-Алексєєва, це індивідуальний психологічно складний комплекс понять, уявлень, почуттів, емоцій із наявним зв'язком елементів, скерованим на прагматику художньої асоціативності; він тяжіє до потенційних образів і спрямований на них [12, с. 274–275], маніфестується як результат динамічної зміни когнітивних здібностей автора. Такі концепти

«індивідуальні, особистісні, розмиті і психологічно більш складні; це комплекс понять, уявлень, почуттів, емоцій, іноді навіть вольових проявів, що виникають на основі художньої асоціативності» [147, с. 35]. Художній концепт зафіксований текстом і може існувати за його межами. Зумовлений авторською картиною світу, він відображає національно-культурну ідентичність письменника.

Художні концепти як базові одиниці концептуальної картини світу письменника розглядає В. Ніконова й зауважує, що вони «втілюють індивідуально-авторське світобачення і тому відрізняються від концептів культури та мовних концептів за кількома параметрами: за змістом і способом експлікації, обсягом та історичною мінливістю» [164]. Такі концепти є частиною авторської картини світу, передають набутий культурний досвід, асоціативні утворення авторської картини світу.

Формування конкретних концептів авторських творів залежить від культури та політичного стану суспільства, рівня знань, обізнаності автора, особистих орієнтирів, індивідуальної свідомості.

Художня картина світу передає реалізацію концепту в людській свідомості, «художній текст найбільшою мірою створює умови для вияву щонайширшого спектра його відтінків, семантичних трансформацій, переосмислень, асоціацій, оцінок» [167, с. 156]. Мовна картина світу художнього твору відображає втілене в текст авторське бачення реального світу. «В художньому концепті укладені поняття, уявлення, почуття, вольові акти, приписані автором своїм персонажам або побачені читачем тексту» [109, с. 173].

Визначальною в характеристиці мегаконцепту СВЯТИЙ як одного з частотних у художньому поетичному мовленні є його значеннєва трансформація. У ньому поєднані різносмислові інтерференції, ключові з яких позначають найвищих сакральних субстанцій: Бога, Ісуса Христа, Діву Марію.

3.1. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичних текстах Т. Шевченка

Творчість Т. Шевченка нерозривно пов’язана з християнськими мотивами. Незважаючи на недобачання радянської влади, Шевченкові тексти все ж відображають глибоку релігійність. Образи СВЯТОГО у творчій інтерпретації автора іноді виходять за межі сакрального, отримавши ознаку побутового, і «саме у такий спосіб поет намагався повернути догматичним формулюванням первісний автентично-християнський характер» [20]. Митрополит Іларіон доводить, що СВЯТИЙ у Шевченка кваліфікується як глибока ознака релігійного стилю, це «все найкраще, любе, чеснотне» [156, с. 21].

Дослідженням релігійного аспекту творчості Т. Шевченка займалися Г. Баран, О. Бігун, Т. Вільчинська, В. Кметь, Н. Слухай, Д. Степовик, М. Шевченків та ін. Шевченкові твори часто викликають суперечності щодо їхнього християнського чи атеїстичного спрямування, оскільки імена святих представлені як у позитивному, так і негативному аспектах. З цього приводу М. Шевченків зазначає, що іменування Бога Творцем світу, природи і самої людини, яка є не лише складовою частиною природи, а й чимось незрівнянно вищим, більш ніж заперечує так званий атеїзм Шевченка, тому «абсурдно приписувати атеїзм тому, хто визнає Бога Творцем і Володарем світу і людей» [241, с. 58]. Таку теорію підтверджує часте використання у творах найменувань із Святого Письма. Д. Степовик уважає, що християнський світогляд і віру в Бога Шевченка віддзеркалює його шанобливе ставлення до «трьох осіб одноістотної й нероздільної Трійці, до Богородиці і святих, повага до ікон і особисте малювання ікон, численні рисунки на релігійні теми» [214, с. 36].

Статусу СВЯТОГО, у відповідності до поетичної свідомості поета, набувають:

- головні сакральні субстанції: *Бог, Ісус Христос, Богородиця;*

- церковно-християнські поняття: заповіді, залишені Мойсеєм, – *святий закон*; сповідь як Боже таїнство і очищення душі від гріховності; Книга книг, що навчає Божих законів, – *Святе Письмо*;

- святі церкви, що святість свою отримали від Бога, апостолим (*свята Варвара*; *Святий Йосип*): У Києві великому / Всіх *святих благала* (19, с. 235);

- біблійні традиції: *свята неділя*;

- богоблагодать людству: Пошли мені *святеє слово*, / *Святої правди* голос новий! / І слово *розумом святим* / І оживи, і просвіти! (19, с.216);

- місця духовного наближення до Бога: *Святим дивом* сяють / Храми Божі, ніби з самим / Богом розмовляють (19, с. 161);

- території і міста (*Чигирин, Київ*): Кругом *святого Чигрина* / Сторожа стане з того світу, / Не дасть *святого* розпинать (19, с. 42);

- рідна земля: О *святая*! / *Святая родина* моя! (19, с. 80) (*О святая! / Святая батьківщина* моя!) (тут і далі переклад наш – Ю. П.);

- явища природи як результат Божого творіння (*гори, вітри, дерева*): Все засмеялось – я одна / *Святой весне* не улыбнулась (19, с. 68) (Все засміялося – я одна / *Святій весні* не посміхалася);

- події: Вот драма страшная, *святая!* (19, с. 79) (Ось *драма* страшна, *свята*);

- борці за правду в Україні: сотнями в кайданах гнали / В Сибір *невольників святих* (19, с. 222);

- близькі люди (*батько, мати*);

- особи, життя яких проминуло у стражданнях, сумі: *Моя єдиная сестра / Многострадалиця святая* (19, с. 238); *Великомучениче святий?* / Творче Божий? Ти меж нами, / Ти присносущий всюди з нами / Витаєш *ангелом святим* (19, с. 207);

- звичайний народ, що живе праведним життям: Мій Боже милий, як-то мало, / *святих людей* на світі стало, / один на другого кують / кайдани в серці (19, с. 229) та ін.

Дослідник М. Шевченків уважає, що такі реалії і поняття СВЯТОГО – «це все приклади застосування атрибуції-співвіднесення, в якій головний аналогат «святий Бог», а інші назви стають зрозумілими щойно у віднесенні їх до Бога як єдиного справді святого, досконалого, цілковито відмінного від усякого створіння» [241, с. 75], а отже, святими є саме Триєдиний Господь та Мати Божого Сина.

Поетичні твори Т. Шевченка відображають первинні християнські мотиви, побутові паралелі, що змальовують особистий світогляд, який переосмислювався митцем в умовах соціально-культурного стану суспільства.

Найчастіше в поетичній мові Т. Шевченка на позначення СВЯТОГО використовується лексема *Бог* як назва триєдиної субстанції. І тільки окремі прямі номінації вказують саме на Ісуса Христа. Лексема найчастіше функціонує у формі комунікативного адресата. Матеріал уможливлює виокремлення основних лексико-семантичних груп на позначення *Бога Отця*.

Вища субстанція: «цар». Найменування вказують на вищість Господа над людьми, характеризуються прямим значенням із номінацією першого чи другого порядку *цар*: *Цар Небесний; Цар наш Бог; Вічний Цар царів*. Окрім лексеми *цар* у номінаціях вживаються її синонімічні кореляти: *Бог наш великий; Великий Бог; Вседержитель; Вседержитель святий; Господь Бог; Господь Великий; Господь єдиний; Небесний Владика*: Молюсь тобі, Боже милий, / *Господи великий!* / Що не дав мені загинуть, / *Небесний Владико* (19, с. 149); Не нам Твої діла / Судить, о *Боже наш великий!* (19, с. 160).

Поважності Богу як управителеві всесвіту надає метафорична сполука *Сивий верхотворець*. Компонент *сивий* передає вікові особливості, вічність і верховенство Бога. Схожою семантикою наділений фразеологізм *така Божа воля:* Все замовкло. Нехай мовчить; / *Така Божа воля* (19, с. 57), що вказує на те, що Божих законів повинен дотримуватися весь земний світ.

Вища субстанція: «творець». Семантична група супроводжується корелятивними лексемами *Творець/Творитель* і полікомпонентною назвою *Творець неба й землі*: За ваши грешные дела / *Творца Небесного* молила, /

Молила, плакала (19, с. 66); Добросердним-малим, / Тихолюбцям-святим, / *Творче неба й землі!* / Долгоденствіє їм / На сім світі; на тім… / Рай небесний пошли (19, с. 250). Ідейно-тематичний зміст текстів фіксує прямі семантичні структури, які вказують на результат творіння Господа і передають його позитивну оцінку: Душа мертвела, а кругом / *Земля, Господнее творенье*, / В зеленой ризе и цветах, / Весну встречая, ликовала (19, с. 78) (Душа мертвіла, а навкруг / Земля, *Господнє творіння*, / В зеленій ризі й квітках, / весну зустрічаючи, раділа); А кругом тебе / Творилося, росло, цвіло, / І процвітало, і на небо / Хвалу *Творителю* несло (19, с. 257). Бог як *творець* іменується з контекстуальним значенням докору, недосконалості його творінь: *Боже! Боже! Даєш волю і розум на світі, / Красу даєш, серце чисте… / Та не даєш жити* (19, с. 57).

Вища субстанція: «святий». Значення СВЯТИЙ найчастіше функціонує як пряма номінація і як атрибутивний компонент першого порядку в парі із субстантивом: І соловейко на калині / То затихав, то щебетав, / *Святого Бога* вихваляв (19, с. 149); А там, де люде, добре буде. / Там будем жить, людей любить, / *Святого Господа* хвалить (19, с. 165); За тяжкий, мабуть, гріх великий / Не дав мені *Святий Владика* / Очей нарадувать старих / Моїм дитятком! (19, с. 208) (святий + цар), і як субстантивований прикметник у формі фразеологічної конотації для опису лексеми *Бог*: Отаке-то на сім світі / Роблять людям люде! / Того в'яжуть, того ріжуть, / Той сам себе губить… / А за віщо? *Святий знає*… (19, с. 18).

Лексема *святий* вживається і як другорядна із додатковим контекстуальним значенням: Насміються люди, / І *Бог святий* покарає / І прожене долі / З ції хати веселої / На чужеє поле (19, с. 105) (святий + каратель); *Милосердний Святий Боже милий!* (милосердний + святий). Святість Бога виявляється і в метафоричних конструкціях: *Святая сило!* / Спаси мене, *мій Боже милий*! (19, с. 242) (святий + приховані значення всемогутній, спаситель).

Вища субстанція: «милосердний». Лексико-семантична група передає широкі виражальні можливості лексеми *Бог*. Підсилення експресивності тексту виражене у звертальних конструкціях із різноколоритними проханнями: Подай же й нам, *всещедрий Боже*! / Отак цвісти, отак рости, / Так одружитися і йти, / Не сварячись в тяжкій дорозі, / На той світ тихий перейти (19, с. 252) (протяжність життя); Трудящим людям, *Всеблагий*, / На їх окраденій землі / Свою Ти силу ниспошли (19, с. 249) (прохання здоров'я, сили); Ой гляну я, подивлюся / На той степ, на поле; / Чи не дасть *Бог милосердний* / Хоч на старість волі (19, с. 160) (бажання свободи).

Компонент *милосердний* вживається і в поширених звертаннях на позначення розпачу, суму, туги: *мій Боже милий; Боже мій, Боже милий: О Боже наш милосердний*; *Ой Боже милий! Милий, милосердний*, / А я так його любил (19, с. 183). Такі авторські монологи як заклик до Божого милосердя надають сакральної вагомості творам.

Вища субстанція: «всемогутній». Прямі полікомпонентні номінації у формі адресата мовлення виявляють сподівання на Божу допомогу: *Боже! Боже! / Великая сило! / Великая славо! /* згляньсь на людей (19, с. 96). Віра в Бога підсилює віру в людські можливості: Ты силой *Господа чудесной* / Возмог в сердца людей вдохнуть / Огонь любви, огонь небесный (19, с. 77) (Ти силою *Господа дивовижною* / Зміг у серця людей вдихнути / Вогонь любові, вогонь небесний). У таких структурах підсилюється урочисте піднесення тексту.

Всемогутність набуває амбівалентного характеру: Бог як могутній помічник і як той, чиї вчинки завдають страждань: *Боже сильний!* Твоя сила / Та тобі ж і шкодить (19, с. 248).

Вища субстанція: «захисник». Лексема *Господь* супроводжується додатковими асоціативними компонентами і набуває двозначності: Мені *Господь* пристанище, / *Заступником буде*, / І воздасть їм за діла їх / Кроваві, лукаві (19, с. 126) (захисник + каратель); *О милий Боже України!* / Не дай пропасти на чужині, / В неволі вольним козакам! (19, с. 76) (захисник +

милосердний). Позитивна характеристика Бога як захисника зафіксована в стійких словосполученнях: *Як у Бога за дверима*, / Вдова панувала, / А дівчата лицялися / І рушники дбали (19, с. 85) (перебувати у безпеці); *Не дай, Боже*, / Такого дожити, / *Не дай, Боже,* в багатого / І пить попросити (19, с. 85) (повторювана сполука підсилює бажаність подій).

Вища субстанція: «помічник». Лексема в значенні «помічник» уживається із смисловою ознакою «радість»: О, сколько *радостей у Бога* / Для наших слез, для наших бед! (19, с. 68) (О, скільки радощів у Бога / Для наших сліз, для наших бід), а також із прямою вказівкою на допомогу, але за допомогою контекстуального навантаження: У синагогу / Зайшла благать *благого Бога*, / Щоб син її найшовсь (19, с. 246); А *Бог мені помагає*, / Мене заступає / І їм правдою Своєю / Вертає їх злая (19, с. 125). Фіксується і належність Бога до конкретної нації: О *милий Боже України*, – не дай пропасти на чужині (19, с. 76).

Смислове поле лексико-семантичної групи «батько» розгортає контекст без використання прямих номінацій у поєднанні зі значенням «милосердний»: Неначе праведних дітей, / *Господь*, любя отих людей, / Послав на землю їм пророка – / Свою любов благовістить! / Святую правду возвістить! (19, с. 173). Пряма номінація *отець* вживається як компонент молитви: Прийшла вона / І у ногах стала, / І ни́щечком за грішного / *«Отче наш»* читала (19, с. 136).

Вища субстанція: «істинний». Позитивна характеристика правдивості й істинності Бога розгортається поряд із ознакою його могутності і милосердя, підсилюється вигуковим компонентом: *О Боже правдивий!*; Ти сирота, нема нікого, / Опріче *праведного Бога.* / Молися ж, серце, помолюсь / І я з тобою (19, с. 209); *О Боже! Сильный и правдивый,* / Тебе возможны чудеса (19, с. 80) (*О Боже! Сильний і правдивий,* / Тобі можливії дива).

Семантична група «надія» виражає сподівання на «останню допомогу» Бога у безвиході: Не журися, сподівайся / Та *Богу* молися (19, с. 52).

Окрім деяких семантичних значень, які властиві сакральній та художній літературам, з’являються нові, додаткові смислові наповнення, притаманні

тільки художнім текстам. Шевченко часто робить акцент на розумінні Бога як «карателя» – «того, хто визначає покарання за вчинки»: Така її доля… *О Боже мій милий*! / За що ж ти караєш її, молоду? (19, с. 9) (каратель + вигук із компонентом *милосердний, приємний людству*); І все то те лихо, все, кажуть, од *Бога*! / Чи вже ж йому любо людей мордувать? (19, с. 150); Все замовкло. Нехай мовчить; / *Така Божа воля* (19, с. 57); *Господь Бог* лихих карає – / Душа моя знає (19, с. 126), а також як вигукова конструкція у формі фразеологізмів з елементами лайливості, які применшують сакральний зміст: Хто ж сироті завидує – / Карай того, *Боже*! (19, с. 29); «Коли брешу, / *Нехай Бог карає*!» (19, с. 34).

Вища субстанція: «суддя». Семантичний компонент *«суддя»* зі значенням «той, що здійснює справедливість», семантично корелює зі лексемою *Ісус Христос*, але має стосунок і до Бога як верхотворця світу: А слуги… *Бог им судия*! / С насмешкой выгнали меня / И двери заперли за мною (19, с. 68) (А слуги… *Бог їм суддя!* / З насмішкою вигнали мене / І двері зачинили за мною); Судил *Господь* мне до могилы / За юность грешную мою (19, с. 69) (Судив *Господь* мені до могили / За юність грішную мою); *Боже*, спаси, суди мене / Ти по Своїй волі (19, с. 125) (суддя + спаситель).

Вища субстанція: «носій прославлення». Поетичний текст у поєднанні з номінацією *Бог* інтерпретує Господа як субстанцію, яку прославляють як у земному, так і в небесному світах: Восхвалимо Тебе, *Боже*, / Хваленієм всяким; / Возрадується Ізраїль / І святий Іаков (19, с. 125).

Особливістю художніх текстів і їх відмінністю від сакральних є часте використання фразеологічних сполук, які підсилюють емоційне забарвлення, експресивність висловленого:

- побажання добра, благословення: Поблагословила: / *«Бог з тобою!»* – та, як мертва, / На діл повалилась... (19, с. 17);
- побажання прощення за скоєне: «*Нехай тебе Бог прощає* / Та добрії люде; / Молись Богу та йди собі – / Мені легше буде» (19, с. 18);

- як вставні слова на підсилення відомого, наявного, існуючого: Чим спиниш народ, щоб не гомонів? Не десять душ, а, *слава Богу*, вся Смілянщина, коли не вся Україна (19, с. 39);
- побажання смерті: Старі сумують. Може, вже / Оце *збираюся до Бога* (19, с. 114);
- застереження, побажання уникнути чого-небудь: *Нехай Бог боронить!* / Може, ще нестись заставлять, / Москаля плодити (19, с. 111); щось Марко забарився... / Може, де в дорозі / Занедужав*, сохрань Боже!*» (19, с. 117).

Лексема *Бог* використовується в усталеній інтер'єктивованій конструкції *єй-богу* як підтвердження чогось: Заплачу, *єй-богу*, / Та й утечу... ось побачиш (19, с. 101); Що діяти і що почать? / Людей і долю проклинать / Не варт, *єй-богу* (19, с. 153). Часто спостерігаються вигукові форми, які свідчать про розуміння Бога як помічника, сильного, милостивого творця світу: *Боже!; О Боже!; О Господи!; Боже ти мій!; Боже милий, Господи великий!; Господи єдиний!; Боже сильний!* Звертальні конструкції з повторенням номінативного чи непрямого компонента свідчать про поневіряння, розчарування, ще не зовсім втрачену надію на допомогу: *О Боже мій милий! Милий, милосердний!; Боже ти мій, Боже!; О Боже мій! О мій єдиний!* – Кинув коня та до неї: / *«Боже ти мій, Боже!»* / Кличе її та цілує... / Ні, вже не поможе! (19, с. 10). Компонент *мій* виражає наближеність, довіру до Бога. Прямі номінації вказують на позитивно-оцінні характеристики Бога.

Бог у поетичних творах Т. Шевченка, вважає М. Шевченків, «не видуманий чи витворений поетичними піднесеними висловами абстракт, а реальне Особове Вище Буття, від якого походять і залежать й увесь світ, і люди зокрема. Це Бог молитви, до якого поет звертався навіть із найважчими запитаннями, на котрі людський розум неспроможний відповісти» [241, с. 15]. Християнська дійсність наскрізна у поезіях Кобзаря, відтворює його життєву філософію і бачення людини та світу загалом.

У більшості творів Т. Шевченка наскрізна християнська тематика. Одним з перманентних елементів більшості текстів є *Ісус Христос*, якого митець часто поєднує у двоєдиній сутності Бога Отця і Бога Сина. Авторські твори відбивають християнську долю Ісуса як спасителя світу.

Художні тексти Т. Шевченка не завжди дозволяють чітко відмежувати лексеми на позначення *Ісуса Христа* від лексем-назв *Бога Отця*. Проте деякі твори все ж містять пряму вказівку на Другу Особу Святої Трійці. Більшість номінацій позначають Ісуса Христа насамперед як «Сина Бога і земної діви»: *Єдиная дитина; Живий Бог; Живий істинний Бог; Младенець, праведний великий; Назорей, Син єдиний Богом ізбранної Марії; розп'ятий Син Марії; Син Божий; Син Божий во плоті; Христос, Син Божий* – Спаси ти нас, / *Младенче праведний, великий…* (19, с. 239) (син + спаситель); І сидить / І дивиться, о Всесвятая! / Як *Син той скорбний* спочиває (19, с. 246) (син + великомученик); Що Він зробив їм, той *святий*, / Той *Назорей*, той *Син єдиний / Богом ізбранної Марії,* / Що Він зробив їм? І за що / Його, *святого*, мордували (19, с. 215) (святий + син + великомученик). Поет висловлює сумнів у правильності жертви Христа.

Спектр номінацій доповнюють лексеми зі значенням «спаситель». Поряд із головною номінацією поет використовує синоніми *пророк, месія* (*народжений Месія Христос*): Мітла огненная світила / Неначе сонце, і дивилась / На ту ослицю, що несла / В Єгипет кроткую Марію / І *нарожденного Месію* (19, с. 243). Номінація *спаситель* розширюється смисловим навантаженням із значенням *цар, який врятував світ*: А меж ними, запеклими, / В кайдани убраний / *Цар всесвітній!* /*Цар волі, цар,* / *Штемпом увінчаний*! (19, с. 89) (штемп – тавро [283, с. 536]).

Лексико-семантична група «святий» підтверджує розуміння Ісуса як Божого Сина. Головна лексема функціонує як пряма і як метафорична у поєднанні з іншими семантичними групами і підтверджує значущість Христа: Молюся, Господи, помилуй, / Спаси Ти нас, *святая сило* (19, с. 96); Марія Сина привела. / Єдиную тую дитину, / Що нас од каторги спасла! / І,

пресвятая, неповинна, / За нас, лукавих, розп’ялась! (19, с. 243) (син + святий + божественний + мученик).

Сталі фразеологічні одиниці акцентують на вірі в милосердя Ісуса і набувають значення прохань: Далеко, небого? / «В саму Москву. *Христа ради*, / Дайте на дорогу!» (19, с. 19); *Во ім’я Господа Христа*, / За нас розп’ятого на древі, / І всіх апостолів святих, / Петра і Павла особливе, / Ми розрішаємо гріхи (19, с. 96).

Поетичні тексти відтворюють побутові смисли номінації *Ісус Христос* – самовідданий, жертовний.

У текстах Т. Шевченка Ісус перш за все – Божий посланець, пророк, який прийшов у людський світ заради його спасіння. Окрім християнського розуміння Ісуса Христа, поет змальовує його в побутовому світлі, дещо трансформованому розумінні. Бог-мученик змінюється образом Бога-бунтаря за справедливість (образ Прометея із поеми «Кавказ»). Митець немов ігнорує загальновідомі факти про Ісуса Христа, але цим акцентує на його подвигу і самопожертві.

Невід’ємною образною частиною творів Т. Шевченка є *Богородиця*. Історично вона завжди виявляла покровительство над українським народом, тому і стала предметом переспівувань у піснях і письменницькій творчості.

Деякі номінації на позначення Марії перегукуються із християнськими текстами, отримуючи сакральний зміст. Помітні також авторські новотвори, серед яких Богородиця має значення покровительки саме України. Фіксуючи звертання до Марії, автор немов відроджує християнський культ, доносить його до людей.

Численні номінації знайшли відображення в лексико-семантичних групах.

Земна жінка: «матір». Значення Марії як *матері* є одним із домінантних. Воно розгортається із розумінням *божественності* Богородиці, отриманої завдяки народженню Бога Сина: *Божа Мати; Матер Божа; Матер Бога на землі*; *праведная Мати;* метафорична конструкція *великая в женах*.

Значення частини полікомпонентних номінацій увиразнюється додатковим семантичним змістом: Мов перед образом *святим* / Тієї *Матері святої, / Що в мир наш Бога принесла*... (19, с. 198) (матір + свята); Заплакала *Матер Божа* / Сльозами святими, / Заплакала *милосердна*, / Неначе за сином (19, с. 150) (мати + милосердна у розділеній структурі); *Благословенная в женах, / Святая праведная Мати / Святого Сина на землі* (19, с. 216) (обрана Богом + свята + матір); Все упованіє моє / На Тебе, *Мати*, возлагаю. / *Святая сило всіх святих, / Пренепорочная, Благая!* (19, с. 239) (матір + всемогутня + непорочна + милосердна).

Богородицю поет розуміє як матір усього українського люду і кожного українця зокрема. Цей образ деякою мірою співвідноситься з українською жінкою-матір'ю і набуває побутового змісту: А вона, / *Пренепорочная Марія*, / Сидить собі коло вікна / І в поле дивиться, і шиє / Малесеньке сороченя – / Комусь то ще? (19, с. 242).

Лексема *мати* вживається в контексті побажання: Пошли тобі *Матер Божа* / Тії благодати, / Всього того, чого мати / Не зуміє дати» (19, с. 84); а також як вигукова конструкція: *О Матер Божая!* Розкуй / Мою ти душу! (19, с. 205).

Образ матері доповнює семантична група «непорочність»: *Діва; Пренепорочная; Пречиста; Пренепорочная Марія:* Молюся, плачу і ридаю: / Воззри, *Пречистая*, на їх, / Отих окрадених, сліпих / Невольників (19, с. 239) (непорочна + утаємничене значення *милосердна*); Виблагала / Тую копійчину... / Та *Пречистій* поставила / Свічечку за сина (19, с. 179) (непорочність + утаємничене значення «помічниця»). Лексема стала складником поширених вигукових метафоричних звертань: *О світе наш незаходимий! / О Ти, Пречистая в женах!* (19, с. 240) (надія + непорочність). Лексема *пречиста* використовується і як позначення свята Богородиці: Після *Пречистої* в неділю, / Та після Першої Трохим / Старий сидів в сорочці білій (19, с. 117) (свято Успіння Богородиці).

Богородиця функціонує як земна жінка і свята. Таку ознаку передають однокомпонентні лексеми *Всесвятая, святая, Пресвятая*. Семантику образу розширюють епітети на позначення стану, частин тіла чи чеснот Богородиці: *Святая Мати; святії сльози; святії думоньки; святая доленька; святиє стопи; святеє слово*.

Менш численні структури з іншими додатковими значеннями: Вона благала *Пресвятую*, / Щоб та її... щоб та спасла, / Щоб одуріть їй не дала (19, с. 205) (свята + помічниця); Храни тебя, *Святая Дева*, / От злых напастей, вражьих ков, / Свой найбожественный покров / Пошли тебе, *Святая Дева* (19, с. 70) (свята + непорочна із семантикою побажання захисту); Во ім'я Господа Христа / І *Матері* його *святої!* (19, с. 208) (свята + мати). Прикметною є трансформація образу Марії на неживі предмети: Вернулися запорожці, / Принесли з собою / В Гетьманщину той чудовний / *Образ Пресвятої* (19, с. 150) (образ – ікона – Ю. П.).

Номінації Богородиці як земної жінки «цариці» наближені до сакральних – *святая сила всіх святих*: И шла / С любимой песней из села, / Из обновленного села, / Моля *Небесную Царицу* (19, с. 70) (І йшла / З улюбленою піснею з села, / Із оновленого села, / Благаючи *Небесну Царицю*) (цариця + прихована семантика *помічниця*); Благаю! / *Царице неба і землі!* / Вонми їх стону і пошли / Благий конець, о *Всеблагая*! (19, с. 239) (поширене звертання із прихованим значенням: помічниця + цариця + милосердна). Допомога Діви Марії виражена і в конструкціях із семантикою «радість»: *Скорбящих радосте!* Пошли, / Пошли мені святеє слово, / Святої правди голос новий! / І слово розумом святим / І оживи, і просвіти (19, с. 216)!

Шевченко змальовує Богородицю з позитивно-оцінною семантикою, її образ перегукується з образом земної жінки-матері. Більшість номінацій функціонує як одно- чи двокомпонентні із додатковим контекстуальним змістом, і в цьому виявляється значна відмінність від текстів сакральної літератури. Найпоширеніші номінації зі значеннями «матір», «помічниця», «свята». Для автора Божа Матір уособлює українську жінку, розгортає

філософську субстанцію жіночого начала. Спектр її семантичних ознак розширюється й утворює певну поетичну модель цього сакрального цілісного образу.

3.2. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичній творчості І. Франка

Іван Франко – один із класиків літератури, життя якого зазнало складної еволюції, але не втратило ідейно-культурної самобутності. Тексти письменника чітко інтерпретують сакральний мотив, фіксують морально-духовні погляди письменника, розуміння ним християнської дійсності.

Про релігійні мотиви творчості І. Франка писали Л. Бондар, Т. Вільчинська, І. Головаха, М. Зубрицький, Я. Мельник, Г. Тимошик та ін. Релігійні переконання Франка викликали чимало дискусій. З цього приводу дослідник творчості письменника М. Зубрицький наголошує, що Франко ніколи не був атеїстом, він пережив пошуки правди і розчарування, любив свій народ і прагнув для нього добра [85, с. 53]. Християнська тематика творів письменника свідчить про знання ним Святого Письма, тексти підтверджують віру в існування Бога. І. Франко вважав, що до релігії належить віра в надземні, вищі істоти, обдаровані вищою силою, а також «любов до інших людей, до добра і справедливості, а вкінці також добра воля, постанова жити й самому так, щоб наближувати себе й інших до тої вищої істоти» (34, с. 268). Такі переконання, людські почуття доводять, що релігія займала важливе місце в житті і творчості письменника, а мегаконцепт СВЯТИЙ проектується на головні сакральні субстанції, а також відображає побутове життя.

Мегаконцепт СВЯТИЙ у Франка знаходить вираження в семантичному різноманітті:

- головні сакральні субстанції: *Бог, Ісус Христос, Богородиця;*
- праведники, ангели: Придивляюсь: край престола / На іконах тут *святий / Михаїл, а там Микола* (21, с. 117);

- борці за Україну: Мов рій, товпляться привиди криваві: / Страшні злочинці і *святі герої*, / І рани їх я бачу мов наяві (21, с. 170);

- батьківщина: Гей, хто на світі кращу долю має, / Як той, що плугом *святу землю* оре? (21, с. 102); Щасливі, вільні, ми зо всіх сторін / *Святої України*, громадами / Підем к могилі твоїй на поклін (22, с. 374);

- всесвіт і все, що дане від Бога (*святеє слово*): Він зацікавлював дітий / То повістками, то казками, / А головно на сей *святий / Великий Божий світ* – природу / Раз в раз увагу їх звертав (22, с. 24–25).

СВЯТИЙ вживається і в іронічному контексті, тобто з протилежним значенням: Бач, які *святі* та божі, / А в душі думки ворожі (24, с. 111).

Найчастотнішим реалізатором мегаконцепту СВЯТИЙ у творчому доробку письменника є лексема *Бог*. Поетичні сюжети відображають внутрішнє сприйняття автором існування Бога. Понятійний ряд номінацій формують семантичні групи.

Частовживаними є лексеми зі значенням «цар». *Бог великий; Бог наш; всевишній Бог; великий Бог; Господь Бог; Господь мій і твій Бог; Бог, що все благословить і любить* (цар + творець); *пан Біг добрий і ласкавий; пан Біг довготерпеливий* (цар + милосердний) із варіантами *пан Бог / пан Біг солодкий* з використанням оцінного прикметника. Де правда та? Де ти, *великий Боже*? (21, с. 62) – оцінний прикметник *великий* підсилює емоційність звертання. А *пану Богу* / молитва всюди мила є (22, с. 73) – номінація із вираженим молитовним змістом. *Могучий Боже, пане всеї тварі,* / Що напустив на мене сю спокусу, / Молюсь тобі, верни мені здоров'я (23, с. 215) – полікомпонентна конструкція вміщує первинну ознаку *всемогутній* і вторинну *цар*. Не якийсь там Встидіон / Сотворив нас, мов нелюдство, / А сам *пан Біг* сотворив / Нас і наше ботокудство (21, с. 108) – синонімічний старослов'янський варіант до слова *цар* із прихованим значенням *творець*. О, *сильний предків наших Боже!* / Ти ж нам іздавна призначив / Супроти тьми стояти на сторожі (23, с. 297) – вигукова форма надає емоційної наснаги всій конструкції. *О царю світла, / Добра, краси і вічності, – ти, без / Котрого все було би зле, – з котрим / Нічо*

не може бути зле (32, с. 629) – полікомпонентна структура із метафоричною складовою у значенні *цар* і *творець*. *Бог наш,* то *живущий Бог*; *Бог наш,* то *здоровий бог* (33, с. 479) – індивідуально-авторські новотвори із присвійними займенниками й оцінними прикметниками. *Свят, свят, свят господь Саваос* (31, с. 435) (святий + цар) – конструкції супроводжуються висловами, що перегукуються із біблійними текстами.

Поряд із значенням «цар» функціонує лексико-семантична група «творець»: *Боже*, ти все, що видим сотворив (32, с. 559); *Боже, ти, / Що сотворив нас і ввіткнув свій дух* / У наше тіло й нас благословив (32, с. 628). Лексема Бог *як творець* функціонує із вказівкою на результат Божого творіння.

Ознаки Бога доповнюються значеннями «всемогутній», «божественний»: *всемогутній; всесильний Бог; сильний Бог*: *Бог наш сильний* (33, с. 479); *Бог* те бачить і все чує, / Ласкаво мене рятує, / Посилає благодать (25, с. 111); *Жар, життя, тепло і світло, / разом з тим і смерть, руїна, / і нове життя, й безсмертя – / се душа всесвітня – Бог* (23, с. 66); *Боже, предвічний, отче всього світу!* (32, с. 559) – полікомпонентна номінація вміщує апелятив та значення *божественний*. Спаси мене від нього, *світлий Боже* (21, с. 318) (божественний + утаємничене значення «захисник»), епітет додає певного емоційного напруження й значущості. Прислів'я *людей не здуриш і не здуриш Бога* (24, с. 31) вказує на досконаліть, божественність і всеохопність Господа.

Група із семантикою «батько» здебільшого поєднує інші значеннєві компоненти, а також функціонує як самостійна «батько усього земного» – Сказали Богу: «*Боже, батьку,* / Невдалий твір твій чоловік! (22, с. 225); *Бог, як батько добрий*, / Всі наші слабості найліпше знає (24, с. 39) – батько із позитивними особистими якостями; *Бог-батько* дав нам заповідей десять, / Щоб у рай ввійти (31, с. 467) (батько + контекстуальні значення «наставник», «спаситель»).

Перелічені тут ознаки Бога розширюються значенням «милосердний»: *Бог ласкав; Бог милостив над нами; милосердя Бог*: Не бійтесь, браття! *Бог благий*. / Не дасть, щоб без кінця ширшали / На світі наші вороги! (22, с. 85); Будь милостивий, *Боже*, ще раз охорони мене від смерти (23, с. 216); Лиш від *Бога* милості нам ждати (30, с. 61) (милосердний + контекстуальне значення «помічник»).

Художня література фіксує семантичні групи «справедливий» і «каратель»: Упали ангели й рекли: / «Карай нас, *Господи*, дочасно, / Лиш в пекло між чортів не шли!» (22, с. 229); *Боже!* За що ж стільки кари? (24, с. 315) – негативно-оцінна семантика Бога; Твій щирий труд / *Бог* нагородить вірною жоною, Дітьми і всім добром (24, с. 40–41) – контекстуальне значення «справедливий»; Та вдяка й слава тобі, *Боже*, / Бо мудра воленька твоя (23, с. 286) (носій прославлення + справедливий).

Лексеми з семантикою «носій прославлення» доповнюються значенням подяки: Прославлен будь *Господь* на небі, / Що в серці твоїм, сину, розбудив / Бажання правди, світла й царства свого! (24, с. 38).

Важливості надають творам групи «помічник» і «суддя»: І *Бог* поміг борцям. Їх смілий / Скінчився бій (21, с. 196); Всі ждали вибуху нового, / Щоранку *дякували Богу,* / Що ніч без вибуху пройшла (22, с. 21–22) – фразеологізм поєднує ознаки Бога як помічника і того, що приносить радість. *О Господи*, помилуй і спаси! (31, с. 119) (помічник + спаситель). *Боже милий*, дай мені пораду, / Що чинити, щоб не поблудити? (25, с. 38) – надія на допомогу милосердного Бога. Де бореться церков, там в поміч їй *Бог* / Шле чуда і знамена дивні (20, с. 62); *Бог – моя сторожа найпевніша* (25, с. 43) (помічник + захисник). Нехай судить *Бог*! Будем смиряться! (22, с. 61) (суддя); Ходім, панове! *Бог* по правді судить (23, с. 124) (суддя + справедливий); *Мій Боже правий!* / Присуд твій мені не ясний, / Та занадто він ласкавий (23, с. 177) (суддя + милосердний).

Сакральна лексика дозволяє виділити фразеологічну сполучуваність номінації Бог, у якій автор уособлює морально-етичні принципи, психологічні установки, переконання:

- благословення: Мир вам, діти! *Жийте з Богом*! (24, с. 75);
- побажання впевненості, допомоги: *Бог з вами / Господь з вами;*
- побажання щастя, добра, успіху: *щасть, Боже; щасти Біг вам чи в дорозі чи в горю* – Каже русин: *Щасть вам Боже!* / Отсе справді діло гоже! (21, с. 134);
- побажання або привітання: *дай Боже здоров'я; дай Бог щастя; дасть Бог* (надія на що-небудь, побажання чого-небудь); *дасть Бог добру путь* (побажання щасливої дороги);
- побажання безпеки: *крий Біг; крий вас Біг; крий нас Біг; сохрань Боже; храньБоже; спаси тебе Господь; немов у Бога за дверима;*
- побажання зла, покарання: *бий го Божа тінь; скарай його, Боже*;
- емоційний стан (*слава Богу*): Та *слава Богу*, ти живий, здоров / І любиш все по-давньому мене (31, с. 267);
- правильне життя: Жили ми з собою, *як Бог приказав*, / Літ десять. Минали нас біди (21, с. 224);
- позитивні риси характеру: *мати Бога в серці* – бути добрим, праведним;
- подяка: *дякувати Богу;*
- надія на щастя: *й на бідного Бог ласкав;*
- радість: *хвала Богу;*
- правдивість сказаного: *їй-Богу; їй же Богу*;
- обачність: *Стереженого, як кажуть, / Стереже сам Бог* (24, с. 260–261);
- самостійність: *іти своїм Богом;*
- застереження: Ну, що се ти говориш, *бійся Бога* (22, с. 260);
- невідомо як, звідки: *Бог зна звідки;*
- втікати: *подавай Бог ноги;*

- прохання: *Богом благати.*

Поряд зі стійкими словосполученнями поетичні сюжети визначають вигукові конструкції, здебільшого у поширених формах: *Боже!; О Боже!; О Господи!; Боже єдиний!* (захоплення + страх); *Боже правий!* – Пішла я – *Боже, мій милий*! – / Та сама хата й загата, / Але дитини немає! (21, с. 222) (позначення страху, розчарування); Великдень! *Боже мій великий!* / Ще як світ світом, не було / Для нас великодня такого! (22, с. 98).

Як найменування Бога Отця, так і номінації на позначення *Ісуса Христа* у текстах Івана Франка транслюють біблійну інформацію. Вони передають позитивно-оцінне значення і надають піднесено-урочистого забарвлення виразам. Лексеми за семантичним наповненням наближені до церковно-релігійних інтенцій, відбивають ряд семантичних груп, корелятивних до груп сакральної літератури.

Лексема *Христос* найчастіше уживається в значенні «спаситель» в одно- та полікомпонентних номінаціях: *Агнець Божий; Бог, спас мій; Божий син у людському тілі* (спаситель + син); *Єгова; Єгова серцевідець* (спаситель + божественний); Єгова міцний (спаситель + всемогутній); *Ісус; Месія; Спас наш месія; спас святий* (спаситель + святий); *Спаситель розп'ятий за нас; Христос* – Не боюся твоїх духів, / Чари пекла топчу сміло, / Бо в мні є *Ісус Христос*, / Бо його снідав я тіло (33, с. 484).

Значення «спаситель» асоціюється з ознакою «божественний»: *Боже, премудрий, вічний, безконечний! / Ти, що з нічого всемогучим словом / На водах світло сотворив, о честь ти!* / Зі сходом сонця слава ти, *Єгово*! (32, с. 559).

Семантику групи «спаситель» доповнюють змістові лексеми «великомученик» і «суддя»: Серед поля край дороги / Стародавній хрест стоїть, / А на нім Христос розп'ятий / Висів тож від давніх літ (21, с. 63); А як на остатку прибуде *Христос*, / Він брами пекельні зламає (33, с. 578).

Христа розуміють і як *наставника*: Своїм посланням *Христос* дав завіт: «Діти, брат брата всім серцем любіть!» (32, с. 282); Та ні, слова *учителя святого*, / Високі й ясні – се мій *провідник*!» (24, с. 29).

Поетичні тексти І. Франка меншою мірою фіксують лексеми на позначення *Богородиці*. Стрижневими значеннями цього концепту є: «матір-захисниця», «діва»: *Богородиця; Пречиста Діва;* Нас *Мати Божа* благословляла, / Нам *Мати Божа* зраст (вік, сила – Ю. П.) дарувала, / Бо *Божа Мати* в нашій хаті (20, с. 87); Ігор їде поклін віддавати / Благородний до *матері Божой* / *Пригородській* (30, с. 25–26); Так, ти *богиня! Мати, райська роже*, / О глянь на мене з свої висоти! (21, с. 147) (профанний смисл). Я не знаю того бога, / Що Христом ви звикли звати; / *Панни матері його* / Тож не маю честі знати (33, с. 478).

Поряд із такими значеннями вживається епітет *свята*: І много пісень ще зложив / На честь *пресвятої Марії* (23, с. 225); Завій сей носила за свого життя / *Заступниця вірних, пречиста свята* (23, с. 310) (свята + захисниця); Ні, не годиться нам молитися / За Ірода царя! А то заплаче / *Святая Богородиця* в соборі (31, с. 162) (свята + матір).

Важливість функціонування мегаконцепту СВЯТИЙ у творах І. Франка репрезентована різними синонімічними номінаціями. У його поетичному мовленні спостерігаємо звернення до святих осіб. Образи святих переважно наділені найвищими божественними ознаками. Номінації головних сакральних субстанцій у творчому доробку І. Франка окрім сакрально-канонічних виражають і побутові значення. Назви надають біблійну інформацію з урочистою семантикою, але з індивідуально-авторським баченням, інколи з негативно-оцінною інтерпретацією.

3.3. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичних текстах Лесі Українки

Культурно-політичний рівень кінця XIX століття з помітним західно-європейським впливом дав поштовх до розвитку національної ідеї, яка розгорталася поряд із ментально-культурними особливостями. У такому контексті досліджувалася сакральна проблематика, значне зацікавлення якою знайшло відображення у творчості Лесі Українки.

Релігійні мотиви творчості письменниці описували В. Антофійчук, С. Богдан, А. Ковтун, П. Одарченко, Л. Пархонюк, Л. Скупейко, М. Шевчук та ін. Особливістю тематики творів Лесі Українки є поєднання християнської традиції із конкретною епохою. Як зазначає В. Шевчук, письменниця оригінально інтерпретувала знані традиційні сюжети, ламаючи стереотипи їх сприйняття, «сполучала пласти традиційних сюжетів і пласти національної дійсності, наратії та дискурсу на рівні підтекстовому, а також через прочитання традиціоналізованих подій та характерів у плані сучасного, зокрема національного світобачення та світорозуміння» [244, с. 148–149]. Функціонування сакральної лексики зумовлене змістовим наповненням її творів. Номінації святих відтворюють сприйняття цих номінацій суспільною свідомістю і є частиною духовної культури поетеси.

Поетичні твори письменниці часто антирелігійного характеру, у них простежується заперечення Бога, викликане, очевидно, атеїстичними мотивами. Проте християнська тематика стала однією із домінантних у текстовому масиві Лесі Українки. За словами В. Антофійчука, письменницю «постійно приваблювали моральні аспекти християнства, його вплив на психологію індивідуума» [7, с. 225].

Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичних текстах Лесі Українки виконує здебільшого стилістичну роль через його контекстуальну ідентифікацію із сакральними персонажами, передає почуттєву, емоційну основу суспільної свідомості.

СВЯТИЙ у поетеси набуває різноманітного вираження. Його репрезентантом є в основному звернення до біблійних сюжетів. Так, до сану святих письменниця зараховує:

- вищі субстанції: *Бог, Ісус Христос, Богородиця;*
- пророки, апостоли (*Петро і Павло*): не ввійде мій народ в обітовану землю! Так говорив Господь через свого *пророка!* (10, с. 60);
- мученики, праведники, що отримали статус святих (*Святая Вероніка*): колись отак розказує легенда – / Хустиною *святая Вероніка* / Зібрать хотіла сльози й піт Христа (10, с. 93);
- явища природи (*свята ніч, святе сонце*): *Святе сонце*, що все віда, встає перед поглядом світу (10, с. 259);
- міфічні чи язичницькі боги містять пряму вказівку *бог/богиня* й також отримують значення СВЯТОГО (*Артеміда; Прометей; бог сну*): *Богине таємна*, велика Артемідо, / хвала тобі! (10, с. 56). У цьому вимальовується світоглядний рельєф авторки, її з одного боку етнокультурна приналежність, а з іншого – філософське світобачення та інтерпретація дійсності.

Мегаконцепт СВЯТИЙ найповніше виражений номінаціями на позначення *Господа*. Поетичні твори фіксують традиційне розуміння поетесою Бога. Лексема *Бог* має як пряме, так і контекстуальне значення.

Вища субстанція: «творець». *Бог, Господь* вживаються як однокомпонентна номінація, а також доповнюються додатковими компонентами: *О Боже! ти – любов, творець, благословення*, / І все-таки ти змія допустив, / Щоб він позбавив раю мого батька (10, с. 278) (чоловіколюбець + творець + божественний); Та не будь ти атеїстом, / Незвіром, що без поваги / До *творця*, – бо то ж *творець* / Нам створив сей світ великий! (10, с. 223); Долі і земля, і море – / То луна святої слави, / на землі створіння кожне / почува *величність Бога* (10, с. 223) (всемогутній + контекстуальні значення «творець», «святий»); *Боже! Премудрий, вічний, безконечний!* / З тьми над безоднею створив ти світло / Над водами єдиним словом. Слава!.. (10, с. 278) (утаємничене значення творець + божественний).

Вища субстанція: «батько». Батько Ісуса: Вірив я, що *Бог Отець* є, / Силу й добрість *Бога чув!* (10, с. 211) (батько + всемогутній); *Боже одвічний! батьку всього світу!* / Ти нам створив найкращії створіння (10, с. 278) (батько + божественний + утаємничене значення «творець»). Триєдиний батько всього світу: Віриш ти, що *є небесний / Бог Отець, Син, Дух Святий*? (10, с. 211).

Вища субстанція: «цар». «Хай буде тьма!» – сказав наш *Бог земний* (10, с. 46) (контекстуальні ознаки всемогутній + цар); Чи довго ще, *о Господи*, чи довго / ми будемо блукати і шукати / рідного краю на своїй землі? (10, с. 289) («цар» із значенням безнадії, докору).

Вища субстанція: «всемогутній». Семантика розширюється фразеологічною конструкцією: Ніхто даремне в *Господа* не гине, / *Без волі Божої і волос не спаде* (10, с. 42).

Вища субстанція: «святий». Вгамуйся, бідна сестро, помолися / Зо мною вкупі *Богові святому*, / Подякуй, що не дав тобі вчиниш зла, / Проси, щоб мир твоїй душі послав він (10, с. 42) (святий + помічник).

Вища субстанція: «помічник». *О Господи*, рятуй / Оцю заблукану, нещасну душу! (10, с. 42).

Вища субстанція: «милосердний». Значення милосердя розгортається фразеологічною формою побажання: віднині кожний вірний русин / *З ласки Бога* станеться безгрішним (10, с. 83); *Хай Бог простить* тому, хто се вчинив… (10, с. 42).

Вища субстанція: «носій прославлення». Лексема у формі побажання – Слава ж тобі, *Боже*! (10, с. 104).

Вища субстанція: «каратель». Функціонує як негативне побажання: Скарай, *Боже*, злого яничара! (10, с. 172).

Нерідко зустрічаються структури з фразеологічним значенням поза лексико-семантичними групами:

- бажання чого-небудь*: жде, як Бога*, того часу, / що підуть на розмін бранці! (10, с. 106);

- етикетне значення у поєднанні з вигуком: Гей, *на Бога*, милі руські браття, / Хоч би всім нам згинути судилось, / Мусим мати свого кардинала! (10, с. 84);

- застереження: *Бійся Бога*, милий побратиме! / Що за слово ти оце промовив? (10, с. 172);

- значення смерті: Чи живий він, чи *пішов до Бога*? (10, с. 172); в тім самім згубнім місці, / Де небіж Caroli Magni / *Душу Богові оддав* (10, с. 244);

- здивування: Гей, *на Бога*, що за дивне диво? (10, с. 171);

- байдужість: Ми вже й не брали їх на глум, / *Бог з ними*, що такі невдалі! (10, с. 176). У таких лексемах збережено та маніфестовано українську народну традицію.

У поодиноких випадках лексема *Бог* вживається в побажаннях: *Тільки б дав нам Бог* щасливо / Повернутися додому (10, с. 166) (побажання надій на щасливу дорогу); *Дай нам, Боже,* довіку прожити / В щирій згоді, у добрім ладу! (10, с. 159) (побажання щасливого життя + прохання); Сей отой старший, / Що визволяв мене так щиро і одважно / З полону. *Помагай Біг*, славний друже! (10, с. 282) (побажання допомоги).

Нерідко вирази набувають значення часткової десакралізації, функціонують у формі звертання чи вигуку із стрижневою лексемою *Бог*:

- розчарування: Що я тепер, *о Боже*! жить мені для чого? (10, с. 24); повторюваний компонент підсилює семантику розчарування, зітхання: *Боже, Боже*! що то може / Наробити серенада!.. (10, с. 163);

- поширена звертальна конструкція із значенням докору, розчарування: *О Боже правий*, / який же я нещасний і безумний! (10, с. 78);

- застереження, страх: Посмертного життя не хочу я собі, / Мені про нього гірше ніж байдуже. / Туманне «там» подобатись не може, / «Загробний світ» спіритський – *боронь Боже!* (10, с. 83); Попереду їхав лицар, / Та лихий такий, *крий Боже*! (10, с. 160);

- вимога, докір: *Ох, Боже*! – мовляє. – / Вже ж і спить! Доки маю на неї гукать? (10, с. 253).

Поетичні тексти в деяких структурах не дають чіткої вказівки на Бога Отця чи на Бога Сина, але є й фіксації саме таких значень. Найменування виявляють проблеми християнства й конкретної суспільної епохи, відтворюють історичні події народження Ісуса Христа. У номінаціях Ісуса Христа, на думку Л. Пархонюк, «відбивається, з одного боку, ставлення інших героїв, їх сприйняття та оцінка Христа як непересічної особистості, з другого – особа Спасителя через різні способи його найменування у художньому дискурсі подається в історичному контексті, з третього – завдяки різним номінаціям Ісуса Христа можна виявити концептуально-естетичне осмислення Боголюдини, Бога Сина у художній спадщині Лесі Українки» [173, с. 118].

У найменуваннях *Ісуса Христа* найчастіше фіксується семантика «син»: Як підріс я, любко мила, / Більше розуму вже мав, / Зрозумів тоді я більше, / В *Бога Сина* вірить став (10, с. 211); За кров дітей моїх, за материне горе / Нехай заплатить сей *Марії син*! (10, с. 88).

Семантична група доповнюється значенням «спаситель»: Се було в ті часи, як *Месія* живий був між людьми. Се було в ті часи, як його ще на хрест не прибили (10, с. 76), *Месія*! що йому до нашої недолі? / Він *пан землі, безсмертний Божий син* (10, с. 88) (цар + божественний + син).

Милосердя й вищість Ісуса поляризовані у фразеологічні одиниці: і мовив мученик: Ченці, *ради Христа*, / Давайте ще вогню! Вогонь моя відрада (10, с. 111)].

Найрідше в проаналізованих текстах Лесі Українки використовуються лексеми на позначення *Діви Марії*. Більшість із них вербалізує семантику «матір»: *Матір Божа*. Функціонують конструкції зі значенням «обрана Богом» з додаванням власної назви: Пішли усі поклон йому віддати – / Волхви, царі і вбогі пастухи, / Втішалася *обрана Богом мати* (10, с. 87); З'явилося новеє світло в світі, / У Віфлеємі, в тихому селі, / І засвітилася у темному блакиті / Нова зоря, щоб і старі, й малі / Дорогу звали до свого *Месії, / Малого сина вбогої Марії* (10, с. 87) (матір + земна жінка).

Отже, елементи сакрального чітко виражені в поетичній мові Лесі Українки. У творах помітне поєднання християнства із міфічністю чи язичництвом, але все ж християнська тематика стала однією з домінантних особливостей мистецького світу поетеси, «про що свідчить порівняно велика кількість творів, в яких порушуються проблеми віри і свободи вибору, морально-етичних і світоглядних основ релігії» [7, с. 227]. У поезіях номінації святих осіб, біблеїзми відображають мовно-ментальну картину світу, її сакральні особливості. Номінації репрезентують виражене бажання Божої присутності, здебільшого відтворюють надію, душевні страждання, розчарування, що викликані складними умовами соціально-культурного життя.

3.4. Мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичному дискурсі XX століття

Складне соціально-політичне становище України в контексті історичних подій радянського режиму наклало обмеження розвитку релігії та сакральної сфери світосприйняття загалом. Категорія сакрального є важливим складником відображення колективної підсвідомості, сформувала ціннісно-образну систему конкретного культурного періоду.

Дослідженням сакральної лексики у творах письменників XX століття займалися мовознавці: Ю. Браїлко (назви Бога, Богородиці в українській поезії XX століття), І. Дмитрів (християнська символіка в поезії письменників Західної України XX століття), М. Ільницький (релігійні мотиви в поезії Богдана-Ігоря Антонича), А. Ковтун (лексичне значення релігійних лексем у поезії Василя Стуса), В. Сулима (біблійні концепти в поезії XIX–XX ст.) та ін.

На думку І. Бетко, «на межі XIX–XX ст. українська поезія як органічна складова загальноєвропейського літературного процесу пережила спалах чи не найвищого інтересу до Біблій за весь новий період» [19, 37–38]. У такому контексті актуальним є дослідження мегаконцепту СВЯТИЙ, який широко відображений у поетичних текстах українських майстрів слова XX століття.

Поетичні твори зорієнтовують на емоційно-оцінне сприйняття прочитаного, відображають мовну картину світу, культурні орієнтири, світобачення авторів. Сакральна проблематика стала актуальною в поетичних збірках Богдана-Ігоря Антонича, Василя Стуса, Івана Драча.

Основними репрезентаторами мегаконцепту СВЯТИЙ у поетичній творчості поетів ХХ століття є:

- головні сакральні субстанції (*Бог, Ісус Христос, Богородиця*): Нам не минається дорога, / не дочекатися кінця / над дланню *Господа і Бога, / Святого сина і Вітця*» (18, с. 188);

- явища природи як результат Божого творіння (*Свята весна; Дуб святий*): За ним повіявсь шлейф / *Кленового святого падолисту* (9, с. 177); Проїхав наскрізь / Землю пекла, й небесної вроди, / І *святих фіалкових узлісь* (9, с. 360);

- народ, що живе праведним життям (*свята мати*): Це ти, / о *пресвята моя зигзице-мати*! (17, с. 328); Прости мені, що ти така свята, / на тім огні, як свічечка, згоріла (17, с. 340);

- героїчні місця, території: Спом’янімо в пісні славу Крутів, / *Найсвятіше* з наших бойовищ! (6, с. 302);

- часові й абстрактні поняття, почуття (*пресвятий біль; святі розстання*): Та поки що *свята омана* – / ота дружба з життям не никне, / що нас, моя кохана, / помазує весни єлеєм (6, с. 167); Я – мерехтлива чорнобрива птиця / Із крилами жевріючих світань, / Переді мною м’якне синя криця, / Бо *мука моя* сива і *свята* (9, с. 83); *Наївність є свята*, / довершенням є малість (6, с. 102); Але, мабуть, навік я від учителя / Забрав прокляту і *святу любов* / До книжки, до її душі бездонної (9, с. 231); Крути! Крути! Мужньо, воєдино / Прямувати в *найсвятішу ціль* (6, с. 302); нехай горить в очах *захоплення вогонь святий* (6, с. 117); Ліпше один *день святий* од безбожного року (9, с. 148);

- СВЯТИЙ функціонує у складі фразеологічних значень: Біжи, – він казав до сина, – / І моли *ради всього святого*, / Попроси ту сльозу-хустину (9, с. 223); *Нічого на світі святого* / Немає в людців за душею (9, с. 286).

Провідними вербалізаторами сакрального, СВЯТОГО у творах Богдана-Ігоря Антонича, Василя Стуса, Івана Драча є концептуальні образи Бога, Ісуса Христа й Богородиці. Бог Отець є наскрізним сакральним образом поетичних творів письменників.

Лексико-семантича група «цар» передає таке значення контекстуальним наповненням поетичних творів: Його чути в шумі вітру та морських бурхливих пін, / всюди, всюди є – *Великий та Єдиний*; / та найбільший Він серед убогих стін / і в молитві дитини (6, с. 94); благословляв на труд і піт / нас *Пан-Господь* (17, с. 264); Той тужить і плаче, а той бубонить, / і кожен з них *Господа-Бога* гнівить (17, с. 199). Бог розуміється як цар, який залишив земному світу свої закони, заповіді, молитви: Я знаю інші вірші; / хоч не додержують вимог, / є від тамтих не гірші. / *Пісні, що їх диктує Бог* (6, с. 103). У полікомпонентній звертальній конструкції передане значення *«цар всього світу»: Пане тиші й реву бур, Настройнику дня і ночі,* / Сонячної Правди не пізнаємо ніколи вже? (6, с. 103). У складній синтаксичній конструкції поєднані Божі імена з різнотипною семантикою: *Пане барв і звуків, запаху квіток і шуму хвиль* / в кожній речі Ти *Калагатія* (калагатія – моральна досконаліть), Ти *Добро й Краса,* / для усього ти *мета, найбільший, недосяжний шпиль* / О прийди *Всесильний Творче,* злинь до нас, немов роса! (6, с. 103) (цар + втілення різнотипних чеснот + божественний + творець).

Поетичні тексти фіксують семантичні групи зі значенням «творець». Розуміння Господа як творця світу і всього, що його наповнює, творця, який бачить все існуюче: *Творче сотні місяців, мільона зір,* / *Майстре осяйної музики етеру,* (етер-ефір-чисте повітря) / променями сонця сходить твій спокійний зір / в найчорнішу душу й в найчорнішу з всіх печеру (6, с. 103); Але квітам досить миті / досить долі, досить часу / досить їм життя і смерті – / всього *Бог* їм дав сповна (17, с. 338) (значення «творець світу флори»). Метафорична структура *акорд космічної гармонії довкола* (6, с. 103) позначає Бога як частину світобудови і її творця. Значення «творець» розгортається контекстуальним

наповненням за додатковою семантикою «помічник»: *все, що маємо – / Бог дарував* (17, с. 259).

У структурі поетичного дискурсу номінація Бог часто набуває значень «божественний», «всемогутній»: *Прасвітлий; Праєдиний;* Мужчина не відчув святого доторку / *Всесильної Господньої десниці* (9, с. 208) (всемогутній + святий). Функціонують полікомпонентні моделі, що зберігають ознаки займенникових складносурядних речень: *Той, що сонце звільнює від ночі криг* (6, с. 160) (божественний + всемогутній); *Той, що із долоні кидає вітри* (6, с. 159) (божественний + всемогутній); *Той, що гасить ночі й світить свічі днів*, / Моїми вас усіх благословить руками (6, с. 159) (божественний + всемогутній); *Той, що створює й винищує світи* (6, с. 159) (творець + всемогутній). Всемогутність Бога підтверджується метафоричними конструкціями: Слухаймо великого концерту, як увечорі / *на фортепіано світу – кладе долоні Бог* (6, с. 88). Деякі номінації на позначення Бога набувають символічного звучання й позначають закінчення існування життя: Вже *Бог кладе мене, / мов скрипку, до футляра* (6, с. 90).

Господь іменується особовим займенником *він* у поєднанні з іменником *гармонія* як вказівкою на рівність, баланс, у всьому світі: *Великий Господь. Він* – кожній речі мелодію дає, / *Він – гармонія, він – акорд музичний*. / *Він – камертон, що строїть серце твоє,* / *Він – Звук Досконалий, Величний* (6, с. 95); О серце, заспівай йому похвальну псальму. / *Він єдиний Бог величний*. / Натхнення вітер гне душі моєї пальму. / *Він* є в усім *акорд музичний* (6, с. 117). Імена Бога ототожнюються з музичними інструментами, вказуючи на його божественність, досконалість.

У поетичних збірках Б.-І. Антонича «Книга Лева», «Зелена євангелія», «Велика гармонія» простежується єдність Бога з природою, філософсько-релігійне розуміння Господа, що детермінується взаємодією сакрального з побутовим.

У поетичних творах Божі ознаки доповнюються значенням «батько», яке здебільшого позначає Господа як батька всього світу. Лексема *отець* наявна у

звертальній структурі молитви: Причинивши двері, / колінкую: *Отче ти наш!* (17, с. 134); Шепоче тихо: *Отче наш,* / єси на небеси, – помилуй! (17, с. 233); Дай мені вод цих у душу, / Хай я цю муку розрушу, / Тугу розрощу – / Сліз в тебе прошу, / Втіш мене, *Отче*! (батько + контекстуальне значення «помічник») (11, с. 424).

Лексико-семантична група номінації Бог «милосердний» виражена переважно контекстуальним значенням різноструктурних лексемам у формі звертань і відображає прохання до Господа, надію, каяття: А ти мене, *Господи Боже,* прости (17, с. 200); Прости ж їм, *Боже,* встид, / і відпусти їм гріх (17, с. 343); про Тебе, *добрий Боже*, мріє кожне людське серце (6, с. 116); *Надто щедрий / був Бог для нас* (17, с. 201). Значення Божого милосердя розширюється метафоричними структурами із додатковою семантикою «помічник»: *Господи,* помилуй / від безсили слова (6, с. 116); Світ живе добром / *Господніх благ* (17, с. 322).

Значення Бога як помічника виражене в поєднанні з іншими лексико-семантичними групами, а також незалежно від них: Усюди щастя, радість, сміхи, / мов юність вічно є ще. / Здається, що *сам Бог з утіхи / собі в долоні плеще* (6, с. 107) (як «той, що дарує радість»); *Боже,* не літості, – лютості, / *Боже,* не ласки, а мсти, / дай розірвати нам пута ці (17, с. 307) («помічник» у структурі анафори).

Поряд із позитивно-оцінним значенням «помічник» функціонує негативне, протилежне із мотивами зневіри: *Немає Господа на цій землі*: / не стерпів *Бог* – сперед очей тікає, / аби не бачити нелюдських кривд (17, с. 316); Голосить Галя. Криком промовляє / і полум'я розпуки розпукає, / а *Пан-Господь* – і дивиться, й мовчить (17, с. 339) (із прямим значенням «цар»); Бо *жодної надії не маю в Бозі* / і порятунку жодного – нема (17, с. 226); *Ти надто щедрий, Боже,* – стільки жаху / вергаєш на мале моє життя (17, с. 218) (переносне значення «помічник»).

Перелічені семантичні групи доповнює значення «спаситель», яке виражене непрямими номінаціями в контекстуальному вимірі: Тож і мовлю:

порятуй, / *мій Господи* (17, с. 361); Як воду в шклянці, пронеси / свою з дитячих літ подобу, / як припочаток свій і спробу / сказати: *Господи,* спаси… (17, с. 229).

Поетичні тексти засвідчують функціонування номінацій зі значенням «носій прославлення». Бог оспіваний у молитвах, похвальних піснях: Співай, душе моя, похвальну псальму *Богу* (6, с. 117); Співай, душе моя, могутню пісню *Богу* (6, с. 117).

Поетичні тексти фіксують конструкції зі збереженням язичницького значення Бога, в якому поєднуються світ природи й божественний світ з інтерпретацією Бога як *«того, хто карає, знищує»: Зелений бог рослин і звірів* (6, с. 292); *Зелений бог буяння й зросту* / зітре на попіл мої кості (6, с. 293). Номінаціям притаманна значеннєва трансформація, що протиставляє позитивно-оцінні Божі якості негативним: В краю потворнім є *потворний Бог* – / *почвар володар і владика люті* (17, с. 317).

Номінація Бог знаходить вираження в ряді фразеологічних одиниць із різною семантикою:

- радість, подяка: І вже ні неба, ні землі – / лиш ти, одна моя надіє, / і та не жевріє – чорніє / в опротипівнічній імлі. / Та *дякувати Богу* – вдвох (17, с. 163);
- застереження, побажання уникати чого-небудь: *Борони Боже!*; Що ви кажете? *Хай нас Бог хоронить!* (6, с. 307); Ви, нею марячи, зазнайте скрух і скрух / *і най вас Бог, і най вас Бог боронить* (17, с. 308) (повторення з метою підсилення емоційної напруги); *Господи,* не доведи! (17, с. 156); *Бога не гніви* (17, с. 287);
- повчання: *звіряй свій крок за словом Бога – / і попри смерть і попри жах* (17, с. 254);
- розуміння сили Бога: *Як Бог дасть* (6, с. 370); Краю мій, *в Бога за пазухою*, нема вже слів для проклять! (9, с. 169);

- прохання в структурі молитви чи звичайної розмови: Єдину, коротку хвилину / *балакати з Богом… сам на сам.* (6, с. 97); *Заради Бога*. / Не дивіться. / Ні про що не питайте (17, с. 375);

- надія на майбутнє життя: Що буде завтра? *Дасть Біг день і хліба* (17, с. 161);

- допомога: так сумовито виграють на дримбу, / *хоч Господа на допомогу клич* (17, с. 273);

- страх перед Господом: Та не бажаю передсіння раю, бо я знаю: / страшна, страшна це річ *живим упасти в руки Бога* (6, с. 87);

- безвихідність, невирішуваність ситуації: І як зліпити половинки, / з'єднати як – *сам Бог не зна* (17, с. 173);

- покарання за допомогою персоніфікованого значення: *Бий мене, сило Божа, бий* (6, с. 348);

- фраземи як вставні сполуки задля підсилення очікуваного сказаного чи вже відомого, наявного, існуючого: Ну, *ради Бога*, Соломіє, вийди! (9, с. 127): Ну, *хвала Богу,* / Богородчани вже далеко за нами! (Богородчани – місто в Івано-Франківській області – Ю. П.) (6, с. 330); І – *слава Богу*. / І *слава Богу*, бо іде / нова доба, нова надія (17, с. 90) (повторення номінативних компонентів з метою емоційного підсилення); Скоро ніч, *слава Богу*, / ось і місяць зійшов (17, с. 209); *Слава Богу,* / що ані слова жоден не сказав (17, с. 277); Чи, може, – *Господи, прости* – / людське життя – мана? (17, с. 177) (вставна сполука для підсилення думки, вираження сумніву). Номінація *Бог* функціонує в конструкції на підтвердження чого-небудь: *Йй-богу,* вам не знати горя (17, с. 145); Сито, затишно і, *йй-богу,* не вбого, / Розпаношисто їм із Олею (9, с. 287).

Поетичні тексти засвідчують часте виживання лексеми *Бог* у структурі вигуків чи звертальних конструкцій. За спостереженням Ю. Браїлко, більшість мовних засобів, що підсилюють експресію та емоційність теоніма-звертання характерна для жанру християнської молитви, такі мотиви широко використовуються в ліриці В. Стуса [30, с. 100]. Підсилення емоційного

напруження номінацій характерне і для творів Б.-І. Антонича та І. Драча: *О милосердний Господи* (17, с. 298) (зі значенням «милосердний»); *О Боже,* дай, щоб я в змаганні / стояв, мов скеля, серед орд (6, с. 92) (із прихованим значенням «помічник»); *О Боже праведний,* важка докука – / сліпорожденним розумом збагнуть (17, с. 119) (значення розчарування, суму); Бо переслідує крізь морок, / ще крок, ще крок, мене поцілить / мій друг найкращий і мій ворог / найзавзятіший, *Боже милий!* (6, с. 168) (зі значенням страху, розпачу); *Боже мій,* / що я накоїла, що вдіяла нещасна! (6, с. 365) (зі значенням розчарування, докору); Вознось мене, *мій Боже,* чи карай, / та тільки знай, що син я в тебе – добрий (17, с. 186); Далекими шляхами я шукав тебе, *мій Боже* (6, с. 92); Щось загордився. Не вітають люди. / Та людям не до мене, *Боже мій* (9, с. 88) (значення радості чи розпачу). Присвійний займенник *мій* вказує на бажання наближення до Бога, розуміння його як всемогутньої субстанції, що може як допомогти, так і покарати. Лексема *Господь* функціонує як вставний, звертальний компонент на позначення страху: *Господи,* ще якого лиха нанесуть! (6, с. 312).

Звертання, прохання до Бога спрямовані не в молитві, а у звичайній побутовій розмові: *Боже,* чи ти знаєш, як нам віри треба, / більше, як насущного, черствого хліба (6, с. 98); Дякую, *Боже,* за мить торжества (17, с. 250); *Боже,* дуже прошу – / не забери од мене, що моє, / і не додай того, чого не праг я (17, с. 170). Лексема *Бог* у структурі звертання може передавати й іронічне ставлення, зневіру: Дай, *Боже,* хоч біди якої, / коли ні краю, ні коня / і долі дай – та злої! злої! – / нехай донищує до пня! (17, с. 231).

У текстах поетичного дискурсу переважно не розділена спрямованість звертанньо до Бога Отця чи Бога Сина, більшою мірою вони маніфестують Бога Отця, але все ж уживаються номінації на позначення *Ісуса Христа*. Як зазначає І. Дмитрів, «Б.-І. Антонич часто використовує символічні імена Бога, які не лише вказують на одну з осіб Пресвятої Трійці, а містять цілий пласт біблійної історії. Б.-І. Антонич, йдучи за традиційно догматичним богослов'ям, сприймає Христа як світло для світу» [68, с. 44]. Найчастіше номінації позначають

Христа як божественного сина Бога і земної жінки, спасителя, помічника світу: *Єгова, Син, Христос, Господь Бог, Дитя Боже, Ісус Христос*: устами чорними від пилу, що їхні губи припорошить, моління шлють *Христу* (6, с. 122) (помічник); Темряви година, / зорі жовтим зерном. / Йде із серцем *Сина*, / що пробите терном (6, с. 105) (син земної жінки); Лиш сонце нам услід / з хмар дивиться на світ, / немов *Христос* з ікони (6, с. 300) («божественний» у порівняльній конструкції); Ми, *Господи Боже,* давно вже ошукані віком, знебули, / заживши, як блазні, прикраси – тернового твого вінця (17, с. 203) (спаситель).

Однокомпонентні номінації у поєднанні з особовим займенником *ти* та метафоричними структурами вказують на позитивні якості Ісуса Христа й заперечують негативні: Ти *не гнів,* Ти *не грім,* Ти *не кара,* / тільки *спів,* тільки *дім доброти та пробачення звук.* <…> Ти *не ніч,* Ти *не темінь* для нас. / Ти для віч *вічне світло, по темряві рання просвіта.* / Ти *не скрегіт і не дисонанс,* / Ти *акорд дзвінкодзвонний, єдина гармонія світа,* / Ти *пісня сонця і ясного дня: / Боже Ягня* / Ти *не біль,* ти *не міль, що гризе.* / Ти *любов,* Ти нам знов до душі радість ллєш, *добрий Боже.* / Ти *потіха,* ти *лік на все зле* (6, с. 113–114) Складна синтаксична конструкція поєднує семантичні значення «радість», «милосердний», «спаситель», «божественний», «чоловіколюбний».

У поетичних текстах меншою мірою зафіксовано лексеми на позначення *Богородиці.*

Домінантним у структурі номінацій є значення «матір»: в світ виходить *Божа Мати* з неба синьої палати, / вбрана в семибарвної веселки злототкані шати (6, с. 114). Назви Богородиці як Матері Ісуса Христа поєднують утаємничене значення божественності, величності. Поряд зі значенням «матір» функціонують й інші номінації з семантикою «цариця», «непорочність», «помічниця», «милосердна»: *Богоматір, Богородиця, Всенепорочна, Марія, Милосердна, Пані, Пречиста, Богородиця Діва, Матінка Божа, Ясна Пані*: Зарання й ввечорі щодня в задумі шепочу твоє ім’я. / Імення – *пісня сонячна, гармонія, надія*. / Прилинь, *Всенепорочна*, й віджени від мене зло, / ясну

долоню поклади на молоде чоло (6, с. 104) («непорочність» із контекстуальним значенням «захисниця»); Прилинь, *Пречиста*, понад бідним серцем тихо стань, / долонею вгамуй енгармонійність цих дрижань (6, с. 104) («непорочність» із контекстуальним значенням «помічниця»); *Матінко Божа*, зорі так не сяють, / як Довбушеві коралі! (6, с. 374) (конструкція в структурі вигуку свідчить про почуття захоплення). Земне ім'я Марія вербалізується в контексті похвальних пісень: Грайте, арфи, грайте, ліри, грайте, лютні срібний спів; / радуйся, о радуйся, о радуйся *Маріє!* (6, с. 114); Хай *чорна Богоматір* з жар-ікони поведе бійців до краю, / де вже дракони не лякатимуть, де тиша вічна й сонні води! (6, с. 192) (епітет *чорна* поєднаний із контекстуальним значенням «помічниця»). Образ Богородиці конкретного історичного періоду з негативним значенням чітко виражений у поезії І. Драча. Поет переосмислює значення Марії, іменує її *Чорнобильською Мадонною*, жінкою, яка жила в період масштабної катастрофи в Україні: Шепоче він болісно: – Вона мені не простить… / Не простить… *Чорнобильська Мадонна* (9, с. 332).

Поетичні тексти Б.-І. Антонича, В. Стуса, І. Драча відтворюють сакральну проблематику на тлі тогочасних суспільно-історичних подій. Поетичний дискурс відзначається національно-патріотичними мотивами, на які накладається рецепція сакральних образів. Тексти засвідчують розуміння СВЯТОГО, яке спроектоване на тло історичних подій. Такий мегаконцепт є результатом трансформації дійсності в мовомисленні українських поетів. Це і зумовило вибір матеріалу дослідження.

На нашу думку, саме у творах цих українських митців найповніше передане бачення СВЯТОГО періоду ХХ століття, що доводить велика кількість лексем на позначення святих осіб.

Мегаконцепт СВЯТИЙ під впливом культурного наповнення, розширює свої семантичні та смислові рамки, подає національно-культурний вимір, особливості сакральної картини світу в мовомисленні українців.

ВИСНОВКИ ДО ІІІ РОЗДІЛУ

Результати дослідження показують, що концепт розширює емоційно-естетичний простір поетичного дискурсу, у межах якого виділяємо *сакрально-художній концепт*.

Сакральний художньо-поетичний концепт – це когнітивна структура картини світу художніх текстів, до якої входять релігійні, індивідуально-авторські та соціально-культурні духовні цінності, що формують художню унікальність.

Мовні одиниці відтворюють життєві реалії, вірування, політичний стан суспільства, які вплинули на міжособистісні стосунки, спричинили соціальну нерівність з усіма її негативними проявами. Під впливом складного соціального та культурного становища народ дедалі більше почав звертатися до Бога, але ці звертання мають часті негативні відтінки. Такі настрої автори описують у поезіях з допомогою різноманітних мовних засобів, з-поміж яких помітні часті вигукові конструкції з різними семантичними відтінками прохання, страху, гніву, подяки, зневіри, надії, суму, радості.

Виявлені номінації відображають картину світу тогочасного суспільства, його цінності, принципи. Митці майстерно збагачують тексти номінаціями святих осіб, значення яких формується контекстами.

Аналіз сюжетів дав змогу виокремити універсальні особливості мегаконцепту СВЯТИЙ. У художньому масиві домінантними його ознаками є найвищі святі субстанції: *Бог, Ісус Христос, Богородиця*.

Початок ХХ століття відзначається поглибленим зацікавленням, різкістю полемік щодо сутності Бога. У художній літературі більшою мірою спостерігається монотеїстичне розуміння Бога, можливо, саме тому Бог часто згадується як Бог Отець, менше – як Друга Особа Святої Трійці. Натомість Ісус Христос представлений як провідник, пророк, який трактує Божі істини. Богородиця найчастіше функціонує в культурних уявленнях як мати, захисниця суспільства.

Окрім домінантних ознак, які були виявлені в проаналізованих джерелах, лексеми *Бог, Ісус Христос, Богородиця* мають й інші репрезентанти. Зокрема, номінації характеризуються рядом вторинних значень: запрошення, побажання, привітання, настанови, а також фразеологічними виразами. Лексема *Бог* може вживатися в різноманітних виразах, часто із збереженням архаїчних форм мови, наприклад у лексемах *спасибі*, *пан Біг.*

Художньо-поетичний дискурс XIX–XX століть відображає компоненти мегаконцепту СВЯТИЙ: головні сакральні субстанції (*Бог, Ісус Христос, Богородиця*); божественні особи (*ангели, праведники, пророки*); християнські поняття, предмети, споруди (*тексти, храми*); особисті оцінні й абстрактні поняття (*території, міста*); часові й абстрактні поняття, почуття (*пресвятий біль; святі розстання*); борці за батьківщину; аскети; міфічні чи язичницькі боги; явища природи.

Аналіз особливостей мегаконцепту СВЯТИЙ в художньо-поетичних текстах XIX–XX століть показав, що він відтворює мовно-культурні уявлення суспільної спільноти; у ньому закладено національно-культурні цінності, процеси художньої комунікації. Авторська картина світу звертальними конструкціями, фразеологічними одиницями репрезентує трансформаційні ознаки основних складників концепту – від позитивно-оцінних сакральних до негативно-оцінних профанних із авторськими новотворами.

ВИСНОВКИ

Сучасна лінгвістика вибудовує активно нову парадигму мовознавчої науки. Опис мегаконцепту СВЯТИЙ у сакральній і авторській спадщинах є важливим компонентом української мовної картини світу, етнокультури, релігійної свідомості й традицій.

Концептуальні дослідження репрезентують пізнання людиною дійсності, механізмів організації й формування знань, уявлень про світ. У контексті лінгвокогнітивних студій важливим є всебічне дослідження концептуальної картини світу, що в поєднанні з мовною картиною відображає взаємозалежну єдність образів суспільної свідомості. Мовна картина світу сакральних і художніх текстів творить культурну модель сприйняття реальності. Мовні особливості відображають національно-ментальні риси суспільства.

У дисертації запропоновано визначення *концепту* як *образного утворення у свідомості мовно-культурного носія, змодельованого знаннями й уявленнями про окрему картину світу, структурованого аксіологічною системою та проектованого на певний часовий період.*

Дослідження мегаконцепту СВЯТИЙ викликане необхідністю усвідомлення та збереження духовного, культурного надбання нації, яке передають людству священні тексти й твори класиків української літератури.

Варіантність словникових дефініцій слова СВЯТИЙ засвідчує, що його зміст не має загальноприйнятого визначення, а формується в конкретних культурно-комунікативних ситуаціях мовною спільнотою. Матеріали сакральних та художніх текстів дозволяють грунтовно розглянути семантику концепту, утвореного впродовж століть свідомістю етносу й переданого засобами мови.

Ключовими ознаками концепту є: абстрактність, оцінність, цілісність, мінливість, ментально-мовне втілення.

Аналіз текстів засвідчив, що мегаконцепт *СВЯТИЙ – це ментальна структура свідомості, репрезентована сакральними джерелами, виражена в сакральному й художньому дискурсах, відтворена вербальними засобами крізь призму індивідуального й соціокультурного контекстів.*

Український текстовий масив дозволяє виділити в сакральному дискурсі компоненти мегаконцепту СВЯТИЙ: головні сакральні субстанції *(Бог, Ісус Христос, Богородиця*); божественні особи (*апостоли, мученики*); християнські поняття, предмети, споруди (*обряди, ікони, храми*); особисті оцінні й абстрактні поняття (*віра, земля*). Ієрархія значень дає змогу простежити окремі релігійні асоціативно-світоглядні традиції української культури.

Художньо-поетичний дискурс дещо інакше інтерпретує зазначений мегаконцепт: головні сакральні субстанції (*Бог, Ісус Христос, Богородиця*); божественні особи (*ангели, пророки, праведники*); християнські поняття, предмети, споруди (*тексти, храми*); особисті оцінні й абстрактні поняття (*території, міста*); часові й абстрактні поняття, почуття (*пресвятий біль; святі розстання*); борці за батьківщину; аскети, відступники; міфічні чи язичницькі боги; явища природи. У такий спосіб автори видозмінюють стереотипні бачення сакральних субстанцій і надають їм суб’єктивних інтерпретацій.

Окрім збереженого біблійного розуміння, мегаконцепт СВЯТИЙ відображає поняття, властиві конкретній історичній епосі (*свята земля, святі невільники, святі герої*), картини світу тогочасного суспільства, його цінності, принципи. Тексти українських письменників XIX–XX століть збагачені іменуваннями святих осіб, значення яких формуються особистими архетипними уявленнями авторів.

У дисертаційному дослідженні мегаконцепт СВЯТИЙ розглянуто через його основні складові: *Бог, Ісус Христос, Богородиця* та їхні синонімічні відповідники. Синонімічні номінації головних сакральних субстанцій виражені одно-, дво-, три- та полікомпонентними структурами з різноманітною семантикою.

Сакральна література найбільш повно репрезентує найменування небесних і земних Святих, основоположників духовного стану суспільства, а структурування номінацій дозволяє охарактеризувати семантичні особливості аналізованих номенів.

У лексико-семантичних групах сакральних текстів на позначення Бога домінантними є структури з семантикою *«цар»*, що свідчить про християнський культ Господа, усвідомлення його як володаря світу. Номінація *Бог* реалізується також у групах *«батько», «вседержитель», «творець»* та ін., які відображають нову християнську еру і якими не були наділені боги епохи політеїзму.

Щодо Ісуса Христа переважають номінації *«божественний», «син», «цар»*, що також співвідносне з біблійним тлумаченням особи Христа.

На позначення Богородиці найчастіше використані такі лексико-семантичні групи: *«обрана Богом», «помічниця»* людства, які створюють співзвучне з біблійним текстом розуміння постаті Діви Марії.

За результатами підрахунків з'ясовано, що домінантними в текстах на позначення Бога, Ісуса Христа і Богородиці є полікомпонентні найменування з унікальною семантикою: 250 слововживань на позначення Бога, 548 – Ісуса Христа, 1428 – Богородиці. Найменшою є кількість однокомпонентних назв: 33 номінації на позначення Бога, 61 – Ісуса Христа, 83 – Богородиці.

Всупереч усталеним християнським віровченням про верховенство Бога Отця над земним світом, результати аналізу кількісних даних сакральних текстів доводять, що найчисленнішими є номінації на позначення Богородиці (2597 слововживань), що зумовлено сприйняттям Діви Марії як духовної матері, люблячої покровительки. Найменувань Ісуса Христа засвідчено 1115, назв на позначення Бога Отця – 482 номінації.

Дослідження показало, що мегаконцепт СВЯТИЙ у текстах сакральної літератури функціонує як один із ключових культурних кодів суспільства. Він виконує *ціннісно-номінативну функцію*, вказуючи на головні сакральні субстанції як на психологічну поняттєву для людства необхідність.

У художньо-поетичному масиві текстів найменування Бога мають образновиражений біблійно-християнський зміст. Але Божі імена часто отримують негативні відтінки. Окрім позитивно спрямованих структур, Господь іменується таким, що карає за неправедність і беззаконня. Всупереч традиційним назвам художній контекст розширюється нетиповими для сакральних текстів номінаціями: *Сивий Верхотворець, Творитель, здоровий Бог, Пан Біг, сильний предків наших Бог* та вигуковими конструкціями: *о Боже! Боже мій!*

В українській художній літературі лексико-семантичні та художньо-образні структури, що позначають Ісуса Христа, розширюють семантику не властивими сакральній сфері лексемами: *Младенець, Назорей, Провідник, Пророк, Єдиная дитина* та ін. Такі моделі відображають художньо-образні та структурно-семантичні зміщення та є невідповідними стосовно первинного вживання. Ісус Христос для картини світу, створюваної письменниками, – еталон правди й всеохопної любові до людей.

У поетичних текстах зазнають понятєвих змін номінації на позначення Богородиці: *богиня, вбога Марія.* Структури набувають побутового смислу із аксіологічною семантикою.

Проаналізовані найменування підтверджують функціонування мегаконцепту СВЯТИЙ із першочерговою інтерпретацією його як найвищої чесноти, рівня досконалості Бога. Визначальні ознаки найменування СВЯТИЙ найповніше репрезентовано в сакральних текстах. Художня література відображає дещо інше, змінене розуміння цього мегаконцепту. Письменники XIX–XX століть до феномену СВЯТОГО відносять духовні поняття, явища природи, язичницькі постаті, осіб єретичних переконань тощо.

Художньо-поетичний текст відтворює індивідуально-авторську картину світу, уможливлює розуміння письменником духовності світобачення. Християнська спрямованість творів Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Богдана-Ігоря Антонича, Василя Стуса, Івана Драча визначає духовне багатство українських митців. Поетичні тексти експлікують

вагомість сакральної лексики для моделювання картини світу XIX–XX століть.

У таких найменуваннях полягає культурна особливість українців, зафіксовані аспекти світобачення, духовні цінності, висвітлені філософські погляди, глибина релігійності християн.

Найменування маніфестують образно-метафоричну та фразеологічну сполучуваність репрезентантів мегаконцепту СВЯТИЙ. Поетичні твори частково переосмислюють сакральну картину світу – від християнського його розуміння до побутового. У текстах засвідчена *емоційно-експресивна функція* з використанням фразеологічних лінгвоодиниць із різнотипними значеннями (*дякувати Богу, жийте з Богом, слава Богу, помагай Біг, дай Бог щастя, нехай Бог боронить*).

Кожен історичний період поглиблює сприйняття феномену СВЯТОГО, засвідчує зміну християнської моделі світу, трансформацію ментальних уявлень в аспекті культурно-соціального розвитку. Динаміка поняття СВЯТИЙ впливає на сприйняття всесвіту, формування свідомості мовно-культурних носіїв. Такий концепт поєднує людський і божественний світи, реальну дійсність з ірреальним.

Функціонування мегаконцепту СВЯТИЙ у художніх текстах відображає його еволюцію, передбачає відтворення реальної картини світу автора, її вплив на формування уявлень читача. Художній дискурс репрезентує за допомогою мегаконцепту СВЯТИЙ особливості експлікації авторського сприйняття світу та мовомислення конкретного історичного періоду.

Концепт у поетичних текстах відображає складний комплекс психолого-аксіологічних зв’язків епохи, підпорядкований асоціативним знанням й уявленням. У художньому масиві він представлений як виразник ідіолекту й індивідуального світобачення письменників. Концепт є транслятором асоціативно-культурного досвіду митців, їх особистого осмислення та сприйняття світу.

У дослідженні з’ясовано, що мегаконцепт СВЯТИЙ у поетичних текстах є виразником внутрішнього світу авторів, їх усвідомленням людського світобачення в конкретній мовно-культурній епосі. Текстовий матеріал дослідження свідчить, що компоненти мегаконцепту СВЯТИЙ аналізованих художніх текстів формують власне асоціативно-побутовий смисл – СВЯТИЙ як інтерпретант фізіологічних процесів, подій, явищ природи тощо.

Зіставляючи поняття СВЯТИЙ сакральної та художньої картин світу, відзначаємо, що в сакральних текстах це поняття має дещо інший смисл, аніж, наприклад, у Т. Шевченка.

У структурі сакрального дискурсу досліджуваний концепт маніфестується як репрезентант сакральної концептосфери людства із виразною вказівкою на християнський контекст.

Для певної частини суспільства християнське поняття СВЯТОГО дещо видозмінилося, адже часто людина сама формує свої переконання, умови, розуміння життя й самої себе. Християнська релігія закликає до духовного очищення людини та утвердження загальнолюдських цінностей. І в сучасному культурному середовищі релігія відтворює свої давні ідеали. Значний осередок суспільства активно визнає релігію, підносить її сприйняття на високий рівень, необхідний для розвитку етнічної спільноти; дедалі більше звертається до релігійних постатей із проханнями, закликами, молитвами.

Найменування СВЯТОГО засвідчують різновекторність взаємовпливів сакральних і світських текстів. Та усе ж переважно простежується в найменувань сакральної літератури, оскільки ці тексти зберігають канонічні ознаки, християнські постулати. Лексико-семантичні групи номінації святих відображають сакральний аспект художнього текстотворення, зміст якого запозичений з біблійних сюжетів.

Масив номінацій дозволяє проаналізувати семантичне та смислове наповнення мовної картини світу, з’ясувати місце репрезентантів цього мегаконцепту в ментальності українського етносу, дає можливість виокремити домінантні ознаки та їхню реалізацію в системі лінгвокультурної спільноти.

Можна стверджувати, що номінації містять імпліцитні ознаки, є складовою духовного наповнення й розуміння світу, культурних орієнтирів, менталітету народу. Ці номінації формують специфіку української мовної картини світу, яка простежується в розширенні номінативного простору ключових сакральних об’єктів.

Лексико-семантичні групи, скласифіковані в результаті їх вивчення, доводять необхідність виокремлення синонімічних лексем як важливих складових мегаконцепту СВЯТИЙ. Доцільно у перспективі здійснити семантичний аналіз художніх текстів авторів давнішого і новітнішого часу, що забезпечить ширше осягнення картини світу різних періодів християнської та суспільної долі українців, їхньої мови, дасть змогу глибше простежити динаміку досліджуваного феномену й сакрального дискурсу загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамова И. Ю. Средства выражения концепта «святость» в агиографических текстах, относящихся к «плетению словес», и в рукописном прологе XVI века / И. Ю. Абрамова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. – 2011. – № 6 (2). – С. 15–18.

2. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: [учеб. пособие] / Н. Ф. Алефиренко. − М. : Флинта, 2010. – 288 с.

3. Алерифенко Н. Ф. Спорные проблемы семантики : монография / Николай Фёдорович Алефиренко. – М. : Гнозис, 2005. – 326 с.

4. Алистер МакГрат. Понимание Троицы / МакГрат Алистер. – Одесса : ОБС : Одесская Богословская Семинария, «Богомыслие», 1995. – 160 с.

5. Антология концептов / [под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина]. – М. : Гнозис, 2007. – 512 с.

6. Антофійчук В. І. Своєрідність переосмислення образу Богородиці в поемі Т. Шевченка «Марія» / В. І. Антофійчук // Вісник Прикарпатського університету. – Вип. V. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 78–82.

7. Антофійчук В. І. Християнський контекст творчості Лесі Українки / В. І. Антофійчук // Народознавчі Зошити. – 2009. – № 1–2. – С. 225–229.

8. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка) / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 368 с.

9. Арутюнова Н. Д. Введение / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка. Ментальные действия. – М. : Наука, 1993. – С. 3–6.

10. Арутюнова Н. Д. Образ (опыт концептуального анализа) / Н. Д. Арутюнова // Референция и проблемы текстообразования. – М. : Наука, 1988. – С. 117–129.

11. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – [2-е изд., испр.] – М. : Языки русской культуры, 1999. – I–XV. – 896 с.

12. Аскольдов-Алексеев С. А. Концепт и слово / С. А. Аскольдов-Алексеев // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : антология / под ред. проф. В. П. Нерознака. – М. : Academia, 1997. – С. 267–279.

13. Бабич Н. Д. Богословський стиль української мови в контексті української стилістичної науки / Н. Д. Бабич. – Чернівці : Букрек, 2009. – 216 с.

14. Бабич Н. Д. Конфесійний чи богословський стиль? / Н. Д. Бабич // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 475–477: Слов'янська філологія : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – С. 482–488.

15. Бабич Н. Д. Концепти «думка», «слово» в наукових працях Івана Франка / Н. Д. Бабич // Іван Франко: дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів : Видавничий центр Львівського нац. ун-ту імені І. Франка, 2010. – Т. 2. – С. 151–159.

16. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : ВГУ, 1996. – 104 с.

17. Баран Г. В. Релігійна лексика в поемі Тараса Шевченка «Гайдамаки» / Г. В. Баран // Література та культура Полісся. Сер. : Філологічні науки. – 2014. – Вип. 75. – С. 210–220.

18. Бацевич Ф. Смисл: сутність і сфери вияву у мові / Ф. Бацевич // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Філологічна : у 2 ч. – 2004. – Вип. 34, ч. 1. – С. 346–353.

19. Бетко І. П. Рецепція Біблії в українській поезії / І. П. Бетко // Слово і час. – 1993. – № 9. – С. 31–41.

20. Бігун О. А. Художня концептосфера сакрального в поетичних текстах Тараса Шевченка / О. А. Бігун // Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Сер. : Філологічні

науки. – 2013. – Вип. 411. – С. 13–16. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://litzbirnyk.com.ua/wp-content/uploads/2013/12/5.pdf

21. Богданова Л. И. Перифразы в аспекте межкультурной коммуникации / Л. И. Богданова // Язык и культура: Тезисы докладов III Междунар. научн. конф. – М. : Северный город-7, 2005. – С. 114–115.

22. Богданович Г. Ю. Культурология, лингвокультурология, этнопсихолингвистика VS полилингвокультурология / Г. Ю. Богданович // Культура народов Причерноморья : [науч. журн.]. – 2002. − № 34. – С. 12−17.

23. Богдан С. Святе Письмо і релігійна лексика в епістолярних текстах Лесі Українки: *Бог і Божий* / С. Богдан // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 506–508 : Слов'янська філологія : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2010. – С. 214–223.

24. Богин Г. И. Переход смыслов в значения / Г. И. Богин // Понимание и рефлексия : материалы III Тверской герменевтической конференции. – Тверь, 1995. – Ч. 2. – С. 8–16.

25. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : [курс лекций по английской филологии] / Н. Н. Болдырев. – [изд. 2-е стереотип.] – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. ун-та им. Г. Р. Державина, 2001. – 123 с.

26. Бондаренко Г. Богородице, Діво, радуйся. Культ Богородиці в Україні / Г. Бондаренко // Людина і світ. – 1996. – № 10. – С. 25–27.

27. Бондар Л. Образ Ісуса Христа в інтерпретації Івана Франка / Л. Бондар // ЗНТШ. Праці філологічної секції. – Львів, 1992. – Т. CCXXIV. – С. 128–140.

28. Бочарова І. Темпоративні синтаксеми – найменування релігійних свят (на матеріалі художніх творів української літератури XIX–XX ст.) / І. Бочарова // Проблеми граматики і лексикології української мови : збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. – С. 157–165.

29. Браїлко Ю. І. До питання функціонування лексем *Бог* і *бог* в українській мові (на матеріалі поеми «Енеїда» І. П. Котляревського) /

Ю. І. Браїлко // Іван Котляревський і світова культура. – Полтава : Українське народознавство, 1998. – С. 185–189.

30. Браїлко Ю. Лексема *Бог* в ономастичному просторі Стусової поезії : семантико-стилістичний аспект / Ю. Браїлко // Філологічні науки. – 2014. – № 17. – С. 98–104.

31. Браїлко Ю. І. «Слався, Маріє!..» (назви Богородиці в українській поезії 60–80-х років ХХ століття) / Ю. І. Браїлко // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. пр. – К., 2009. – Вип. 17. – С. 56–63.

32. Брус М. П. Найменування Богородиці у староукраїнській мові XVI–XVII ст. / М. П. Брус // Біблія і культура : зб. наук. ст. – Чернівці : Рута, 2000. – Вип. 2. – С. 150–153.

33. Бутакова Л. О. Концептуально-семантический анализ художественного текста как средство моделирования авторского сознания / Л. О. Бутакова // Русский язык : Исторические судьбы и современность : Междунар. конгресс исследователей русского языка. – М. : МГУ, 2001. – С. 91–92.

34. Вежбицкая А. Лексикография и концептуальный анализ / А. Вежбицкая. – Энн Арбор, 1985. – 178 с.

35. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.

36. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 730 с.

37. Венжинович Н. Ф. Концепт і його лінгвокультурологічна природа / Н. Ф. Венжинович // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. – Ужгород : УжНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 89−94.

38. Венжинович Н. Ф. Концептуальна й семантична репрезентація стійких словосполучень в українській мові / Наталія Венжинович // Українська мова. – 2008. – № 1. – С. 117–124.

39. Венжинович Н. Ф. О концептуальном анализе как одном из основных исследовательских методов когнитивной лингвистики / Н. Ф. Венжинович // Культура народов Причерноморья, 2006. – № 82, т. 1. – С. 56–58.

40. Верещагин Е. М. Язык и культура. Три лингвострановедческие концепции: лексического фона, рече-поведенческих тактик и сапиентемы / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров; под ред. и с послесл. акад. Ю. С. Степанова. – М. : Индрик, 2005. – 1040 с.

41. Вільчинська Т. П. Концепт «Бог» у поемі Івана Франка «Мойсей» / Т. Вільчинська // Іван Франко: дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.) : у 2 т. – Львів : Видавничий центр Львівського нац. ун-ту імені І. Франка, 2010. – Т. 2. – С. 113–121.

42. Вільчинська Т. П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст. : монографія / Тетяна Пилипівна Вільчинська. – Тернопіль : Джура, 2008. – 424 с.

43. Воркачев С. Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа : монография / Сергей Григорьевич Воркачев. – Краснодар, 2002. – 142 с.

44. Воркачев С. Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация : истоки и цели / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2005. – № 4. – С. 76–83.

45. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт : становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филол. науки. – 2001. – № 1. – С. 64−72.

46. Воркачев С. Г. Методологические основания лингвоконцептологии / С. Г. Воркачев // Теоретическая и прикладная лингвистика : Межвуз. сб. науч. тр. – Воронеж : ВГУ, 2002. – Вып. 3. – С. 79–95.

47. Воркачев С. Г. Счастье как лингвокультурный концепт / С. Г. Воркачев. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 236 с.

48. Воробьёв В. В. Лингвокультурология : монография / Владимир Васильевич Воробьёв. – М. : РУДН, 2008. – 336 с.

49. Голобородько К. Ю. Когнітивна лінгвістика: дослідницький інструментарій та моделювання концептосфери митця / К. Ю. Голобородько // Науковий вісник ХДУ. Серія: «Лінгвістика» : зб. наук. праць. – Вип. IV. – Херсон, 2006. – С. 295–300.

50. Голобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту / К. Ю. Голобородько // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 32. – С. 27–30.

51. Головаха І. П. Атеїзм Івана Франка / І. П. Головаха. – К., 1961. – 44 с.

52. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира : монография / Ирина Александровна Голубовская. – К. : Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2002. – 293 с.

53. Голубовська І. О. Національно-мовна картина світу в її лексичній іпостасі / І. О. Голубовська // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. праць. – № 6, кн. 1. – К. : Пройм-М, 2002. – С. 24–35.

54. Голянич М. І. Внутрішня форма слова і дискурс : монографія / Марія Іванівна Голянич. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2008. – 294 с.

55. Голянич М. І. Дескрипція: проблема інтерпретації / М. І. Голянич, І. О. Бабій // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: збірник наукових праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475–477 : Слов'янська філологія. – С. 516–523.

56. Голянич М. І. Курс лінгвістичного аналізу тексту у світлі сучасних наукових парадигм / Марія Голянич // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника : Філологія. – Івано-Франківськ, 2006. – Вип. 8. – С. 154–173.

57. Григорьев В. П. Концепт и его лингвокультурологические

составляющие / В. П. Григорьев // Вопросы философии. – 2006. – № 3. – С. 64–76.

58. Гумбольдт Вильгельм фон. Избранные труды по языкознанию / Вильгельм фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.

59. Даниленко Л. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / Л. І. Даниленко // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 111–117.

60. Данилюк І. Метафора як засіб вираження концепту «сміх» у поетичних текстах початку XXI століття (когнітивний аспект) / І. Данилюк // Лінгвістичні студії. – 2013. – Вип. 26. – С. 167–172.

61. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк. – Благовещенск : БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. – 308 с.

62. Демьянков В. З. *Понятие* и *концепт* в художественной литературе и в научном языке / В. З. Демьянков // Вопросы филологии. – 2001. – № 1. – С. 35–47.

63. Демьянков В. З. Теория прототипов в семантике и прагматике языка / В. З. Демьянков // Структуры представления знаний в языке / отв. ред. Е. С. Кубрякова. – М. : ИНИОН РАН, 1994. – С. 32–86.

64. Денисюк В. Роль сакральних текстів у засвоєнні біблійної фразеології / В. Денисюк // Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту ім. Юрія Федьковича : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 509–511: Слов'янська філологія. – С. 41–48.

65. Дзера О. Біблійне підґрунтя містерії «Каїн» / О. Дзера // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 76–79.

66. Дзюба І. Бог, релігія, церква в житті і творчості Шевченка / І. Дзюба // Сучасність. – 2004. – № 7–8. – С. 52–68.

67. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Стильово-стилістичні орієнтації сучасного конфесійного стилю / Н. Я. Дзюбишина-Мельник // Єдиними вустами. – Вісн. Ін-ту богослов. термінології. – Львів, 1998. – № 2. – С. 6–15.

68. Дмитрів І. І. Символіка Пресвятої Трійці у «Великій гармонії» Б.-І. Антонича / І. І. Дмитрів // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. – 2011. – Вип. 4(2). – С. 42–49.

69. Дмитрів І. І. Християнська символіка у поезії католицьких письменників західної України міжвоєнного періоду ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / І. І. Дмитрів. – Львів, 2007. – 20 с.

70. Домашовець В. Псалми Давидові в поетичних творах Т. Шевченка / В. Домашовець. – Оттава – Морріс Плейнс, 1992. – 159 с.

71. Єсипенко Н. Г. Когнітивна лінгвістика: етапи становлення й основні напрями дослідження / Н. Г. Єсипенко // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – Чернівці : Родовід, 2014. – № 2. – С. 66–75.

72. Єсипенко Н. Г. Текстові концепти та методи їх аналізу / Н. Г. Єсипенко // Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Мовознавство. – Луцьк : ВНУ, 2009. – Вип. 5. – С. 253–257.

73. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика : принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // Лінгвістичні студії. – 1997. – Вип. 2. – С. 3–11.

74. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ : типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського ун-ту. – 1999. – Вип. 11. – С. 3–17.

75. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук / В. В. Жайворонок // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 23–35.

76. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення / В. В. Жайворонок // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 32. – С. 51–53.

77. Загнітко А. Лінгвістика тексту : теорія і практикум: науково-навчальний посібник / А. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 289 с.

78. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії : монографія / Анатолій Панасович Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 338 с.

79. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка / П. Зайцев. – Мюнхен : Логос, 1955. – 451 с.

80. Захара І. С. Релігійність у житті і творчості Івана Франка / І. С. Захара // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Історичне релігієзнавство. – 2012. – Вип. 6. – С. 160–170.

81. Зелінська О. Ю. Назви Богородиці в барокових проповідях / О. Ю. Зелінська // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 8 : Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 2 : До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 206–211.

82. Зелінська О. Ю. Назви Бога та Ісуса Христа у прозових текстах періоду бароко / О. Ю. Зелінська // Вісник : Проблеми української термінології. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2008. – № 620. – С. 268–273.

83. Земская Е. А. Словообразование и текст / Е. А. Земская // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С. 17–29.

84. Зимомря М. Творчість Тараса Шевченка: питання надінтерпретації образної структури / М. Зимомря // Проблеми гуманітарних наук : Наукові записки ДДПУ імені Івана Франка. Серія : Філологія. – Дрогобич : Рвв ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 26. – С. 146–157.

85. Зубрицький М. Релігія у творчості Івана Франка / М. Зубрицький // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2011. – Вип. 55. – С. 47–54.

86. Зусман В. Г. Концепт в системе гуманитарного знания / В. Г. Зусман // Вопросы литературы. – 2003. – № 2. – С. 3–29.

87. Иванов В. В. Славянские языковые моделирующие семантические системы (Древний период) / В. В. Иванов, В. Н. Топоров. – М. : Наука, 1965. – 246 с.

88. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія / Вікторія Людвігівна Іващенко. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2006. – 328 с.

89. Іващенко В. Л. Лексичні конотації у просторі природничої термінології / В. Л. Іващенко // Мовознавство. – 2000. – № 6. – С. 40–49.

90. Іващенко В. Л. Семантика ментальності концепту / В. Л. Іващенко // Мовознавство. – 2008. – № 1. – С. 37–43.

91. Іващенко В. Л. Типологічна диференціація концептуальних структур як одиниць ментального простору / В. Л. Іващенко // Мовознавство. – 2004. – № 1. – С. 54–61.

92. Ільницький М. На перехрестях віку : у 3 кн. / Микола Ільницький. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – Кн І. – 838 с.

93. Кагановська О. М. Когнітивний аспект розгортання текстових концептів художнього твору / О. М. Кагановська // Мова і культура : наук. видання. Сер. «Філологія» : Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. – К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2004. – Т. 4 (1), вип. 7. – С. 42–48.

94. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. тр. / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : ВГУ, 2001. – С. 75–80.

95. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии / В. И. Карасик // Языковая личность : проблемы коммуникативной деятельности : сб. науч. тр. / ВГПУ. – Волгоград : Перемена, 2001. – С. 3–16.

96. Карасик В. И. Языковый круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.

97. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с.

98. Кардащук О. Концептуальна та мовна картини світу /

О. Кардащук // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 475–477: Слов'янська філологія : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2009. – С. 310–315.

99. Каюа Р. Людина та сакральне / Роже Каюа. – К. : Ваклер, 2003. – 256 с.

100. Кириков О. И. Богородица. Славянская мифология (гипотезы и факты) / О. И. Кириков. – Минск : Знание, 1993. – 134 с.

101. Клівіцька І. О. Універсальні концепти в християнській картині світу та біблеїзм як засіб їх відображення (на матеріалі сучасної англійської мови) / І. О. Клівіцька // Культура народов Причерноморья. – 2004. – Т. 1, № 49. – С. 23–26.

102. Кметь В. Архетип Великої Матері у творчій рецепції Тараса Шевченка: демонічні модуляції / В. Кметь // Українське літературознавство. – 2013. – Вип. 77. – С. 153–161.

103. Кобрина Н. А. Язык и ментальность человека / Н. А. Кобрина // Тезисы докладов Международной научной конференции «Язык и культура», (Москва, 14–17 сентября 2001). – М. : Ин-т иностр. яз. РАН, 2001. – С. 49.

104. Ковтун А. А. Вторинна номінація у творах Василя Стуса як дзеркало лінгвокреативного мислення (на матеріалі релігійної лексики) / А. А. Ковтун // Лінгвістика. – 2013. – № 3 (30). – С. 130–138.

105. Ковтун А. Реалізація образотворчих можливостей лексеми *Бог* українськими прозаїками ХХ століття / Альбіна Ковтун // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Вип. 386: Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 91–95.

106. Ковтун А. А. Семантичний потенціал лексем *святий* та *апостол* (на матеріалі української художньої прози ХХ ст.) / А. А. Ковтун // Současná ukrajinistika : problémy jazyka, literatury a kultury : Sborník článků. – Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. – S. 155–159.

107. Ковтун А. Традиційне і нетрадиційне в семантиці лексеми *Бог* (на матеріалі прозової творчості Лесі Українки) / Альбіна Ковтун // Леся

Українка : зб. наук. праць. – Луцьк : Волинська обл. друкарня, 2005. – Т. 2. – С. 353–361.

108. Колесов В. В. Концепт культуры: образ – понятие – символ / В. В. Колесов // Вестник Санкт-Петербургского ун-та : Сер. 2. Языкознание. – 1992. – Вып. 3 (№ 16). – С. 30–40.

109. Колесов В. В. Концептология : учебное пособие / В. В. Колесов, М. В. Пименова. – Кемерово : Кемеровский государственный университет, 2012. – 248 с.

110. Колодний А. Україна в її релігійних виявах / А. Колодний. – Львів, 2005. – 336 с.

111. Кононенко В. І. Концепти українського дискурсу : монографія / Віталій Іванович Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ, 2004. – 248 с.

112. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 111–117.

113. Кононенко В. І. Мова в контексті культури : монографія / Віталій Іванович Кононенко. – Київ – Івано-Франківськ, 2008. – 390 с.

114. Кононенко В. І. Символи української мови : монографія / Віталій Іванович Кононенко. – [2-е вид., доп. і перероб.] – К. : Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2013. – 240 с.

115. Корзун Н. Теонім Богородиця в контексті католицької маріології східної церкви / Н. Корзун // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 509–511 : Слов'янська філологія : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2010. – С. 302–307.

116. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.

117. Космеда Т. А. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі : монографія / Тетяна Анатоліївна Космеда, Наталя Володимирівна Плотнікова. – Львів : ПАІС, 2010. – 408 с.

118. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу / М. П. Кочерган // Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 12–22.

119. Кочерга С. О. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів : монографія / Світлана Олексіївна Кочерга. – Луцьк : Твердиня, 2010. – 676 с.

120. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Сучасна концептологія: концепт життя в українській фраземіці : монографія / Жанна Володимирівна Краснобаєва-Чорна. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – 201 с.

121. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолингвистике текста) / В. В. Красных // Вестник Московського университета : Филология. – 1998. – № 1. – С. 53–70.

122. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.

123. Криштанович О. Концепт «рідний край» у творчості Ю. Федьковича / О. Криштанович // Вісник Львівського університету. Серія філологічна : у 2 част. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. – Вип. 34, ч. 1. – С. 398–404.

124. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.

125. Кубрякова Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е. С. Кубрякова // Известия Академии наук : сер. лит. и яз. – 2004. – Т. 63, № 3. – С. 3–12.

126. Кубрякова Е. С. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М. : Яз. славянской к-ры, 2004. – 560 с.

127. Кузнєцова Т. Г. Концепт «свій-чужий» у лінгвокультурологічних дефініціях / Т. Г. Кузнєцова // Вісник СумДУ. Серія «Філологія». – 2007. – № 2. – С. 37–40.

128. Кузь Г. Т. Вплив християнського світогляду на компонентний склад та функції вигукових фразеологізмів / Г. Т. Кузь // Біблія і культура. – 2000. – № 1. – С. 233–237.

129. Лановик З. Мови та концепти культури в Біблії / З. Лановик // Семантика мови і тексту : зб. ст. VIII Міжнародної наукової конференції 22-24 жовтня 2003 р. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – С. 287–291.

130. Лановик З. Семіотичні коди Біблії: від дискурсивних практик до теорії універсального символізму / З. Лановик // Наукові записки. Літературознавство. – Вип. 13. – Тернопіль : ТДПУ, 2003. – С. 110–115.

131. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система / О. Левченко // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Сер. : «Проблеми української термінології». – 2003. – № 490. – С. 105–113.

132. Леонтьев А. А. Психолингвистика / А. А. Леонтьев // Русская речь. – 1969. – № 1. – С. 99–104.

133. Лесюк М. П. Мова і стиль українських перекладів Книги псалмів / М. П. Лесюк // Біблія і культура. – Чернівці, 2000. – Вип. 2. – С. 133–138.

134. Лесюк М. П. Образні найменування святих в українській релігійній літературі / М. П. Лесюк // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : збірник наукових праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 509–511 : Слов'янська філологія. – С. 24–31.

135. Леута О. Системний аналіз семантики лексичних одиниць / О. Леута // Науковий вісник Чернівецького нац. ун-ту : зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475–477: Слов'янська філологія. – С. 383–387.

136. Лисиченко А. А. Структура мовної картини світу / А. А. Лисиченко. – Мовознавство. – 2004. – № 5–6. – С. 38–41.

137. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Русская словесность. Антология. – М., 1997. – С. 280–288.

138. Лісняк С. Назви Бога і небесних сил у «Літописі Підгорецького монастиря» / С. Лісняк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. – 2008. – Вип. 1. – С. 111–119.

139. Лотман Ю. М. Миф – имя – культура / Ю. М. Лотман, Б. А. Успенский // Семиосфера. – СПб : Искусство-СПБ, 2001. – С. 525–543.

140. Лук'янчук С. В. Епітет в аспекті вербалізації аксіологічних стереотипів релігійної свідомості / С. В. Лук'янчук // Семантика мови і тексту : збірник статей X Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ, 2009. – Ч. 2. – С. 176–178.

141. Ляпин С. Х. Концептология: к становлению подхода / С. Х. Ляпин // Концепты. Научные труды Центроконцепта. – Архангельск : Изд-во Поморского ун-та, 1997. – Вып. 1. – С. 11–35.

142. Мазепова О. В. Дослідження концептів та концептосфери на матеріалі східних мов / О. В. Мазепова // Studia Linguistica : зб наук. пр. – К., 2011. – Вип. 5, ч. 2. – С. 259–265.

143. Майзерська Т. С. Християнство і міф в типологічних концепціях Лесі Українки і Фрідріха Ніцше / Т. С. Майзерська // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. – Вип. 1 (29). – С. 106–109.

144. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 326 с.

145. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : [учеб. пособие] / В. А. Маслова. – [3-е изд., перераб. и доп.] – Минск : ТетраСистемс, 2008. – 272 с.

146. Маслова В. А. Лингвокультурология : [учеб. пособие] / В. А. Маслова. – М. : Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.

147. Маслова В. А. Поэт и культура: Концептосфера Марины Цветаевой : [учеб. пособие] / В. А. Маслова. – М. : Флинта, 2004. – 256 с.

148. Мацьків П. Концептосфера БОГ в українському мовному просторі : монографія / Петро Мацьків. – Дрогобич : Коло, 2007. – 332 с.

149. Мельник Я. Іван Франко й biblia apocrypha / Ярослава Мельник. – Львів : Вид-во УКУ, 2006. – 512 с.

150. Мельник Я. Г. Словесний знак як індекс культури / Я. Г. Мельник // Семантика мови і тексту : збірник статей VI Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – С. 378–382.

151. Мех Н. О. Інтерпретація концептів *слово, мова* в українській культурній традиції : монографія / Наталія Олександрівна Мех. – Переяслав-Хмельницький, 2008. – 211 с.

152. Мех Н. О. Лінгвокультурологема *ЛОГОС* у науковій, релігійній та художній картинах світу : монографія / Наталія Олександрівна Мех. – НАН України, Інститут української мови. – К., 2011. – 410 с.

153. Миллер Л. В. Художественный концепт как смысловая и эстетическая категория / Л. В. Миллер // Мир русского слова. – 2000. – № 4. – С. 39–45.

154. Минский М. Фреймы для представления знаний / М. Минский. – М. : Энергия, 1979. – 151 с.

155. Мирончук О. Я. Назви чинів святості в історії релігійного стилю української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. Я. Мирончук. – К., 2014. – 20 с.

156. Митрополит Іларіон. Релігійність Тараса Шевченка / Митрополит Іларіон. – Вінніпег, 1964. – 102 с.

157. Михайлова И. М. Об эволюции лексикографического представления концепта / И. М. Михайлова // Известия Уральского государственного университета. Гуманитарные науки. – 2003. – Вып. 6, № 28. – С. 181–191.

158. Мороз Т. Іменники-новотвори П. Куліша в його перекладі Біблії / Т. Мороз // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XV–XVIII. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. – С. 282–287.

159. Мороз Т. Синтаксична варіантність у текстах книг Святого Письма (на матеріалі перекладів П. Морачевського, П. Куліша, І. Огієнка) / Т. Мороз //

Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія : зб. наук. праць. – Вип. 321–322. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 413–421.

160. Набитович І. Універсум sacrum'у художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму) : монографія / Ігор Набитович. – Дрогобич–Люблін : Посвіт, 2008. – 600 с.

161. Нахлік Є. К. Доля – Los – Судьба: Шевченко і польські та російські романтики : монографія / Євген Казимирович Нахлік. – Львів, 2003. – 568 с.

162. Никитина С. Е. О концептуальном анализе в народной культуре / С. Е. Никитина // Логический анализ языка: культурные концепты. – М. : Наука, 1991. – С. 117–123.

163. Ніколаєнко Л. Лексикографічна інтерпретація заздрості та ревнощів в українській, російській і польській мовах / Л. Ніколаєнко // Лексикографічний бюлетень : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 18. – С. 106–114.

164. Ніконова В. Г. Художній концепт : процедури реконструкції та моделювання (на матеріалі трагедій В. Шекспіра) / В. Г. Ніконова // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія». – 2011. – Т. 14, № 2. – С. 113–122. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vknlu/fil/2011_2/Nikonova.pdf

165. Новиков Л. А. Семантика русского языка / Л. А. Новиков. – М. : Высшая школа, 1982. – 271 с.

166. Образ Христа в українській культурі / [В. С. Горський, Ю. І. Сватко, О. Б. Киричок та ін.]. – Вид. 2-е. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 200 с.

167. Огар А. О. Атрибутивна вербалізація концепту небо (на матеріалі поетичної мови другої половини XX ст.) / А. О. Огар // Лінгвістика : збірник наукових праць. Луганський національний університет ім. Т. Шевченка. – 2011. – № 1(22). – С. 156–164.

168. Одарченко П. Біблійна тематика в творчості Лесі Українки (книги Старого Заповіту) / П. Одарченко // Леся Українка: Розвідки різних років. – К. : Вид-во М. П. Коць, 1994. – С. 91–111.

169. Онуфрієнко О. Модерністичний дискурс і екзистенційні мотиви творчості Лесі Українки / О. Онуфрієнко // Слово і час. – 1999. – № 4–5. – С. 92–96.

170. Осінчук Ю. В. Історія української богослужбово-обрядової лексики : монографія / Юрій Осінчук. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – 176 с.

171. Павилёнис Р. И. Проблема смысла. Современный логико-философский анализ языка / Р. И. Павилёнис. – М. : Мысль, 1983. – 286 с.

172. Падучева Е. Высказывание и его соотнесенность с действительностью / Е. Падучева. – М. : Наука, 1985. – 272 с.

173. Пархонюк Л. М. Спроби номінації особи у драматичних творах Лесі Українки (спроба дискурсивного підходу) / Л. М. Пархонюк // Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2001. – № 7. – С. 118–122.

174. Петриченко О. Мовно-культурологічний дискурс східних слов’ян у сегменті концептуалізації образу-міфологеми «вода» / О. Петриченко // Вісник Львівського університету. Сер. філологічна. – 2004. – Вип. 34 (2). – С. 337–344.

175. Піддубна Н. В. Формування номенклатури назв релігійних споруд в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. В. Піддубна. – Х., 2000. – 19 с.

176. Победоносцев В. О Духе Святом и дарах духовных / В. Победоносцев. – К. : 1995. – 45 с.

177. Повна Симфонія до Святого Письма Старого та Нового Завіту / Павло Смук [уклад. і відп. ред.]. – Львів, 2004. – 1309 с.

178. Полина А. В. Использование метафоры в процессе концептуализации понятия «БОГ» / А. В. Полина // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: романо-германська філологія. – 2001. – № 537. – С. 166–171.

179. Полина А. В. Историческое варьирование семантического прототипа концепта БОГ / А. В. Полина // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2003. – № 609. – С. 169–172.

180. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток – Запад, 2007. – 314 с. – (Лингвистика и межкультурная коммуникация. Золотая серия).

181. Попова З. Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : ВГУ, 1999. – 30 с.

182. Потебня А. А. Мысль и язык / А. А. Потебня. – К. : СИНТО, 1993. – 192 с.

183. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 614 с.

184. Приходько А. М. Концептосфера як системно упорядкована сукупність концептів / А. М. Приходько // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – Вип. 1. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2006. – С. 245–249.

185. Радзієвська Т. В. Іменники *думка, гадка, ідея*: до проблеми опису концептів ментального поля / Т. В. Радзієвська // Лінгвістичні дослідження : [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Лисиченко Л. А.]. – Х. : ХНПУ, 2001. – Вип. 6. – С. 33–37.

186. Редьква М. Дескрипція як особливий структурний тип особових найменувань, зафіксованих в українських народних чарівних казках / М. Редьква // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Мовознавство. – 2008–2011. – Вип. 2 (19) – 1 (20). – С. 153–160.

187. Ренан Э. Жизнь Иисуса / Э. Ренан. – М. : Издательское предприятие «Обновление», 1991. – 336 с.

188. Ризяпова Э. М. Научный аппарат когнитивного описания концепта «внимание» / Э. М. Ризяпова // Вестник Башкирского университета. Раздел Филология и искусствоведение. – Уфа : Редакционно-издательский центр

Башкирского государственного университета, 2009. – Т. 14. – № 1. – С. 110–113.

189. Русанівський В. М. Мовна картина світу в етнокультурній парадигмі / В. М. Русанівський // Мовознавство. – 2004. – № 4. – С. 3–8.

190. Сапогова Е. Е. Опыт психологической интерпретации мужской концептосферы / Е. Е. Сапогова // Известия ТулГУ. Серия «Психология» / под ред. Е. Е. Сапоговой. – В 2 чч. – Тула : ТулГУ, 2005. – Вып. 5, ч. I. – С. 178–200. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://esapogova.narod.ru/texts/mail.htm

191. Святі почуття закладені в молитву: антологія української літературної молитви / [вст. ст. В. Антофійчука]. – Бухарест : Мустанг, 2004. – 399 с.

192. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

193. Селіванова О. О. Опозиція *свій – чужий* в етносвідомості (на матеріалі українських паремій) / О. О. Селіванова // Мовознавство. – 2005. – № 1. – С. 26–34.

194. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.

195. Сидоренко Т. Іменем Марії (Образ Богородиці в християнській ліриці Івана Величковського) / Т. Сидоренко // Дивослово. – 2003. – № 7. – С. 13–15.

196. Сірант А. М. Концептосфера художньої картини світу та концепт як її основний елемент / А. М. Сірант // Семантика мови і тексту : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції. – Ч. II. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 312–314.

197. Скаб М. В. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери : монографія / Марія Василівна Скаб. – Чернівці : Рута, 2008. – 560 с.

198. Скаб М. В. Основні напрямки дослідження взаємодії української мови і сфери сакрального : здобутки та перспективи / М. В. Скаб // Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: збірник наукових праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 506–508 : Слов'янська філологія. – С. 3–10.

199. Скаб М. В. Християнське уявлення про душу людини крізь призму української мови / М. В. Скаб // Християнство й українська мова : матеріали наукової конференції. – Львів : Вид-во Львівської Богословської Академії, 2000. – С. 273–278.

200. Скаб М. С. Українська система найменувань адресата мовлення : монографія / [М. С. Скаб, Н. Д. Бабич, М. В. Скаб та ін.]. – Чернівці : Рута, 2008. – 304 с.

201. Скрипко Л. А. Специфіка репрезентації образу Ісуса Христа у творчості Б. Антоненка-Давидовича / Л. А. Скрипко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 6(217), ч. 1. – С. 153–161.

202. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наукова думка, 1973. – 280 с.

203. Скрипник Н. І. Вербалізація концептів народної моралі в українському фольклорі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. І. Скрипник. – Івано-Франківськ, 2014. – 20 с.

204. Скупейко Л. Леся Українка й (анти)християнство (полемічні зауваги) / Л. Скупейко // Біблія і культура : зб. наук. ст. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 10. – С. 59–64.

205. Слухай Н. В. Архетипи в неосяжності Шевченкового космосу / Н. В. Слухай // Слово і час. – 1999. – № 3. – С. 6–11.

206. Слухай Н. В. Лінгвістика сфери сакрального / Н. В. Слухай // Біблія і культура. – 2008. – №10. – С. 116–123.

207. Слухай Н. В. Світ сакрального слова Тараса Шевченка : монографія / Наталія Віталіївна Слухай. – К. : Агрармедіагруп, 2011. – 227 с.

208. Слухай Н. В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномену / Н. В. Слухай // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : ЛОГОС, 2002. – № 7. – С. 462–470.

209. Слышкин Г. Г. Лингвокультурный концепт как системное образование / Г. Г. Слышкин // Вестник ВГУ. Серия «Лингвистика и межкультурная коммуникация». – 2004. – №1. – С. 29–34.

210. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.

211. Соколовская Ж. «Картина мира» в значениях слов. «Семантические фантазии» или «катехизис семантики» ? / Ж. Соколовская. – Симферополь : Таврия, 1993. – 231 с.

212. Соссюр Ф. Курс загальної лінгвістики / Ф. Соссюр. – К. : Основи, 1998. – 324 с.

213. Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. − М. : Школа «Языки русской культуры», 1997. – 824 с.

214. Степовик Д. Християнство Тараса Шевченка / Д. Степовик. – Жовква : Місіонер, 2004. – 392 с.

215. Стишов О. А. Номінації осіб у сучасній українській мові (на матеріалі дискурсу ЗМІ) / О. А. Стишов // Мовознавство. – 2012. – № 6 – С. 23–37.

216. Судук І. Синтаксичні особливості ідіостилю перекладачів Святого Письма (на матеріалі порівняльних конструкцій) / І. Судук // Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія : зб. наук. праць. – Вип. 321–322. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 409–412.

217. Сулима В. І. Біблійний концепт покори/послуху/смирення у дзеркалі української поезії XIX–XX ст. / В. І. Сулима // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Філологічні науки : зб. наук. праць. – Миколаїв : МДУ, 2009. – Вип. 22. – С. 199–204.

218. Сулима В. І. Біблійні концепти і проповідницька традиція української літератури (на прикладі концепту води) / В. І. Сулима // Слово і час. – 2007. – № 12. – С. 3–14.

219. Сулимов В. А. Когнитивное описание языка и его культурологическая интерпретация: когнитивные трансформации / В. А. Сулимов // Филологические науки. – 2006. – № 1. – С. 40–47.

220. Сурмач О. Я. Концепт як мовно-ментальний феномен у когнітивній лінгвістиці / О. Я. Сурмач // Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». – 2007. – Вип. 116. – С. 128–135.

221. Таценко Н. В. «Концепт» як ключове поняття когнітивної лінгвістики / Н. В. Таценко // Вісник СумДУ. Серія «Філологія». – Суми : Вид-во СумДУ, 2008. – № 1. – С. 105–110.

222. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М : Наука, 1986. – 143 с.

223. Телия В. Н. Основные постулаты лингвокультурологии / В. Н. Телия // Философия и культура : материалы II Международной конференции. – Ч. 3. – Тамбов, 1999. – С. 14–15.

224. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.

225. Теплий І. Іншомовний дискурс Івана Франка: концептуальні засади / І. Теплий // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2011. – Вип. 55. – С. 271–288.

226. Тимошик Г. В. Рецепція біблійної пропріальної лексики у творчості Івана Франка / Г. В. Тимошик // Іван Франко : дух, наука, думка, воля: матеріали Міжнар. наук. конгресу, присв. 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). – Львів: Видавничий центр Львівського нац. ун-ту імені І. Франка, 2010. – Т. 2. – С. 121–140.

227. Тимошик Г. Типологія біблійних порівнянь (на матеріалі перекладу Святого Письма І. Пулюя та П. Куліша) / Г. Тимошик // Християнство й

українська мова : матеріали наукової конференції. – Львів : Вид-во Львівської богословської академії, 2000. – С. 471–477.

228. Тома Н. Роль абстрактної лексики у вербалізації концепту «Бог» (на матеріалі творів Петра Могили) / Н. Тома // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Вип. 678 : Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці : Видавничий Дім «Родовід», 2013. – С. 134–137.

229. Топоров В. Н. Святость и святые в русской духовной культуре : в 2 т. / В. Н. Топоров. – Т. I : Первый век християнства на Руси. – М. : Гнозис, Языки русской культуры, 1995. – 875 с.

230. Топоров В. Н. Святость и святые в русской духовной культуре : в 2 т. / В. Н. Топоров. – Т. II : Три века христианства на Руси (XII–XIV вв.). – М. : Языки русской культуры, 1998. – 863 с.

231. Тупиця О. Проблематика дослідження мовної картини світу художнього тексту / О. Тупиця // Філологічні науки : збірник наукових праць / Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2010. – Вип. 1. – С. 107–110.

232. Франко І. Про Ватикан, унію та католицизм / Іван Франко. – К. : Політвидав України, 1981. – 285 с.

233. Франко І. Радикали і релігія / Іван Франко // Зібрання творів у 50 томах / І. Франко. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 45. – С. 268–271.

234. Франко І. Сотворення світу / Іван Франко. – К. : Обереги, 2004. – 160 с.

235. Фрумкина Р. М. Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога / Р. М. Фрумкина // Научно-техническая информация. – М., 1992. – Сер 2. – № 3. – С. 1–7.

236. Хороб С. І. Трансформація містерійних форм в українській сакральній драматургії : ґенеза і традиції / С. І. Хороб // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». – 2011. – № 2 (2). – С. 90–103.

237. Цепковська К. В. Сакральне в конфігурації духовного та культурного буття / К. В. Цепковська // Філос. дослідж. – Луганськ, 2008. – № 9. – С. 273–282. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.info-library.com.ua/books-text-11779.html

238. Ципердюк О. Д. Теонім «Бог» у поетичному мовленні Олександра Олеся : семантико-стилістичний аспект / Оксана Ципердюк // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. – Вип. XXIX–XXXI. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету, 2011. – С. 370–375.

239. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике / А. Ченки // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления / под ред. А. А. Кибрика, И. М. Кобозевой, И. А. Секериной. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – С. 340–369.

240. Шарманова Н. М. Вербалізація соціокультурних стереотипів у фразеологічній картині світу / Н. М. Шарманова // Мова і культура : Науковий журнал. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2009. – Вип. 11, т. V (117). – С. 56–60.

241. Шевченків М. Бог і Шевченко: Як розуміти імена Божі та віру поета? (філософсько-християнська інтерпретація) / Михаїл Шевченків. – Жовква : Місіонер, 2014. – 448 с.

242. Шевченко И. С. Историческая перспектива когнитивной лингвистики: концепт БОГ в английском дискурсе XIV–XX вв. / И. С. Шевченко // Вісник ХНУ ім В. Н. Каразіна. – 2005. – № 649. – С. 3–8.

243. Шевченко Л. Л. Лінгвістична інтерпретація імені Ісуса Христа / Л. Л. Шевченко // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 153–162.

244. Шевчук М. В. Аспекти інтерпретації біблійного сюжету в поемі Лесі Українки «Самсон» / М. В. Шевчук // Вісник Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка. – 2001. – № 7. – С. 148–150.

245. Широков В. А. До питання про системну концептографію Святого Письма / В. А. Широков, Л. Л. Шевченко // Мовознавство. – 2010. – № 4–5. –

С. 98–105.

246. Этнопсихолингвистика / ред. и авт. предисл. Ю. А. Сорокин. – М. : Наука, 1988. – 192 с.

247. Язык и наука конца XX века : сб. статей / [под ред. Ю. С. Степанова] – М. : Рос. гос. гуманит. ун-т, 1995. – 432 с.

248. Якобчук Л. Що таке – святість? / Л. Якобчук, Л. Хмельницький // Борисфен. – 2010. – № 7 (229). – С. 19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.borysten.narod.ru/07-10/pages/boysten-07-10_Page_21.htm

249. Bokszański Z. Stereotypy a kultura / Z. Bokszański. – Wrocław : FUNNA, 2001. – 141 s.

250. Demorgon J. Langues et cultures comme objets et comme aventures: particulariser, généraliser, singulariser / Interdidacticité et interculturalité / J. Demorgon // Revue de didactologie des langues-cultures et de lexiculturologie / coordonné par Christian Puren / 2005. – Octobre – décembre. – P. 395–407.

251. Evans V., Green M. Cognitive Linguistics. An Introduction / Vyvyan Evans, Melanie Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd., 2006. – 830 p.

252. George Lakoff and Mark Johnsen. Metaphors we live by / George Lakoff and Mark Johnsen. – London : The university of Chicago press, 2003. – 276 p.

253. Gorzelana Joanna. Określenia Drugiej Osoby Boskiej w poezji Konstancji Benislawskiej / Joanna Gorzelana // Język doświadczenia religijnego / pod redakcją naukową Gregorza Cyrana i Elżbiety Skorupskiej-Raczyńskiej. – Gorzów Wielkopolski. – 2014. – T. VI. – S. 77–93.

254. Górny Halszka. Określenia maryjne w wybranych encyklikach Jana Pawła II / Halszka Górny // Karol Wojtyła – Jan Paweł II. Słowa prawdy i życia. Szkice lingwistyczne / pod red. K. Ożoga, B. Taras. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2010. – S. 175–185.

255. Hymes D. A Perspective for Linguistic Anthropology / D. Hymes // Horizons of Anthropology. – Chicago : Adline Publishing Company, 1964. – P. 81–91.

256. Jackendoff R. What is a concept? // Frames, fields and contrasts. New essays in semantics and lexical organisation. – Hillsdale, 1992. – P. 191–209.

257. Kopeć Urszula. Językowy obraz Boga w poemacie Pieśń o Bogu ukrytym Karola Wojtyły / Urszula Kopeć // Karol Wojtyła – Jan Paweł II. Słowa prawdy i życia. Szkice lingwistyczne / pod red. K. Ożoga, B. Taras. – Rzeszów : Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2010. – S. 166–174.

258. Langacker Ronald W. Grammar and Conceptualization / Ronald W Langacker. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter. – 431 p.

259. Łesiuk Mikołaj. Obraz Bogurodzicy w literaturze polskiej / Mikołaj Łesiuk, Maria Kozak // Język doświadczenia religijnego / pod redakcją naukową Gregorza Cyrana i Elżbiety Skorupskiej-Raczyńskiej. – Gorzów Wielkopolski. – 2013. – T. V. – S. 87–98.

260. Makuchowska M. O języku modlitwy / M. Makuchowska / Czterechsetlecie unii brzeskiej. Zagadnienia języka religijnego / pod red. Z. Leszczyński. Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1998. – P. 157–167.

261. Otto R. Świętość / R. Otto. – Warszawa : Wydawnictwo KR, 1999. – 220 s.

262. Picht H. Object – idea – concept // Language and culture: establishing foundations for anthropological linguistics / Edited be S. Grinev-Griniewicz, S. M. Raub, P. Thomas. – Białystok : Bialystok Series of Anthropolinguistics, 2004. – Vol. 1. – P. 113–123.

263. Sawicki S. Poetyka interpretacja sacrum / S. Sawicki. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. – 197 p.

264. Wierzbicka A. Understanding Cultures through the Key Words: English, Russian, Polish, German, Japanese / A. Wierzbicka. – New York; Oxford : Oxford University Press, 1997. – 317 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

265. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. – К. : Довіра, 2007. – 205 с.

266. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 170000 слів / Упоряд. В. Т. Бусел. – К., Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.

267. Голянич М. І. Словник лінгвістичних термінів : лексикологія, фразеологія, лексикографія / [М. І. Голянич, Р. І. Стефурак, І. О. Бабій]; за ред. М. І. Голянич. – Івано-Франківськ : Сімик, 2011. – 272 с.

268. Гумецька Л. Л. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. : у 2 т. / Л. Л. Гумецька, Г. М. Керницький, Д. Г. Гринчишин. – К. : Наукова думка, 1978. – Т. 2. – 591 с.

269. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. Даль. – М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1955. – Т. 4. – 683 с.

270. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Гол. ред. О. С. Мельничук. – К., 2006. – Т. 5. – 703 с.

271. Етимологічно-семантичний словник української мови Митрополита Іларіона : у 4 т. / [ред. і доп. Др. Магдалина Ласло-Куцюк]. – Вінніпег; Канада : Товариство : «Волинь», 1994. – Т. 4. – 557 с.

272. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.

273. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. В. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1996. – 246 с.

274. Новейший философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – [7-е изд., перераб. и доп.] – М. : Республика, 2001. – 1280 с.

275. Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології / Н. Пуряєва. – Львів : Свічадо, 2001. – 160 с.

276. Релігієзнавчий словник / [А. Колодний, Б. Лобовик]. – К. : Четверта хвиля, 1996. – 392 с.

277. Словарь русского языка : в 4 т. / [А. П. Евгеньева]. – [2-е изд., испр. и доп.] – М. : Русский язык, 1984. – Т. 4. – 802 с.

278. Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка : в 4 т. – Санктпетербургъ : Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1847. – Т. 4. – 488 с.

279. Словарь языка русских произведений Шевченко : в 2 т. / [АН Украинской ССР, Ин-т языкознания им. А. А. Потебни; председ. редкол. : И. К. Белодед]. – К. : Наукова думка, 1985–1986. – 747 с.

280. Словник мови Шевченка : в 2 т. / [ред. Т. Черторизька]. – К. : Наук. думка, 1964. – Т. 1. – 484 с.

281. Словник української мови : в 11 т. / [І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 1. – 799 с.

282. Словник української мови: в 11 т. / [І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1978. – Т. 9. – 917 с.

283. Словник української мови : в 11 т. / [І. К. Білодід]. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 11. – 669 с.

284. Срезневский И. И. Матеріалы для словаря древне-русскаго языка : в 3 т. / И. И. Срезневский. – Санктпетербургъ : Типографія Императорской Академіи Наукъ, 1893. – Т. 1. – 1420 с.

285. Старославянский словарь (по рукописям X–XI веков) / [под ред. Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовой]. – М. : Русский язык, 1994. – 842 с.

286. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы / [ред. М. Суднік]. – Мінск : «Бел. Сав. Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, 1982. – Т. 5, кн. 1. – 663 с.

287. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / [ред. Д. Ушаков]. – М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1935. – Т. 1. – 1562 с.

288. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / [ред. Д. Ушаков]. – М. : Гос. изд-во иностранных и национальных словарей, 1940. – Т. 4. – 1500 с.

289. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови : в 2 т. / Г. М. Удовиченко. – К. : Вид-во АН України, 1984. – Т. 1. – 304 с.

290. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови : в 2 т. / Г. М. Удовиченко. – К. : Вид-во АН України, 1984. – Т. 2. – 384 с.

291. Українські приказки, прислів’я і таке інше [уклад. М. Номис]. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.

292. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / М. Фасмер; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – [2-е изд., стереотип.] – М. : Прогресс, 1987. – Т. 4. – 864 с.

293. Шевченко В. Словник-довідник з релігієзнавства / В. Шевченко. – К. : Наукова думка, 2004. – 560 с.

294. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики / І. Б. Штерн; Міжнародний фонд «Відродження». − К. : АртЕк, 1998. – 336 с.

295. Podręczny słownik języka polskiego / oprac. Elżbieta Sobol. – Warszawa, 1996. – 1304 s.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акафісник : у 2 кн. – Львів : Монастир Свято-Іванівська Лавра, Видавничий відділ «Свічадо», 2008. – Кн. 1. – 340 с.

2. Акафісник : у 2 кн. – Львів : Свічадо, 2010. – Кн. 2. – 375 с.

3. Акафістник : у 3 т. – К. : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Т. 1. – 2011. – 352 с.

4. Акафістник : у 3 т. – К. : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Т. 2. – 2012. – 416 с.

5. Акафістник : у 3 т. – К. : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Т. 3. – 2012. – 368 с.

6. Антонич Б.-І. Вибрані твори / Упорядн. Д. Ільницький. – К. : Смолоскип, 2012. – 872 с.

7. Біблія, або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту; [пер. проф. Івана Огієнка]. – К. : Українське Біблійне Товариство. – 2012. – 1151 с.

8. Біблія. Книги Священного Писання Старого та Нового Завіту : в українському перекладі з паралельними місцями та додатками. – К. : Вид-во Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2009. – 1415 с.

9. Драч І. Ф. Анатомія блискавки : вибрані твори / Упоряд. В. Брюґґен. – Харків : Фоліо, 2002. – 509 с.

10. Леся Українка. Усі твори в одному томі / Передм. М. Литвинця. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2008. – 1376 с. – (Поет. поличка «Перуна»).

11. Молитва небо здіймає вгору : Антологія української християнської віршованої молитви XIX – початку XXI століть / Упоряд. Г. В. Баран. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 1056 с.

12. Православний молитвослов. – К. : Видання громади Св. Покровської Подільської церкви м. Києва, 1995. – 793 с.

13. Псалтир. – К. : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2012. – 439 с.

14. Святе Письмо Старого та Нового Завіту; [пер. о. Івана Хоменка]. – Вид-во отців Василіян «Місіонер», 2008. – 350 с.

15. Служебник : у 2 ч. – К. : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2011. – Ч. 1. – 271 с.

16. Служебник : у 2 ч. – К. : Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2011. – Ч. 2. – 239 с.

17. Стус В. Вибрані твори / Упорядн. Д. Стус. – [2-е вид.] – К. : Смолоскип, 2014. – 872 с.

18. Стус В. Твори : у 4 т. 6 кн. / В. Стус. – Львів : Просвіта, 1999. – Т. 3. – Кн. 2 : Палімпсести. – 496 с.

19. Тарас Шевченко. Усі твори в одному томі. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 824 с. – (Поет. поличка «Перуна»).

20. Франко І. Додаткові томи до зібрання творів у п’ятдесяти томах / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 52. – 2008. – 1038 с.

21. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 1. – 1976. – 502 с.

22. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 2. – 1976. – 543 с.

23. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 3. – 1976. – 447 с.

24. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 4. – 1976. – 471 с.

25. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 5. – 1976. – 383 с.

26. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 6. – 1976. – 567 с.

27. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 7. – 1976. – 591 с.

28. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 8. – 1977. – 638 с.

29. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 9. – 1977. – 527 с.

30. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 10. – 1977. – 479 с.

31. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 11. – 1978. – 527 с.

32. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 12. – 1978. – 727 с.

33. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 13. – 1978. – 663 с.

34. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка. – Т. 45. – 1986. – 574 с.

35. Франко І. Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 томах / Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко. – Л. : Каменяр, 2001. – 434 с.

36. Хрестоматія української релігійної літератури. Кн. 1 – Поезії / упоряд. і вступний есей І. Качуровський. – Мюнхен–Лондон, 1988. – 552 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.1.

Однокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог* у сакральних текстах

№	Однокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог*	Джерельна база									
		Акафіст Львів. К 1	Акафіст Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Бог	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2	Благий					+			+		
3	Визволитель	+							+		
4	Вишній							+			
5	Вітець							+			
6	Владика		+		+			+			+
7	Володар	+						+			
8	Всеблагий							+			
9	Всевишній	+				+	+	+	+	+	
10	Вседержитель					+		+			
11	Всемогутній						+		+	+	
12	Всесвятий							+			
13	Всесильний	+									
14	Господь	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
15	Істинний	+									
16	Милосердний							+			
17	Милостивий							+			+
18	Многомилостивий								+		
19	Найсвятіший		+								
20	Оборонець								+		
21	Оновитель					+					
22	Отець		+				+				+
23	Охоронитель								+		
24	Пан	+									
25	Правосудний							+			
26	Предобрий	+									
27	Світлодавець					+					
28	Сотворитель					+			+		
29	Твердиня								+		
30	Творець	+						+			+
31	Цар								+		
32	Чоловіколюбець								+		
33	Щедрий							+			

Додаток А.2.

Двокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог* у сакральних текстах

№	Двокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог*	Джерельна база									
		Акафіcник Львів.К 1	Акафіcник Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Безначальнеє Слово	+									
2	Безначальний Отець							+			
3	Безпочатковий Отець	+	+					+			
4	Благословенний Бог								+		
5	Бог богів								+		
6	Бог Великий	+									
7	Бог Всевишній								+		
8	Бог всевідання								+		
9	Бог Всемилосердний							+			
10	Бог єдиний								+		
11	Бог Ізраїлів				+				+		
12	Бог Ізраїля								+		
13	Бог Істинний									+	
14	Бог миру						+				
15	Бог мій					+		+			
16	Бог надії						+				
17	Бог наш							+			
18	Бог небесний							+	+	+	
19	Бог Отець		+		+						
20	Бог праведний								+		
21	Бог премилосердний	+									
22	Бог спасіння		+						+		
23	Бог Триіпостасний								+		
24	Бог Якова							+	+		
25	Великий Бог										+
26	Величний Бог			+							
27	Владика Вседержитель								+		+
28	Владика Всемилостивий					+					
29	Владика Господь							+			
30	Владика свій		+								
31	Владика всесильний	+									
32	Владика Чоловіколюбець							+			
33	всеблагий Владика		+								
34	Всеблагий Цар										+
35	Всевишній Бог	+									
36	Всемилостивий Господь							+			+

37	Всемогутній Бог					+					
38	Всемогучий Бог							+			
39	Всещедрий Господь					+					
40	Господь благий								+		
41	Господь Бог	+	+	+			+	+	+	+	+
42	Господь володарів								+		
43	Господь Милосердний							+			
44	Господь Саваоф	+		+							+
45	Господь Сил								+		
46	Довготерпеливий Господь					+					
47	Єдиний Бог		+								
48	Єдиний Всемилосердний							+			
49	Єдиний Сотворитель							+			
50	Животворчий Бог					+					
51	Заступник мій								+		
52	захисник життя		+								
53	Захисник мій								+		
54	істинний Бог		+								
55	Краса неосяжна		+								
56	Любов безмежна	+									
57	Милосердний Бог							+			
58	Милосердний Господь							+			
59	Милосердний Отець								+		
60	миру Владика	+									
61	мій Бог								+		
62	Многомилостивий Господь									+	
63	наш Отець	+									
64	Невидимий Цар										+
65	неприступний Бог			+							
66	Отець Безначальний				+						
67	Отець духів						+				
68	Отець наш					+					
69	Отець Небесний	+	+		+	+	+	+	+	+	
70	Отець Праведний						+				
71	Отець Премилостивий							+			
72	Отець світла			+			+				+
73	Отець Святий						+	+			
74	Отець щедрот		+								
75	Пастир Ізраїля								+		
76	Податель Бог					+					
77	Податель Господь					+					
78	поміч моя								+		
79	Правда єдина	+									
80	Преблагий Бог	+									
81	Преблагий Утішитель				+						
82	Предвічний Отець							+			
83	Премилосердний Господь							+			
84	Пристановище наше								+		
85	Промислитель всього					+					
86	Просвічення наше										+

87	Радість моя								+		
88	світлоприйнятний світильник		+								
89	святий Ізраїлів								+		
90	святий святих								+		
91	сила нетлінна		+								
92	славимий Бог		+								
93	Сонце пресвітле					+					
94	Сотворитель мій				+						
95	Сотворитель наш					+					
96	Спаситель Бог					+					
97	Спаситель мій					+					
98	Суддя землі								+		
99	Творець Всесильний	+									
100	Творець мій		+								
101	Творець милосердний	+									
102	Творець наш							+			
103	трисонячний Сотворитель		+								
104	трисонячний Творець		+								
105	Цар всемогутній	+									
106	Цар Небесний		+								
107	Цар невидимий									+	
108	Цар превічний		+								
109	Цар свій		+								
110	Цар слави								+		
111	чоловіколюбець Владика		+								
112	Чоловіколюбний Владика									+	
113	Чоловіколюбний Господь										+
114	чудесний Творець		+								

Додаток А.3.

Трикомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог* у сакральних текстах

№	Трикомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог*	Джерельна база									
		Акафіcник Львів. К 1	Акафіcник Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	ангелів Доброта невимовна		+								
2	Архангелів прерадісна Благовість		+								
3	Безсмертний Отець Небесний							+			
4	Благий і Чоловіколюбний									+	
5	Благодійник і Творець							+			
6	Бог богів, Господь								+		
7	Бог, Бог наш							+			
8	Бог Великий, Єдиний							+			
9	Бог всілякої втіхи		+								
10	Бог і Господь					+					
11	Бог і Отець										+
12	Бог Отець Вседержитель							+			
13	Бог отців наших							+		+	+
14	Бог отця мого								+		
15	Бог предвічний, пребезначальний	+									
16	Бог премудрий, премилостивий	+									
17	Бог, Спаситель мій								+		
18	Бог – твердиня наша								+		
19	Владика, Господь, Вседержитель							+			
20	Владика сил небесних					+					
21	Владика, Сотворитель всього							+			
22	Владика, Чоловіколюбець любомилосердний								+		
23	властей всемогутній Владар		+								
24	Всеблагий Господь Чоловіколюбець								+		
25	Всемилостивий Бог мій					+					
26	Всемогутній Бог мій					+					
27	Всемогутній Сотворитель наш				+						

28	Всюдисущий і Всезнаючий				+						
29	глибина незбагненна Любові	+									
30	господствам істинний Владика		+								
31	Господь Бог благословенний								+		
32	Господь Бог Ізраїлів						+				
33	Господь Бог мій		+		+						
34	Господь Бог наш									+	+
35	Господь Бог Саваоф							+			
36	Господь, Бог Сил								+		
34	Господь Бог твій							+			
35	Господь Великий Милосердний							+			
36	Господь Всевидець довготерпеливий		+								
37	Господь всієї землі								+		
38	Господь, кріпость моя								+		
39	Господь, любов невимовна					+					
40	Господь мій, Господь							+			
41	Господь – мій помічник								+		
42	Господь – муж війни								+		
43	Господь – надія моя								+		
44	Господь, Суддя Вселенної							+			
45	Довготерпеливий всевидячий Господь			+							
46	довготерпіння Глибина невичерпна		+								
47	Єдиний Бог Предвічний	+									
48	Єдиний істинний Бог		+		+						
49	Завіту Старого Податель	+									
50	Захисник наш, Бог								+		
51	Істинний Бог наш										+
52	милостивий Покровитель наш							+			
53	Надія моя – Отець							+			
54	Небесний Бог Отець										+
55	Небесний Отець Вседержитель								+		
56	незбагненна Любов безмежная	+									
57	незбагненний в вишніх		+								
58	Отець всякої утіхи					+					
59	Отець Мій Небесний							+			
60	Отець наш небесний	+					+				
61	Отець наш щедрий	+									
62	Пахощі, людині невідомі		+								
63	повелитель мільйонів предстоячих		+								
64	Помічник і Покровитель							+	+		
65	постійне Джерело милосердя		+								

66	праведний і істинний								+		
67	Предвічний Бог наш							+			
68	Премилосердний Бог, Отець							+			
69	престолів Цар превишній		+								
70	серафимів полум'яна Любов		+								
71	силам непереможна Кріпость		+								
72	Сильний в боротьбі				+						
73	смертних Життя безсмертне		+								
74	Сонце й захист								+		
75	Сотворитель єства долішнього					+					
76	Тверда моя надія								+		
77	Творець всього творіння							+			
78	Творець і Спаситель					+					
79	Творець світу горнього					+					
80	тисячам слуг Владика		+								
81	трисвітлий Господь Бог		+								
82	Трисвятий славлений Владика								+		
83	Управитель творіння тілесного					+					
84	херувимів всевідуча Премудрість		+								
85	Цар, Бог Вседержитель							+			

Додаток А.4.

Полікомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог* у сакральних текстах

№	Полікомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Бог*	Джерельна база									
		Акафіст Львів. К 1	Акафіст Львів. К 2	Акафіст Київ. Т 1	Акафіст Київ. Т 2	Акафіст Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Альфа й Омега, початок і кінець						+				
2	Ангелів Творець і Господь сил				+						
3	безсмертний і незлобний Владика		+								
4	Безсмертний Отець Небесний, Святий, Блаженний									+	
5	благий і чоловіколюбець Бог		+								
6	Благий і чоловіколюбний Бог								+		
7	Благословенний Господь Бог мій, що навчає руки мої до боротьби і пальці мої до битви								+		
8	Бог, Бог наш, що з волі Своєї духовні й розумні Сили сотворив єси									+	
9	Бог Великий і Вишній, Єдиний Безсмертний, що в світі неприступнім перебуває										+
10	Бог Великий, Бог Всесильний	+									
11	Бог Великий і Дивний										+
12	Бог Великий і Дивний, що невимовною добротою і багатим промислом править усім									+	
13	Бог Великий і Хвальний, що животворчою смертю Христа Твого привів нас із Тління до нетління										+
14	Бог вічний і Цар всякого створіння							+			
15	Бог Всевишній, Який допомагав мені								+		

16	Бог Господа нашого Ісуса Христа, Отець слави						+				
17	Бог духів і всього тілесного									+	
18	Бог Єдиний, Благий і Милосердний, що на висоті перебуваєш і смиренними опікуєшся										+
19	Бог Захисник, твердиня пристановища								+		
20	Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа						+			+	
21	Бог і Отець, Сотворитель і Захисник всякого творіння							+			
22	Бог Істинний і Многомилостивий									+	
23	Бог милости, щедрот і чоловіколюбства									+	
24	Бог наш; Бог, що милує і спасає							+			
25	Бог наш, що виливає благодать Свою на священиків Своїх									+	
26	Бог невимовних і невидимих тайн										+
27	Бог Несказанний, Неосяжний розумом, Невидимий, Незбагненний, завжди Сущий і завжди Незмінний									+	
28	Бог Один, що все створив							+			
29	Бог помсти, Господь Бог помсти								+		
30	Бог праведний і хвальний! Бог великий і сильний! Бог предвічний								+		
31	Бог прехвальний і праведний	+									
32	Бог сильний, що з милості Своєї влаштовує усе для спасіня роду людського							+			
33	Бог – Суддя праведний, непохитний, довготерпеливий								+		
34	Бог тих, що каються								+		
34	Бог – Цар усієї землі								+		
35	Бог, що відплачує за мене і підкорює мені народи								+		
36	Бог, що підперізує мене силою, покладає непорочную путь мою, зміцнює ноги мої, як у лані, і на висотах ставить мене									+	
37	Бог, що творить чудеса									+	
38	Бог, Який годував тебе								+		

39	Бог, Який породив тебе								+		
40	Бог, Який спасає праведних серцем								+		
41	Будівник всього світу і того що в нім		+								
42	Великий Бог, Милосердний Отець							+			
43	Великий Господь і вельми хвальний, страшний для всіх богів								+		
44	Великий Господь і преславний								+		
45	Великий і страшний для всіх, хто навкруги Нього								+		
46	Владика Бог, Отець, Вседержитель, Господь							+			
47	Владика Бог, Отець всяких щедрот і Господь потіхи	+									
48	Владика Бог, Святий і Незбагненний									+	
49	Владика Бог, Що створив небо, й землю, і море, та все, що є в них						+				
50	Владика Вседержитель, лікар душ і тіл, що упокорює і підносить, кидає у хворість і знову зціляє							+			
51	Владика Вседержитель, незбагненний Бог, Початок світу і пре розумна Сила, Отець іпостасного Слова, що посилає Єдиносильного Духа								+		
52	Владика Вседержитель, Святий Цар, що карає, але не знищує, що підпирає тих, які падають, і підводиш тих, які долі лежать, що тілесні скорботи людські виправляє							+			
53	Владика всіх, Господь неба і землі і всього творіння видимого і невидимого, що на Престолі слави перебуває і доглядає безодні, Безначальний, Невидимий, Незбагненний, Неописанний, Незмінний, Отець Господа нашого Ісуса Христа, Великого Бога і Спаситель, надії нашої										+
54	Владика всього видимого й невидимого сотворіння		+								

55	Владика всього, всіх благ Податель									+	+
56	Владика Господь, Бог наш							+			
57	Владика, Господь Бог наш, що встановив на Небесах чини і воїнства ангелів і архангелів служити славі Твоїй									+	
58	Владика Господь Вседержитель Творець всіх, Отець щедрий і милостивий Бог								+		
59	Владика, Господи, Отче щедрот і Бог всякої утіхи										+
60	Владика Святий і Преблагий										+
61	Владика Чоловіколюбець, Цар віків і добра Податель							+			
62	Владика, що довго терпить наші гріхи					+					
63	Всемилосердний наш Отець небесний	+									
64	Всемилосердний, Преблагий і Многомилостивий							+			
65	Всемогутній Бог, Милосердний Отець							+			
66	всемогутній і безмежний Творець		+								
67	Всесвятий Отець, що заповів нам Царство Своє					+					
68	Всещедрий Бог і Творець наш							+			
69	всіх небесних сил Творець і Вседержитель		+								
70	Всього сотворіння Творитель владарюючий		+								
71	Господь – Бог великий і Цар великий над усіма сильними землі								+		
72	Господь Бог, Владика всього світу, видимого і невидимого							+			
73	Господь Бог Вседержитель, що приймає від Небесних Твоїх Сил трисвятую пісню							+			
74	Господь Бог Вседержитель, Який був є і гряде						+				
75	Господь Бог, всього видимого і невидимого творіння Творець і Засновник, що створив часи і роки							+			
76	Господь Бог єдиний і славний по всій вселенній								+		
77	Господь Бог і Создатель наш							+			

78	Господь Бог мій, вогонь, що недостойних спалює		+								
79	Господь Бог мій! Єдиний благий і чоловіколюбний, єдиний милостивий і лагідний, єдиний істинний і праведний, єдиний щедрий і милосердний!									+	
80	Господь Бог моєму і Творець во Святій Тройці Єдиний							+			
81	Господь Бог мій, страшний, що дух у князів забираєш		+								
82	Господь Бог мій, Творець мій, Благодійник мій							+			
83	Господь Бог мій, що вінчав чотирма порами коло року		+								
84	Господь Бог мій, що воду з каменя виточив		+								
85	Господь Бог мій, що дає дерева, які родять плоди		+								
86	Господь Бог мій, що дає траву на вжиток людям		+								
87	Господь Бог мій, що звелів сонцю світити вдень		+								
88	Господь Бог мій, що з землі зілля трави підносиш		+								
89	Господь Бог мій, що зіслав манну людям волелюбним		+								
90	Господь Бог мій, що зодягає небо хмарами		+								
91	Господь Бог мій, що з первнів чотирьох утворив усі створіння		+								
92	Господь Бог мій, що має слугами своїми вогонь палаючий		+								
93	Господь Бог мій, що подає усім у свій час поживу		+								
94	Господь Бог мій, що поставив нічний світильник – місяць		+								
95	Господь Бог мій, що прикрасив польові лілеї		+								
96	Господь Бог мій, що провів людей Твоїх через море		+								
97	Господь Бог мій, що розділив море Червоне		+								
98	Господь Бог мій, що світить на злих і на добрих		+								
99	Господь Бог мій, що створив весну і літо		+								

100	Господь Бог мій, що має слугами своїми вогонь палаючий		+								
101	Господь Бог наш, Творче і Будівничий всього!										+
102	Господь Боже наш, що в висотах живеш і на смиренних споглядаєш									+	
103	Господь Бог наш, що на небі живе і споглядає на всі діла Твої										+
104	Господь, Бог отців наших								+	+	
105	Господь, Бог святих пророків						+				
106	Господь Бог – сила моя								+		
107	Господь, Бог Сил, Бог Ізраїлів								+		
108	Господь, Бог спасіння нашого								+	+	
109	Господь Бог твій, що вивів тебе із землі Єгипетської								+		
110	Господь, високий над усією землею								+		
111	Господь Всевишній, милосердний, довготерпеливий і многомилостивий								+		
112	Господь Всевишній страшний, – великий Цар усієї землі								+		
113	Господь Вседержитель, Бог отців наших									+	
114	Господи Вседержитель, Бог отців наших, Авраама й Ісаака та Якова й праведного роду їх								+		
115	Господь Вседержитель, Бог отців наших, що сотворив небо і землю з усією красою їх							+			
116	Господь Вседержитель, Бог Сил і всякої плоті, що в Вишніх живе і на смиренних споглядає, що серця й утроби випробовує і найсокровенніші думки людські наперед знає, Безпочаткове і Вічне Світло, в Якому немає зміни і жодної тіні або перетворення, Сам Безсмертний Цар							+			
117	Господь – захист мій, і Бог мій – твердиня надії моєї								+		
118	Господь – Захист наш і святий Ізраїлів – Цар наш								+		
119	Господь і Бог наш							+			

120	Господь і Владика життя мого					+			+		+
121	Господь і Творець наш							+			
122	Господь кріпкий і сильний, Господь могутній в бою								+		
123	Господь мій, Господь, заступник мій				+						
124	Господь мій, Господь, кріпость моя				+						
125	Господь мій, Господь, милосердний Спаситель мій				+						
126	Господь мій, Господь, мудрості наставник				+						
127	Господь мій, Господь, Наставник мій				+						
128	Господь мій, Господь, пам’ять предвічна				+						
129	Господь мій, Господь, поміч моя				+						
130	Господь мій, Господь радість моя				+						
131	Господь мій, Господь, сенсу податель				+						
132	Господь мій, Господь, утіха моя				+						
133	Господь – моя сила і пісня моя								+		
134	Господь – покрова твоя на правиці твоїй								+		
135	Господь Святий, що на небі перебуває, і смиренних доглядає, і всевидячим оком Твоїм все творіння бачить									+	
136	Господь Сил, Цар мій і Бог мій								+		
137	Господь – твердиня моя і пристановище моє, визволитель мій, Бог мій, поміч моя								+		
138	Господь Цар Небесний, Бог Отець, Вседержитель								+		
139	Господи щедрий і милостивий, довготерпеливий і многомилостивий								+		+
140	Господь, що все тримає рукою Своєю			+							
141	Господь, що створив небо і землю								+		
142	Господь, Який є і був і гряде, Вседержитель						+				
143	Господь, Який створив нас								+		

144	Грізний у славі, Творець чудес								+		
145	джерело життя, переможець смерті					+					
146	дивний на висотах Господь		+								
147	Дивний Создатель, Чоловіколюбний Владика, Многомилостивий Господь							+			
148	єдиний Безсмертний, що створив і впорядкував людину								+		
149	Єдиний, Благий і Благопослушний									+	
150	Єдиний Бог Отець, Вседержитель, Творець неба і землі, всього видимого і невидимого							+			+
151	Єдиний Всевишній на всій землі								+		
152	Єдиний єси Святий, Помічник сильний, Захисник життя нашого									+	
153	Єдиний істинно сущий Бог										+
154	єдиний непам’ятозлобний, милосердний Суддя і Бог мій					+					
155	Єдиний святий, Помічник всесильний і Охоронитель життя нашого								+		
156	Життя Податель, Цар Небесний					+					
157	захист мій від ворога								+		
158	Істинне Світло, що просвіщає і освячує все							+			
159	Лікар і Зцілитель душ										+
160	Лікар душ і тіл, Чоловіколюбець								+		
161	Любов, у Сині прославлена	+									
162	Милосердний Бог, Отець і Господи							+			
163	милосердний Господь і Суддя праведний					+					
164	Милосердний і Всемогутній Бог							+			
165	Милостивий і Всесильний Бог									+	
166	милосердний і чоловіколюбний Бог								+		
167	милостивий і праведний Господь								+		
168	мій Сотворитель і всякого блага Промисленник і Податель							+			

169	Многомилостивий і премилостивий Господь, і всякого добра Податель Чоловіколюбець, і всієї вселенної Цар многоіменитий, Владика і Господь								+		
170	Мужній Воєвода і Владика всього видимого й невидимого сотворіння		+								
171	надія моя від юности моєї								+		
172	Надія моя і доля моя на землі живих								+		
173	Напиток, понад усе солодкий		+								
174	началам вишнім єдиний Початок		+								
175	Наша поміч і захист								+		
176	Небесний Бог і Милосердний Господь							+			
177	Невидимий Цар, що твориш велике й не досліджуване, славне й надзвичайне, якому нема числа										+
178	невимовний для людських і ангельських помислів		+								
179	Непереможний Воєвода і Господь, радість і веселість рабів Твоїх				+						
180	Нетлінний Цар вічності, що спасительною силою Промислу Твого тримаєш у правиці Своїй всі путі життя людського					+					
181	оборонець мій, ріг спасіння мого, заступник мій								+		
182	Оборонець усіх, що надіються на Нього								+		
183	Отець бідних і вдовиць Суддя				+						
184	Отець Вседержитель і Слово й Дух, єдине в трьох лицях Єство Надприроднеє і Пребожественне							+			
185	Отець Господа нашого Ісуса Христа, Великого Бога і Спасителя, надії нашої										+
186	Отець Господа нашого Ісуса Христа, Єдинородного Твого Сина								+		
187	Отець, Господь неба і землі						+				
188	Отець милосердя і Бог усякої втіхи						+				

189	Отець мій і Бог мій, твердиня спасіння мого								+		
190	Отець наш, Бог Уседержитель	+									
191	Отець наш, всехвальний Виноградар	+									
192	Отець небесний, глибина незбагненна Любові	+									
193	Отець наш небесний, безначальний Вседержитель	+									
194	Отець наш, Бог прехвальний і праведний, Отець наш, Бог предвічний, пребезначальний, Отець наш премудрий і премилостивий, Отець наш преблагий і премилосердний, Отець наш пребагатий і прещедрий, Отець наш пресвятий і прекріпкий, Отець наш пребезсмертний, Отець наш преблагодатний	+									
195	Отець наш, Творець всіх Бог милості	+									
196	Отець наш, що на небесах							+	+	+	+
197	Отець Святий, Предвічний Бог							+			
198	Отець сиріт і Суддя вдовиць – Бог								+		
199	Отець, що на небесах					+					
200	Пожива, що ніколи не нищиться		+								
201	Поміч моя і пристановище моє								+		
202	Поміч моя і Спаситель мій								+		
203	правдива й жива дорога							+			
204	превічне і преістотне Світло		+								
205	правдивий наш верховний Пастир							+			
206	Преістотна й таємна вістка та недосяжність небес		+								
207	Преістотна й таємна вістка та недосяжність небес, пребезначальний Родитель богопочаткового Твого Слова, вічний іспустителю животворного Твого Духа		+								
208	Премилосердний Бог, гріхами всього світу нездолання Благість, Незлобивий Господь							+			
209	Премилосердний Отець безначальний, що усім хоче спасіння					+					

210	пристановище і захист мій								+		
211	пристановище моє і захист мій, Бог мій							+			
212	Пристановище моє у скорботах								+		
213	простий і понад простоту, вищий всякого розуміння, безмежна й невимовна доброта		+								
214	Радість, що її око не бачило		+								
215	Радість, що на серце людині не спала		+								
216	Світла Податель і віків Творець, Господь										+
217	світлоприйнятний світильник, який супроводжує людей, що в темряві		+								
218	Святий Бог, Отець безпочатковий		+								
219	Серафимів Господь і Цар Ізраїля									+	
220	Сильний в милості і благий у могутності								+		
221	Скарб добра, Джерело вічнотекуче, Отець Святий Чудотворець, Всесильний і Вседержитель, ми всі Тобі поклоняємось і Тобі молимось									+	
222	Создатель і Бог мій							+			
223	Сотворитель неба і землі і всього, що в них					+					
224	Спаситель і душ наших благодійник								+		
225	Спас і Благодійник душ наших									+	
226	Спів, що вухо не чуло		+								
227	страшний понад земних царів		+								
228	страшний, що дух у князів забирає		+						+		
229	Суддя справедливий на землі								+		
230	Сущий Владика, Господь Бог, Отець Вседержитель										+
231	Твердиня моя і Спаситель мій, Заступник мій								+		
232	Творець і Владика неба і землі							+			
233	Творець і Отець наш							+			
234	Творець, і Промислитель, і Бог наш							+			
235	Творець неба і землі		+	+							
236	Творець усього і Сотворитель єства					+					

237	Той, що бачить безодні, сидиш на херувимах								+		
238	Той, що поставив гори силою Твоєю і підперезаний могутністю								+		
239	Той, Хто є і був і гряде						+				
240	Той, Хто охороняє Ізраїль								+		
241	Ум безначальний і незмінний		+								
242	Усякої милості Джерело і сенсу Податель, преблагий Утішитель				+						
243	Цар над усіма народами								+		
244	Цар Небесний, Утішитель, Дух істини, що всюди єси і все наповняєш, Скарб добра і життя Подателю, прийди і вселися в нас									+	
245	Цар невидимий, що незчисленною Твоєю силою все створив і з великої милості Твоєї все з небуття в буття привів									+	
246	Цар Святий, що немочі зціляє					+					
247	часів, днів і літ Творець		+								
248	чоловіколюбний Творець і милостивий Господь							+			
249	Щедрий і милостивий Господь									+	
250	Щедрий і Милостивий Господь, Довготерпеливий і Многомилостивий								+	+	

Додаток Б.1.

Однокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос* у сакральних текстах

№	Однокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос*	Джерельна база									
		Акафіст Львів. К 1	Акафіст Львів. К 2	Акафіст Київ. Т 1	Акафіст Київ. Т 2	Акафіст Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Агнець		+				+				
2	Архієрей										+
3	Безмежний		+								
4	Безсмертний							+			
5	Благий				+						
6	Бог		+		+	+	+	+	+	+	
7	Богонемовля					+					
8	Вишній		+								
9	Відкупитель	+									
10	Владика	+	+		+	+		+		+	+
11	Вождь						+				
12	Воскреслий			+							
13	Всевишній	+			+						
14	Всеблагий							+			
15	Всемилостивий		+			+					
16	Всеноситель	+									
17	Всесвятий					+					
18	Всецар	+									
19	Господь	+	+	+	+		+	+	+	+	+
20	Грядущий						+				
21	Дитя										+
22	Довготерпеливий				+						
23	Еммануїл						+	+			
24	Єдиний							+			+
25	Життєдавець							+			
26	Ісус	+		+		+	+	+		+	
27	Кріпкий							+			
28	Лікар							+			
29	Милосердний	+			+			+			+
30	Милостивий		+					+	+		
31	Многомилостиивий	+		+				+			
32	Найсвятіший			+							
33	Найсолодший			+							
34	Наставник						+				

35	Невмістимий							+	+		
36	Недослідимий							+			
37	Незбагненний							+			
38	Неописанний							+		+	+
39	Неосяжний			+							
40	Пастир		+								
41	Переможець								+		
42	Подвигоположник			+							
43	Праведник						+				
44	Преблагий	+									
45	превічний		+								
46	Світло							+			
47	Святий							+			
48	Святиня	+									
49	Серцевідець								+		
50	Сильний	+									
51	Син		+								+
52	Слово							+			
53	Спас	+	+	+				+	+	+	+
54	Спаситель	+		+					+		
55	Суддя					+		+	+		
56	Учитель			+		+	+				
57	Хвальний							+			
58	Христос	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
59	Цар		+								
60	Чоловіколюбець		+	+	+	+					
61	Щедрий							+	+		

Додаток Б.2.

Двокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос* у сакральних текстах

№	Двокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос*	Джерельна база									
		АкафісникЛьвів. К 1	Акафісник Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Агнець безмовний			+							
2	Агнець Божий	+				+	+				+
3	Агнець Непорочний							+			
4	Архієрей великий		+								
5	беззаконня Очищення	+									
6	безсмертнеє Слово	+									
7	безсмертний Господь		+								
8	Безсмертний Цар										+
9	бісер Божественний					+					
10	Благодать всесильная	+									
11	Благодійник Многомилостивий										+
12	Благословенний благодаттю					+					
13	Бог безстрасний				+						
14	Бог Благоутробний	+									
15	Бог воскреслий		+								
16	Бог Всесильний	+									
17	Бог досконалий				+						
18	Бог Ізраїлів						+				
19	Бог істинний			+						+	
20	Бог милости		+								
21	Бог мій							+			
22	Бог Надвічний	+									
23	Бог Найсвятіший			+							
24	Бог наш										+
25	Богонемовля Христос	+									
26	Бог Предвічний	+									
27	Бог Син		+								
28	Бог Слово			+					+		
29	Бог-Спаситель	+									
30	Божественний Агнець					+					
31	Божественний Спаситель	+									
32	Визволитель Бог							+			
33	Визволитель поневолених			+							
34	Віт тихий									+	

35	вічная Радість	+									
36	вічний Жених					+					
37	Владика Всеблагий					+					
38	Владика Вседержитель	+									
39	Владика всемилостивий							+			
40	Владика всіх		+	+							+
41	Владика всього										+
42	Владика Господь										+
43	Владика многомилостивий	+									
44	Владика небес					+					
45	Владика Пресвятий										+
46	Владика Всесвіту							+			
47	Владика Чоловіколюбець		+						+		
48	Вогонь Божества					+					
49	воскреслий Бог		+								
50	Всеблагий Господь									+	
51	Вседержитель світу							+			
52	Всемилосердний Бог							+			
53	Всемилостивий Бог	+									
54	Всемилостивий Владика									+	
55	Всемилостивий Спас							+			
56	Всемогутній Цар									+	
57	Всесвятий цар								+		
58	всесильний Владика		+	+							
59	всесильний Спас							+			
60	Всесильний Управитель								+		
61	Всетворець могутній	+									
62	всещедрий Владика	+									
63	Годувальник всесвіту					+					
64	Господь Бог										+
65	Господь Вседержитель	+									
66	Господь Всемогутній							+			
67	Господь живий		+								
68	Господь Ісус	+	+				+				
69	Господь мій			+						+	
70	Господь Серцевідець								+		
71	Господь Сил	+									
72	Господь слави			+							
73	Господь Цар							+			
74	Гроно Благодатне					+					
75	Джерело безсмертя							+			
76	Джерело життя							+			
77	Джерело милосердя							+			
78	Добрий Пастир	+									
79	Довготерпеливий Господь					+					
80	довготерпеливий Спаситель	+									
81	досконала Людина			+							
82	єдиная Істина	+									
83	Єдиний Безгрішний							+			
84	Єдиний Благосердний							+			

85	єдиний Владика							+			
86	Єдиний Милосердний							+			
87	Єдиний милостивий								+		
88	Єдиний Святий						+		+		+
89	єдиний Спаситель					+					
90	єдиний чоловіколюбець		+								
91	Єдинородний Син		+				+				+
92	Жених Безсмертний	+									
93	Життєдавець Бог							+			
94	Життєдавець прещедрий	+									
95	Життєдавець Христос							+			
96	Життя безконечнеє	+									
97	Життя Безсмертне							+			
98	Життя вічнеє	+									
99	Життя джерело								+		
100	Життя Іпостасне							+			
101	Захист мій								+		
102	земля лагідних	+									
103	зірка незаходима			+							
104	Іпостасне Слово								+		
105	Істина Предвічна	+									
106	істинний Бог		+								
107	Істинний Владика							+			
108	істинний Законодавець							+			
109	Ісус багатостраждальний			+							
110	Ісус Благодійник							+			
111	Ісус Бог							+			
112	Ісус Воскреслий			+							
113	Ісус всещедрий	+									
114	Ісус довготерпеливий				+						
115	Ісус многомилостивий							+			
116	Ісус Навин						+				
117	Ісус Назарянин						+				
118	Ісус Назорей						+				
119	Ісус нетлінний							+			
120	Ісус преблагий		+		+						
121	Ісус предивний	+									
122	Ісус преславний	+									
123	Ісус пречудний	+									
124	Ісус прещедрий	+									
125	Ісус Христос	+	+				+		+	+	+
126	Ісу Цар	+									
127	Ісус Чоловіколюбець	+									
128	Ісус щедрий	+									
129	Колос життя	+									
130	Лікар Христос					+					
131	Любов безсмертная	+									
132	Людськеє Дитя	+									
133	Месія Христос					+					
134	Милосердний Господь							+			

135	милосердний Син										+
136	Милосердний Цар							+			
137	милостивий Бог	+				+			+	+	
138	Милостивий Владика							+			
139	Милостивий Господь							+			
140	мій Бог	+									
141	мій Владика	+									
142	мій Господь	+									
143	мій Спас	+									
144	мій Спаситель	+									
145	Многомилостивий Господь								+		
146	НадвічнийСин	+									
147	Наставник заблудлим							+			
148	Начальник життя										+
149	Начальник Христос	+									
150	наш Спаситель	+									
151	невимовная Милість	+									
152	Невимовне Світло								+		
153	незбагненнеє Прощення	+									
154	незлобний Агнець		+								
155	Немовлятко Ісус	+									
156	Неосяжний Бог							+			
157	Неосяжний Господь							+			
158	Непереможна Любов	+									
159	несотворений Син		+								
160	Носитель вселенної					+					
161	образ Божий						+				
162	Отець сяяння		+								
163	Отрок Ісус					+					
164	Отцеве Сяйво							+			
165	Отчее Слово							+			
166	Пастир Добрий						+				
167	Пастир овець						+				
168	Пасха спасительна	+									
169	Питво новеє	+									
170	плід життя					+					
171	Початок всього						+				
172	Праведний Суддя			+							
173	Правічне Немовля					+					
174	преблагий Владика				+						
175	Преблагий Господь	+				+					
176	предвічне Дитя		+								
177	Предвічне Немовля					+					
178	Предвічний Бог	+									+
179	предвічний Цар		+								
180	Пресвятий Бог								+		
181	Світло істинне		+								
182	Світло Невечірнє							+			
183	Світло немеркнуче	+									
184	Світло світу	+									

185	Світ Неприступний							+			
186	Святий Божий						+				
187	сила наша			+							
188	Син Божий	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
189	Син Всевишнього						+				
190	Син Давидів	+					+				
191	Син єдинородний	+							+		
192	Син Людський				+	+	+				
193	син Марії		+								
194	Син Предвічний				+						
195	Син улюблений					+					
196	Син Чоловічий	+									
197	Сівач чистоти			+							
198	Сіяч чистоти			+							
199	слов Божий					+					
200	Слово Єдине							+			
201	Слово Надвічне							+			
202	смерті Переможець	+									
203	Сотворитель вселенної					+					
204	Спаситель мій								+		
205	Спаситель многомилостивий								+		
206	Спаситель світу		+			+					
207	Спаситель тіла						+				
208	Спаситель Христос				+						
209	Спас наш			+							
210	Спас Прещедрий	+									
211	Спас щедрий					+					
212	Споконвічний Архієрей							+			
213	Страждальник Святий					+					
214	Суддя наш			+							
215	Суддя Праведний	+							+		
216	Суддя Справедливий	+							+		
217	Творець Вселенної	+									
218	Творець мій									+	
219	Творець світу					+					
220	Творець Чоловіколюбний							+			
221	улюблений Син					+	+				
222	Учитель Благий						+				
223	Учитель заблудлих			+							
224	Хліб Небесний					+					
225	Христос Бог	+	+		+				+		+
226	Христос-Владика	+									
227	Христос Господь	+					+				
228	Христос Життєдавець				+						
229	Христос Ісус						+				
230	Христос-Переможець	+									
231	Христос милосердний	+									
232	Христос Спас	+		+							
233	Христос Спаситель		+						+		

234	Христос Цар						+				
235	Цар Безсмертний			+							
236	Цар вселенної	+									
237	Цар Ізраїлів						+				
238	Цар Небесний	+			+						
239	Цар Предвічний			+							
240	Царство Небеснеє	+									
241	Цар світу							+			
242	Цар святих						+				
243	Цар Сил							+			
244	Цар Слави										+
245	Цар царів		+								
246	Цар Юдейський						+				
247	чоловіколюбець Господь		+	+	+	+					+
248	Чоловіколюбний Владика					+				+	

Додаток Б.3.

Трикомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос* у сакральних текстах

№	Трикомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос*	Джерельна база									
		Акафіст. Львів. К 1	Акафіст. Львів. К 2	Акафіст. Київ. Т 1	Акафіст. Київ. Т 2	Акафіст. Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Безначальнеє Отчеє Слово	+									
2	Благий і Чоловіколюбець							+			+
3	Благий і Чоловіколюбний							+		+	+
4	Благий та Милостивий									+	
5	Благодійник, добра Винуватець							+			
6	Благодійник Спас наш							+			
7	Благоутробний мій Ісус							+			
8	Бог і Господь	+									
9	Богомладенець Ісус Христос							+			
10	Бог серця мого		+								
11	Бог спасення мого	+									
12	Бог, Спаситель мій							+			
13	Бог Спаситель наш									+	
14	вдягнений у плоть								+		
15	взірець найвищої покори		+								
16	вірний, незмінний завжди	+									
17	Владика вишніх сил		+								
18	Владика, Єдиний Святий							+			
19	Владика і Благодійник							+			
20	Владика і Бог										+
21	Владика і Доброчинець							+			
22	Владика Ісус Найсолодший							+			
23	Владика ласкавий наш	+									
24	вогонь, що поїдає						+				
25	воскресіння і життя						+				
26	Воскреслий Живий Бог			+							
27	всеблагий Визволитель мій			+							
28	Всепальная Жертва Пречистая	+									
29	Всещедрий Спас мій					+					
30	всім земним Спаситель		+								
31	Господь Бог мій							+			
32	Господь Бог наш							+			
33	Господь Бог Премилостивий							+			

34	Господь Ісус многомилостивий	+									
35	Господь Ісус Христос		+		+	+	+	+			
36	Господь, праведний Суддя						+				
37	Господь, Син Давидів						+				
38	Господь Спаситель мій				+						
39	Господь Чоловіколюбець Христос			+							
40	грішників єдиний Лікар	+									
41	грішного світу Спаситель	+									
42	Добрий Пастир воістину	+									
43	Довготерпеливий Всевидець Господь				+			+			
44	Древо Життя – Господа							+			
45	єдиний святий Господь		+								
46	єдинородний Син Всевишнього	+									
47	Життєдавець Христос Бог							+			
48	Законодавець і Суддя						+				
49	Істинна виноградна лоза						+				
50	істинний Бог наш		+						+		+
51	Ісус, Агнець Божий	+									
52	Ісус, Агнець мій		+								
53	Ісус, Агнець непорочний			+							
54	Ісус, аду нищитель		+								
55	Ісус, Ангел непорочний							+			
56	Ісус, багатство невичерпне							+			
57	Ісус, багатство незліченне			+							
58	Ісус, бажання моє							+			
59	Ісус, бистрина духовна							+			
60	Ісус, бісер цінний							+			
61	Ісус, бісер чесний			+							
62	Ісус, благість моя		+								
63	Ісус, Бог істинний			+				+			
64	Ісус, Бог предвічний			+				+			
65	Ісус, Божеством безстрасний			+							
66	Ісус, Божество неописанне			+				+			
67	Ісус, Божий Слов		+								
68	Ісус, вдів заступництво							+			
69	Ісус, вдовиць заступник			+							
70	Ісус, визволитель грішних			+							
71	Ісус, Викупитель грішних							+			
72	Ісус, вихователь мій		+								
73	Ісус, влада безмежна							+			
74	Ісус, влада вічна			+				+			
75	Ісус, владарювання безкінечне			+							
76	Ісус, Владика володарів							+			
77	Ісус, Владика довготерпеливий			+				+			

78	Ісус, вогонь сущий							+			
79	Ісус, володарство безкінечне							+			
80	Ісус, володіння незліченне			+							
81	Ісус, всіма залишений			+							
82	Ісус, гріха переможець		+								
83	Ісус, джерело мудрості							+			
84	Ісус, життя податель					+					
85	Ісус, збурених заспокоєння							+			
86	Ісус з Галилеї						+				
87	Ісус, камінь дорогоцінний			+							
88	Ісус, квітка запашна			+							
89	Ісус, корінь невисихаючий				+						
90	Ісус, краса пресвітла			+				+			
91	Ісус, кріпость моя		+								
92	Ісус, лоза істинна				+						
93	Ісус, любов гаряча							+			
94	Ісус, любов невимовна			+							
95	Ісус, любов недослідима			+							
96	Ісус, любов несказанна							+			
97	Ісус, людей відкупитель			+							
98	Ісус, милість безкінечна							+			
99	Ісус, милість безмежна			+							
100	Ісус, милість безмірна			+							
101	Ісус, мореплавним керманич			+							
102	Ісус, мудрість недомислима							+			
103	Ісус, мудрість недослідима			+							
104	Ісус, надія безнадійних			+							
105	Ісус, надія моя		+	+				+			
106	Ісус, надія найпевніша							+			
107	Ісус, надія упевнена			+							
108	Ісус, найвищий Володар		+								
109	Ісус Найсолодший, Многомилостивий							+			
110	Ісус, насичений ранами			+							
111	Ісус, насолода сердечна			+				+			
112	Ісус, наш Господь	+									
113	Ісус, небесний виноградар				+						
114	Ісус, неправедно осуджений			+							
115	Ісус, нечестя нищитель		+								
116	Ісус, одежа пресвітла			+							
117	Ісус, одежа радості							+			
118	Ісус, одежа світла							+			
119	Ісус, одежа убогих			+							
120	Ісус, очищення моє		+								
121	Ісус, пам’ять відвічна			+							
122	Ісус, пам’ять предвічна							+			
123	Ісус, Пастир вражений			+							
124	Ісус, Пастир мій			+				+			
125	Ісус, Пастир предивний			+				+			
126	Ісус, пекла переможець			+	+						

127	Ісус, перлина коштовна							+			
128	Ісус, питво невичерпне			+				+			
129	Ісус, плаваючих керманич							+			
130	Ісус, подорожніх наставник			+				+			
131	Ісус, пожива цілюща							+			
132	Ісус, покров радості							+			
133	Ісус, помічник мій			+				+			
134	Ісус, похвала висока			+				+			
135	Ісус, прекрасний добротою				+						
136	Ісус, премудрості Податель			+							
137	Ісус, радість совісті			+							
138	Ісус, радість сумління							+			
139	Ісус, розум гострий			+							
140	Ісус, розуму податель		+								
141	Ісус, світлість душевна			+				+			
142	Ісус, Світло Святе			+				+			
143	Ісус, Син Божий			+			+	+			
144	Ісус, Син Давидів			+			+	+			
145	Ісус, сила незбагненна			+				+			
146	Ісус, сила нездоланна							+			
147	Ісус, сила непереможна			+							
148	Ісус, сиріт заступник							+			
149	Ісус, сиріт захист			+							
150	Ісус, скарб нетлінний							+			
151	Ісус, скарбниця нетлінна			+							
152	Ісус, слава убогих			+				+			
153	Ісус, Слово неосяжне			+				+			
154	Ісус, Слово неспоглядуване							+			
155	Ісус, Слово розпалене		+								
156	Ісус, смерти сокрушитель		+								
157	Ісус, Сонце Правди			+				+			
158	Ісус, Сотворитель мій			+							
159	Ісус, Спас мій			+				+			
160	Ісус, Спас Премилостивий			+				+			
161	Ісус, спожива постійна			+							
162	Ісус, струджених поміч							+			
163	Ісус, Суддя Всемилостивий	+									
164	Ісус, Суддя Справедливий	+									
165	Ісус, твердиня найвища							+			
166	Ісус, твердиня тілесна							+			
167	Ісус, Творець мій			+				+			
168	Ісус, теплота улюблена			+							
169	Ісус, трудівників допомога			+							
170	Ісус, убогих одежа							+			
171	Ісус, упування моє		+								
172	Ісус, фортеця найвища			+							
173	Ісус, Хліб Життя							+			
174	Ісус, храм предвічний			+							
175	Ісус, храм споконвічний							+			
176	Ісус, Цар Всесильний							+			

177	Ісус, Цар всіх			+							
178	Ісус, Цар предвічний			+				+			
179	Ісус, Цар пресильний			+							
180	Ісус, Цар преславний			+				+			
181	Ісус, царство непереможне			+				+			
182	Ісус, Цар царів							+			
183	Ісус, цвіт запашний							+			
184	князь світу цього								+		
185	Лікар всіх людей							+			
186	милість моя безконечная							+			
187	милосердя Скарбниця бездонная	+									
188	мій Владика всещедрий	+									
189	моя преєдиная Радість	+									
190	над усіма царюючий		+								
191	наймилосердніший Христос Спаситель	+									
192	найсолодша Втіха наша					+					
193	Насадителя життя нашого							+			
194	Начальник і Спаситель						+				
195	Начальник тиші Христос							+			
196	наша Пасха безсмертная	+									
197	наш Спаситель Христос	+									
198	незбагненно породжений Бог								+		
199	Неописане Слово Отчеє							+			
200	Неосяжне Слово Отцеве							+			
201	Неосяжний для розуму										+
202	Неосяжний і Надвічний							+			
203	Носимий на херувимах					+					
204	Один із Тройці	+									
205	освячення моє невід'ємне		+								
206	Отця, вічносущний Син							+			
207	Отчеє Слово предвічнеє	+									
208	Первородний із мертвих	+									
209	Предвічна Любов безмежная	+									
210	Прещедрий мій Господь							+			
211	приношення Богу приємне		+								
212	Садівник нашого життя			+							
213	Світло для світу						+				
214	Світло ясне, нездоланнеє				+						
215	Святий над святими										+
216	Син Бога Живого	+	+								
217	Син і Господь	+									
218	Син і Творець	+									
219	Син Мій Улюблений						+				
220	Слово Бога Отця		+								
221	Сонце зі Сходу			+							
222	Спас душ наших	+						+			
223	спасенная Пасха безсмертная	+									
224	Спаситель всіх, Бог										+

225	Спаситель світу, Христос						+				
226	Спасителя упалого людства					+					
227	Спас і Господь	+									
228	Сповнення всякого блага								+		
229	Суддя всього світу	+									
230	Схід усякого сходу							+			
231	Сяйво споконвічної Слави	+									
232	Творець і Художник	+									
233	Творець мій предобрий	+									
234	Творець предивний мій							+			
235	Улюблений Бог мій							+			
236	Учитель і Господь					+					
237	Хліб життя вічного	+									
238	Христос Бог мій	+				+		+	+		
239	Христос Бог наш	+	+			+		+	+	+	
240	Христос, Бог премилостивий	+									
241	Христос, Божий обранець						+				
242	Христос глава Церкви						+				
243	Христос Ісус Господь						+				
244	Христос, лікар недужих								+		
245	Христос мій Милосердний							+			
246	Христос – небесна манна					+					
247	Христос, Син Благословенного						+				
248	Христос, Син Божий						+				
249	Христос, Син Давидів						+				
250	Христос, Спаситель наш					+		+			
251	Христос, Цар Ізраїлів						+				
252	Цар вишніх сил		+								
253	Цар над царями	+									
254	Цар наш споконвіку							+		+	
255	Цар Слави Христос					+		+			
256	частка моя навіки		+								
257	Чесний Камінь – Христос					+					
258	Чоловіколюбний Бог наш										+

Додаток Б.4.

Полікомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос* у сакральних текстах

№	Полікомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Ісус Христос*	Джерельна база									
		Акафіст. Львів. К 1	Акафіст. Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Агнець Божий, що бере гріх світу ради життя світу і спасіння									+	
2	Агнець Божий, що взяв гріхи світу					+					
3	Агнець Божий, що гріхи світу знищив	+									
4	Агнець, Який взяв гріхи світу					+					
5	Агнець, якого ведуть на заколення				+						
6	Альфа й Омега, Кінець і Початок	+									
7	Альфа й Омега, початок і кінець, Перший і Останній						+				
8	Ангелів Творець і Господь Небесних Сил			+				+			
9	ангелів Цар, Христа Бога нашого					+					
10	Безначальний Родитель Син, Бог і Господь							+			
11	Безсімейного зачаття Народження несказанне, Матері безмужньої нетлінний плід							+			
12	Безсмертний Цар і Бог наш										+
13	безсмертний Цар небес і землі		+								
14	Безстрасний Христос Бог наш								+		
15	благословенний на віки віків								+		
16	Благословенний Христос Бог наш									+	
17	Бог Великий Господь і Цар Великий по всій землі									+	
18	Бог довершений і Чоловік								+		

	довершений										
19	Бог духів і всього тілесного									+	
20	Бог духів і всякої плоті					+			+		
21	Бог єси мій і Сотворитель							+			
22	Бог Живий, Який є Спасителем усіх людей, а найбільше вірних						+				
23	Бог захисник, твердиня пристановищ									+	
24	Бог і Спаситель наш				+						
25	Бог, і Спас світу, і Визволитель від недугів							+			
26	Бог любови й миру						+				
27	Бог милосердний і співстраждальний немочам нашим				+						
28	Бог милостей, і щедрот, і чоловіколюбства						+				
29	Бог милости, Ісус Христос, превічний, незлобний, предобрий Цар, співбезначальний і співвічний Син й Слово Бога Отця, що зійшов звільнити від тління з землі утворене, зітліле від гріха єство наше		+								
30	Бог милості і спасення	+									
31	Бог мій, Сотворитель мій, Визволитель мій							+			+
32	Бог наш, Бог спасіння										+
33	Бог наш, що милує і спасає							+			
34	Бог незмінний, і чоловік довершений			+							
35	Бог отців наших праведних	+									
36	Бог, премилосердний Христос Ісус, Спаситель грішних					+					
37	Бог Син, Сонце правди				+						
38	Бог, Спаситель наш, і Господь Ісус Христос, надія наша						+				
39	Бог, Спаситель наш, надія всіх кінців землі і тих, що в морі далеко									+	
40	Бог Сущий миру й Отець щедрот							+			
41	Бог тих, що каються	+						+			
42	Бог, що на землі явився			+							
43	Бог, що плоттю заснув		+								
44	Бог, що потішає душі		+								

	зажурених										
45	Бог, що творить чудеса								+	+	
46	Бог, Який воскрешає мертвих, Який і врятував нас від такої близької смерти, і визволяє, і на Якого надіємось						+				
47	Божественне Немовля, Спас Христос					+					
48	великий у щедротах і невимовний у милості							+			
49	великий Цар, Вседержитель, милостивий Господь, Ісус Христос, Бог мій							+			
50	Великодаровитий безсмертний Цар, милосердний і чоловіколюбний Господь							+			
51	Викупитель наш, Господь Ісус Христос							+			
52	Визволитель світу Ісус Господь								+		
53	Викупитель Син, що відкрив нам путь до спасіння					+					
54	від ворогів видимих і невидимих міцна охорона й захист					+					
55	Вірний і Істинний, Який праведно судить і воює						+				
56	Владика Вседержитель і Святий Цар							+			
57	Владика Вседержитель, що просвітив день сяйвом сонячним і ніч вогненними зірками осяяв, що сподобив нас пережити цей довгий день і прийти на початок ночі							+			
58	Владика Господь Бог наш, що не хоче смерті грішників, але розкаяння і життя їх бажає, що приймає усіх грішних, в покаянні припадаючих							+			
59	Владика Господь Ісус Христос							+	+		
60	Владика, Господь Ісус, Бог мій, що заради невимовного Свого чоловіколюбства на кінець віків у плоть зодягнувся, від Вседіви							+			

	Марії										
61	Владика, Господь Ісус Христос, Бог мій, що з несказанного Твого чоловіколюбства наприкінці віку прийняв тіло людини від Вседіви Марії							+			
62	Владика Господь Ісус Христос, Бог наш, Джерело життя і безсмертя										+
63	Владика, Господь Ісус Христос, Бог наш, Джерело життя і безсмертя, Творче всього видимого і невидимого творіння, Співвічносущий і Співбезпочатковий Сину Безпочаткового Отця							+			
64	Владика, Господь Ісус Христос, Бог наш, джерело життя і безсмертя, всього видимого і невидимого творіння Сотворитель, безначального Отця співвічний і співбезначальний Син, що задля превеликої доброти в останні дні в тіло зодягнувся і розп’явся, і погребення прийняв за нас, невдячних і злочесних, та своєю кров’ю обновив зітліле гріхом єство наше		+								
65	Владика, Господь Ісус Христос, Бог наш, Єдиний, що Єдиний має владу прощати людям гріхи							+			
66	Владика, Господь Ісус Христос, Бог наш, Єдиний, що має Владу прощати людям гріхи										+
67	Владика, Господь Ісус Христос, Син Бога Живого, Творець неба і землі, Спаситель світу, надія всіх кінців землі і сущих в морі далеко							+			
68	Владика, Господь Ісус Христос, податель блага								+		
69	Владика, Господь Ісус							+			

	Христос, Податель добра										
70	Владика, Господь Ісус Христос, Син Бога Живого								+		
71	Владика, Господь Ісус Христос, Син Божий					+					
72	Владика, Господь Ісус Христос**,** Спас наш, Єдиний, що має владу відпускати гріхи							+			
73	Владика живих і мертвих	+									
74	Владика і Бог мій							+			
75	Владика і Господь усіх			+							
76	Владика неба і землі, незбагненна предвічна Любов	+									
77	Владика Святий і Істинний						+				
78	Владика Христос Бог наш, що бідного визволяєш від насильника і рятуєш безпорадного									+	
79	Владика Христос Бог, Цар віків і Творець всього							+		+	
80	Владика Чоловіколюбний, Благодійник душ наших									+	
81	Владика Чоловіколюбець, Господь Ісус Христос, Бог мій							+			
82	Владика Чоловіколюбець, що задля нас помер єси, і воскрес, і дарував Страшні оці і Животворчі Тайни на благодіяння й освячення душ і тіл наших							+			
83	Вогонь, що палить недостойних									+	
84	Вознесений на небо Христос Бог наш							+			
85	Войовничий Володар й Господь, пекла Переможець							+			
86	Воплочений з Діви Пренепорочної	+									
87	Воскресіння, життя і упокоєння								+		
88	Всеблагий Господь, Спаситель наш							+			
89	всеблагий, що визволяє душу мою від смерті			+							
90	Всевишній Цар і Господь неба і землі								+		
91	Вседержитель, Слово Отчеє,							+			

	Сам Досконалий є Всесвятий Ісус Христос										
92	Всіма осуджений і на розп'яття ведений			+							
93	Всіх радість Христос, Істина, Світ, Життя і Воскресіння світу							+			
94	Всіх упокоєння і життя								+		
95	втіха тих, що плачуть	+									
96	втіха тих, що плачуть, сиріт і вдів захист							+			
97	Господь Бог, Владика життя мого							+			
98	Господь Бог Ісус Христос							+			
99	Господь Бог наш, у милості багатий і в щедротах неосяжний, єдиний єством безгрішний, що ради нас став людиною в усьому, крім гріха								+		
100	Господь Бог наш, що небеса прихилив і зійшов для спасіння роду людського									+	
101	Господь, Бог, Спаситель мій							+			
102	Господь Бог спасіння нашого, Милостивий і Щедрий, Довготерпеливий і Многомилостивий, що прихилив небеса і зійшов на спасіння роду людського, що не хоче смерті грішника, але навернення до життя							+			
103	Господь, від Діви втілений										+
104	Господь, Вседержитель, Слово Безначального Отця, самодовершений Бог Ісус Христос								+		
105	Господь, єдиний Благий і Непам'ятозлобний							+			
106	Господь – Захисник життя мого									+	
107	Господь і Владика життя мого							+			
108	Господь і Владика наш					+					
109	Господь Ісус, довготерпеливий і многомилостивий Владика	+									
110	Господь Ісус Милостивий, спаситель наш									+	
111	Господь Ісус, Син Бога,							+			

	Милосердний Зцілитель душ і тіл наших										
112	Господь Ісус Христос, Бог мій		+					+			
113	Господь Ісус Христос, Бог наш							+		+	+
114	Господь Ісус Христос, Бог наш, Бог всякого милосердя і щедрот, що Його милість безмежна і Чоловіколюбства недосяжна глибина							+			
115	Господь Ісус Христос, Бог наш, істинна і жива дорога							+			
116	Господь Ісус Христос**,** найсолодший мій Викупитель							+			
117	Господь Ісус Христос, наш Спаситель і Найвищий Учитель							+			
118	Господь Ісус Христос, Син Бога Живого, Агнець Божий, що бере гріхи світу, Пастир добрий, що душу Свою положив за вівці Свої, Небесний Лікар душ і тіл наших, що всяку недугу і всяку хворобу зціляє у людях							+			
119	Господь Ісус Христос, Син Божий							+			
120	Господь Ісус Христос, Син Божий, Спаситель Мій, Упование моє, Надія моя, Господь мій, що показав мені світло							+			
121	Господь Ісус Христос, Син Бога Живого, Творець неба і землі, Спаситель світу			+				+			
122	Господь Ісус Христос, Син Єдинородний Безначального Отця							+			
123	Господь Ісус Христос, Син Отчий						+				
124	Господь Ісус Христос, Спаситель наш							+			
125	Господь Ісус Христос, що бажає всім людям спастися							+			
126	Господь Ісус Христос, що словом прокажених очистив		+								
127	Господь, Кріпость моя,									+	

	Господь – Твердиня моя										
128	Господь наш і Бог наш	+									
129	Господь Бог мій Ісус Христос		+								
130	Господь мій, Господь, Агнець Божий, що взяв гріхи світу				+						
131	Господь мій, Господь**,** безгрішний, з грішниками засуджений				+						
132	Господь мій, Господь, Пастир добрий, що душу Свою поклав за овець				+						
133	Господь мій, Господь, радість моя				+						
134	Господь мій, Господь, Світло і світла Податель				+						
135	Господь мій, Господь, Скарб блага				+						
136	Господь мій, Господь, сяяння слави Отчої				+						
137	Господь мій, Господь, теплота животворна				+						
138	Господь мій Ісус Христос							+			
139	Господь мій і Творець, що не бажає смерті грішника, але щоб він навернувся і був живий							+			
140	Господь мій, Господь мій, утіха моя, що заради мене, окаянного, в тлінну плоть зодягнувся							+			
141	Господь наш і Бог Ісус Христос, Син Визволителя і Благодійника, що благословляє і освячує нас									+	
142	Господь наш Ісус Христос		+		+			+			
143	Господь наш Ісус Христос, Великий Бог і Спаситель, надія наша										+
144	Господь наш Ісус Христос, Великий Бог і Спаситель, надія наша. Він є образ Твоєї благости, рівно образна печать, що являє в Собі Тебе, Отця; живуще Слово, Бог Істинний, предвічна премудрість, Життя, Освячення, Сила, Світ істинний										+
145	Господь – просвічення моє і									+	

	Спаситель										
146	Господь – Просвіщення моє і Спаситель мій									+	
147	Господь, Син Єдинородний, Ісус Христос								+		
148	Господь, Сотворитель мій, все Упованіє моє							+			
149	Господь, Спас, Премилосердний Владика	+									
150	Господь, Христос Спас мій							+			
151	Господь, Цар Святий, Ісус Христос							+			
152	Господь Щедрий і Милостивий, Довготерпеливий і Многомилостивий										+
153	Господь, що від Діви народився										+
154	Господь, що володіє всіма небесними і земними				+						
155	Господь, що всіма вишніми й долішніми володіє		+								
156	Господь, що прийшов у світ через Пречисту і Святу Діву, правдиву Богородицю для спасіння світу заради нас грішних							+			
157	Джерело зцілень душевних і тілесних, Христос, Бог наш							+			
158	Джерело милості і бездоганна надія на спасіння наше, Христос, Бог наш							+			
159	джерело світла, що сяє сущим у темряві безумства							+			
160	Дорога єдина до Вічності світлої	+									
161	Єдиний Благий і Богопослушний										+
162	Єдиний Благий і Милостивий							+			
163	Єдиний Владика життя і смерти								+		
164	Єдиного в Тройці Христос Життєдавець					+					
165	Єдиний, Господь Бог наш										+
166	Єдиний Господь, Ісус Христос								+		
167	Єдиний Господь Ісус							+			+

	Христос, Син Божий, Єдинородний, що від Отця народився перше всіх віків										
168	Єдиний Довготерпеливий, Ісус Найсолодший, Многомилостивий							+			
169	Єдиний з Святої Тройці, Христос Життєдавець								+		
170	Єдиний милосердний і Чоловіколюбець							+			
171	єдиний Посередник між Богом і людьми, чоловік Христос Ісус						+				
172	єдиний Спас і Визволитель наш			+							
173	Єдиний Чистий і Нетлінний Господь							+			+
174	Єдиносущний й Рівновічний з Отцем Син Божий							+			
175	Єдинородний Син, Ісус Христос							+			
176	жених Безсмертний, що опівночі гріха і невіри грядеш з небес з ангелами судити весь світ					+					
177	Життя вічне і Спасіння, що перебуває на віки віків							+	+		
178	Життя і Воскресіння наше, Господь							+			
179	Життя світу, мій Спаситель							+			
180	заступництво наше, допомога і перемога, що підкорила світ, Світло, більше за всяке світло, Радість, більша від усякої радості, Надія, більша за всяку надію, Життя істинне і спасіння вічне, і Тобі, в Тройці поклоняємому, славу всі віддаємо нині, і повсякчас, і на віки вічні							+			
181	Істина, Путь і Життя	+									
182	істинне Сонце правди, що заходило в гріб			+							
183	істинний Бог і чоловік		+								
184	Ісус, Агнець заколений, що мене оживляє		+								
185	Ісус, Агнець незлобний, лютими звірами мучений			+							
186	Ісус, архієреїв одежа		+								

	найдорожча										
187	Ісус, Архієрей, що Своєю кров'ю увійшов у Святеє святих			+							
188	Ісус, багатий у милості				+						
189	Ісус, багатство і слава в лівиці моїй		+								
190	Ісус, бажання всіх, Петром через страх відкинутий			+							
191	Ісус, Безсмертний Всесильний наш Бог	+									
192	Ісус безцінний, ціною куплений			+							
193	Ісус, Бог завжди милостивий			+							
194	Ісус Бог, любов предвічна, що так про нас земнородних благозволив			+							
195	Ісус, Бог мій всемогутній							+			
196	Ісус, Бог мій найсильніший			+							
197	Ісус, Бог серця мого				+						
198	Ісус, вічність моя у правиці моїй		+								
199	Ісус, Владика мій премилостивий			+				+			
200	Ісус, Владика над володарями			+							
201	Ісус, вознесений на хрест			+							
202	Ісус всесильний, праотців спасіння			+							
203	Ісус, всіма залишений, твердиня наша			+							
204	Ісус, всього творіння украситель			+							
205	Ісус, всякої скверни викорінювач		+								
206	Ісус, втіха моя на суді Твоєму			+							
207	Ісус, втіха тих, що плачуть			+							
208	Ісус, годувальник в юності моїй			+							
209	Ісус, Господь, ада переможець	+									
210	Ісус, Господь, єдиная Істина	+									
211	Ісус, Господь, єдиний безгрішний	+									
212	Ісус, Господь, життя податель	+									
213	Ісус, Господь мій безсмертний			+				+			
214	Ісус, Господь, Син Давидів	+									

215	Ісус, Господь, Син Чоловічий	+									
216	Ісус, безодня Любові безсмертная	+									
217	Ісус, благодійник мій, що подає мені Духа заручення		+								
218	Ісус, всесильний наш Бог	+									
219	Ісус, Добрий Пастир Твоїх овець							+			
220	Ісус, душі моєї утішитель			+				+			
221	Ісус, єдине моє Упованіє	+									
222	Ісус, єдиний Заступник наш	+									
223	Ісус, Єдиний наш Спас	+									
224	Ісус, єдиний святий і безгрішний	+									
225	Ісус, жертва приємних пахощів Богу Отцеві		+								
226	Ісус, життя після смерті моєї			+				+			
227	Ісус, зв’язаний, що має владу зв’язувати і розрішати			+							
228	Ісус, здобуток усіх, що шукають Тебе							+			
229	Ісус, знайдення тих, хто шукає			+							
230	Ісус, золота Голова Церкви		+								
231	Ісус, істинна жертва правди		+								
232	Ісус, істина, що оману відганяє			+							
233	Ісус, істина, що проганяєш спокусу							+			
234	Ісус, керманич в юності моїй							+			
235	Ісус, кріпкость тілесна			+							
236	Ісус, Лікар уранених гріхами			+							
237	Ісус, любов, вища за всяке розуміння					+					
238	Ісус, майбутніх благ Архієрей		+								
239	Ісус, миліший за всі гусла й арфи		+								
240	Ісус, милості море безкрає	+									
241	Ісус мій Найсолодший, Благоутробний, Ісус мій							+			
242	Ісус, мій співжитель, що зі мною живе у тілі моєму		+								
243	Ісус мій, Христос Многомилостивий							+			
244	Ісус, міцний жезл пастирів		+								
245	Ісус, нагий і покривджений			+							
246	Ісус, надія тих, що без надії							+			
247	Ісус, надія у смерті моїй			+				+			
248	Ісус найсолодший,							+			

	преподобних радість										
249	Ісус Найсолодший, Христос Ісус							+			
250	Ісус Найсолодший, Христос Ісус довготерпеливий							+			
251	Ісус, народжених на землі викупитель							+			
252	Ісус, нас ради весь день ранами мучений			+							
253	Ісус, Наставник мій предобрий			+				+			
254	Ісус, наш Господь, Творець і Спаситель	+									
255	Ісус, наш Спас Всемилостивий	+									
256	Ісус, наш Цар, наш Бог і Господь	+									
257	Ісус, незбагненна безкрая Любов	+									
258	Ісус, нищитель всякої ворожости		+								
259	Ісус, Нового Завіту посередник		+								
260	Ісус, одежа весільна, одягни мене тлінного			+							
261	Ісус, освятитель мій, що людину ангелом вчинив		+								
262	Ісус, основа всіх благ		+								
263	Ісус, охоронитель в дитинстві моєму			+							
264	Ісус, охоронитель мій преблагий			+				+			
265	Ісус, Пастир мій прещедрий			+				+			
266	Ісус, первосвященик найпреподобніший		+								
267	Ісус, переможець всякої мертвості				+						
268	Ісус, перший наставник незлобности		+								
269	Ісус, податель тим, хто просить			+				+			
270	Ісус, покров радості, покрий мене недостойного			+							
271	Ісус, похвала у старості моїй			+				+			
272	Ісус Пребожественний, що у славі на Престолі Божества возсідає							+			
273	Ісус предивний, Ангелів здивування							+			
274	Ісус предивний, мучеників			+				+			

	кріпость										
275	Ісус, Преласкавий Творець вселенної	+									
276	Ісус прелюбий, пророків сповнення			+							
277	Ісус премилосердний, посників стримання							+			
278	Ісус, премилосердний світа Спаситель	+									
279	Ісус премилостивий, пастирів солодкість			+							
280	Ісус пресильний, прародичів визволення							+			
281	Ісус преславний, вірних опора							+			
282	Ісус преславний, царів укріплення			+							
283	Ісус пресолодкий, патріархів величання			+							
284	Ісус претихий, монахів радість							+			
285	Ісус претихий, ченців радість			+							
286	Ісус, пречесний, дівственних чистота							+			
287	Ісус пречудний, ангелів дивування			+				+			
288	Ісус, приношення досконале за гріхи мої		+								
289	Ісус, Пристановище наше пребезпечнеє	+									
290	Ісус, провідник для подвижників		+								
291	Ісус, Пророк із Назарета галилейського						+				
292	Ісус, розуму мого просвітитель			+				+			
293	Ісус, Світло для світу, світом лукавим зненавиджений			+							
294	Ісус, світло моє, просвіти мене			+				+			
295	Ісус, світло, ясніше за всяке світло			+							
296	Ісус, світло, ясніше з усіх світлостей							+			
297	Ісус, світу і пекла Переможець			+							
298	Ісус, серця мого радість			+				+			
299	Ісус, сила ієреїв у труднощах		+								
300	Ісус, Сил Небесних Творець							+			

301	Ісус, сил пекельних знищувач							+			
302	Ісус, Син Бога Вишнього						+				
303	Ісус, Син Бога Всевишнього						+				
304	Ісус, Син Бога Живого			+				+			
305	Ісус, Син Божий і Син Діви, синами беззаконня мучений			+							
306	Ісус, слава моя найвища			+							
307	Ісус, Слово, славо рабів Твоїх		+								
308	Ісус, Слово, Яке неможливо бачити			+							
309	Ісус солодкий, Патріархів величання							+			
310	Ісус, Спас мій премилосердиий			+				+			
311	Ісус, Спас мій, спаси мене			+							
312	Ісус споконвічний, грішників спасіння							+			
313	Ісус, суддя живих і мертвих			+				+			
314	Ісус, твердий покров священнодіючих		+								
315	Ісус, Творець і Суддя всіх			+							
316	Ісус, Творець мій преславний			+				+			
317	Ісус, тіла мого здоров’я			+							
318	Ісус, тіла мого зцілення							+			
319	Ісус, усякого творіння окраса							+			
320	Ісус, утішення моє на суді Твоєму							+			
321	Ісус, утішення тих, що плачуть										
322	Ісус улюблений, пророків сповнення							+			
323	Ісус, хліб життя, насити мене голодного			+							
324	Ісус Христос, Агнче Божий, що взяв і гріхи світу			+							
325	Ісус Христос, Бог наш							+			
326	Ісус Христос, Господь наш							+			
327	Ісус Христос, Єдинородний Бога Отця Син			+							
328	Ісус Христос, наш Господь слави						+				
329	Ісус Христос, Син Давидовий, Син Авраамовий						+				
330	Ісус Христос, Спаситель і Суддя нас і Цар всіх					+					
331	Ісус Христос, Який є свідок						+				

	вірний, первісток з мертвих і владика царів земних										
332	Ісус, Цар мій всесильний							+			
333	Ісус, Цар мій найкріпший			+							
334	Ісус, Цар над царями			+							
335	Ісус, Цар, що перемагає всі сили			+							
336	Ісус, Чоловіколюбець, Спаситель наш	+									
337	Ісус Чоловіколюбний, від людей терням увінчаний			+							
338	Ісус, щастя незмінне і мета нашого буття					+					
339	Ісус, щедрий податель вічних нагород					+					
340	Ісус, щедрот джерело невичерпнеє	+									
341	Ісус, що безчестя терпів			+							
342	Ісус, що взивав про допомогу до Отця			+							
343	Ісус, що воскресає мертвих				+						
344	Ісус, що всі пророцтва про Себе здійснив			+							
345	Ісус, що дух у руки Отцю віддав			+							
346	Ісус, що живе у світлі неприступному, людьми темряви взятий			+							
347	Ісус, що з воланням сильним і зі слізьми в саду молився			+							
348	Ісус, що знемагав на путі під хрестом			+							
349	Ісус, що зціляє усякий недуг і всяку хворобу в людях				+						
350	Ісус, що не терпить ворожнечі і розбрату				+						
351	Ісус, що розіп’явся на хресті			+							
352	Ісус, що руки з хреста простягує до всіх			+							
353	Ісус, що смерті владу зруйнував			+							
354	корінь і нащадок Давидів, зірка світла і ранкова						+				
355	Кріпость моя і пісня моя Господь									+	
356	Лікар і Зцілитель душ наших									+	
357	Лікар душ і тіл, Христом Спаситель наш									+	
358	Любов предвічная, Творець мій, Спас і Господь	+									
359	Любов, що покриває усе	+						+			

360	Милосердний Господь, Бог Сил							+			
361	Милосердний і Добрий Спаситель мій, Джерело життя мого							+			
362	милосердний Суддя і Владика							+			
363	Милостивий і Чоловіколюбний Бог							+		+	
364	мій Пресвятий Творець і Господь	+									
365	Многомилостивий і Всемилостивий Бог мій, Господь Ісус Христос, що з великої любові Своєї зійшов і воплотився єси, щоб спасти всіх							+			
366	Многомилостивий і Всемилостивий Господь							+			
367	Многомилостивий, нетлінний, нескверний, безгрішний Господь							+			
368	Мудрість і Слова Божа і Сила									+	
369	Мужній воєвода, що воскрес із мертвих		+								
370	найвеличніший із усіх невинних страждальців, Христос Бог наш					+					
371	найвище бажання, вірних утвердження, єдиний Чоловіколюбець								+		
372	Найкращий добротою з усіх синів людських									+	
373	Найсолодший Господь наш Ісус Христос					+					
374	Найсолодший і Всемилостивий Ісус							+			
375	найсолодший, що насолоджуєш мене в скорботах і напастях Своєю любов’ю			+							
376	Напій справжній для спрагнених	+									
377	наша пристань і наш захисток	+									
378	наш Бог і Господь	+									
379	наш Владика і Доброчинець							+			
380	Наш Всеблагий Життєдавець, Всещедрий наш Спаситель	+									

381	наше Життя й Воскресення	+									
382	Наш Господь Ісус, Єдиний Безгрішний									+	
383	Небесного кола верхотворець, Господь, і Церкви Зиждитель								+		
384	невичерпне Джерело божественної благості	+									
385	неораний та спасенний для світу Колос										+
386	Непереможний Владар і Господь, Бог серця мого і частка моя навіки		+								
387	Непереможний Владика і Первосвященник	+				+					
388	Непереможний Воєвода, Господь неба і землі			+							
389	Непереможний Воєвода і Господь, пекла Переможцець			+				+			
390	обителі нашої пречудна окраса					+					
391	один єством животворець, Христос, і благости воістину незбагненна безодня								+		
392	Освячення і просвічення душ і тіл наших										+
393	Освячення і просвічення душ і тіл наших, Христос Бог									+	
394	Освячення і просвічення наше								+		
395	охорона для всіх, хто на Тебе надіється	+									
396	Охоронитель душ і тіл наших							+			
397	Пастир добрий, що душу Свою поклав за нас, що знаєш сокровенне, вчинене мною, Єдиний Милосердний							+			
398	пастир заблудших, провідник і світло необізнаних, наставник немудрих, отець сиріт, помічник пригноблених, лікар хворих, утішитель тих, що на смертнім одрі перебувають							+			
399	Пасха велика і найсвятіша, Христос									+	

400	Пасха велика і священна, Христос Ісус, Спаситель наш			+							
401	Первороджене Слово від Отця Надвічного, Син Первороджений Матір'ю Безмужньою							+			
402	Первосвященик Великий, Який перейшов небеса, Ісус Син Божий						+				
403	Первосвященик, Який сів праворуч престолу величі на небесах і є Священнослужителем святилища та скинії правдивої						+				
404	плід дерева життя – Христос					+					
405	подорожній, що не має де голови прихилити			+							
406	Поміч безпомічним, Надія безнадійним, Спаситель у бурях сущих, Пристановище тим, що плачуть, хворим Лікар										+
407	Поміч і Стіна Непорушна, і Захист від супротивника, і Очищення гріхів моїх							+			
408	Поміч моя і Спаситель мій								+		
409	Посередник Завіту Нового Ісус						+				
410	початок з померлих, первородний із мертвих										+
411	преблагий Слов, солодкий Ісус		+								
412	Превічне Немовля, Господь Наш Ісус Христос					+					
413	предивний, предивний наш Бог	+									
414	предивний Цар, ласкавий Господь							+			
415	Премилосердний і Преблагий Господь Бог мій, Заступник покривджених і безнадійних надія				+						
416	Премудрості Наставник, розуму Податель, немудрих Порадник і вбогих Захисник М пресолодкий і всещедрий Ісус			+	+						

417	Прещедрий і премилосердний Господь, Спаситель наш			+							
418	Пристановище наше і блаженне Упокоєння							+			
419	просвічення для лежачих у темряві							+			
420	Путь, і Істина, й Життя					+			+		
421	Радість світла спасення мого	+									
422	радість світу - Христос Спаситель					+					
423	Рівнобезначальне з Отцем і Духом Слово, від Діви наро́жене на спасіння наше							+			
424	Рожденний, несотворенний, єдиносущний з Отцем									+	
425	Розп’ятий за мене, мерзенную	+									
426	розіп’ятий на Хресті Визволитель наш			+							
427	Світло вище від усякого світла, Радість, вища за всі радості, упокоєння, вище за всякий спокій								+		
428	Світ тихий святої слави Безсмертного Отця Небесного, Святого, Блаженного, Ісус Христос							+		+	
429	Світильник життя істинного, Джерело Божественного Світла і Милосердний Спаситель							+			
430	світильник, що просвітлює серце моє		+								
431	Світло Божественне й Споконвічне							+			
432	Світло від Світла, Бог істинний від Бога істинного, рожденний, несотворенний, Єдиносущний з Отцем, що через Нього все сталося							+			
433	світлодайний Світильник, що подає світло тим, що перебувають у темряві нерозуміння			+							
434	Святий і Препрославлений навіки							+			
435	Світло істинне, Христос Бог				+						
436	Світло тихе, Визволитель всієї вселенної, що любов’ю весь світ обіймає					+					

437	світло, що прийшло на світ		+								
438	Святий Господь Ісус, єдиний Безгрішний							+		+	
439	святий кріпкий, Син співбезпочатковий		+								
440	Святий Творець, Ізбавитель і Викупитель мій							+			
441	Святий, Який покликав вас						+				
442	Серафимів Господь і Цар Ізраїлю										+
443	серафимів Господь і Цар Ізраїля, Ти єдиний святий і в святих перебуваєш									+	
444	Сила і Божа Премудрість - Христос							+			
445	Сильний у милості і Благий в кріпості										+
446	Син Божий, Грядущий на осляті							+			
447	Син Божий, Ісус Христос							+			
448	Син Єдинородний, Ісус Христос							+			
449	Син, що з мертвих воскрес	+									
450	сиріт і вдів захист	+									
451	Слово Боже, істинний Бог, що з темряви гріхів визволяє							+			
452	Спас Всемилостивий, що на хресті дух Свій випустив і рукописання гріхів наших розірвав					+					
453	Спаситель всіх людей і Жених душ, що прийде опівночі							+			
454	Спаситель й Викупитель мій							+			
455	Спаситель усіх, Воскресіння життя і Бог усіх							+			
456	Спаситель Христос, Недосяжний для розуму										+
457	Спаситель, Який беззаконня наші милостиво очищає					+					
458	Спас наш Ісус Христос										+
459	Спас, що живе у світлі неприступному		+								
460	Сподвижник, Помічник і Спаситель							+			
461	Страшний і чоловіколюбний Суддя										+
462	Суддя живих і померлих, Син Божий					+					
463	Схід з висоти – Син і Бог Твій	+									

464	Творець всого творіння видимого й невидимого, Рівновічний і Співбезпочатковий Син Безпочаткового Отця										+
465	Творцець і Бог нашом					+					
466	Творець, Ізбавитель і Викупитель мій							+			
467	Творець неба й землі		+								
468	Творець небес і землі		+								
469	Той, Хто віки носить				+						
470	Той, Хто на херувимах сидить					+					
471	Той, Хто носить весь світ					+					
472	Той, Хто носить усе							+			
473	Той, Хто перебуває на херувимах			+							
474	Той, хто світ прикрасив		+								
475	Той, Хто сповиває небо хмарами					+					
476	Той, що взяв гріхи світу								+		
477	Той, що відкрив світові у своєму розп’ятті чоловіколюбне серце своє й виточив два потоки від святих ребер своїх		+								
478	Той, що ворота й ланцюги адові та засуви вічні поламав і проклав людям шлях до воскресіння		+								
479	Той, що голову на хресті схилив			+							
480	Той, що дає себе за зразок довготерпіння для тих, що пішли слідами Твоїми		+								
481	Той, що жовч устами спожив			+							
482	Той, що задля нашого воскресіння зволив умерти на хресті і бути триденним мерцем за наше умертвлення		+								
483	Той, що заручив нас нетлінню і вчинив вільним вхід на небеса для тих, що входять		+								
484	Той, що засяяв від Отця раніше зорі		+								
485	Той, що понад золото прояснює тих, що задля Тебе страждають, і славою нетлінною вінчає їх та дарує		+								

	царство непорушне										
486	Той, що преціннім списом роздер рукопис нашого первородного гріха		+								
487	Той, що прийняв голос добронаміреного розбійника й пробачив йому прогрішення та дарував житло в раю		+								
488	Той, що приносить жертву і принесений, що приймає і роздається, Христос Бог наш										+
489	Той, що своєю смертю зруйнував силу смерти		+								
490	Той, що сидить праворуч Отця								+		
491	Той, Який живить Всесвіт							+			
492	триденний Воскреслий Переможець пекла				+						
493	Учитель, Який прийшов від Бога						+				
494	Хліб життя, Джерело святині, Податель благ							+		+	
495	Хліб життя, що з милосердя з неба зійшов і світові нове життя подав										+
496	хліб життя, який зійшов з небес						+				
497	хліб небесний, що всім поживу подає		+								
498	Христос Бог і Спаситель душ наших							+			
499	Христос, Бог мій, що показав мені світло прекрасне							+			
500	Христос Бог, надія наша							+			+
501	Христос Бог, що митаря виправдав, і хананеянку помилував, і розбійникові двері раю відчинив							+			
502	Христос Бог, що народився від Діви								+		
503	Христос, Владика і Спас мій	+									
504	Христос всечесний, стіна, що захищає нас від бід і напастей, і стовп міцний проти ворогів				+						
505	Христос-Господь Чоловіколюбець, – спасення роду нашого	+									

506	Христос, Джерело життя, Податель милості							+			
507	Христос, Істинний Бог наш									+	
508	Христос, Істинний Бог наш, що в Йордані від Іоана зволив хреститися ради нашого спасіння									+	
509	Христос, Істинний Бог наш, що в славі вознісся від нас на небо і сів праворуч Бога і Отця									+	
510	Христос, Істинний Бог наш, що для нас, людей, і для наного спасіння страшні муки, і Животворчий Хрест, і добровільне погребіння тілом прийняти зволив									+	
511	Христос Ісус, Господь і Вседержитель	+						+			
512	Христос Ісус, єдиний чоловіколюбець, грішників безсумнівна надія, що проливає милість тим, які каються		+								
513	Христос, Істинний Бог наш, що для спасіння світу обплювання, биття, хрест і смерть потерпів									+	
514	Христос, Істинний Бог наш, що з надмірної благосні найкращу путь смирення нам показав									+	
515	Христос, Істинний Бог наш, що йде на добровільні муки ради нашого спасіння									+	
516	Христос, Істинний Бог наш, що на горі Фаворській преобразився в славі перед святими своїми учениками і апостолами									+	
517	Христос, Істинний Бог наш, що на осля сісти зволив ради нашого спасіння									+	
518	Христос, Істинний Бог наш, що на руках праведного Симеона спочивати зволив ради нашого спасіння									+	
519	Христос, Істинний Бог наш, що у вигляді вогненних язиків з неба послав Пресвятого Духа на святих									+	

	своїх учеників і апостолів…										
520	Христос, Істинний Бог наш, що ради нашого спасіння в вертепі народився і в яслах був покладений									+	
521	Христос Ісус, Бог мій								+		
522	Христос – моя сила, Бог і Господь							+			
523	Христос – новая Пасха, Жертва живая, Агнець Божий, що взяв гріхи світу							+			
524	Христос новая Пасха, Живожертвенная Жертва, Агнець Божий, що взяв гріхи світу							+			
525	Христос, Первосвященик майбутніх благ						+				
526	Христос, Світ Істинний, що просвіщає і освячує кожну людину, яка приходить на світ							+			
527	Христос, світло Істинне, що просвіщає і освячує кожну людину, яка приходить на світ									+	
528	Христос, Син Бога Живого						+	+			+
529	Христос, Син Бога Живого, що прийшов на світ грішників спасти							+			
530	Христос, Цар і Бог наш							+			
531	Христос Цар, що на небесах живе, Творчий Устроїтель всього видимого і невидимого							+			
532	Христос, що від Діви тілом народився							+			
533	Христос, що воскрес із мертвих								+		
534	Христос, що воскрес із мертвих, є Істинний Бог наш							+		+	
535	Христос, що воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що в гробах, життя дарував, є Істинний Бог наш									+	
536	Христос, що з Отчого і Божественного лона Себе понизив і з неба на землю зійшов і все наше єство прийняв і обожив його									+	

537	Цар-бо над царями і Господь над володарями										+
538	Цар всіх і Бог			+							
539	Цар ж віків нетлінний, невидимий, єдиний, премудрий Бог						+				
540	Цар миру і Спас душ наших									+	
541	Цар Надвічний, Утішитель, Христос істинний							+			
542	Цар над царями і Господь над владарями							+			
543	Цар превічний Ісус Христос		+								
544	Цар предвічний, Утішитель, Христос істинний			+							
545	Цар спокою і Спас душ наших							+			
546	Цар Царів і Господь володарів						+				
547	Цар царюючих і Пан пануючих		+								
548	Чоловіколюбець Бог, Який визволив душі наші від усякого зла								+		

Додаток В.1.

Однокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця* у сакральних текстах

№	Однокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця*	Джерельна база									
		Акафіст. Львів. К 1	Акафіст. Львів. К 2	Акафіст. Київ. Т 1	Акафіст. Київ. Т 2	Акафіст. Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Блага							+		+	+
2	Благая							+		+	+
3	Благодатна	+				+	+	+			+
4	Благодатная	+						+			
5	Благословенна			+				+			
6	Богоблагодатна		+	+				+			+
7	Богоблагодатная							+			
8	Богоблаженна							+			
9	Богоблаженная	+									
10	Богодіва							+			
11	Богомати	+	+	+		+		+			
12	Богоматір		+	+		+		+	+		
13	Богоневісна							+			
14	Богоневіста				+			+			
15	Богородителька	+									
16	Богородительниця							+			
17	Богородиця	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
18	Владарка		+								
19	Владичиця	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
20	Всеблага	+		+				+			
21	Всеблаженна					+					
22	Вседіва	+									
23	Всемилостива					+		+			
24	Всемогутня				+						
25	Всенепорочна			+		+		+	+		
26	Всенепорочная	+						+			
27	Всепіта	+									
28	Всепітая	+						+			
29	Всесильна	+									
30	Всехвальна	+			+						
31	Всецариця	+						+			
32	Всечесная	+									
33	Всечиста							+			
34	Втішена		+								
35	Годувальниця							+			

36	Госпожа							+			
37	Діва	+			+		+	+	+	+	+
38	Дочка							+			
39	Заступниця								+		
40	Зоря							+			
41	Марія						+				
42	Мати	+									
43	Матір	+	+								
44	Милосердна							+			
45	Милостива							+			
46	Молитвениця								+		
47	Настоятелька					+					
48	Невіста								+		
49	Неосквернена							+			
50	Непереможная							+			
51	Непорочна							+			
52	Непорочная	+									
53	Нива							+			
54	Обрадувана			+	+	+		+			
55	Отроковиця				+			+			
56	Пані	+									
57	Покровителька				+						
58	Помічниця								+		
59	Породілля							+			
60	Преблагословенна	+				+		+			
61	Преблагословенная	+						+			
62	Преблаженна		+								
63	Пресвята					+		+			
64	Пресвятая	+									
65	Пренепорочна				+			+			
66	Пренепорочная	+									
67	Препрославлена					+					
68	Пречиста	+	+	+				+	+		
69	Пречистая	+						+			
70	Присноблаженна	+									
71	Приснодіва	+			+				+		
72	Приснославная	+									
73	Раба							+			
74	Рабиня	+									
75	Світло				+						
76	Свіча	+									
77	Свічка	+			+						
78	Свята							+			
79	Супутниця							+			
80	Утішена				+						
81	Цариця	+	+	+				+			
82	Чиста	+			+				+		+
83	Чистая	+			+			+			

Додаток В.2.

Двокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця* у сакральних текстах

№	Двокомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця*	Джерельна база									
		Акафіст.Львів. К 1	Акафіст. Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	ангелами шанована					+					
2	ангелів радість					+					
3	ангелів Цариця				+						
4	апостолів окраса							+			
5	апостолів похвала					+					
6	безнадійних надія				+	+					
7	блага Богородиця					+					
8	блага Винуватиця					+					
9	блага Владичиця					+					
10	блага Мати					+					
11	блага Матір					+					
12	блага Одигітрія					+					
13	благодаті явлення					+					
14	Благодатна Богородиця					+		+			
15	Благодатная Діва	+									
16	Благодатная Марія							+	+	+	
17	Благодать всесвітняя	+									
18	благословенна Богородиця							+	+	+	
19	благословенна лоза					+					
20	благ посередниця		+								
21	благочестя Наставниця					+					
22	Бога умилостивлення					+					
23	Богоблагодатна Діва					+					
24	Богоблагодатная Владичиця	+									
25	Благодатная Марія							+			
26	Богоблагодатная Чистая							+			
27	Богомати Всепітая	+									
28	Богоневіста Владичиця					+					
29	Богоневіста Пречистая	+									
30	богообрадування Діва					+					
31	Богообрана Діва				+						
32	Богообрана Отроковиця				+	+					
33	Богомати Владичиця					+					
34	Богомудра Наставниця					+					
35	Богопровідна Зірниця	+									

36	Богородиця Владичиця							+			
37	Богородиця Діва	+	+	+	+	+		+		+	+
38	Богородиця Приснодіва				+						
39	Богородиця чистая	+						+			+
40	Божа Матір							+			
34	Боже благовоління					+					
35	божественна потіха		+								
36	Брама Єдина							+			
37	вдів заступництво					+					
38	вдів заступниця			+							
39	вдів захисниця					+					
40	вдів утішителька					+					
41	велика Помічниця					+					
42	Винуватиця радості							+			
43	висота чеснот			+	+						
44	вінець стримання			+							
45	вінець стриманості							+			
46	віри утвердження					+					
47	Владичиця Богоблагодатна								+		
48	Владичиця Богородиця			+	+	+					
49	Владичиця Всемилостива					+					
50	Владичиця Всенепорочная	+									
51	Владичиця Діва		+						+		
52	Владичиця Милосердна							+			
53	Владичиця Преблага					+					
54	Владичиця Пренепорочная							+			
55	Владичиця Пречиста		+						+		
56	Владичиця світу	+			+	+		+			
57	вмістилище Невмістимого	+									
58	воїнів кріпость					+					
59	ворогів осоромлення	+									
60	ворогів подолання					+					
61	ворогів посоромлення					+					
62	ворогів страхання					+					
63	ворогів устрашіння			+							
64	Врятування загиблих							+			
65	всеблага Владичиця				+	+					
66	всеблага наставниця					+					
67	Всеблагая Владичиця	+									
68	Всеблаженна Отроковиця				+						
69	Всеблаженная Богородиця	+									
70	Всевишнього Матір							+			
71	Всевладна Цариця		+								
72	Вседіва-Владичиця	+									
73	вседіва Марія		+					+			
74	Вседіва чистая	+									
75	всемилосердна Владичиця				+						
76	Всемилостива Владичиця				+			+			
77	всемилостива Заступниця				+						

78	всемилостива скинія					+					
79	всемогутня Цариця				+						
80	Всенепорочна Владичиця				+						
81	Всенепорочна Діва				+						
82	всенепорочна Матір			+							
83	всенепорочна Цариця		+	+				+			
84	Всенепорочная Цариця							+			
85	Всепіта Богоматір		+								
86	Всепітая Мати										
87	всесвітняя радість	+									
88	Всесвятая Богородиця							+			
89	Всесвятая Одигітрія							+			
90	Всехвальна Богородиця							+			
91	Всехвальна Владичиця					+					
92	Всехвальна Мати	+									
93	Всецариця Милостива				+						
94	Всецариця пресвітлая	+									
95	Всецариця пресвятая	+									
96	Всечесна Покрова							+			
97	Втамування печалі							+			
98	Втіха Божественная	+									
99	в’язнів Потіха	+									
100	глибина благодаті	+									
101	глибина смиренномудрості			+							
102	глибина смирення				+						
103	глухих слухання				+						
104	голодних годувальниця				+	+					
105	голубка чиста					+					
106	Гора Непорушна							+			
107	Господом благословенна					+					
108	Господня палата	+									
109	Господня Раба	+									
110	Госпожа Богородиця		+					+			
111	Госпожа Всемилостива							+			
112	Госпожа моя							+			
113	Госпожа Премилостива							+			
114	Госпожа Пресвята							+			
115	Госпожа Пречиста							+			
116	грішників упования					+					
117	грішних упования					+					
118	двері райські					+					
119	Двері спасіння			+				+			
120	демонів подолання					+					
121	Джерело милосердя	+								+	+
122	Джерело чудес				+						
123	Діва Богородиця							+			
124	Діва Владичиця				+				+		
125	Діва Всехвальна							+			
126	Діва істинна								+		
127	Діва Марія	+						+	+		

128	дівам взірець					+					
129	Діва нетлінна			+							
130	Діва отроковиця		+			+					
131	Діва прекрасна					+					
132	Діва пренепорочна			+							
133	Діва Пречиста					+					
134	Діва Чиста					+					
135	Діва чистая	+						+			
136	дів величання					+					
137	доброта невимовна				+						
138	Дорогоцінний Кивот	+									
139	Драбина небесная	+									
140	дружин похвала					+					
141	духмяна радість					+					
142	Єдина благословенна							+	+		
143	єдина Богомати		+								
144	Єдина Богоматір							+			
145	Єдина всенепорочна								+		
146	Єдина Всехвальна							+			
147	Єдина надія								+		
148	Єдина Пречиста							+			
149	єретиків викривальниця			+							
150	єретиків викривання			+							
151	Живоносне Джерело					+					
152	жінок окраса					+					
153	Жона єлеєносна					+					
154	Жона обітована					+					
155	заблудлих виправлення					+					
156	запорука упования					+					
157	Заступниця вселенної					+					
158	Заступниця дивна				+						
159	Заступниця наша					+		+			
160	Заступниця постійна					+					
161	Заступниця старанна					+					
162	зворушення благих					+					
163	земля обітована			+							
164	Земля обітування							+			
165	земнородних упования			+							
166	знайдення загиблих				+	+					
167	знедолених Кріпость	+									
168	зоря найсвітліша					+					
169	зоря правди		+								
170	істинна Богородиця			+				+			
171	істинна цілителька					+					
172	калік Ізцілення	+									
173	квітка нетлінності			+							
174	квітник запашний					+					
175	Кивот Премудрості	+									
176	ківот освячений					+					
177	Ковчег Завіту							+			

178	Краса пребожественна	+									
179	кульгавих ходіння			+	+						
180	Купина Неопалима				+	+		+			
181	купина неопалимая	+									
182	Лікарка Всеблага					+					
183	любляча Мати							+			
184	людей виправлення					+					
185	людей охорона	+									
186	людей спасіння				+						
187	маловірних напоумлення				+						
188	Мати безневісная							+			
189	Мати благосердна					+					
190	Мати благосердная	+									
191	Мати Божа		+		+	+		+			
192	Мати-Вседіва							+			
193	Мати всемилосердна					+					
194	Мати Всепітая	+									
195	Мати Господа		+	+			+				
196	Мати Життя							+			
197	Мати Марія						+				
198	Мати милосердна			+	+	+		+			
199	Мати Милосердя	+			+			+			
200	Мати Преблага					+					
201	Мати Пречистая	+						+			
202	Мати святая		+								
203	Мати Сина								+		
204	Мати сиріт					+					
205	Мати Судді							+			
206	Мати цнотливості					+					
207	Мати Чистая							+			
208	Матір Божа		+	+				+	+		
209	Матір Вишнього							+			
210	Матір вірних							+			
211	Матір Всевишнього	+			+						
212	Матір життя	+									
213	Матір Небесна					+					
214	Матір Премилосердная	+									
215	Матір Пренепорочна					+					
216	Матір Пречистая	+									
217	милосердна Заступниця			+							
218	милосердна Мати							+			
219	милостей безодня			+							
220	милостива Воротарниця			+							
221	милості безодня			+							
222	могутня помічниця				+						
223	мудра отроковиця					+					
224	мужня воєводиня		+								
225	мучеників сповідання					+					
226	навіженних Просвітлення	+									
227	навіки всеблаженна		+								

228	нагих одіяння					+					
229	Надія безнадійних				+				+		
230	надія зневірених										
231	надія розчарованих							+			
232	належного подателька		+								
233	напоумлення людей							+			
234	наставниця дівства					+					
235	наша надія		+								
236	наш Захист	+									
237	Небесна Воротарниця			+							
238	Небесна Цариця							+			
239	Небесний Престол							+			
240	невідаючих напоумлення			+							
241	Невіста Неневісна			+		+					
242	Невіста Неневісная		+	+				+			
243	Невмістимого вмістилище					+					
244	нев'януча лілея			+							
245	недужих Здоров'я	+									
246	Незборима Воєначальниця							+			
247	немічних зміцнення			+							
248	немовлят виховання				+						
249	немовлят годування					+					
250	Неневісна Діва							+			
251	Непереможна Владарка	+									
252	Непереможна Владичиця	+									
253	Непереможна Воєвода					+					
254	непереможна Заступниця					+					
255	Непорочная Мати	+									
256	Непорушна Стіна					+					
257	Непереможна воєвода			+							+
258	Несподівана Радість							+			
259	нечестя викривання				+						
260	нечестя викриття					+					
261	німих промовляння				+						
262	Огорожа наша			+							
263	оновлення людей			+							
264	опора дівства							+			
265	оспівана серафимами					+					
266	Отроковиця чиста				+						
267	Очистилище світу							+			
268	падіння бісів							+			
269	падіння демонів			+							
270	палата прикрашена					+					
271	паросток вічноквітучий					+					
272	патріархами прообразована			+							
273	пекла погуба	+									
274	перемога непереможна				+						
275	Перла предивная	+									
276	пісня преподобних					+					
277	Повернення вигнанців	+									

278	покров благодатний					+					
279	Покровителька наша			+							
280	Покровительниця наша							+			
281	полонених визволення					+					
282	поміч благодатна					+					
283	Помічниця Нездолання							+			
284	посудина всезлата							+			
285	праведних веселість					+					
286	праведних увінчання					+					
287	православ'я захисниця			+							
288	Преблага Покрова							+			
289	Преблагодатная Мати	+									
290	Преблагословенна Діва				+	+					
291	преблагословенна Марія	+									
292	преблагословенна Мати		+								
293	Преблагословенная Богородиця							+			
294	Преблаженна Матір					+					
295	Предивна Владичиця					+					
296	предивна Вседіва	+									
297	Премилостива Богородиця				+						
298	пренепорочна Владичиця		+								
299	Пренепорочна Діва					+					
300	Пренепорочная Владичиця							+			
301	преподобних вінок					+					
302	преподобних утіха	+									
303	Пресвята Богородиця			+							+
304	Пресвята Владичиця					+					
305	Пресвята Діва				+	+					
306	Пресвятая Богородиця	+			+			+	+		
307	Пресвятая Владичиця							+			
308	Пресвятая Діва				+			+			
309	Пресвятая Заступниця	+									
310	престол вознесений					+					
311	Престол царський			+							
312	Престол Царя							+			
313	Пречиста Богоневіста					+					
314	Пречиста Богородиця		+		+						
315	Пречиста Владичиця		+		+	+			+		
316	пречиста Госпожа		+								
317	Пречиста Діва	+	+			+					
318	Пречиста Мати							+		+	+
319	Пречиста Матір	+			+	+					
320	Пречиста Пані		+								
321	Пречистая Богомати							+			
322	Пречистая Богородиця							+			
323	Пречистая Владичиця							+			
324	прибіжите вірних		+								
325	Приснодіва Богородиця				+						
326	Приснодіва Владичиця	+									

327	пристрастей утихомирення	+									
328	прокажених очищення				+						
329	пророками провіщена		+								
330	пророками проречена			+							
331	пророків веселість					+					
332	пророкувань здійснення					+					
333	Путіводителька Владичиця				+						
334	раба Господня					+	+				
335	радість всесвітня					+					
336	Радість Єви-праматері	+									
337	Радість наша	+	+	+	+			+			
338	Рай зеленіючий	+									
339	розслаблених Скріплення	+									
340	розслаблених укріплення				+						
341	Світило найясніше					+					
342	Світлиця Божественна	+									
343	Світла житло							+			
344	Світлопромінний світильник	+									
345	Свята Богородиця							+			+
346	Свята Діва			+				+			
347	Свята Мати										+
348	Святая Богородиця							+			
349	Святий Ківот							+			
350	Святині Вмістилище	+									
351	святиня Всевишнього	+									
352	святителів радість			+							
353	священиків похвала			+							
354	Семизапечатана книга		+								
355	сила Давидова	+									
356	сиріт піклування					+					
357	сиріт покровителька					+					
358	Скарб безцінний	+									
359	скарб невичерпний				+						
360	Скарб чистоти							+			
361	Скинія істинна	+									
362	скиптр Давидів		+								
363	скора Помічниця					+					
364	скорботних радість				+	+					
365	скорботних утіха			+	+						
366	слабкодухих укріплення			+							
367	слава Православ’я					+					
368	славна Богородиця	+									
369	сліпих прозріння			+	+	+					
370	спасіння зневірених							+			
371	Споручниця грішних							+			
372	справжня Богородиця	+									
373	Стамна Пресвята							+			
374	старих утіха					+					
375	стіна дівам			+							
376	стіна нездолання				+						

377	Стіна неприступна	+									
378	стовп дівоцтва			+							
379	стовп дівства					+					
380	страдників вінчання							+			
381	сумних утіха					+					
382	убогих годувальниця					+					
383	убогих одіяння				+						
384	Указателька Істини	+									
385	упавлих вставання					+					
386	упалих підняття					+					
387	фортеця всемогутня					+					
388	хворих зцілення			+							
389	Храм святий								+		
390	християн Охорона	+									
391	християн пристановище			+							
392	Цариця блага					+					
393	Цариця Богомати		+	+							
394	Цариця Вселенної	+									
395	Цариця Всехвальна							+			
396	Цариця єдина	+									
397	Цариця Небесна		+		+	+					
398	Цариця небесная	+									
399	Цвіт Нев’янучий					+					
400	цвіт нетлінний							+			
401	Церкви утвердження				+						
402	Цілительниця стражденних							+			
403	ченців наставниця			+							
404	ченців огорожа			+							
405	Чиста Всеблаженна							+			
406	чиста Вседіва	+									
407	Чистая Пресвятая							+			
408	чистоти огорожа					+					
409	чистоти скарбниця			+							
410	швидка помічниця				+						
411	юних напоумлення					+					

Додаток В.3.

Трикомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця* у сакральних текстах

№	Трикомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця*	Джерельна база									
		Акафіст. Львів. К 1	Акафіст. Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Адама грішного спасіння			+							
2	агарянського зловір'я викриття					+					
3	Ангелів велемовне чудо							+			
4	ангелів пісня безперестанна					+					
5	ангельських хорів веселість	+									
6	апостолів незмовкні уста							+			
7	апостолів пречесний вінець			+							
8	апостолів слава пресвітлая	+									
9	бездомних скитальців Пристанище	+									
10	бездонная Глибина милосердія	+									
11	безконечної радости посередниця		+								
12	безмежнеє море любові	+									
13	безнадійних Надія останняя	+									
14	безодня милосердя Господнього	+									
15	безперестанна вірних Заступниця					+					
16	безперестанне людей здивування				+						
17	безпомічних неустанная Поміч	+									
18	безпочаткового Отця благовоління		+								
19	Берегиня одкровення Господнього	+									
20	бісів гірка поразка							+			
21	Благая Благого Родителька							+			
22	Благодатна Мати наша							+			
23	Благодатна, надія зневірених							+			
24	благодатний фіміам молитви							+			
25	благодатного вчення		+								

	наставниця										
26	Благословенна в жонах					+	+	+			
27	Благословенна між жонами					+					
28	Благословенна Отроковиця пренепорочна								+		
29	благочестивих родин Покровителька	+									
30	благочестя найвірніша охорона							+			
31	блаженна обитель світла					+					
32	Блаженство всіх страдників	+									
33	Бога невмістимого вмістилище							+			
34	боголюбивих іноків втіха					+					
35	Богом обрана Діва					+					
36	Богом обрана Дочка					+					
37	Богом обраний жереб					+					
38	Богообрана Діва Владичиця				+						
39	Богородиця Вічного Царя					+					
40	Богородиця Діва пресвятая	+									
41	Богородиця Діва Пречиста								+		
42	Богородиця Діва пречистая	+									
43	Богородиця Єдина Приснодіва							+			
44	Богородиця, християн Помічниця							+			
45	Божественний Досвід зрілості	+									
46	Божественного Вогню Вмістилище	+									
47	Божого задуму здійснення	+									
48	Божої милості двері					+					
49	Брама Господня непрохідна							+			
50	велика між жонами					+					
51	вершина Його повелінь							+			
52	вершина створіння Господнього	+									
53	Веселість небесного воїнства	+									
54	Вибрана вишнім Царем		+								
55	вибраних Слава преславная	+									
56	вибраних Слава прославлена	+									
57	Викриття нечестивих розпусників	+									
58	виноградна Лоза недоторкана	+									
59	виправлення нечестивого життя				+						
60	Вишньою Радою вибрана	+									
61	від бід визволення					+					
62	від бісів Ізбавлення	+									

63	Відпочинок претихий Всесильного	+									
64	відпочинок Царя всесильного	+									
65	від серафимів славнішая	+									
66	від херувимів чеснішая	+									
67	відчинення райських дверей			+							
68	віри непохитная Кріпость	+									
69	віри основа всесильная	+									
70	віри християнської утвердження				+	+					
71	вірна раба Господня					+					
72	вірне всім Утішення					+					
73	вірних відома похвала					+					
74	вірних найпевніша похвала							+			
75	вірних постійна сміливість			+							
76	вірних Спасення предивнєє	+									
77	вірних спасительне пристановище					+					
78	вірних Твоїх утвердження					+					
79	вірних чудесна окраса	+									
80	вічної муки знищення		+								
81	Владичиця моя Богородиця							+			
82	Владичиця, Цариця Небесна							+			
83	вмістилище Божественного вогню				+						
84	Вогнеподібна колісниця Слова							+			
85	вогняних херувимів чесніша					+					
86	воїнів мужніх Опіка							+			
87	ворогів грізне посоромлення				+						
88	ворожбитів пустих Осоромлення	+									
89	ворожим підступам перешкода					+					
90	воротарників пекла ридання					+					
91	Воротарниця наша Богородиця			+							
92	впалих певне піднесення		+								
93	всеблага Богородиця Діва				+						
94	всеблага Мати Божа					+					
95	Всевладна Утіха зажурених	+									
96	всезгубного пекла подолання			+							
97	всемогутня Заступниця наша					+					
98	всемогутня Цариця Небесная	+									
99	всеправедного Бога умилостивлення			+							
100	всесвітньої радості звіщення	+									
101	Всесильна Побіда диявола	+									
102	всесильного Бога Носителька	+									

103	Всехвальна Пресвята Богородиця							+			
104	Всехвальная Пресвятая Богородиця							+			
105	всечена наша Мати				+						
106	Всещедрая наша Заступница	+									
107	всім земним посередниця		+								
108	всім християнам спасіння					+					
109	всіх безнадійних надія					+					
110	всіх благочестивих укріплення			+							
111	всіх благ подателька		+								
112	всіх голодних Кормителька	+									
113	всіх грішників упования					+					
114	всіх людей спасіння					+					
115	всіх матерів вінчання					+					
116	всіх мучеників сміливість					+					
117	всіх народів радість							+			
118	всіх немічних цілителька			+							
119	всіх святих веселість		+								
120	всіх скитальців Прибіжище	+									
121	всіх скорботних радість							+			
122	всіх скорботних утіха			+							
123	всіх християн благостиня					+					
124	вставання хворобою попалених				+						
125	всього світу Владичиця				+						
126	всього світу очищення			+							
127	всього світу сподівання					+					
128	всякої милості подателька			+							
129	галузка лози нев’янучої							+			
130	геєни вічної позбавлення					+					
131	Гетсиманії Троянда препишная	+									
132	глибина незміряна, неосягненна							+			
133	глухим слуху Повернення	+									
134	гордині їхньої знищення					+					
135	гори Печерської охоронителька				+						
136	горніх істот торжество					+					
137	горніх сил похвала				+						
138	Господа сінь освячена					+					
139	Господнього гніву Відвернення	+									
140	Гошева сила нечувана	+									
141	град Царя прославлений					+					
142	грізна силою великою					+					
143	гріхів великих прощення			+							
144	гріхів людських прощення	+									

145	гріхів наших непоминання			+							
146	гріхів наших очищення					+					
147	гріховної мряки Розсіяння	+									
148	грішним надійне пристановище		+								
149	грішних людей Покровителька	+									
150	грішних людей Упованіє	+									
151	грішних Мати блага					+					
152	грішних сердець осяяння				+						
153	грішного людства Освячення	+									
154	грішного людства Покрова	+									
155	грішного серця Осяяння	+									
156	грішної землі обновлення	+									
157	давнього засуду Знищення	+									
158	Даровання миру Христового	+									
159	Дарування життя вічного	+									
160	двері дивної таємниці			+							
161	двері чесного Таїнства							+			
162	двір словесних овець			+				+			
163	держави нерушима стіна			+							
164	джерело води живої				+						
165	джерело чудес невичерпне			+							
166	дзеркало предвічного світла				+						
167	дивна Владична Палата							+			
168	дивна наша Ігуменя				+						
169	дивний Рай благодаті					+					
170	Діва Владичиця Богородиця				+						
171	Діва, Владичиця світу					+					
172	Діва, Владичиця славная	+									
173	Діва, – людства спасіння							+			
174	Діва Марія нетлінна					+					
175	Діва, Мати Всевишнього					+					
176	Діва, Матір Божа							+			
177	Діва, молоком годувальниця					+					
178	Діва, неподолана спокусою					+					
179	Діва, огорожа святині					+					
180	дівоцтва сосуд обраний			+							
181	дів похвала неневісна					+					
182	дівства найвищая Похвала							+			
183	дівства сосуд дорогий					+					
184	дівственників пісня незмовкна					+					
185	дівственних Вінець сіяючий	+									
186	дівственниць чистих величання					+					
187	діл благих Возвеличення	+									
188	дім, сповнений благодаті					+					
189	дітей недужих Ізцілення	+									
190	дітей розум досконалий		+								

191	дітей хворих зцілення				+						
192	добра вихователька дів			+							
193	добра дівам наставниця					+					
194	добра заступниця Богородиця							+			
195	Довір'я до Бога безмежнє	+									
196	домівок наших захист					+					
197	Дочка Отця Небесного					+					
198	Духа Святого оселя					+					
199	Духа Святого перебування				+						
200	духмяність, Богу приємна				+						
201	душ Женихових заручниця					+					
202	душі моєї спасіння			+		+		+			
203	душ людських освята	+									
204	душ наших Радість	+									
205	душ наших упования			+							
206	душ тиша спокійна					+					
207	душогубного смутку Розвіяння	+									
208	душокорисних знань дарування					+					
209	душокорисних знань подателька				+						
210	душошкідливих вчень знищення					+					
211	єдина Богові вибрана		+								
212	єдина мати милосердя		+								
213	єдина Мати милосердя					+					
214	єдина мила Богові		+								
215	єдина моя Надія							+			
216	єдина Надія зневірених	+									
217	Єдина надія наша							+			
218	Єдина радість наша			+							
219	єдиная світу Заступниця	+			+						
220	єретичних полків поразка		+								
221	єретичних полків руйнування			+							
222	жезл Арона розквітлий	+						+			
223	живоносне Джерело зцілень				+						
224	житло Бога дивне					+					
225	житло Святого Духа		+								
226	життя нечестивого Виправлення	+									
227	життя претяжкого Полегшення	+									
228	життя таємного радість							+			
229	заблудлим добре напоумлення			+							
230	завжди квітуча юність					+					
231	запашний Квіт нетлінності	+									

232	Запорозької Січі Покрова	+						+			
233	запорука спасіння грішних					+					
234	засмучених духом бадьорість					+					
235	заступництво наше міцне				+						
236	Заступниця для кривджених		+								
237	заступниця спасіння грішних				+						
238	Заступниця тепла християн								+		
239	заступниця християн неосоромлена					+					
240	захист і покров							+			
241	Захист наш кріпкий	+									
242	Захист усіх беззахисних	+									
243	звершення благих бажань					+					
244	Звізди незаходимої Матір							+			
245	Звільнення невинно засуджених	+									
246	здорових постійна охорона				+						
247	землі нашої утвердження					+					
248	землі нашої щит				+						
249	земних всеоспівуваний покров		+								
250	земнородних постійне заступництво			+							
251	Зеркало Світла предвічного	+									
252	зірка розумного Сонця				+						
253	зловір’я явне викривання			+							
254	знедоленого народу Упування							+			
255	знемагаючим нездолання кріпость	+									
256	Зникнення невидимих підступів	+									
257	Знищення бісівських підступів	+									
258	золота стамна щедрот					+					
259	Зоря духовного Сонця	+									
260	зоря таємничого дня			+				+			
261	Зцілення людини розбитої	+									
262	зцілень усім дарування		+								
263	інших хвороб цілителька				+						
264	ісповідників неприступная Кріпость							+			
265	істинна Божа Мати		+					+			
266	істинної віри утвердження			+							
267	кайданами окутих Відвідання	+									
268	Камінь Царства Небесного	+			+						
269	квітка Божественного саду				+						
270	квітка наша нев’януча					+					
271	Кивот Святині Господньої	+									

272	клопітниця вічних благ					+					
273	клопітниця вічної радості					+					
274	ключі Царства Христового					+					
275	ключ Царства Христового							+			
276	ковчег, позолочений Духом			+				+			
277	ковчег правди святий					+					
278	країни нашої покров					+					
279	кривдників могутня погроза					+					
280	кріпка стіна сиріт					+					
281	кріпке утвердження віри							+			
282	лаври Печерської будівниця				+						
283	ласкава Заступниця скривджених							+			
284	Ласкавая вірних Заступниця	+									
285	ласк Божих Подателька	+									
286	легка хмара Світла					+					
287	лихих намірів руйнування					+					
288	лицарів мужніх Опіка	+									
289	лілея райських долин					+					
290	лоно воплочення Божого	+									
291	лукавої совісті просвітлення				+						
292	любові невичерпне море			+							
293	любові скарбниця бездонна	+									
294	людей наших утвердження			+							
295	людей Твоїх спасіння				+						
296	людська Природа обожнена	+									
297	людського розуму Просвіток	+									
298	людського спасення Спричинення	+									
299	людям блага Відрада					+					
300	людям відома надія					+					
301	лютих ворогів подолання					+					
302	Марія, Мати Божа										+
303	матерів скорботних утіха					+					
304	Мати Божа Пречиста							+			
305	Мати Господня свята					+					
306	Мати зірки незаходимої			+							
307	Мати Життя предковічного	+									
308	Мати і Діва					+					
309	Мати наша Всеблага					+					
310	Мати наша всеблагая	+									
311	Мати незаходимого Світла	+			+						
312	Мати роду християнського					+					
313	мати світла духовного		+								
314	Мати Сина Божого					+					
315	Мати Сина превічного					+					
316	Мати словесного стада					+					
317	Мати Сонця незаходимого	+									
318	Мати Творця світу			+							
319	Мати Христова блага					+					

320	Матір Заступниця життя							+			
321	Матір й Заступниця							+			
322	Матір Пренепорочна, Чиста							+			
323	Матір Спаса нашого					+					
324	мертвих душ воскресіння					+					
325	милостива Мати Божа				+						
326	милости преційний скарб		+								
327	милості море безкрайнє					+					
328	милості невичерпне Джерело				+						
329	милості скарб багатоцінний					+					
330	мисленним сонцем осяяна		+								
331	митарств гірких позбавлення			+							
332	місту нашому покров				+						
333	міцна кріпкость немічних					+					
334	міцне віри утвердження					+					
335	многомилостива покровителька наша					+					
336	молитвеннків наших похвала				+						
337	молитвениця наша тепла				+						
338	молитви могутняя Сила							+			
339	молитви пресвітлая Ясність	+									
340	монахів світлая радість	+									
341	мук смертних Полегшення	+									
342	мучеників непохитная мужність	+									
343	надійна наша заступниця			+							
344	надійне наше пристановище					+					
345	надія вічних благ					+		+			
346	надія вічного спасіння					+					
347	Надія наша Богородиця							+			
348	надія наша відома					+					
349	надія наша неосоромлена				+						
350	надія нашого спасіння				+						
351	надія єдиная грішників	+									
352	Найсолодшого Ісуса оселя				+						
353	найчистіший образ непорочності			+							
354	намірів злих викривання					+					
355	насолоди святої служителька			+							
356	Нас сиріт захисниця			+							
357	наставників пречистий Розум	+									
358	начальниця духовних творінь							+			
359	начальниця духовною відродження			+							
360	Наставниця життя християнського	+									
361	наша відрада небесна					+					
362	наша Владичиця Богородиця							+			
363	наша могутня Заступниця	+									
364	наш всемогутній Покров	+									

365	наше достойне спасіння		+								
366	наше примирення з Богом	+									
367	нашестя агарянського переможниця			+							
368	наших печалей відігнання					+					
369	наших сердець зворушення					+					
370	наших скорбот утамування					+					
371	нашого спасіння основа				+						
372	неба Цариця блага					+					
373	небесних істот глибина					+					
374	небесних чинів оспівування					+					
375	небесних чинів радування			+							
376	Небесного Хліба Подателька	+				+					
377	небо небес осяяне										
378	невиліковних всесильная Поміч	+									
379	невичерпне джерело милостей					+					
380	невичерпне джерело святині					+					
381	невичерпне море зцілень					+					
382	невірних сумнівне слухання					+					
383	невістоприкрасителька душ святих			+							
384	невмістимого Бога Вмістилище	+			+						
385	невмовкаючі уста апостолів			+							
386	незбагненная Вишняя Слава	+									
387	незліченних щедрот подателька		+								
388	немовлят наших покрова					+					
389	немовлят пресвята Вихователька	+									
390	немудрих премудра просвітителька					+					
391	непереможна сміливість Страстотерпців							+			
392	непокірних душ покарання					+					
393	непохитний Престол Всевишнього	+									
394	неприступна Стіна непорушная	+									
395	неприступного Божества оселя				+						
396	непросвічених милостива вчителька					+					
397	несподівана грішних радість					+					
398	несумнівна наша надія					+					
399	Нетлінна Святая Діва							+			
400	Обитель Бога всевишнього	+									
401	обітування благ вічних					+					

402	обнажених Шата пречистая	+									
403	Обоження смертних людей	+									
404	Образ Божий незайманий	+									
405	образ живоносної купелі			+							
406	омріяні врата раю					+					
407	Опора повстанців геройських	+									
408	освячена Духом Святим					+					
409	оселя Бога неосяжного			+							
410	оселя Владики творіння							+			
411	основа нашого спасіння				+						
412	осяяна славою Божою	+									
413	осяяна силою Всевишнього					+					
414	отроків наших виховання					+					
415	Отця Безначального благословення				+						
416	очищення всього світу							+			
417	очікування загального воскресіння				+						
418	паросток нев'янучого віття			+							
419	паросток нев'янучої лози			+							
420	пахощі Христові запашні							+			
421	пахощі Христової духмяності			+							
422	пекельних сил тремтіння					+					
423	Переміна правиці Всевишнього	+									
424	Перлина смирення прекрасная	+									
425	печалей наших утамування					+					
426	Печальниця землі української							+			
427	підступів невидимих приборкання				+						
428	Піклувальниця спасіння нашого							+			
429	піснями предивно оспівана	+									
430	пісня мучениць велегласна					+					
431	плаваючим легка подорож		+								
432	плід нетлінного придбання			+							
433	повноти благодаті Вмістилище	+									
434	Погуба дракона лукавого	+									
435	подателька блаженного упокоєння					+					
436	подателька Божественної благосні					+					
437	подателька Божої милості			+							
438	подателька вічної втіхи		+								
439	подателька всякої благосні					+					
440	Подателька плачу	+									

	прерадісного										
441	подательниця Божественного милосердя							+			
442	подорожніх тихе пристановище					+					
443	пожива, наслідниця манни			+							
444	покривджених всеблага відрада					+					
445	Покрова нашої землі	+									
446	Покрова Церкви Христової	+									
447	Покровителька війська хороброго	+									
448	покровителька Царграда неосоромлена				+						
449	полум’яних серафимів чистіша					+					
450	пом’якшення злих сердець					+					
451	поневолених тьмою Просвітлення	+									
452	поручителька нашого спасіння					+					
453	потіха для засмучених		+								
454	похвала дівицтва найвища	+									
455	похвала дівства найвищая	+									
456	похвала людей безкінечна					+					
457	Почаєва слава предивная	+									
458	початок спасіння людей		+	+							
459	початок чудес Христових			+							
460	пошкодженого розуму просвіщення				+						
461	праведників нездоланая Опора							+			
462	праведних душ торжество					+					
463	праведних істинна насолода		+								
464	праведних жон окраса					+					
465	православних безсумнівне спасіння	+			+						
466	православного чернецтва похвала				+						
467	православної віри утвердження	+									
468	преблагословенна Марія Богородиця					+					
469	Преблагословенна Мати Божа					+					
470	Преблагословенная Госпожа Богородиця	+									
471	превічного Сина вмістилище		+								
472	Предивна Ікона Спасителя	+									
473	Премилосердна Мати моя							+			
474	Премилосердна Матір Божа					+					

475	Премудра небесна Провідниця							+			
476	премудра Учителька підлітків	+									
477	премудрості Божої вмістилище			+				+			
478	Пренепорочна Богородиця Діва					+					
479	препрославлена Діва Госпожа		+								
480	препрославлена Мати Господа					+					
481	Препрославлена Мати Господняя	+									
482	Препрославлена на віки							+			
483	Пресвята Владичиця Богородиця			+	+				+		
484	Пресвята Діва Марія							+			
485	Пресвята і Всенепорочна				+						
486	Пресвята Приснодіва Богородиця								+		
487	Пресвята Цариця Богородиця				+						
488	Пресвятая Владичиця Богородиця							+			
489	Пресвятая Владичиця славная	+									
490	Пресвятої Тройці Улюбленица	+									
491	преславна Владичиця Богородиця					+					
492	Преславна Мати Божа							+			
493	пресолодкий Спокій старості	+									
494	Престол огненний Вседержителя							+			
495	Престол ясний Вседержителя	+									
496	прецінная царська одежа		+								
497	прецінний вінець апостолів		+								
498	Пречиста, Богоблаженна Діва					+					
499	Пречиста Богомати, Всецариця				+						
500	Пречиста Богородиця Марія							+			
501	Пречиста Божа Матір			+				+			
502	Пречиста Владичиця Богородиця			+							
503	Пречиста Діва Марія		+		+						
504	Пречиста Діва Мати					+			+		
505	Пречистая Богородиця Діва							+			
506	Пречистая Госпожа Богородиця							+			
507	Пречистая, пророків							+			

	оголошення										
508	пречистий плід благословенний	+									
509	Пречистий Храм Спасів	+									
510	приємне молитви кадило			+		+					
511	пристрастей наших утихомирення							+			
512	причина всіх обожнення					+					
513	провіщення пророчого сповнення		+								
514	промінь Сонця духовного			+				+			
515	пророцтва давнього здійснення	+									
516	Пророцтво патріархів предревнєє	+									
517	Просвічення зашкарублого розуму	+									
518	Просвітлення лукавої совісті	+									
519	просторіша за небеса			+							
520	прощення багатьох провин							+			
521	псалмами чудесно прославлена	+									
522	путіводна зірка віри					+					
523	радість для сумуючих		+								
524	радість жонам невимовна					+					
525	радість наша невимовна					+					
526	радостей вічних причина					+					
527	Радою Предвічною обрана				+						
528	Рай, Всевишнім насаджений	+									
529	райська оселя праведних			+							
530	рани Адама Ізцілення	+									
531	роду нашого відрада					+					
532	Розкішна оселя Слова							+			
533	Руйнування могутності смертної	+									
534	світле благодаті пізнання					+		+			
535	світле пророцтв сповнення					+					
536	світлий Афону покров					+					
537	Світлиця безсімейного зачаття							+			
538	світлиця безсімейного уневіщення			+							
539	світлом незмінним просвітлена		+								
540	світло незгасаючого Світла			+							
541	Світлоносна Покрова Небесна							+			
542	світло спасіння милостиве					+					
543	світові блага Відрада					+					
544	світу спасення предивнеє	+									

545	свічадо недоступного світла	+									
546	свічник віри золотий					+					
547	свята над святими			+							
548	святая Оселя Всевишнього	+									
549	священиків риза спасенная	+									
550	сердець наших зворушення			+							
551	сила молитви могутняя	+									
552	Сина Предвічного оселя				+						
553	сиріт милосердна Мати			+							
554	скарб життя невичерпний							+			
555	скарбниця добрих діл					+					
556	скарбниця життя вічного					+					
557	скарбниця життя невичерпна			+							
558	скарб Христового миру				+						
559	Скарб Христового спокою	+									
560	скинія Бога священна					+					
561	скинія Бога Слова			+							
562	скинія, херувимами осінена			+							
563	скинія, херувимами отінювана		+								
564	скорбот наших усолодження					+					
565	скорбот наших утішення					+					
566	скорботних всесильна Заступниця	+									
567	скорботних матерів утіха					+					
568	Скоропослушниця у скорботах					+					
569	слава пророків прекрасна					+					
570	слава пустель жаданих					+					
571	сліз людських Осушення	+									
572	Сліз наших позбавлення			+							
573	Слова претрепетне Слухання	+									
574	служителька насолоди святої							+			
575	смерті тяжке Осоромлення	+									
576	спасення нашого брама	+									
577	спасення нашого Главизна	+									
578	Спасителька хлібів наших							+			
579	спасіння людського причина				+						
580	Спасіння нашого основа					+					
581	спасіння роду християнського							+	+	+	
582	Спасова Палата прекрасна					+					
583	сповнення всіх пророцтв				+						
584	сповнення Промислу Божого	+									
585	сповнення пророцтва пророків			+							
586	сповнення Творцевого передбачення				+						
587	Спростування лженауки	+									

	ворожої										
588	стежка правди незаблудла					+					
589	страстотерпців нездоланна мужність			+							
590	Судді Праведного ублагання			+		+					
591	Судді Праведного умилостивлення							+			
592	Суду Божого умилостивлення	+									
593	сяйво краси невимовної	+									
594	сяйво незаходимого Світла							+			
595	таїнниця волі незбагненної							+			
596	тверда Заступниця наша					+		+			
597	тверда наша Охоронителька				+						
598	тверда опора віри			+							
599	творіння всього очікування					+					
600	темних сил Знищення	+									
601	темної влади стогнання					+					
602	темряви гріховної розсіяння				+						
603	тепле наше упования					+					
604	тиха ангелів слава					+					
605	тиха наша відрада					+					
606	тихе пристановище потопаючим		+								
607	тіла мого зцілення			+							
608	тіла мого лікування					+					
609	тіла мого уздоровлення							+			
610	Троїчної Ради Таїнниця	+									
611	Троїчної ради таїнство				+						
612	убогим Помічниця дивна					+					
613	Увінчання всіми відкинутих	+									
614	умилостивлення Божого Суду				+						
615	упалих благе вставання					+					
616	упалого Адама визволення					+					
617	Упования народу знедоленого	+									
618	усіх праведних слава				+						
619	усіх хворих Відвідини	+									
620	усіх християн Упованіє	+									
621	утамовування всякої печалі					+					
622	утвердження наше непорушне				+						
623	утамування наших печалей					+					
624	утвердження Церкви Христової	+									
625	утіха наша несказанна					+					
626	утроба Божественного втілення							+			
627	утроба Божого втілення			+							

628	хворих благонадійне відвідання					+					
629	хворих швидке уздоровлення				+						
630	хвороб прерізних Цілителька	+									
631	хвороб наших лікування					+					
632	хмара легка Христова					+					
633	холодних сердець оживлення					+					
634	хранилище Божественного одкровення				+						
635	Хранителька Тайни жахливої	+									
636	християн неосоромлене упования					+					
637	христолюбивого воїнства Помічниця					+					
638	Цариця всіх Богородиця				+						
639	Цариця і Владичиця				+			+			
640	Цариця наша Преблага							+			
641	Цариця небесних сил							+			
642	Цариця Приснодіва Богородиця				+						
643	царства безконечного засновниця		+								
644	Царства непорушна стіна							+			
645	Царя Небесного ублагання			+							
646	Церкви непорушна опора							+			
647	Церкви Покров Божественний	+									
648	Церкви Православної похвала					+					
649	Церкви святої хваління					+					
650	Церкви хоругва пречесна					+					
651	цілителька всякої немочі					+					
652	Цілителька усіх хворих				+						
653	ченців думка безперестанна					+					
654	ченців мовчазлива Наставниця	+									
655	ченців щедра Мати					+					
656	чертог безсімейного уневіщення			+							
657	чесних шлюбів Благословлення	+									
658	чесніша від херувимів					+					
659	чиста Лілея нев’януча	+									
660	чистих сердець краса					+					
661	чоловіків поважная Мудрість	+									
662	чудес Христових початок				+			+			
663	чудо висот піднебесних					+					
664	чудо чудес благодатноє	+									
665	чудо чудес невимовне					+					
666	швидка допомога бідуючим		+								

667	швидка людям Помічниця					+					
668	широта духа любові					+					
669	щедрот незліченних подателька	+									
670	юнацтва премудрая Вихователька							+			
671	юних страждальців Мати				+						
672	Явлення Творця Всесильного	+									
673	ясная зірка надії	+									
674	ясне благодаті пізнання			+							
675	ясний Христовий світильник	+									

Додаток В.4.

Полікомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця* у сакральних текстах

№	Полікомпонентні номінації-репрезентанти лексеми *Богородиця*	Джерельна база									
		Акафіст. Львів. К 1	Акафіст. Львів. К 2	Акафістник Київ. Т 1	Акафістник Київ. Т 2	Акафістник Київ. Т 3	Біблія	Молитвослов	Псалтир	Служебник. Ч 1	Служебник. Ч 2
1	Агниця, що народила Агнця, Який взяв гріхи світу				+	+		+			
2	агниця, що серця незлобливих оберігаєш				+						
3	аду і смерті Погуба	+									
4	алавастра лікування, що від усякої недуги ліки вміщає					+					
5	Альфа й Омега духовного сповнення	+									
6	Ангелів Радість і людей Покровителька, Преблагословенная Госпожа Богородиця	+									
7	ангелів радість, праведників окраса, віруючих надія і наша охорона					+					
8	Ангелів Цариця і всього творіння Владичиця, Діва Богородиця					+					
9	Ангелів Цариця і всього творіння Владичиця, Пречиста Діва Богородиця					+					
10	Ангельський ум, зоря світлосяйна, святих пресвятіша, Цариця цариць, Владичиця всіх сотворінь, богокрасна дівиця, нескверна невіста, світлиця Пресвятого Духа, вогненний престол невидимого Царя, небесний кивот, ноші Слова Божого, вогневидна колісниця, місце спочинку живого Бога, невимовне укладення тіла Христового, гніздо небесного орла, богогласна		+								

	горлиця, голубка лагідна, тиха і незлобна, дітолюбна мати, милостей безодня, що розганяє хмару Божого гніву, незмірна глибина, невимовна тайна, незнане чудо, нерукотворний храм єдиного Царя всіх віків, запашне кадило, достойна багряниця, боготкана порфіра, душевний рай, паросте життєносного саду, цвіт прекрасний, що нам процвів небесну радість, гроно нашого спасіння, чаша Царя Небесного, що в ній змішалося від Духа Святого вино невичерпної благодаті, закону посередниця, початок істинної віри Христової, непорушний стовп, єретиків погуба, меч прогнівання Божого на богопротивних, пострах бісів, у битвах перемога, християн усіх неоманлива хранителька та певне спасіння всьому світові										
11	ангельських чинів слава і похвала			+							
12	архангелів і ангелів Владичиця		+	+							
13	багатоскорботна Мати Божа, що печаль нашу на радість перетворює					+					
14	багатостраждальна Мати Божа, вища за всіх дочок землі					+					
15	багатьох місць і пустель велика скарбниця зцілень					+					
16	баня, що омиває гріховну скверну					+					
17	баня, що омиває совість					+					
18	беззаконних звичаїв легке подолання					+					
19	безматерних сиріт невидима Виховательниця							+			
20	безматірних сиріт невидима вихователька			+		+					

21	Безнадійних єдина надія й допомога переможених							+			
22	безодня милості і щедрот					+					
23	безпомічним завжди готова Допомога й надійне Пристановище							+			
24	Безтілесних пісня і вірних окраса							+			
25	безтривожне заспокоєння благоговійних старців							+			
26	бідуючим у пристрастях швидка помічниця				+						
27	бісер дорогоцінний, Всечудная Мати					+					
28	бісівських полчищ від Церкви Відігнання	+									
29	біснуватих від демонів визволення			+							
30	блага Воротарниця, що райські двері вірним відчиняє			+							
31	блага Заступниця християнського роду			+							
32	блага і милосердна Заступниця наша				+			+			
33	Благаннями Славна Богородиця і Приснодіва Марія									+	
34	блага утішителька в печалях наших душевних					+					
35	благ земних і вічних для нас старання клопітниця					+					
36	благий початок і славний кінець усіх святих житія				+						
37	благовоління Боже до смертних людей	+		+							
38	Благого Царя Благая Мати, Пречистая і Благословенная Богородиця Марія							+			
39	благодатна Богородиця Діва, загиблих знайдення і всіх скорботних радість					+					
40	Благодатна, Купина неопалима, що від вогненного спалення нас визволяє					+					
41	Благодатна, невичерпне джерело утіхи для страждальців					+					
42	Благодатна, Цілителька душ і тіл наших				+						

43	Благодатная Мати Христової Церкви	+									
44	Благодатная, що в Успенні непокинула нас	+									
45	благодатне втішення в наших скорботах				+						
46	благосердна і милостива до людей			+							
47	благосердна Мати всіх скорботних і обтяжених					+					
48	благосердна Цариця неба і землі					+					
49	благосердних градоправителів невсипна помічниця			+				+			
50	Благословенна Богоневіста, земля плодовита										+
51	Благословенна Богоневіста, земля плодовита, що зростила неораний та спасенний для світу Колос										+
52	Благословенна і препрославлена на віки							+		+	
53	благословенна і препрославлена Мати					+					
54	Благословенна Мати Чоловіколюбного Владики					+					
55	Благословенна, що стала Царицею Небесною					+					
56	благословеннеє Лоно – Христа-Бога вмістилище	+									
57	благословення домів і благочестивих родин					+					
58	благословення домів і родин благочестивих							+			
59	благословення домів і сімейств благочестивих			+							
60	благочестивих християн захист і похвала					+					
61	благочестивих ченців і черниць, велика покровителька і тепла до Бога за них Заступниця					+					
62	блаженна утроба, що невмістимого Бога вмістила					+					
63	блискавка, що душі просвіщає і думки вірних осяює			+							
64	блискавка, що вражає нерозкаяних грішників				+						

65	блискавка, що невірних устрашає					+					
66	блискавка, що освітлює душі			+							
67	Блискавка, що разить нерозкаяних	+									
68	блискавка, що світлом протинає душі							+			
69	Бога Духа всесвятого обрана оселя			+				+			
70	Бога-Духа Святого обрана оселя							+			
71	Бога із людством Примирення	+									
72	Бога Отця безначального предвічне благовоління			+				+			
73	Бога Отця безпочаткового предвічне благовоління							+			
74	Бога Сина безлітного пречисте вмістилище							+			
75	Бога Сина предвічного пречисте вмістилище			+							
76	Бога Сина споконвічного пречисте вмістилище							+			
77	Богоблаженная, світліша за Херувимів і чесніша за Серафимів							+			
78	богобоязливих ченців і черниць наставниця			+							
79	богобоязнених іноків та інокинь Наставниця							+			
80	Богом дарована відрада стражденним				+						
81	Богом поставлена вище небесних сил				+						
82	богомудрих монахів до вишнього царства возведення		+								
83	богомудрих ченців піднесення до горньою Царства			+							
84	Богоневіста, Божественний вхід тих, що спасаються							+			
85	Богоневіста, голос і слово страшнеє							+			
86	Богоневіста, Жезл таємничий, що розквітнув нев’янучим цвітом							+			
87	Богообрадувана і пренепорочна Вседіва					+					
88	богообрана Отроковиця, Мати Діва					+					

89	богоотця Давида сопілка богонатхненна висотао, для помислів людських неприступна			+							
90	Богородиця, в жонах благословенна				+						
91	Богородице, Володарка, Цариця, Владичиця, Діва Марія, Мати Бога нашого	+									
92	Богородиця Вседіва, людей покрова							+			
93	Богородиця Діва, Годувальниця, що милістю Своєю повсякчасно годує нас					+					
94	Богородиця Діва, упования християн							+			
95	Богородиця Діва, як Та, що народила ангелів Царя, Христа Бога нашого					+					
96	Богородиця, єдина надія і упования наше					+					
97	Богородиця, єдина, що мужа не знала, Діва Марія, що Ісуса носила в Собі							+			
98	Богородиця, завжди Славна і Пренепорочна і Матір Бога нашого							+			
99	Богородиця і Матір Світла									+	
100	Богородиця, між жонами благословенная	+									
101	Богородиця, надійна заступниця світу								+		
102	Богородиця, наша Надія пресвітлая	+									
103	Богородиця Чиста і Хвальна							+			
104	Богородиця Чистая, вища за всі створіння сущі, що в утробі Своїй носила Бога втіленого							+			
105	Богородиця, що виховувалася у святая святих	+									
106	Богородиця, що за світ увесь Синові і Богу молиться		+								
107	Божа Мати, невіста нетлінна, світла наша Відрада					+					
108	Божа Матір і Заступниця всіх, хто припадає і просить допомоги				+						
109	Боже до грішних благовоління					+					

110	Божественне джерело, що воду життя виточуєш					+					
111	Божої благості швидка Подателька				+						
112	Брама Небесная Царства Христового	+									
113	брама непрохідна, що Єзекиїл передбачив		+								
114	Брама, що нею до неба ми входимо	+									
115	броня правди від спокус				+						
116	в битвах міцна поборниця		+								
117	в битвах кріпка помічниця					+					
118	в бідах неустанная Поміч	+									
119	в бідах швидке нам заступництво					+					
120	в Бозі надія Царства Небесного		+								
121	в годину кончини єдина всім нам Помічниця							+			
122	в день судний наша надія і захист					+					
123	вдів Заступниця і сиріт благосердне піклування					+					
124	вдів у чистоті керівництво					+					
125	вдів і сиріт Втіха скорая	+									
126	вдовиць і сиріт певний Захист	+									
127	в дні миру живоносний сад, що веселить серця вірних					+					
128	в добрих ділах утвердження і допомога					+					
129	велика споботниця тих, хто веде боротьбу проти мирських і душозгубних спокус				+						
130	великих подвижників благочестя велика опора							+			
131	Вершина, гордовитим умам недоступная	+									
132	вершина, для гордого розуму недоступна				+						
133	Вершина Найвищая, що промінням Споконвічного Сонця несказанно сяюча							+			
134	взята вище небес в красоти Божії		+								
135	вибрана Богом від родів усіх		+								
136	Вибрана від всіх родів Божа Матір		+								

137	вибрана з земних Мати Богові		+								
138	вибрана світлиця Святого Духа		+								
139	визволення наше і спасіння			+							
140	визволення тих, що в бідах		+								
141	виноград божественний, що виростив Гроно Благодатне					+					
142	Вино, що душевнії рани загоює	+									
143	Висока Владики Христа Палата							+			
144	висота, людськими помислами недослідима				+						
145	висота, незбагненна для людських помислів							+			
146	Висота, помислами людськими незвідана	+									
147	вишніх Чинів Ангельських безперестанний подив							+			
148	вишніх чинів дивна радість		+								
149	вища від усякого сотворіння		+								
150	вища за всякі слова					+					
151	вища за небо небес					+					
152	вища над премудрість Соломонову		+								
153	вища понад земних і небесних		+								
154	вище небесних сил Богом поставлена	+									
155	від бід швидке наше визволення					+					
156	Відведення рук убивців й грабіжників	+									
157	Відвернення бід лютих і напастей	+									
158	від злих і лукавих духів визволення				+						
159	від лютого ворога Визволення	+									
160	від належного праведного гніву Божого, що надходить, швидке позбавлення					+					
161	від нашестя іноплемінників визволення					+					
162	від нашестя іноплемінників наша захисниця					+					
163	від нужд і печалі звільнення	+									
164	відома і всемогутня Покровителька					+					

165	відоме наше пристановище у всіх скорботних обставинах				+						
166	відоме пристановище наше у всіх скорботних обставинах					+					
167	відрада Божественна Христових подвижників				+						
168	відрада в день смерті					+					
169	Відрада всіх, страхом смертельним охоплених	+									
170	відрада наша і дивне про нас піклування				+						
171	Відрада під час випробувань і гніву, надія на безкінечне блаженство після смерті					+					
172	відрада тих, хто страхом смертним одержимий				+						
173	від серафимів й херувимів славнішая	+									
174	від серафимів преславних Славнішая	+									
175	від сліз Єви визволення			+							
176	від сліз Єви позбавлення					+					
177	відступників до віри навернення			+							
178	від усіх бід швидке визволення					+					
179	від усіх родів Богом обрана			+							
180	від усіх чинів ангельських і архангельських Найвищая							+			
181	вінець, що веселить серце					+					
182	вінок тих, хто дівство зберігає				+						
183	віра, що вимагає мовчання							+			
184	віри благочестивої непорушне збереження		+								
185	віри православної непорушне збереження			+							
186	віри православної Основа всесильна							+			
187	вірне в скорботах визволення				+						
188	вірних окраса, що Бога явила нам	+									
189	вірним порятунок і прибіжище		+								
190	вірним пристановище і визволення			+							
191	вірним стіна і огорожа					+					
192	вірних на ворогів видимих і невидимих поборниця			+							
193	вірних огорожа і пристановище					+					

194	вірних пастирів Церкви бадьорість і врозумлення							+			
195	вірних пастирів Церкви бадьоросте і напоумлення			+							
196	віра для тих, хто потребує мовчання			+							
197	вічне до Бога моління за людей					+					
198	Владичиця Богородиця, що стоїть перед вогневидним престолом Пресвятої Трійці і благає за християн, небесні сили і всі святі				+						
199	Владичиця, Мати Бога мого							+			
200	Владичиця моя, Госпожа Богородиця							+			
201	Владичиця наша і Мати				+						
202	Владичиця, Невпивана Чаша, що духовну спрагу нашу утамовує				+						
203	Владичиця, недовідома глибина, що не знала шлюбу, але істинного Законодавця породила							+			
204	Владичиця, одушевлений рай, що має посередині Древо Життя – Господа							+			
205	Владичиця світу, Надія і Заступниця вірних							+			
206	Владичиця, що породила Ісуса Бога							+			
207	в небезпеках незримая Поміч	+									
208	в немочі поміч всесильна					+					
209	вогневидна палата Того, Хто на херувимах сидить					+					
210	вода жива, що омиває смертні гріхи	+			+						
211	вод і нив освячення					+					
212	Возвишення всіх скривджених і обездолених	+									
213	воїнів-захисників Батьківщини і віри Покров	+									
214	воїнства українського Покровителька найхоробріша							+			
215	Волинськая Одигітрія і Почаєвськая Похвала							+			
216	ворогів улесливих і лукавих грізна Відплата							+			
217	ворожнечі і сварок Припинення	+									

218	Воскресення Надія і Радість	+									
219	в подвигах печерних укріпителька				+						
220	в руках Ноя гілка голубки			+							
221	всебажане і солодке святих бачення			+							
222	всеблага Заступниця за нас грішних					+					
223	Всеблага і Всемилосердна роду нашого Заступниця							+			
224	всеблага і всемогутня роду нашого Заступниця					+					
225	Всеблага і Всещедра роду нашого Заступниця					+					
226	Всеблага і Милосердна Владичиця							+			
227	всеблага Скоропослушниця благань наших					+					
228	всеблага Скоропослушниця і Заступниця наша					+					
229	Всеблагая Мати Світла невечірнього	+									
230	Всеблагомощна Пречистая Госпожа, Владичиця Богородиця							+			
231	Всеблагосильна, Пречиста Владичиця Богородиця							+			
232	всеблаженне здійснення благих шлюбів							+			
233	Вседіва, преподобних усіх похвала							+			
234	всежадане звершення благих шлюбів			+							
235	Всемилосердна Споручниця, всіх наших радостей Радість							+			
236	Всемилостива Владичиця Богородиця, Небесна Цариця, Всемогутня Заступниця, неосоромлене наше упование				+						
237	Всемилостива Владичиця, Діва Богородиця							+			
238	Всемилостива всього світу, молитвениця за рід християнський							+			
239	Всемилостива Госпожа Богородиця, Небесна Цариця, Всемогутня Заступниця, бездоганна Надія наша							+			

240	Всемилостива Госпожа, Діва Владичиця Богородиця, Цариця Небесна							+			
241	Всемилостива Госпожа, Цариця й Владичиця, від усіх народів вибрана й усіма родами небесними й земними шанована							+			
242	Всемилостива Мати найсолодшого Господа нашого Ісуса Христа				+						
243	всемилостива Пані, Діва Владичиця		+								
244	Всемилостива слухачка голосів наших під час молитви в скорботах і напастях					+					
245	Всемилостивого Бога Премилосердная Мати, Преблагословенная Владичиця Приснодіва Богородиця	+									
246	всемогутня Заступниця і швидка Помічниця				+						
247	Всепречиста Владичиця наша Богородиця і Вседіва Марія							+			
248	Всенепорочна Владичиця наша Богородиця і Приснодіва Марія									+	
249	Всенепорочная Владичиця моя Госпожа Богородиця, Мати Христа Бога мого							+			
250	Всенепорочная палата Царя всіх							+			
251	Всенепорочная Радість людей і ангелів	+									
252	Всенепорочная, що породила Христа Ісуса дивно, надприродно							+			
253	всепіта Мати безсмертного Царя небес і землі, Христа Бога нашого, що й по смерті живе		+								
254	Всепітая Мати Життя безконечного	+									
255	Всепітая Мати Спасителя нашого	+									
256	Всепречиста Владичиця наша Богородяця і Приснодіва Марія									+	

257	Всесвітня слава, що від людей народилася і Владику породила, Небесні Двері, Стіна і Покрова тих, що прибігають до Тебе							+			
258	всесвята колісниця Сущого на Херувимах							+			
259	Всесвятая Мати Господа нашого							+			
260	Всесильна для християн Помічниця і Заступниця					+					
261	всесильна Заступниця роду нашого					+		+			
262	всесильна Пречиста Владичиця Богородиця					+					
263	всесильна роду нашого Заступниця					+					
264	всесильну роду нашого Заступниця і Помічниця				+						
265	всесильний покров народу Христового	+									
266	всестаранна Заступниця наша, Небесна Цариця				+						
267	Всехвальна Богообрадувана Мати, що народила на радість небу і землі Царя Христа, Бога нашого					+					
268	Всехвальна Богородиця Діва, що Господа і Владику нашого молоком годувала					+					
269	всехвальна Владичиця, Цариця Богородиця		+								
270	всехвальна Мати безсмертного Царя неба і землі, Христа Бога нашого, що живе і після смерті			+							
271	Всехвальна Мати, всеблага Заступниця спасіння грішних, Богородиця Діва					+					
272	Всехвальна Мати Господа нашого Ісуса Христа					+					
273	Всехвальна Мати, Заступниця Всемилостива, Діва Богородиця				+						
274	Всехвальна Мати Найсолодшого Господа нашого Ісуса Христа				+						
275	Всехвальна Мати Найсолодшого Спасителя нашого Господа Ісуса Христа					+					

276	всехвальна Мати, Небесна Цариця і Владичиця, Діва Богородиця, що породила всіх святих Святійше Слово				+						
277	Всехвальна Мати, Пречиста Владичиця, Діва Богородиця			+							
278	Всехвальна Мати Христа Бога, що всі роді християн Собі усиновила			+							
279	Всехвальна Мати, що знемагала від скорботи біля хреста Сина Свого і Бога					+					
280	Всехвальна Мати, що народила всіх святих Святійше Слово					+					
281	Всехвальна Мати, що народила всіх святих Святійше Слово, і Неопалимою Купиною нами, недостойними, названа					+					
282	всехвальна Мати, що народила Найсвятіше Слово			+							
283	Всехвальна Мати, що невмістимого Бога у лоні вмістила і радість всьому світу народила					+					
284	Всехвальная Мати, Пречиста Госпожа, Діва, Богородиця							+			
285	Всехвальная Мати, що породила всіх святих, Святійшеє Слово							+			
286	Всехвальна Мати, що у святім Успенні світ не покидає	+									
287	Всехвальна наша Мати, Преславна Владичиця Богородиця				+						
288	Всехвальна, що породила Ісуса Господа							+			
289	Всехвальная Мати, Пречиста Госпожа, Діва, Богородиця							+			
290	Всецариця Мати, що породила всіх святих Святійше Слово				+						
291	Всецариця, що недуги наші благодаттю зціляє				+						
292	всієї Вселенної кріпке заступництво							+			
293	всій вселенній міцне заступництво			+							

294	всіляких благ всеблага подателька			+							
295	всім нам джерело спасіння					+					
296	всім потребуючим скарб зцілень невичерпний				+						
297	всіх бездомних Покров й Пристанище	+									
298	всіх вірних блага заступниця				+						
299	всіх вірних огорожа і священне пристановище					+					
300	всіх грішників, що каються, пристановище і блага Заступниця					+					
301	всіх дарів духовних і тілесних безкорислива Подательниця							+			
302	всіх дарів духовних і тілесних всемогутня подателька					+					
303	всіх дарів духовних і тілесних подателька			+							
304	всіх дібр Джерело благодатнеє	+									
305	всіх духовних дарів щедра подателька				+						
306	всіх душ християнських Спасення	+									
307	всіх наклепів і спокус, що надходять від світу, плоті і диявола, подолання					+					
308	всіх підступів і спокус від світу, плоті і диявола подолання			+							
309	всіх пір року благословення			+				+			
310	всіх праведних Божественна окраса і нам, вірним, спасіння							+			
311	всіх праведних слава і утіха					+					
312	всіх радість, що печалі наші утамовує				+						
313	Всіх скорбящих радість і скривджених заступниця, що голодних насичує і подорожніх втішає, розхвильованих пристановища, хворих відвідання, немічних покрова й заступниця, жезл старості, Мати Бога Небесного							+			

314	всіх стихій земних і небесних освячення			+				+			
315	всіх трудів праведних Благословення	+									
316	всіх християн жадана Помічниця					+					
317	всіх християн невідступная Поміч	+									
318	всіх християн православних захисниця					+					
319	всіх, що плачуть, утіха					+					
320	в скорботах єдине прибіжище	+									
321	в скорботах і печалях єдина Утіха							+			
322	в скорботах Потіха єдиная	+									
323	в скорботах утіха з небес					+					
324	в старості сил укріплення					+					
325	всього роду нашого спасіння			+							
326	всього світу світла охорона		+								
327	всього християнського роду Заступниця скорая	+									
328	вся наша надія і спокій				+						
329	втихомирення хвороб тих, хто страждає				+						
330	в Україні всюди прославлена							+			
331	в християнській вірі наставниця				+						
332	в час кончини єдина всім нам помічниця			+							
333	в чернецтві благоскорботному Подателька вічного радування					+					
334	в юності жезл благий					+					
335	галузка в руці Ноєвій, що її принесла голубка		+								
336	гаряче бажане і солодке святих споглядання		+								
337	Глибина, відомая Слову Єдиному	+									
338	глибина, для ангельських очей неоглядна			+							
339	глибина, єдиним Словом пізнана				+						
340	глибина, недосяжна і для Ангельських очей							+			
341	гнаних і покривджених заступлення				+						
342	гнаних і покривджених заступниця					+					

343	годувальниця немовлят і матерів тиха веселість					+					
344	голодних і гнаних Кормителька	+									
345	Голубиця, що породила Милостивого							+			
346	Гора плодоносна, Духом зволожена							+			
347	гордих умів благодатне Смиренія	+									
348	гора нерукосічна, яку Даниїл передбачив					+					
349	Гора претучна, що Бог полюбив її	+									
350	гора свята, мужем бажань бачена			+							
351	гора свята, мужем жадання духовного побачена		+								
352	гора, що небесною манною годуєш				+						
353	Госпожа, Слава небесних і Надія земних, Ти наша Надія після Бога і Заступниця усіх тих, що з вірою приступають до Тебе							+			
354	готове заступництво тим, що до Тебе прибігають, і всіх християн захист							+			
355	готова служителька Сина Свого і Бога			+							
356	град Царя великого, що стоїть на верху гори небесної			+							
357	Грім, що лякає губителів	+									
358	грім, що страшить ворогів			+							
359	грім, що страшить губителів				+						
360	грішників до неба закликання					+					
361	грішників до покаяння покликання			+							
362	грішників, що каються, неосоромлена заступниця					+					
363	грішників, що каються, несумнівне спасіння				+						
364	грішників, що покладають початок покаянню вірна Заступниця							+			
365	грішників, що починають каятися, вірна заступниця			+							

366	Грішним і смиренним славне Пристановище							+			
367	грішних Заступниця, що завжди за нас руки Свої в запоруку Богу приносиш					+					
368	грішних з Богом примирення					+					
369	грішних із Богом Примирення	+									
370	Дверя златая до Царства Небесного	+									
371	двері непрохідні, Єзекіїлем передбачені			+							
372	дверниця званих на вечерю					+					
373	демонських чар всемогутнє подолання				+						
374	демонських чарів всесильне Поборення	+									
375	дерево благотінисте й вічнозелене, яким покриваються багато людей							+			
376	дерево життя, посеред раю превишнього посаджене		+								
377	дерево ряснолисте, що багатьох покриває			+							
378	дерево ряснолисте, яким покривається багато людей					+					
379	дерево світлоплодовите, що його плоди споживають вірні			+							
380	дерево світлоплодовите, яким годуються вірні					+					
381	дерево світлоплодоносне, від якого насичуються вірні							+			
382	дерево, що солодить солоні води житейського моря					+					
383	Держави могутньої і війська хороброго Покровителька й Опора							+			
384	держави нашої щит нездоланний			+							
385	державна Заступниця роду християнського					+					
386	державна скоропослушниця наша в час тяжких випробувань				+						
387	Десниця, що рятує із моря суєтного	+									
388	джерело життя, із гробу до світла виведене		+								
389	джерело життя, із гробу на світло виведене			+							

390	Джерело життя, що райські двері нам відкриває				+						
391	Джерело, що води живії виточує	+									
392	дзеркало непорочне Божого чину		+								
393	Дзеркало, що в нім Сонце незгасне відбилося	+									
394	дивна охоронителька всіх святих монастирів					+					
395	дивна Родителька Радості вічної	+									
396	дивне всіх з Богом примирення					+					
397	дивний Дарунок Творця милосердного	+									
398	дівицтва скарб, в церкві явлений		+								
399	Діва Богоневіста, пекельне умертвіння							+			
400	Діва, відрада в печалях					+					
401	Діва, до храму Господнього введена	+									
402	Діва і Мати Владики небес					+					
403	Діва Марія – джерело чудес					+					
404	Діва Мати, що в Тройці Єдиного Бога породила і на руках носила							+			
405	Діва Непорочна, світу спасіння							+			
406	Діва нетлінна, що Спаса породила				+						
407	Діва нетлінная, що Спаса родила нам	+									
408	Діва Пречистая, в Сонце зодягнена	+									
409	Діва, прославлена у Лаврі Київській	+									
410	Діва, що породила Ісуса							+			
411	Дім Премудрості, Богом збудований	+									
412	для ангелів прехвальне чудо			+							
413	для вірних иесумнівна похвала			+							
414	для всіх, що в скорботах, Бездоганне і Мирне Пристановище							+			
415	для злих духів плачевна поразка			+							

416	для лікарів Допомога у зціленнях	+									
417	для мандрівників Ти добра провідниця					+					
418	для матерів невичерпна радість					+					
419	для нас потік розчуленості					+					
420	для нас роса освячена					+					
421	для невірних сумнівне диво			+							
422	для світу невсипна помічниця					+					
423	для серця роса зворушливості					+					
424	для старців благоговійних насолода і відрада					+					
425	для суддів святее Дзеркало Істини	+									
426	для тих, хто молиться, є блага Помічниця, скривджених Заступниця, безнадійних надія, сумних утіха, загиблих знайдення, голодних годувальниця, нагих одіяння, невинних цнотливість, дів наставниця, працюючих допомога, сліпих прозріння, глухих благослухання, хворих зцілення					+					
427	для тих, хто плаває, Ти легке по водах подорожування					+					
428	для тих, що борються з плоттю, непорочністю достойне увінчання							+			
429	для тих, що борються з плоттю, особливий вінець непорочності							+			
430	для тих, що знемагають від журби і печалі, скора Утішительниця							+			
431	для тих, що подвизаються в пості та безмовності, вічна співбесідниця							+			
432	для тих, що подвизаються в пості та безмовності, повсякчасна співбесідниця							+			
433	для утруджених благодатне зміцнення				+						
434	для юнаків наставниця цнотливості і стриманості					+					

435	добра вихователька для юних дів							+			
436	добра годувальниця дів і безматірних сиріт					+					
437	добра для нас наперед сповісниця					+					
438	добра Наставниця непорочного дійства					+					
439	добрих бажань усіх сповнення		+								
440	Добросердечна споручниця покаяння і спасіння нашого							+			
441	долина, що смиренням Христовим насичує				+						
442	Долина, що Христовим смиренням насичує	+									
443	до людей милосердна і милостива		+								
444	Домобудівнича, що життя наше добре влаштовує					+					
445	до Небесної Вітчизни наша провідниця благодатна					+					
446	до осель райських керівниця				+						
447	допомога вірним, що моляться до Тебе							+			
448	допомога і праведна відплата всім, що справедливо торгівлю чинять							+			
449	допомога наша у чужій країні			+							
450	допомога тим, хто з вірою молиться Тобі					+					
451	Дорога і Життя всім							+			
452	дорогий кивот, вмістилище великої Святині				+						
453	дорогоцінний вінець царів побожних			+							
454	досконалий розум для наставників і вихователів дітей			+				+			
455	Драбина Небесная, що від землі веде до неба	+									
456	драбина небесна, яку провидів Яків		+								
457	Драбина, що снилася Якову	+									
458	древо життя, посаджене посеред раю небесного			+							
459	дух відчаю і страху відігнання					+					

460	духм’яна квітка дівства і чистоти				+						
461	душі і тіла Очищення	+									
462	душ і тіл лікування					+					
463	душ наших Надія єдиная	+									
464	душ наших тихая Пристань	+									
465	душозгубних єресей і розколів викоренителька				+						
466	єдина благословенна і непорочна між жонами					+					
467	єдина Мати, що милосердя до нас проявляєш				+						
468	єдина між жонами непорочна й прекрасна							+			
469	єдина надія і після смерті					+					
470	єдина надія й заступниця спасіння мого вічного		+								
471	єдина посередниця радости, що всьому світу породила Господа нашого Ісуса Христа		+								
472	єдина сильна, що стала на захист наш своїми руками		+								
473	єдина чиста Богородиця Діва		+								
474	єдина чиста Богородиця Діва і вічна Цариця		+								
475	Єдина Чиста і Благословенна							+			
476	єдина, чиста і благословенна між жонами					+					
477	єдина чиста і преблагословенна між жонами					+					
478	Єдиний мій Захист, Пристановище і Твердиня							+			
479	Єдиного Бога Слугиня достойная	+									
480	єлей, що рани тілесні помазуєш				+						
481	єресей і розколів викривання			+							
482	жадане звершення благих подружжів					+					
483	Жезл Арона, що квітне нетлінністю	+									
484	жезл Ааронів, заквітлий нетлінням			+							
485	жезл Ааронів, що процвів нетлінням		+								
486	Жезлом, розквітлим від кореня Давидового							+			
487	жезл ченців і мирян				+						
488	Жезл ченців і мирян Покровителька	+									

489	жезл, що ворогів устрашає					+					
490	жертовник, що містить хлібини життя		+								
491	живий і прекрасний образ купелі							+			
492	живоносне джерело, що всіх нас оживляє					+					
493	животворчої води невичерпне Джерело					+					
494	життєдайне джерело безсмертя і радості, що наші спраглі душі напоює					+					
495	життя наше, що в упокій воскресло		+								
496	життя, повне таємничої радості			+							
497	життя, що приймаєш скарб освячення					+					
498	жінок Скромність й Лагідність	+									
499	заблудлих на шлях істини навернення			+							
500	заблуканих до надійної пристані Провід	+									
501	заблуканих на путь спасенну Наставниця	+									
502	за весь християнський світ до Бога посередниця		+								
503	за весь християнський світ перед Богом заступниця			+							
504	завжди тепла за нас заступнице перед Богом			+							
505	за душі наші Молільниця	+									
506	закликання до світла Євангелія тих, що впали у темряву ідолослужіння			+							
507	закону і пророків основа досконала			+							
508	зневірених у путі, на суші і водах раптова поміч							+			
509	за рід людський молитовниця				+						
510	за рід людський Молільниця	+									
511	за спасення всіх вірних Благальниця	+									
512	заступлення наше і похвала				+						
513	Заступниця всіх обтяжених й струджених	+									
514	заступниця всіх, хто до Тебе звертається			+							

515	Заступниця за людей перед Сином твоїм			+							
516	Заступниця і покрова життя							+			
517	Заступниця милосердна, Мати Господа Бога нашого							+			
518	Заступниця наша перед Богом, що світ спасає				+						
519	заступниця наша у майбутньому			+							
520	заступниця перед Богом, що світ від бід спасає				+	+					
521	Заступниця перед Сином і Богом в страшний день Суду					+					
522	заступниця роду християнського, Богом дарована			+		+					
523	Заступниця старанна, від Бога нам дарована					+					
524	Заступниця старанна роду християнського					+					
525	Заступниця старанна роду християнського, Богом нам дарована					+					
526	Заступниця усердна й непохитна, Всесвята Богородиця							+			
527	Заступниця Усердная, Благоутробная Господа Мати							+			
528	Заступниця християн усердная, молитовниця до Творця надійная							+		+	
529	Заступниця щира, Мати Господа Вишнього							+			
530	Захист борців за Істину	+									
531	захист від ворогів видимих і невидимих	+									
532	захист від невидимих ворогів			+							
533	захист і поміч спадкоємства		+								
534	захист міцний всієї вселенної		+								
535	захист надійний для нас	+									
536	Захист, нам Богом дарований	+									
537	захист сиріт і подорожніх Пристановище					+					
538	за християн Бога благаюча			+							
539	зброя, від якої тремтять демони					+					
540	звеличена сповіщенням Твого відходу до Сина			+							
541	з гріховного полону визволення	+									

542	здорових дітей повсякчасне Збереження	+									
543	землі Благословення й Освячення	+									
544	землі і неба Поєднання	+									
545	земля обітована, в якій тече мед і молоко					+					
546	земне небо, в горні оселі піднесене			+							
547	Зілля, що болі втуляє усі	+									
548	зірка, що благодаттю сяє				+						
549	зірка, що являє Сонце			+							
550	зірка Яковова, Валаамом пророкована			+							
551	знемагаючих Заступниця і укріплення					+					
552	зодягнена в сонце, благодаттю і славою по всій вселенній сяюча		+								
553	зоря незахідня світла невечірнього		+								
554	зоря незаходима світла невечірнього			+							
555	зоря незаходимого Світла Божественного, що нас осяює				+						
556	зоря незгасаюча, що вводить, у світ велике Сонце							+			
557	зоря Того, що засяяв від Отця раніше зорі		+								
558	Зоря, що благодаттю сіяє	+									
559	зоря, що сонце попереджає			+							
560	зоря Якова, Валаамом проречена		+								
561	ієреїв побожних Радість світлая	+									
562	ім’я для святих жадане					+					
563	істини виявлення повсякчасне			+							
564	істинна Божа Матір і Діва					+					
565	істинна Мати нашого Спасителя				+						
566	істинна Матір Премудрості Божої		+								
567	істинного Бога нашого Матір		+								
568	кадильниця золота пречудових духовних пахощів		+								
569	камінь, що напоїв спраглих життя			+		+		+			

570	квітка нев’януча, що всіх нас духмянить					+					
571	керманич в моєму житті					+					
572	Кивот святий Життя вічного	+									
573	ківот освячений Божества, від святеє святих більший					+					
574	клятвопорушень і неправедних надбань всенародне викриття					+		+			
575	книга досконала закону і пророків		+								
576	князів і воїнів християнських непереможна Воєвода					+					
577	князів наших та героїв нездоланная Сила							+			
578	ковчег духовний, до висот від смертного потопу вознесений		+								
579	ковчег життя нашого, що від потопу смертного нас оберігає				+						
580	ковчег Завіту, в якому зберігається освячення всього роду людського			+				+			
581	ковчег мисленний, піднесений на небеса від потопу смертного			+							
582	колісниця пресвята для Того, Хто перебуває на херувимах			+							
583	колісниця Сонця Духовного, лоза істинна, що гроно достигле виплекала							+			
584	корабель для тих, хто хоче спастися			+		+					
585	корабель для тих, що хочуть спастися							+			
586	Корінь, що для нас Квіт Божественний виростив	+									
587	корінь дівства і нев’янучий цвіт чистоти							+			
588	країни нашої покров, ширший за хмари			+							
589	країни нашої преславна захисниця				+						
590	країн православних незборима кріпкость і охорона			+							
591	красою всіх чеснот прикрашена		+	+							
592	Кримська Окраса і Бахчисарайська Проповідь							+			

593	кріпка Заступниця тих, хто в полоні й у вигнанні							+			
594	кульгавих ходіння, німих промовляння					+					
595	купіль, в якій усі наші скорботи занурюються				+	+					
596	купіль, що обмиває совість			+							
597	купина, Законоположником передбачена			+							
598	купина неопалима, вісником закону передбачена		+								
599	лампада, що єлеєм Божественним світиться					+					
600	легка хмара Сонця Правди, якою Небесний до земних прийшов, щоб на небо з Собою нас піднести					+					
601	легке подолання беззаконних звичок			+							
602	лжиця золота, повна Божественних Таїн				+						
603	Лжиця, Найсвятішими Тайнами сповнена	+									
604	лілея білосніжна дівочості і чистоти, що нев'янучою цвітеш на небесах					+					
605	лілея білосніжна і запашна дійства і чистоти					+					
606	лілея нев'януча, що безсмертям заквітнула		+								
607	лістви́ця небесна, що веде від землі до неба				+						
608	лістви́ця небесна, що нею зійшов Бог			+							
609	лістви́ця небесна, Яковом наперед побачена			+							
610	лістви́ця небесна, якою Господь зійшов до нас					+					
611	Лістви́ця небесна, якою зійшов Бог							+			
612	лістви́ця чеснот, що підносить подвижників Христових до врат Царства Небесного					+					
613	Лістви́ця, що від землі всіх возвисила благодаттю							+			
614	лістви́ця, що до Бога приводить					+					
615	лістви́ця, що до неба піднімає					+					

616	ліствиця, що досягає небес, бо нею зійшов Бог			+							
617	ложе Царя Великого на верху гори небесної					+					
618	ложе Царя великого, провіщене Соломоном		+	+							
619	Лоза предивная, що життям плодоносить	+									
620	Лоно пречистеє, що Тіло для Господа виткало	+									
621	Львова і Галича неоціненна Перлина							+			
622	Любові Посудина, Всевишнім вибрана	+									
623	любов, що всяке бажання перемагає			+							
624	любов, що перемагаєш усяке бажання							+			
625	людей надія і сила	+									
626	люду православного Покрова Всесильная							+			
627	мандрівників щасливе додому Повернення	+									
628	Манна Небесная, що серця оживляє	+									
629	Марія, Госпожа усіх нас							+			
630	Марія, Мати Божа, священний храм пахощів							+			+
631	матерів преподобних і дів святих всезвеселяюча радість		+								
632	матерів, що народжують дітей, швидке і безболісне народження			+							
633	матерів, що народжують дітей, швидке розрішення					+					
634	Мати Агнця й Пастиря			+							
635	Мати Благосердная всіх скорботних й пригнічених	+									
636	Мати Бога всіх, що утішає душі скорботні			+							
637	Мати Бога і Господа небес і землі		+								
638	Мати Божа, Невіста, що мужа не знала							+			
639	Мати Божа, приречена на страждання					+					
640	Мати, Богом обрана від земнородних			+							
641	Мати Божа, що материнською любов’ю нас, грішних, огортає				+						

642	Мати Вознесеного на небо Христа							+			
643	Мати Всевишнього, зорями вінчана	+									
644	Мати Всепітая, наша надія, наш порятунок і захист	+									
645	Мати Всехвальная Спаса і Господа	+									
646	Мати всіх Бога, що всіх скорботних душі утішає				+						
647	Мати всіх засмучених і знедолених							+			
648	Мати всіх засмучених і обтяжених							+			
649	Мати всіх скорботних і обтяжених			+							
650	Мати, всіх скорботних радість					+					
651	Мати Господа, мого Творця							+			
652	Мати єдиная усіх народів	+									
653	Мати життя і після Господа упование наше на життя вічне			+							
654	Мати Життя і Оселя Премудрості	+									
655	Мати життя і у Господі нам упование на вічне життя		+								
656	Мати і Діва преблагословенна					+					
657	Мати Любові, Всесвітла Владичиця	+									
658	Мати, людей блага Відрада					+					
659	Мати милосердя, що витирає всяку сльозу з очей люто страждаючих					+					
660	Мати Предивная Бога могутнього	+									
661	Мати пречистая Бога Предвічного	+									
662	Мати Пречистая Господа нашого	+									
663	Мати Світла, благословенна Богородиця								+		
664	Мати світла духовного, що просвіщає душі благочестиві			+							
665	Мати Світла істинного, що благочестивих душі просвіщає				+						
666	Мати світу Творця, що понад світ возходить		+								

667	мати свята пресвятого Бога, Владичиця вселенної, Марія Богородиця								+		
668	Мати святая землі Української	+									
669	Мати святая Любові безсмертної	+									
670	Мати Сина Божого і Бога Вишнього				+						
671	Мати скорботних й обтяжених	+									
672	Мати Слова і Діва							+			
673	Мати Сяйва споконвічної Слави	+									
674	Мати Христа, Бога нашого							+			
675	Мати Христа Бога нашого, що на небо вознісся			+							
676	Мати Царева, вельми втішена		+								
677	Мати Царева, сповнена благодаті			+							
678	Мати Царя вишніх сил		+								
679	Мати Царя сил небесних					+					
680	Мати, що в Різдві і після Різдва перебуває Дівою				+						
681	Мати, що живе у чистоті					+					
682	Матір Агнця і Пастиря							+			
683	Матір Божа і Мати Милосердна							+			
684	Матір Господа мого Ісуса Христа							+			
685	Матір, подарована нам із хреста	+									
686	матір Христа Бога нашого		+								
687	Матір, що любить дітей Своїх					+					
688	Милосердна Владичиця, Милостивого Бога Родительниця							+			
689	милосердна всіх нас у Христі Мати					+					
690	милосердна Заступниця, що завжди захист Свій нам показує					+					
691	милосердна і благолюбива Заступниця наша					+					
692	милосердна і щира Заступниця	+									
693	милосердна Мати всіх утруджених і обтяжених					+					

694	милосердна супутниця і захисниця моя							+			
695	милосердна утішителька всіх скорботних і обтяжених			+							
696	милосердного Бога милосердна Мати							+	+		
697	Милосердного Царя милосердна Мати, Пречиста і Благословенна Богородиця Діва							+			
698	милостива і премилостива Цариця небес і землі		+								
699	милостива і премилостива Цариця небес і землі, Богородиця Вседіва		+								
700	милостива Мати Спаса мого і Бога					+					
701	Милостива, що нас милує					+					
702	Милостивого Бога Милосердна Мати									+	
703	милостивого Бога премилосердная Мати	+									
704	милості сосуд, Богом обраний				+						
705	мироположниця духмяності Христової, що духмянить упале людство					+					
706	мирських людей непосоромлене упование			+							
707	міст і сіл огорожа					+					
708	місто одухотворене, що вічно царює					+					
709	Місто преславнеє Царя великого	+									
710	місто царя великого на вершині гори небесної		+								
711	мост, що воістину переводить нас від смерті до життя					+					
712	міст, що до небес проводить					+					
713	міст, що переводить від землі на небо			+							
714	міст, що піднімає до гори					+					
715	міст, що проводить від землі до неба			+							
716	міст, що провадить народжених на землі до неба							+			
717	моя Свята Затупниця й Покровителька							+			
718	місяць, що від Сонця правди освітлений			+							

719	міцна заступниця тих, хто в полоні і вигнанні			+							
720	міцна надія вічного спасіння всім християнам			+							
721	могутня Заступниця роду християнського					+					
722	могутня скора Помічниця наша в дні тяжких випробувань					+					
723	Молитвениця невсипуща до Христа Бога					+					
724	молитов і благань наших Вислухання	+									
725	молінь наших старанна Послушниця				+						
726	море, що всі наші пристрасті потопляє				+						
727	молитвениця наша до Бога тепла				+						
728	море, що потопило фараона мисленого			+							
729	мудра Домоупорядниця, що життя наше добре влаштовує							+			
730	мук вічних чудесне Уникнення	+									
731	мучеників наших непохитная Мужність							+			
732	над всенародними ворогами Справедлива Перемога							+			
733	Надземних умів прекрасна радість		+								
734	Надія безнадійних і поміч безпорадних								+		
735	Надіє всіх кінців землі, пречиста Діва, Владичиця Богородиця, утіха моя				+						
736	надія всіх позбавлених надії				+						
737	Надія і Заступниця моя							+			
738	Надія, і Твердиня, і Пристановище людям							+			
739	Надія моя і Пристановище, Покрова, і Заступництво, і Допомога							+			
740	Найпрекрасніший Твір Владики всесильного	+									
741	Напоумлення всіх, хто у вірі хитається	+									
742	народу нашого Порятунок і Захист							+			
743	наставниця вірних у доброчесності							+			

744	наставниця цнотливості і стриманості				+						
745	наставниця юнаків у цнотливості і стриманні					+					
746	наша Заступниця і Покровителька	+									
747	наша Молитва, до Бога занесена	+									
748	наша надія і наш порятунок	+									
749	наша перед Сином Заступниця					+					
750	наша преблага надія, Цариця й Богородиця					+					
751	наша Утіха й Порадниця	+									
752	наш Дороговказ до Вічності	+									
753	наш Захист, Стіна неприступна, людей охорона, Богом дарована нам, Богородиця Діва	+									
754	наш порятунок і захист	+									
755	наше із Богом примирення										
756	наше Натхнення до вчинків праведних	+									
757	наше Прибіжище в бідах і в немочах	+									
758	наше Прибіжище й Захист	+									
759	наше примирення з Господом	+									
760	наших князів нездоланная сила	+									
761	небес і землі торжество преславне		+								
762	небесна манна, що серця оживляєш				+						
763	небесна Цариця, Мати Бога і Господа неба і землі			+							
764	небесних чинів ангельських безперестанне здивування			+							
765	небесні врата, всіма оспівані					+					
766	небо земне, до небесної оселі піднесене		+								
767	небом і храмом Божества							+			
768	невидиме приборкання владик жорстоких і звіроподібних			+							
769	невидиме упокорення владик жорстоких і звіроподібних							+			
770	невимовна таїна віків і часів				+						
771	невимовная Тайна віків і часів усіх	+									

772	невичерпна скарбниця Божественної благодаті					+					
773	невичерпне джерело милостей і щедрот				+						
774	невіст блага украсителька і заручниця					+					
775	Невіста неневісна, що зачала Сина від Духа Святого				+						
776	невпинна за людство Молільниця	+									
777	невсипуча попечителька тих, хто в кайданах і в'язницях			+							
778	невсипуща Наставниця всіх заблудших і осліплених							+			
779	невсипуща Піклувальниця за тих, що сидять у кайданах і в'язниці							+			
780	невсипуща Піклувальниця тих, що сидять в оковах і в темниці							+			
781	Невсипуща Посередниця і Всесильна Заступниця							+			
782	недовідоме виправлення нерозкаяних грішників							+			
783	незбагненне виправлення нерозкаяних грішників			+							
784	незбагненної ради Божої таємниця			+							
785	нездоланная в горі Заступниця	+									
786	незламний щит воїнів наших					+					
787	незмінна Настоятелька Хілендарської обителі					+					
788	немовлят виховання і благодатне схоронення					+					
789	неопалима купина, законоположником передбачена			+							
790	Неопалима Купина, хмарина всесвітла, що вірним безперервно дає прохолоду							+			
791	Неосоромлена надія моя і спасіння моє								+		
792	неосоромлене наше упование за життя і після смерті нашої					+					
793	Непереможна Воєвода, Богообрадувана Приснодіва Богородиця, що відвідала гору Афонську явленням ікони Своєї і багато милості через Неї роду					+					

	християнському дарувала										
794	Непереможна Воєвода, Владичиця наша Богородиця			+							
795	непереможна Воєвода вождів і воїнств християнських			+				+			
796	Непереможна Воєвода, Заступниця наша				+						
797	Непереможна Воєвода, Пречистій і Богообрадувана Діва Богородиця, що вогневидним ікони Своєї явленням обрадувала Церкву Христову і нею від вогненного спалення захищає вірних					+					
798	Непереможна Воєвода рабів християнських і країни нашої визволителька			+							
799	непереможна Воєвода, що ворогів перемагає			+							
800	непереможна християн в бідах охорона і пристановище					+					
801	Непереможних сил небесних радість і хваління, всього ж роду людського виправлення					+					
802	Непорочна і Пречиста Діва Марія							+			
803	непорочная Діва і Мати пречистая	+									
804	непохитна Надія всіх племен і народів	+									
805	неправедно скривджених і гнаних заступниця					+					
806	неприступного Світла Свічадо преяснеє	+									
807	нерукотворна скинія Бога Слова, що херувимів перевищує і серафимів перевершує святістю і чистотою					+					
808	нерукотворний омофор, що немов хмарина над усім світом розпростерлася							+			
809	Нескверна, непорочна, нетлінна, пречиста Діва, Богоневіста Владичиця							+			
810	несподіване виправлення нерозкаяних грішників					+					
811	несподіване примирення жорстоко ворогуючих			+		+					

812	несподіване примирення тих, що запекло ворогують							+			
813	несумнівна утіха в печалях					+					
814	нетлінна і безневісна Агнця і Пастиря Мати					+					
815	нетлінна і Пречиста Богоматір		+		+						
816	неусипна наставниця всіх заблудлих і засліплених			+							
817	нечестивих єресей і розтлінних розколів викоренителька			+							
818	нечестивих єресей і тліннотворних розколів Викорінителька							+			
819	Нива, невидимо зорана, що проростила Божественний колос							+			
820	Нива неорана, що золотий колос зродила	+									
821	Нива неорана, що Колос життя породила нам	+									
822	нива, що вирощує безліч щедрот					+					
823	нива, що вирощує многоплідддя щедрот			+							
824	обителі Почаївської стіна непорушна			+							
825	обманутих до світла істини піднесення			+							
826	Обрана від усіх родів Божа Матір і Цариця, Яка підноситься від землі на небеса			+							
827	Обрана від усіх родів Пресвята Діва Богородиця				+						
828	Обрана від усіх родів Пресвята Діва Марія Богородиця				+						
829	Обрана від усіх родів Пресвята Діва Марія Богородиця, Яка воістину народила плоттю Ісуса Христа, Спаса і Бога нашого, Владичиця всієї вселенної, що обрала другим земним жеребом гору Почаївську і утворила на ній обитель для ченців				+						

830	обрана Діва Марія, вища за всіх дочок землі, Матір Сина Божого					+					
831	Обрана з усіх родів Заступниця роду християнського, що покровом Своєї благості покриває країну нашу православну					+					
832	обрана палата Духа Святого			+							
833	Обрана предвічним Царем, вища за всяке творіння, неба і землі Цариця, що колись прийшла у Влахернську церкву на молитву			+							
834	Обрана Передвічним Царем, превища від усякого творіння, неба і землі Цариця							+			
835	Обрана Споконвічним Царем, превища від усякого творіння, неба і землі Цариця							+			
836	одежа сміливості для нагих							+			
837	одежа сміливості, хто її не має					+					
838	одежа тих, що не мають сміливості			+							
839	одежа, що мене, нагого з добрих діл, покриває		+								
840	Одеси і всього Півдня цілительне Чудо Касперівське							+			
841	одіяння тих, хто позбавлений правди					+					
842	одуховлений Храм Премудрості Божої	+									
843	одухотворений ківот святині Господньої			+							
844	одушевлена трапеза, що хліб життя вмістила							+			
845	одягнена в сонце, що сяє благодаттю і славою усій вселенній			+							
846	окраса і потуга царів		+								
847	Олива, що тілеснії рани умащує	+									
848	оселя Бога й Слова							+			
849	оселя дивная Слова Господнього	+									
850	оселя преславна Духа Святого					+					

851	Оселя свята об’єднання незлитного	+									
852	оселя Христа Бога нашого					+					
853	особливе вінчання всіх, що цнотливістю з тілом воюють		+								
854	Отроковиця Богородителька, що породила Ісуса							+			
855	Отроковиця, чиста Агниця, Діва і Мати					+					
856	Отроковиця, що породила вірним Отрока Непорочного							+			
857	Охорона від лютих розбійників	+									
858	Охорона дівам, та й всім, хто очищення прагне	+									
859	охоронителька всіх і утвердження					+					
860	охоронителька наша і утвердження				+						
861	охоронителька наша у цьому віці			+							
862	очевидна і скора Заступниця наша							+			
863	Пагорб, що живить небесною манною	+									
864	палиця для тих, хто спить у злі					+					
865	певна в скорботах Потіха	+									
866	певна над ворогами побіда	+									
867	пекла згуба і пагуба							+			
868	перед віками із людей вибрана	+									
869	Перемога над силами темряви	+									
870	Перемога тих, що до кінця вистояли	+									
871	Перемога Царя й Бога нашого	+									
872	Пересторога прегрізная всіх Богохулителів	+									
873	Перст, що Святу Євхаристію вказує	+									
874	печальних радість, покривджених покровителька					+					
875	Підбадьорення рабів Божих, світом осміяних	+									
876	Підмога для благочестя подвижників	+									
877	Піднесення з прірви гріховної	+									

878	Підняття Всіх, на ложе хвороби повержених	+									
879	після Бога наша Надія і Заступниця							+			
880	після Бога наше пристановище і заступлення				+						
881	після Бога наше упования у земному житті				+						
882	після Бога Царя Богородиця Цариця царюючих			+							
883	після Господа, Владики нашого, Владичиця володіючих			+							
884	після Господа наше упования на блаженне життя			+							
885	Пісня, що в вишніх лунає	+									
886	пісня, що співається на небі				+						
887	пластир, що струпи душевні оживляє				+						
888	побожних правителів вірне захищення			+							
889	Поборниця чистоти й ціломудрія	+									
890	повноводна ріка Божественної благодаті					+					
891	повсякчасна і щира Молитвениця і Піклувальниця							+			
892	подвигів мучеників достойне прославлення			+							
893	подвигів мученицьких достойне прославлення		+								
894	подолання всіх навітів і спокус, що виходять від світу, плоті і диявола							+			
895	подолання всіх намов і спокус, що виходять від світу, плоті й диявола							+			
896	пожива, що замінила манну							+			
897	Позбавлення від злих пристрастей й навиків	+									
898	Покрова Запорожжя та Іржавецька Журба							+			
899	Покрова Іржавця і Крехова	+									
900	покров від бурі пристрастей					+					
901	покров і охорона дівства					+					
902	покров і пристановище, засмучених утіха, скорботним радість, покривдженим заступниця, бідуючим допомога, хворим					+					

	цілителька, грішним заступниця										
903	Покров й Заступниця – Спасителька душ наших	+									
904	покров світу, ширший від хмари			+		+		+			
905	покров, що дітей церковних покриває				+						
906	Покров, що Церкви дітей покриває	+									
907	Полегшення всіх, що на каторзі мучаться	+									
908	полегшення мук тим, хто помирає				+						
909	поміч всім і в усьому					+					
910	поміч і праведна відплата всім, що справедливо торгівлю чинять							+			
911	помічниця і надія в бідах і скорботах					+					
912	Помічниця і Заступниця міцна					+					
913	Помічниця наша, що троєручною іконою нам допомагає					+					
914	помічниця проти ворогів правителям вірним		+								
915	Помічниця сильна і непереможна					+					
916	Помічниця Християн, Зцілителька хворих							+			
917	поміч тих, хто закликає					+					
918	Пом’якшення сердець, що ворожі нам	+									
919	поручителька грішників у спасінні			+							
920	Порятунок від душевних недуг і зневірення	+									
921	Порятунок від спокус бісівських	+									
922	постійна Заступниця за рід наш					+					
923	посудина золота, що в ній наша недостойність просвітлюється		+								
924	Посудина, Любов’ю по вінця наповнена	+									
925	посудина, манною небесною сповнена	+						+			
926	посудина, що Божественний бісер виплекала							+			

927	потерпілих у дорозі, на суші і водах, раптова допомога							+			
928	Похвала й Покров монашества	+									
929	похвала Почаївська і всього світу надія і втіха			+							
930	початок і кінець духовного вдосконалення				+						
931	правиця, що з моря суєтного виводить				+						
932	православних християн, що приходять до неї на поклоніння, покровителька				+						
933	Православія непохитна кріпость і оборона							+			
934	православної віри у ній охорона і утвердження			+							
935	Православної Церкви непохитний стовп			+							
936	православ'я твердиня і краю нашого нездоланна оборона					+					
937	пребезцінне багатство всього світу		+								
938	Преблага і Всенепорочна Діва					+		+			
939	преблагословенна в жонах Діва Всенепорочна					+					
940	Преблагословенна Владичиця наша Богородиця і Приснодіва Марія									+	
941	Преблагословенна Діва і Мати					+					
942	Преблагословенну Заступниця світу, Покрова нашу і Споручниця всіх нас, грішних							+			
943	преблагословенна з роду в рід		+								
944	Преблагословенна і Многомилостива Владичиця світу							+			
945	преблагословенна і препрославлена Мати Господа нашого					+					
946	Преблагословенна Цариця Неба і землі					+					
947	преблагословенная Мати Сина Божого	+									
948	превибрана величністю пришестя до тебе сина і Бога		+								

949	предвіщена Мати Христа, Сина Божого					+					
950	Предивна і найвища за всі створіння небесні й земні Богомати Діва							+			
951	Предивна і Найвища за всі створіння Цариця Богородиця, Небесного Царя, Христа, Бога заступниця в бідах і напастях і щира Захисниця нас, грішних							+			
952	предобра подателька всяких благ		+								
953	предстательство наше і кріпке заступництво			+							
954	предстоятельниця перед Богом, що спасає світ			+							
955	прекрасна душею, пречиста тілом, найвища помислами, Пресвята Діва					+					
956	прекрасна і світлоносна палата святих Святійшого Слова					+					
957	премилосердна Утішительниця всіх засмучених і обтяжених							+			
958	премилостива Владичиця, всепіта Богородиця, тих, що у всякій біді та нужді перебувають		+								
959	премилостива і пречудова Цариця духовного світла		+								
960	Премудрості дім, Богом створений				+						
961	премудрості і благості Божої одкровення					+					
962	Пренепорочна і Преславна Божа Мати Марія							+			
963	Пренепорочна і Пречиста Діва Марія							+			
964	Пренепорочна, надія всіх християн і пристановище нам, грішним							+			
965	пренепорочная Діва, що Спаса душ наших родила нам	+									
966	Пренепорочная Мати Бога Предвічного	+									
967	Пренепорочная Мати Христа Бога нашого									+	

968	Пренепорочная, що від потопу гріховного світ врятувала							+			
969	преподобних матерів і святих дів всерадісна веселість			+							
970	препрославлена Вседіва Богородиця й покров всім, хто до тебе прибігає	+									
971	Пресвітлий Захист, нам Богом дарований	+									
972	Пресвята Богородиця, Діва Владичиця, вища за ангелів та архангелів і всього творіння достойніша, ангелів велике здивування, пророків висока проповіде, апостолів преславна похвало, святителів особлива прикраса, мучеників сильне утвердження, монахів спасительна настанова, посників незнемагаюча стриманість, дівствуючих чистота і славо, матерів тиха радість, дітей мудрість і наставлення, вдовиць та сиріт годувальниця, нагих зодягнення, здоров'я недужих, визволення полонених, плаваючим по морю тишина, захопленим бурею непорушна пристань, блукаючим тиха наставниця, мандруючим легка подорож, струдженим добре заспокоєння, скора заступниця тим, що в бідах, кривдженим покров і прибіжище, надія безнадійних, потребуючим помічниця, вбогих непроминаюче багатство, сумуючим постійна потіха, погорджуваним любови смирення, грішників спасіння і Богові присвоєння, правовірних усіх тверде огородження, непереможна підмога і заступництво		+								
973	Пресвята Богородиця Діва, Печерська похвала і наше				+						

	утішення										
974	Пресвята Владичиця Богородиця, Відрадо і Утішення наше					+					
975	Пресвята Владичиця і Богородиця, вища за Херувимів і чесніша від Серафимів, Боговибрана Отроковиця, загиблих Врятування і всіх скорбящих Радість							+			
976	Пресвята Владичиця моя, Діва Богородиця, Одигітрія, покровителька й надія спасіння мого							+			
977	Пресвята Владичиця наша Богородиця, Небесна наша Цариця, що молоком Христа Бога нашого годувала і нас, негідних і многогрішних, багатою милістю годує					+					
978	Пресвята Владичиця, Цариця Богородиця, вища за всі небесні сили і святіша за всіх святих				+						
979	Пресвята Діва Богородиця, Премилостива Владичиця, Цариця Неба і землі, всякого дому й сім'ї християнської мудра Упорядниця, працюючих благословення і невичерпне багатство бідних, сиріт, і вдів, і всіх людей Годувальниця, що породила Того, Який живить Всесвіт, Спорителька хлібів наших							+			
980	Пресвята Діва Владичиця Богородиця, добропослушна Божественному Слову, Мати Пречиста, від усіх народів вибрана							+			
981	Пресвята Діва, Владичиця Богородиця					+					
982	Пресвята Діва, Всеблагого Сина Мати Всеблага, міста і святого храму цього Покровителька, всіх сущих у гріхах, скорботах, бідах і хворобах вірна Предстательниця і Заступниця					+					

983	Пресвята Діва, Всемилосердного Сина Мати Всемилосердна, міста і святого храму цього Покровителька, всіх сущих у гріхах, скорботах, нещастях і хворобах надійна Заступниця							+			
984	Пресвята Діва і Мати					+					
985	Пресвята Діва, Мати Господа Вишніх Сил, неба і землі Цариця, міста і країни нашої Всемогутня Заступниця							+			
986	Пресвята і Преблагословенна Діва Богородиця Марія							+			
987	Пресвята і Преблагословенна Мати Господа і Спаса Нашого Ісуса Христа, Пречиста Приснодіва, Богородиця Марія							+			
988	Пресвята і Преблагословенна Мати Найсолодшого Господа нашого Ісуса Христа							+			
989	Пресвята Діва, Мати Господа, Цариця Неба і землі							+			
990	Пресвята Мати Божа, Преблагословенная Марія							+			
991	Пресвятая Богом обрана Діва							+			
992	Пресвятая Владичиця Богородиця, світло затемненої душі моєї, надія, покрова, пристановище, утіха, радість моя										
993	Пресвятая Владичиця моя Богородиця							+			
994	Пресвятая Діва, Боговибрана Отроковиця							+			
995	Пресвятая Діва, Мати Господа Вишніх Сил, Неба і землі Цариця, міста, країни нашої Всемогутня Заступниця							+			
996	Пресвята Діва, Мати Господа, Цариця Небес і землі			+							
997	Пресвята Діва, Упование християн								+		
998	Пресвята і Преблагословенна Діва Богородиця Марія					+					
999	Пресвята і преблагословенна Діва, Владичиця Богородиця					+					

1000	Пресвята і Преблагословенна Мати Господа нашого Ісуса Христа					+					
1001	пресвята і Преблагословенна Мати Господа і Спаса нашого Ісуса Христа, Пречиста Приснодіва Богородиця Марія				+						
1002	Пресвята і Пречиста Матір Божа							+			
1003	Пресвята Мати Діва, Владичиця славна і вічна Цариця	+	+								
1004	Пресвята, Пречиста, Преблагословенна, Славна Владичиця наша Богородиця і Приснодіва Марія							+		+	+
1005	Пресвята Трапеза Хліба Життя										+
1006	Пресвята Цариця, Діва Богородиця, вища від херувимів і незрівнянно славніша від серафимів, Богом обрана Отроковиця					+					
1007	Пресвятая Богородиця, що Своїм Рождеством явила нам Світло Істинне							+			
1008	Пресвятая Владичиця Богородиця, преблагословенная Мати Христа Бога, Спасителя нашого, всіх скорбящих Радість, хворих Відвідання, немічних Покрова і Заступниця, вдовиць і сиріт Покровителька, матерів засмучених надійна Утішителька, немовлят немічних Сила, і всім Пресвята і Преблагословенна Діва, Владичиця Богородиця							+			
1009	Пресвятая Владичиця Богородиця, світло затемненої душі моєї, надія, покров, пристановище, утіха, радість моя									+	
1010	Пресвятая й Премилостива Владичиця Богородиця							+			
1011	Преславна Божа Матір і святіша від святих Ангелів							+			

1012	преславна оселя Сущого на Серафимах							+			
1013	Преславная Вседіва, Мати Христа Бога							+			
1014	престол Господній, від землі вознесений в Небесне Царство		+	+							
1015	престол одухотворений Того, Хто володіє небесними і земними					+					
1016	престол херувимський, що носить Всесильного	+									
1017	Пречесна наша Мати і Заступниця				+						
1018	Пречиста Владичиця наша Богородиця								+		
1019	Пречиста Владичиця наша Богородиця і Вседіва Марія							+			
1020	Пречиста Владичиця наша Богородиця й Приснодіва Марія										+
1021	Пречиста Діва, Богородиця, надія всіх християн, що живуть на землі							+			
1022	Пречиста Діва Марія і Мати моя небесна							+			
1023	Пречиста Діва Марія, Мати Божа, що непорочно породила і на добро всього світу Єдинородного Сина виховала							+			
1024	Пречиста Діва, чеснішу від херувимів і славнішу від серафимів, що безсіменно народила Спаса душ наших				+						
1025	Пречиста і Преблагословенна Матір Найсолодшого Господа нашого Ісуса Христа					+					
1026	Пречиста і Свята Діва, правдива Богородиця							+			
1027	Пречиста Мати, Діва Марія Мати многостраждальної України нашої							+			
1028	Пречиста, як невсипуща охоронителька наша і Заступниця				+						
1029	Пречистая Владичиця Богородиця, надія всіх християн							+			

1030	Пречистая Госпожа Богородиця, всім відома Помічниця							+			
1031	Пречистая Діва, що Ісуса Христа мого породила, Єдина Неосквернена							+			
1032	Пречистая Мати Творця і Художника	+									
1033	Пречистая Мати Уподобання Отчого	+									
1034	Прещедрая Мати Любові Предвічної	+									
1035	Пречистая, місце освячення слави, знищення пекла, чертог всесвітлий							+			
1036	Пречистая, од небес найвища							+			
1037	пречистий Намет, від неба просторіший	+									
1038	Пречистий Храм Спасів, дорогоцінний Чертог і Діва, Святий Скарб Слави Божої							+			
1039	чеснішу і славнішу від Горніх Воїнств, Діва Пречиста, Богородиця							+			
1040	пречуднеє Диво Холма і Ченстохова							+			
1041	Приборкання палаючих гнівом й озлоблених	+									
1042	приведення дітей Божих від рабства диявола до свободи слави дітей Божих			+							
1043	Примирення з бідами всіх насікальників	+									
1044	присноблаженна від усіх родів повіки			+							
1045	Приснодіва, сторожа дівства, чистоти і цнотливості і сосуд усяких чеснот					+					
1046	пристановище всім, хто на Тебе уповає				+						
1047	пристановище для житейських плавань							+			
1048	пристановище, для смиренних сердець доступне				+						
1049	пристановище для тих, що плавають по житейському морю			+							
1050	пристановище, і затишок у безодні скорбот, і поборниця всіх спокус							+			

1051	Пристановище сиріт і подорожніх Заступниця, бідуючих Допомога і озлоблених Покрова							+			
1052	притулок благоприємний, в якому спасаються захоплені бурею пристрастей житейського моря					+					
1053	Притулок, що смиренним серцям відкривається	+									
1054	Провідниця блага, що на шлях богодогоджання і спасіння направляє грішників, які каються					+					
1055	Провідниця наша, що до Небесної вітчизни нас приводить					+					
1056	Провідниця подвижників благочестя до вишнього Сіону					+					
1057	Провідниця, Покрова й спасення душ наших	+									
1058	Провідниця, що до Небесної вітчизни нас веде					+					
1059	проповідників євангельського вчення Покровителька					+					
1060	Промисл Божий на наших дорогах житейських	+									
1061	Промисл дивний Єдиного Бога Предвічного	+									
1062	промінь від Сонця правди – Христа Бога нашого					+					
1063	промінь, що веде до Царства Небесного				+						
1064	Промінь, що до Царства дорогу нам вказує	+									
1065	Прославлення пастирів, світом, зневажених	+									
1066	про спасіння вірних клопітниця				+						
1067	простора оселя Бога Слова					+					
1068	Прохолода, що гарячку недужих остуджує	+									
1069	прохолода, що жар недужих понижає				+						
1070	Псалом, що слухається на землі				+						
1071	Псалом, що чується долі	+									
1072	Путіводителька прозорлива, що путь спасіння показує				+						

1073	Радість ангелів, слава дів і всіх святих веселість		+								
1074	радість і умиротворення світу					+					
1075	радість міст і сіл					+					
1076	радість наша у цьому і майбутньому житті				+						
1077	радість скорбних і плачучих	+									
1078	ракової язви дивна губителька				+						
1079	раку проклятого Згуба Предивная	+									
1080	ран душевних і тілесних лікування			+							
1081	ріка зцілень, що завжди тече				+						
1082	роду християнського блага Заступниця			+							
1083	роду християнському повсякчасна допомога			+							
1084	розкаяних грішників веселість особлива				+						
1085	розумом незбагненна небесна слава				+						
1086	роса, що оживляє душі					+					
1087	роса, що руно зросила					+					
1088	Руйнування всіх рад нечестивих, всіх підлостей	+									
1089	руками Сина на небо занесена	+									
1090	рука, що на Святу Євхаристію вказує				+						
1091	руно, дощем благодаті орошене	+									
1092	руно, зрошене Ісусом, прообразоване Гедеоном			+							
1093	руно, Ісусом зрошене, що Гедеон прообразив був		+								
1094	руно одушевлене, Діва, яку Гедеон провістив							+			
1095	руно, що дощем благодаті зрошене							+			
1096	сад живоносний, з неплідного кореня зрощений	+									
1097	світильник, на свічнику превишньому поставлений		+								
1098	світильник, поставлений на небесному свічнику			+							
1099	світильник світла незахіднього, що прекрасно світиться		+								

1100	світильник, що просвічує сущих в омані гріховній				+						
1101	Світильник, що підлу облуду просвічує	+									
1102	світла і миру Подателька	+									
1103	світла хмара, що вірних завжди освічує					+					
1104	світла Церкви Небесної і земної окраси					+					
1105	світлая Мати Всесвітла предвічного	+									
1106	світлість, що в темряві світиться			+							
1107	світліша над сонячне проміння		+								
1108	світлиця преславна для Того, Хто живе на серафимах			+							
1109	Світло життя земного і упования життя вічного			+							
1110	світло і слава Афону					+					
1111	світлоносне ложе Того, Хто серафимами керує					+					
1112	Світлоприємна свічка істинного Світла				+						
1113	світло променисте, що путь життя нам показує					+					
1114	Світлосяйна свічка, що явилася сущим у темряві гріха і юдолі плачу					+					
1115	світло, що й у темряві світить		+								
1116	світу радість і втихомирення		+								
1117	світу спасення, Всевишнім дароване	+									
1118	свіча невгасима вогню не тілесного		+								
1119	свіча, невгасимою любов’ю до людей палаюча		+								
1120	свічка невгасима духовного вогню			+							
1121	свічка невгасимого Вогню духовного, що нас освічує				+						
1122	свічка, що біля престолу Божого завжди горить					+					
1123	Свята Діва як раба Господня, що завжди готова творити волю Його			+							
1124	свята і найчистіша оселя Божої благодаті					+					
1125	свята Мати землі Української							+			

1126	Свята, найбільша від усіх святих							+			
1127	Святая Святих, про яку серафими говорять		+								
1128	святая святих серафимами хвалима святе дзеркало правди для суддів безкорисливих			+							
1129	святе вмістилище Слова Божого		+	+							
1130	святе дзеркало правди для суддів безкорисливих							+			
1131	святий покров нашого життя				+						
1132	Святиня країн і народів					+					
1133	святителів прикраса і священиків похвала			+							
1134	святителів прикраса і слава священиків		+								
1135	святих монастирів Христових покров і забезпечення			+							
1136	святих обителей Христових покров і забезпечення							+			
1137	святих обителів Христових покров і пожива							+			
1138	святих храмів і вівтарів найперша прикраса			+				+			
1139	святої віри і православних догматів Охорона							+			
1140	святої віри охорона і православних догматів наставниця			+				+			
1141	святої радості Божественний струмок				+						
1142	сердечна радість ієреїв благоговійних				+						
1143	сильне збудження сплячих совісті			+							
1144	сиріт від бід охорона					+					
1145	сиріт і вдів непорушна стіна				+						
1146	сиріт і вдовиць лагідна Заступниця							+			
1147	сиріт і вдовиць непохитная Кріпость	+									
1148	скам’янілих сердець Скруха щирая	+									
1149	Скарбниця радості Життя вічного	+									
1150	скарб священний Божої слави	+									

1151	скарб спасіння і ангелів слава					+					
1152	Скинія, крилами херувимів отінена	+									
1153	скиптр царський в правиці Христовій		+								
1154	скіпетр і держава тих, хто Афон населяє				+						
1155	Скіптр і Сила Афону преславного	+									
1156	скора Помічниця сущим в бідах і напастях					+					
1157	скорботних відрада і веселість				+						
1158	скорботних й недужих Ізцілення	+									
1159	скорботних матерів утішення і духовна радість				+						
1160	скоре вислухання вірних голосів		+								
1161	скоре вислуховування молитов церковних і келійних				+						
1162	скоре і безболісне розрішення матерів, що дітей народжують							+			
1163	слава вселенська і всесвітня Утіха							+			
1164	слава всесвітняя, із людей вибрана	+									
1165	слава і радість церковна					+					
1166	Слава небесних і Надія земних							+			
1167	слави вершина, у радість сповитая	+									
1168	Славна Богородиця й Приснодіва Марія									+	
1169	Славна і Пренепорочна і Матір Бога нашого							+			
1170	славніша без порівняння від серафимів					+					
1171	славою Божою пречудно прикрашена	+									
1172	сліпих бачення, глухих слухання					+					
1173	сліпих прозріння і кульгавих зцілення			+							
1174	смертних до Бога сміливість	+		+							
1175	сміливість наша і надія			+							
1176	сміливість смертних до Бога							+			

1177	сміливість християн до Христа			+							
1178	Собесідниця тих, хто мовчання шукає	+									
1179	совість мирна, усім солодка					+					
1180	сокровенних майбутніх благ надія і зміцнення				+						
1181	солодкість, і рай, і блаженство					+					
1182	солодкопахуча лілія, Владичиця, що вірних наповнюєш пахощами, кадило запашне, дорогоцінне миро							+			
1183	сонце оселі Христової, псалмоспівцем наперед явлене			+							
1184	Сонце правди, що нас опромінює				+						
1185	сосуд всезлатий, в якому уготовлена ради нас Плоть і Кров Божественного Агнця							+			
1186	Спалення всіх згубних пристрастей	+									
1187	Спаса і Бога нашого Мати істинна								+		
1188	спасительний єлей, що помазує гріховні рани тих, що каються					+					
1189	спасіння тих, хто до дна пекла зійшов				+						
1190	сповнення всіх благих бажань			+							
1191	стамна золота, в якій манна спасительна приготувалась, плоть і кров Божественного Агнця					+					
1192	стамна пресвята, в якій знаходиться для жадаючих правди хліб життя вічного			+				+			
1193	старанна Заступниця наша, що повсякчас допомагає нам у морі загибельних бід і скорбот					+					
1194	Старого й Нового Завіту печать		+								
1195	Стіна дівам і ченцям, Богоневіста Діва					+					
1196	Стіна дівственним і чернечим соборам					+					

1197	стіна і покров, що не уникає нашого прибігання		+								
1198	стіна і покров, що не ховається від нашого наближення			+							
1199	Стіна країні нашій, містам охорона і слава, православному воїнству на ворогів зміцнення					+					
1200	Стіна незборима і заступництво кріпке, Богородиця Діва, всім, хто з молитвою до Тебе звертається				+						
1201	Стіна нерушима істинної віри			+							
1202	стовп вогненний, бо навчає тих, що знаходяться у темряві			+							
1203	стовп вогненний, що в імлі гріховній всім нам шлях спасіння показує							+			
1204	стовп вогненний, що направляє перебуваючих у темряві			+							
1205	стовп вогненний, що підносить до вищого життя людство							+			
1206	стовп вогненний, що світить тим, хто перебуває у темряві							+			
1207	стовп вогняний, що веде обраних до небесної спадщини					+					
1208	стовп вогняний, що серед мороку гріха всім нам путь спасіння показує			+							
1209	стовп вогненний, що темряву гріха розганяє		+								
1210	стовп із хмари, що всіх нас від спокус і гріха покриває			+							
1211	стовп із хмари, що дорогу Христа показує		+								
1212	стовп і огорожа дівства					+					
1213	стовп непохитний Церкви Христової			+							
1214	стовп світлої хмарини, що від спокус світу всіх нас покриває							+			
1215	стовп хмарний, що від спокус і оман світу всіх нас покриває							+			

1216	стольного Києва Непорушна Стіна							+			
1217	стражденних і полонених швидка визволителька					+					
1218	супутниця, що до Бога приводить					+					
1219	сурма богонатхненна богоотця Давида		+								
1220	суща світові радість і примирення			+							
1221	сущих у бідах пристановище			+							
1222	сущих в бідах утішеная					+					
1223	сущих у гріхах розчулення					+					
1224	таємна веселість чистих дів і вдовиць							+			
1225	таємна радість чистих дів і вдовиць			+		+					
1226	таємний спокій і відрада рабів лагідних і страждаючих			+							
1227	таємний спокій і розрада рабів лагідних і стражденних							+			
1228	таємних серед світу цього рабів Божих таємне напоумлення			+							
1229	темних сил пекельних всегрізне устрашіння							+			
1230	таємних у світі рабів Божих таємне врозумлення							+			
1231	таїнство, всіляко пророками проречене		+								
1232	Тайна, що тайни усі перевищує	+									
1233	Та ж, що має перемогу над смертю			+							
1234	таїнство різноманітно пророками прообразоване			+							
1235	тихая пристань в морі житейському	+									
1236	Та, що від Ангелів вища							+			
1237	Та, що гріховні пристрасті наші всемогутнім повелінням приборкує			+							
1238	Та, що Джерело милосердя породила							+			
1239	Та, що Життєдавця Бога породила							+			
1240	Та, що Лікаря всіх людей породила							+			
1241	Та, що Лікаря породила							+			

1242	Та, що має владу непереможну							+			
1243	Та, що молиться за нас неустанно	+									
1244	Та, що народила життя всього світу					+					
1245	Та, що носила Ісуса мого й Бога Христа незбагненно Богородиця Марія							+			
1246	Та, що породила безстрасного Христа Бога нашого								+		
1247	Та, що породила Джерело Безсмертя									+	
1248	Та, що породила духмяні пахощі – Єдиного Царя							+			
1249	Та, що породила Світло істинне									+	
1250	Та, що Світло Невечірнє породила							+			
1251	Та, що шлях життя породила							+			
1252	тверда Заступниця і Помічниця				+						
1253	тверда і тепла Заступниця і Помічниця роду християнському					+					
1254	тверда надія народів і племен				+						
1255	Твердиня і опора людства							+			
1256	темних сил пекельних всегрізний страх			+							
1257	тепла наша молитвенниця до Бога					+					
1258	тим, хто подвизався у тверезості всесильна Покровителька				+						
1259	тим, хто подвизається, поміч і пристановище			+							
1260	тим, що в гіркій неволі, насолода					+					
1261	тихе заспокоєння благоговійних старців			+				+			
1262	тихе і добре пристановище					+					
1263	тихе пристановище від бур тим, хто плаває по житейському морю				+						
1264	тихе пристановище тим, що шукають спасіння			+		+					
1265	тихе пристановище тих, хто плаває по бурхливому житейському морю					+					

1266	тих, хто бореться з демонами блага наставниця			+							
1267	тих, хто бореться з плоттю цнотливістю, достойне вінчання			+							
1268	тих, хто бореться з плоттю цнотливістю, особливе вінчання			+							
1269	тих, хто бореться з пристрастями і підступами ворожими, постійна поборниця			+							
1270	тих, хто воює з плоттю цнотливістю, дивне вінчання					+					
1271	тих, хто гонить і кривдить, правосудна карателька					+					
1272	тих, хто до кінця перетерпів, перемог				+						
1273	тих, хто звертається до Тебе, благодатна охорона				+						
1274	тих, хто знемагає від відчаю і печалі, швидка утішителька			+							
1275	тих, хто кривдить, устрашіння				+						
1276	тих, хто має сумнів, добре утвердження			+							
1277	тих, хто подвизається в пості і безмовності, повсякчасна співбесіднице у бурі спокус швидка помічниця			+							
1278	тих, хто страждає від тяжкого гріха пияцтва, постійне лікування				+						
1279	тих, хто трудиться, поміч і укріплення				+						
1280	тих, хто шукає мовчання, співрозмовниця				+						
1281	тих, що борються з пристрастями і підступами ворожими постійна Споборниця							+			
1282	тих, що в бурі, пристановище				+						
1283	тих, що каються перед Господом Богом, кріпке заступництво					+					
1284	тих, що у відчаї єдина надія					+					
1285	тих, що у відчаї, спасіння					+					
1286	тіла, душі й духа Гармонія	+									
1287	трапеза, що носить повноту очищення			+							

1288	Трапеза, що пропонує нам Їжу Божественну	+									
1289	трапеза, що пропонує нам їжу святу				+						
1290	трудам преподобних просителька блаженного упокоєння		+								
1291	трудів преподобних молитовниця та блаженне їх упокоєння			+							
1292	тяжко страждаючих надприродне терпіння				+						
1293	убогих і нагих Одягнення	+									
1294	у вигнанні єдина народна Опора і Втіха							+			
1295	Угамування болів при родженні	+									
1296	у Господі нам упования на вічне життя		+								
1297	у житті наша радість небесна					+					
1298	умивальня, що омиває сумління							+			
1299	Унева Диво, Цариця преславная, Мати Всехвальная, Діва Всепітая, Нашого краю Надія і Радість, Зоря пресвітлая. Захист скривджених, Вбогих Заступниця, гнаних Прибіжище, Монахів кріпость, всіх Упованіє, Ран Ізцілителька, грішників Прощення	+									
1300	у нестачах споживa багата					+					
1301	упования наше і покров			+							
1302	у пробах життєвих Порадниця	+									
1303	усіх пір року благословення							+			
1304	у смерті єдина Відрада					+					
1305	у смертну годину помічниця					+					
1306	у стражданнях і пробах Потіха	+									
1307	утамування всемогутнє праведного гніву Божого, що чекає на нас					+					
1308	Утвердження тих, що уповають на волю Господнюю	+									
1309	Утіхо всіх, люто страждаючих	+									
1310	утіха наша у подорожуванні			+							

1311	утіха печальним, скорботним радість, покривдженим заступниця			+							
1312	утіха тих, хто страждає люто				+						
1313	Утішителька й Помічниця, жезл для старості							+			
1314	Утішителька у всякій скорботі					+					
1315	утруджених і обтяжених заступниця				+						
1316	учнів в науках Успішність	+									
1317	Харкова, Козельця і всього Сходу Оборона							+			
1318	хворим і скорботним лікувальниця				+						
1319	хворих і немічних всіх Оздоровлення	+									
1320	хворих і немічних Кріпость	+									
1321	хвороб душевних і тілесних зцілення				+						
1322	хвороб лікування швидке і безкорисливе					+					
1323	херувимів і серафимів Цариця			+							
1324	Херувимів і Серафимів чесніша				+						
1325	херувимський престол Царя всемогутнього	+									
1326	хмара, що невинних від гріха покриває				+						
1327	Хмара, що невинних від зла покриває	+									
1328	храм одухотворений, що всіх нас освітлює					+					
1329	храм, світліший за Сіон					+					
1330	Хранителька ревних у чистоті					+					
1331	християн відрада і втіха			+							
1332	християн єдина надійна помічниця								+		
1333	Цариця Богородиця, Заступниця за багатогранний рід християнський				+						
1334	Цариця Всехвальна, Мати Божа всеблага				+						
1335	Цариця Всехвальна, Мати Божа Всемилосердна							+			
1336	Цариця і Владичиця неба і землі					+					

1337	Цариця і Владичиця, швидка помічниця і Заступниця всім, хто прибігає до Тебе, і надійне пристановище грішників, що каються							+			
1338	Царице моя преблага, надія моя Богородиця, захист сиріт, іноземців пристановище, засмучених радість, скривджених покровителька		+								
1339	Цариця моя Преблага, надія моя Пресвята Богородиця, пристановище сиріт і подорожніх заступниця, скорботних радість, покривджених покровителька			+							
1340	Цариця моя преблагая і поспішна Заступниця							+			
1341	Цариця моя Преблагая, Надія моя, Богородиця, пристановище сиріт і подорожніх заступниця, скорботних Радість і скривджених Покровительниця							+			
1342	Цариця моя Преблагая, Надія моя Пресвятая, Споручниця грішних							+			
1343	Цариця неба і землі				+	+					
1344	Цариця неба і землі, що врата райські нам відкриває					+					
1345	Цариця Небес і землі					+					
1346	Цариця неба і землі, надія зневірених, помічниця немічних, і заступниця за всіх грішних							+			
1347	Цариця неба й землі, що прийшла колись у влахернську церкву		+								
1348	Цариця Небесна, двері покаяння і джерело вічності					+					
1349	Цариця Небесна, Мати Бога і Господа небес і землі		+								
1350	Цариця херувимів та серафимів		+								
1351	Цариця християн і в Бозі надія Царства Небесного		+								
1352	Цариця християн і після Бога надія на Небесне Царство			+							

1353	Цариця, що від землі до неба сходить		+								
1354	Цариця, що носила над усіма царюючого		+								
1355	царів доброта і держава			+							
1356	Царська Колісниця, смиренням запряжена	+									
1357	Царський Престол, навіки утверджений	+									
1358	царський престол, тисячею ангелів і архангелів оточений		+								
1359	царський скіпетр у правиці Христовій			+							
360	царюючих згідно волі Божої Цариця Богородиця		+								
1361	цвіт нев'янучий, Єдина, що проростила яблуко благопахнуче							+			
1362	Церкви Христової найкращий діамант			+							
1363	цілителька наша у хворобах тілесних					+					
1364	цілюще Джерело Життя вічного	+									
1365	чаша, від якої ми приймаємо радість нашого спасіння				+						
1366	чаша життя і безсмертя					+					
1367	чаша життя і безсмертя, що до врат вічного життя нас приводить				+						
1368	чаша золота, що Христа – небесну майну – носить					+					
1369	чаша небесна божественних дарувань				+						
1370	чаша, що вірних кров'ю непорочного Агнця напоює		+								
1371	чаша, що подає радість			+							
1372	Чаша, що з Христом нас об'єднує	+									
1373	чаша, що з Христом поєднує				+						
1374	чаша, що черпає нам радість із джерела безсмертя				+	+					
1375	чаша, що черпає радість							+			
1376	чаша, якою ми всі радість і спасіння приймаємо					+					
1377	чаша, якою радість і спасіння приймаємо					+					
1378	ченців благоскорботних подателька вічного радування			+							

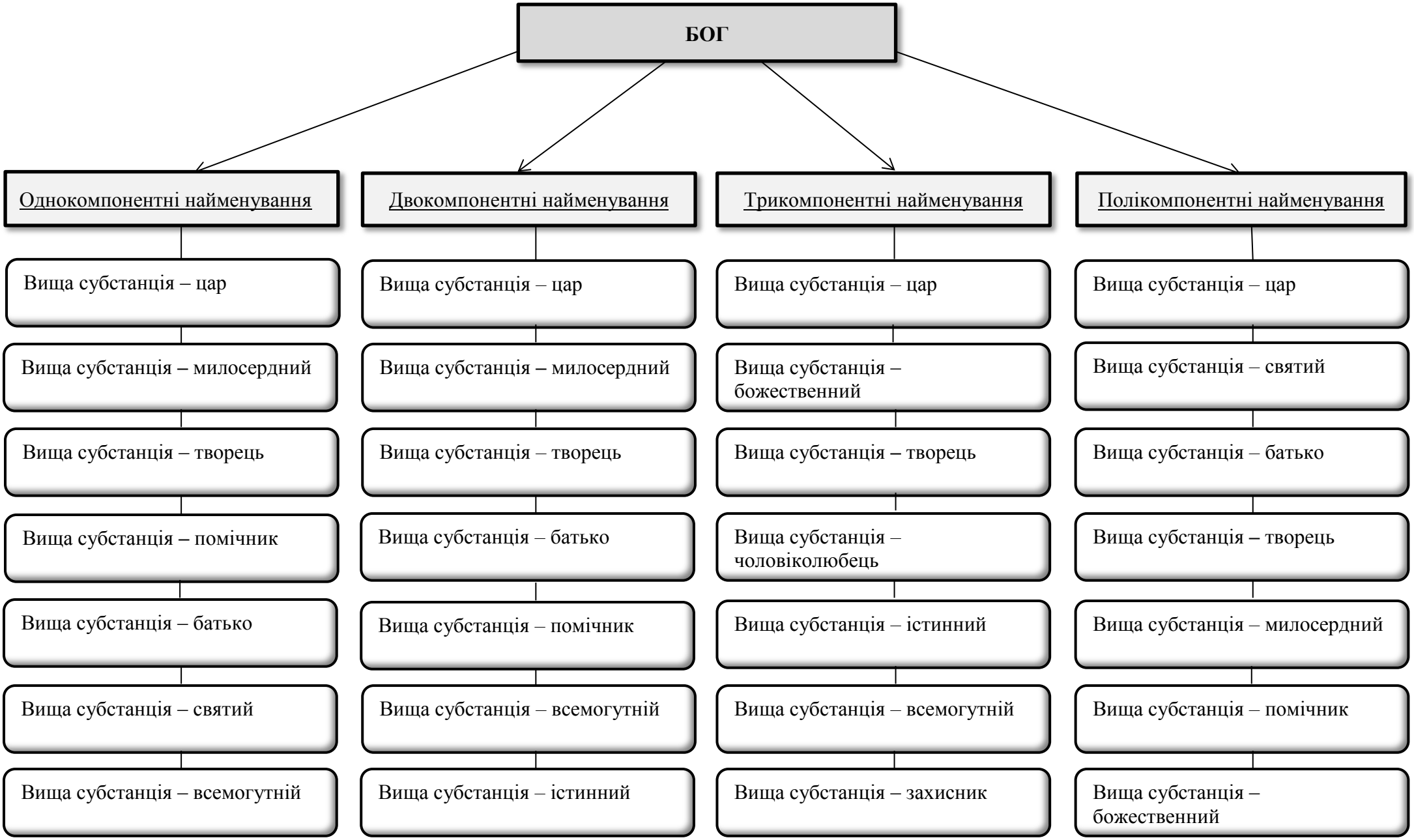
1379	ченців і черниць благоскорботних провідниця до нагород небесних					+					
1380	ченців почаївських повсякчасне радування			+							
1381	ченців провідниця у дівстві богоугодному					+					
1382	червленица, що кров'ю Своєю омочила Божественну багряницю для Царя Сил							+			
1383	чернецтва Богомільного світлая Радість	+									
1384	Чернігова й Охтирки нездоланная Опора							+			
1385	Чертог Слова нескверний, причина обоження всіх							+			
1386	чесна похвала ієреїв боголюбивих			+							
1387	чесна похвала священиків благоговійних							+			
1388	чесний вінець царів благочестивих							+			
1389	Чесніша від Горніх Воїнств, Діва Пречиста Богородиця							+			
1390	чесніша від усіх ангелів				+						
1391	Чесніша від Херувимів і від Серафимів славнішая	+									
1392	Чесніша від Херувимів і незрівнянно славніша від Серафимів, що без істління Бога Слово породила, дійсна Богородиця							+			
1393	Чесніша від херувимів і незрівнянно славніша від серафимів, що без істління Бога Слово породила, суща Богородиця									+	
1394	чесніша від херувимів і славніша без порівняння від серафимів, Владичиця і Матір Визволителя нашого, що Різдвом Своїм принесла радість всьому світу, потім мала велику скорботу, бачачи, як Сина улюбленого віддають на глумління, побиття і смерть					+					
1395	чесніша від херувимів і славніша незрівнянно від серафимів					+					

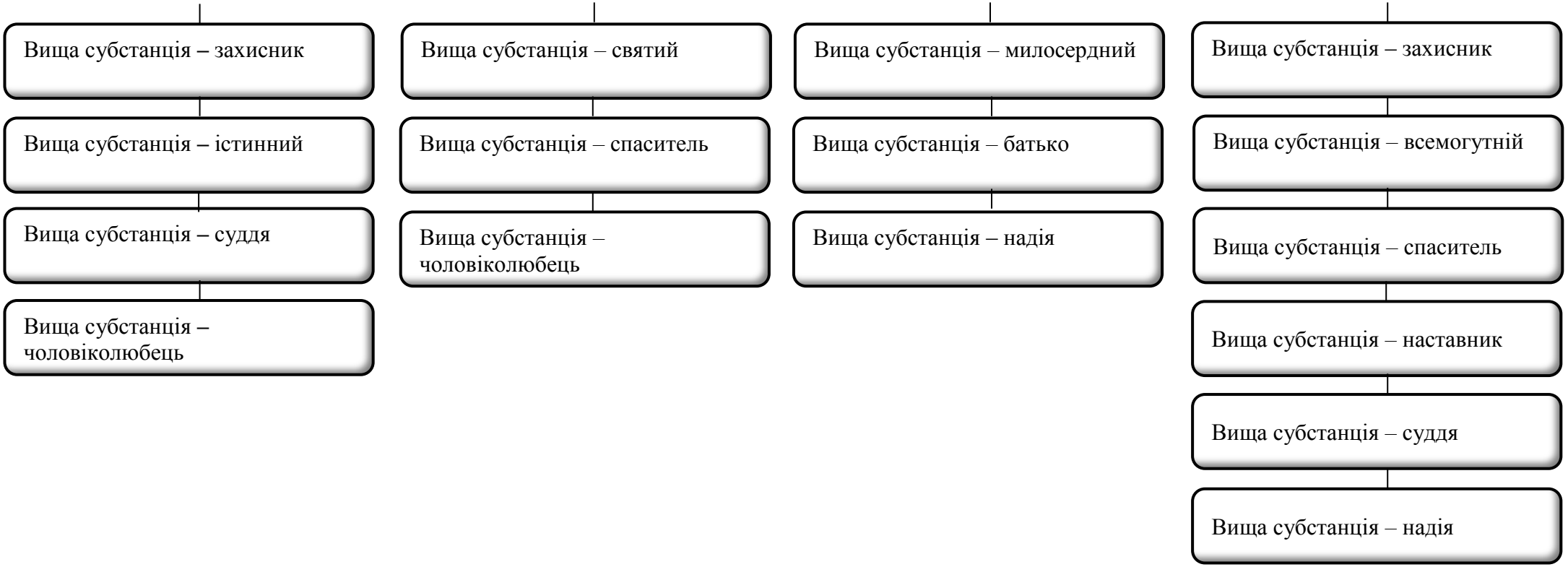
1396	чесніша за все творіння вселенної				+						
1397	чину священного богокрасна риза		+								
1398	чиста, за небеса чистіша				+						
1399	чиста і непорочна Діва, що Бога без сімені породила								+		
1400	чиста і непорочна Мати-Діва								+		
1401	чиста, непорочна і безневісна Мати і Діва					+					
1402	Чиста і Непорочная, світу Заступниця							+			
1403	Чистая, від неба самого чистішая	+									
1404	Чистая Діва і Славна, Ангелів слава							+			
1405	Чистая, оспівана в Лаврі Почаєвській	+									
1406	Чистая, у наднебесся вознесена	+									
1407	чистая, що відкрила Едем замкнутий							+			
1408	чистіша за сонячне світло					+					
1409	чистоти і цнотливості невидима охоронителька					+					
1410	чистоти і цнотливості сосуд обраний					+					
1411	чудо Жидачева й Грушева	+									
1412	шанування святих ікон освячення					+					
1413	швидка в бідах і печалях утішителька				+						
1414	швидка на допомогу тим, що призивають Тебе			+							
1415	швидка Помічниця тих, хто старанно до Тебе вдається				+						
1416	швидка Утішителька скорботних душ					+					
1417	щит вранці і вночі					+					
1418	щит непереможний і стіна незборима				+						
1419	щит непереможний, стіна нездолання					+					
1420	щит, що огорожує від ворожнечі і неспокою				+						
1421	юних від заблуджень виправлення					+					
1422	юних наставниця у цнотливості				+						
1423	юних охорона від погибельних шляхів					+					

1424	юних страждальців всіх Матінка	+									
1425	юності блага охоронителька і наставниця					+					
1426	явних благочестя подвижників явна опора							+			
1427	явних подвижників благочестя явне укріплення			+							
1428	ясний Світильник Сонця духовного	+									

Додаток Г.1.

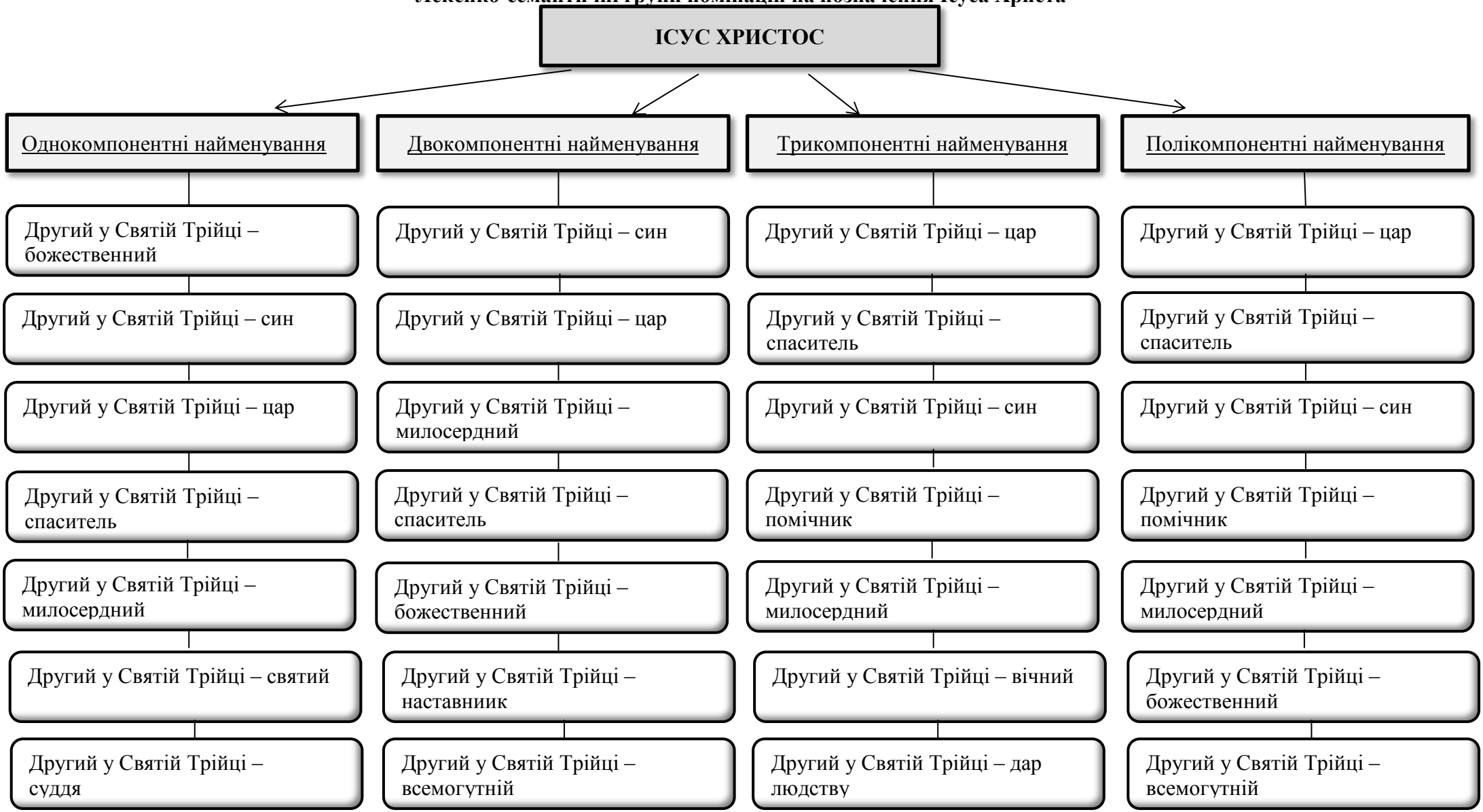
Лексико-семантичні групи номінацій на позначення Бога

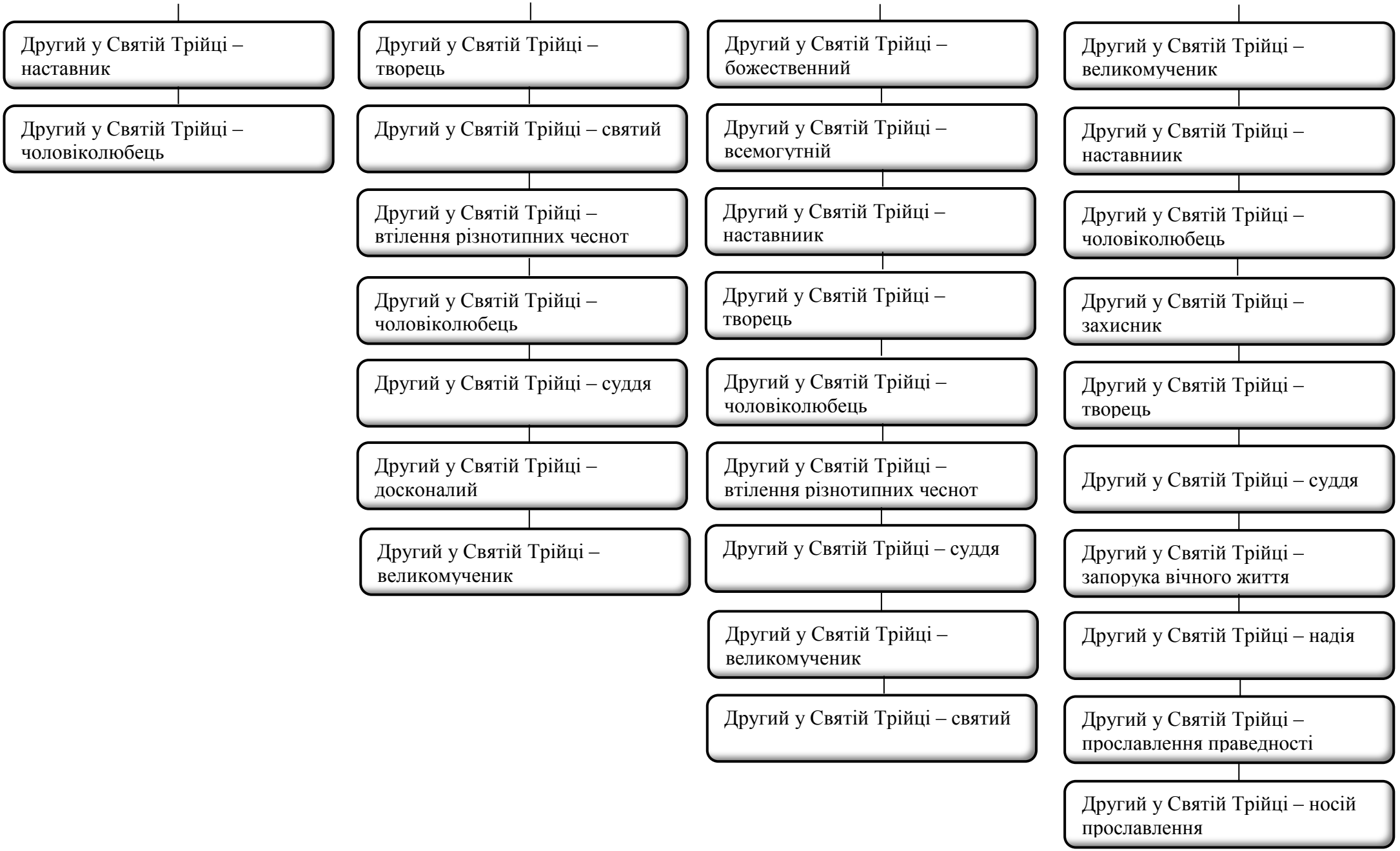

Вища субстанція – захисник
Вища субстанція – істинний
Вища субстанція – суддя
Вища субстанція – чоловіколюбець
Вища субстанція – святий
Вища субстанція – спаситель
Вища субстанція – чоловіколюбець
Вища субстанція – милосердний
Вища субстанція – батько
Вища субстанція – надія
Вища субстанція – захисник
Вища субстанція – всемогутній
Вища субстанція – спаситель
Вища субстанція – наставник
Вища субстанція – суддя
Вища субстанція – надія

Додаток Г.2.

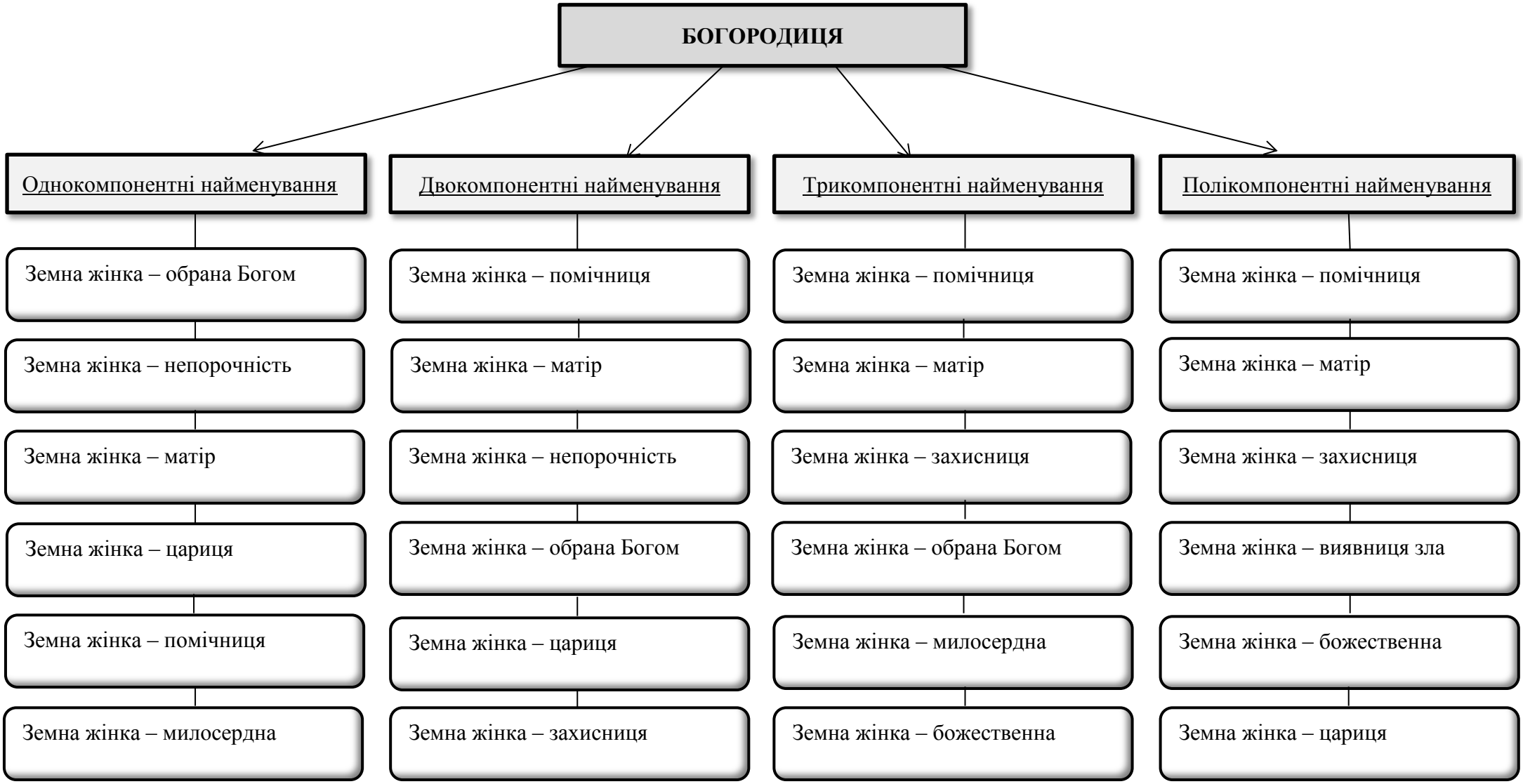
Лексико-семантичні групи номінацій на позначення Ісуса Христа

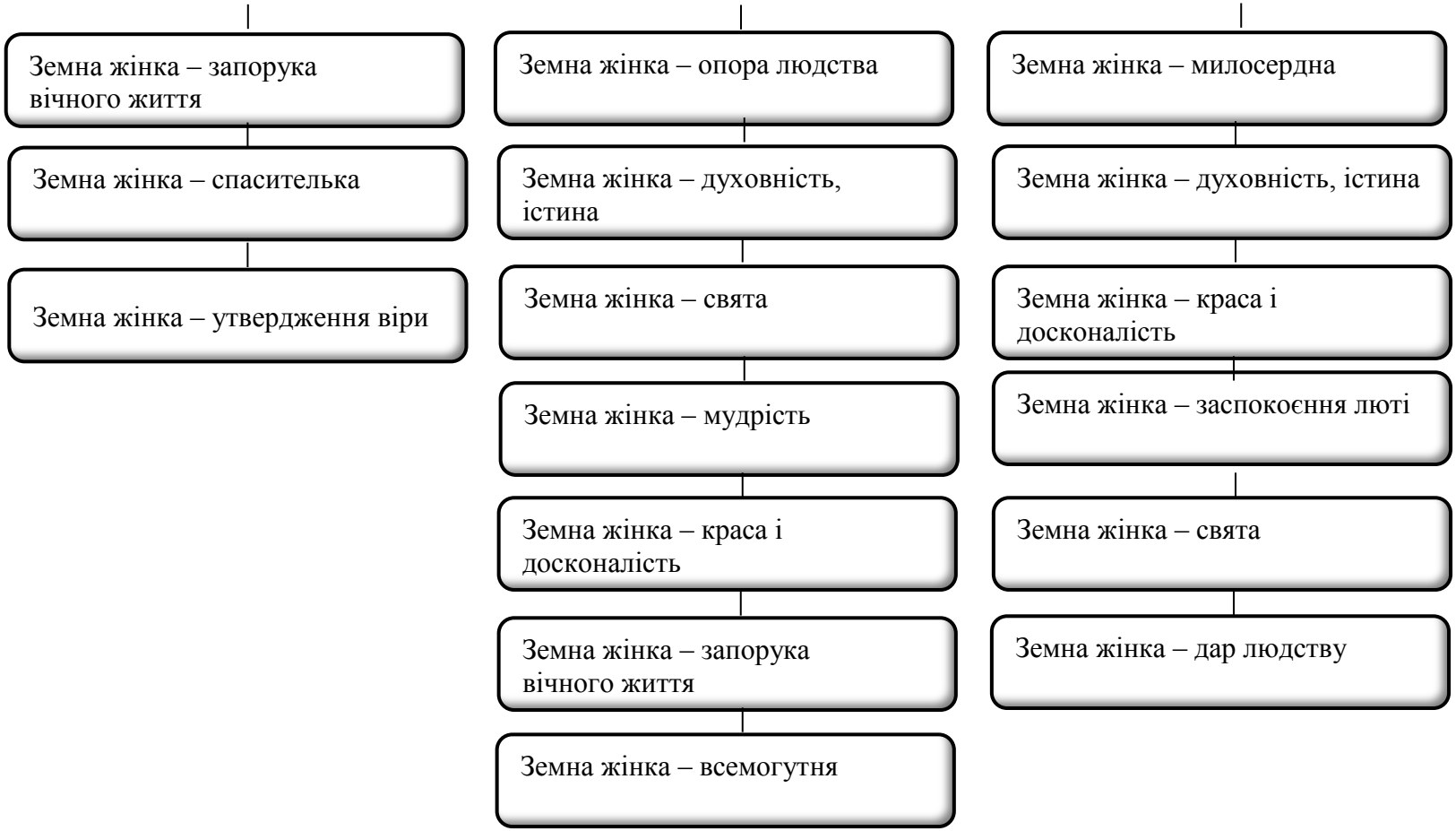

Другий у Святій Трійці – наставник
Другий у Святій Трійці – чоловіколюбець
Другий у Святій Трійці – творець
Другий у Святій Трійці – святий
Другий у Святій Трійці – втілення різнотипних чеснот
Другий у Святій Трійці – чоловіколюбець
Другий у Святій Трійці – суддя
Другий у Святій Трійці – досконалий
Другий у Святій Трійці – великомученик
Другий у Святій Трійці – божественний
Другий у Святій Трійці – всемогутній
Другий у Святій Трійці – наставниик
Другий у Святій Трійці – творець
Другий у Святій Трійці – чоловіколюбець
Другий у Святій Трійці – втілення різнотипних чеснот
Другий у Святій Трійці – суддя
Другий у Святій Трійці – великомученик
Другий у Святій Трійці – святий
Другий у Святій Трійці – великомученик
Другий у Святій Трійці – наставниик
Другий у Святій Трійці – чоловіколюбець
Другий у Святій Трійці – захисник
Другий у Святій Трійці – творець
Другий у Святій Трійці – суддя
Другий у Святій Трійці – запорука вічного життя
Другий у Святій Трійці – надія
Другий у Святій Трійці – прославлення праведності
Другий у Святій Трійці – носій прославлення

Додаток Г.3.

Лексико-семантичні групи номінацій на позначення Богородиці

Земна жінка – спасителька
Земна жінка – всемогутня
Земна жінка – носій прославлення
Земна жінка – свята
Земна жінка – милосердна
Земна жінка – прославлення праведності
Земна жінка – цілителька
Земна жінка – свята
Земна жінка – наставниця
Земна жінка – краса і досконалість
Земна жінка – виявниця зла
Земна жінка – всемогутня
Земна жінка – носій прославлення
Земна жінка – надія
Земна жінка – виявниця зла
Земна жінка – спасителька
Земна жінка – прославлення праведності
Земна жінка – надія
Земна жінка – утвердження віри
Земна жінка – наставниця
Земна жінка – цариця
Земна жінка – непорочність
Земна жінка – цілителька
Земна жінка – носій прославлення
Земна жінка – обрана Богом
Земна жінка – непорочність
Земна жінка – прославлення праведності
Земна жінка – спасителька
Земна жінка – наставниця
Земна жінка – надія
Земна жінка – запорука вічного життя
Земна жінка – цілителька
Земна жінка – всемогутня
Земна жінка – носій прославлення

Земна жінка – запорука вічного життя
Земна жінка – спасителька
Земна жінка – утвердження віри
Земна жінка – опора людства
Земна жінка – духовність, істина
Земна жінка – свята
Земна жінка – мудрість
Земна жінка – краса і досконаліть
Земна жінка – запорука вічного життя
Земна жінка – всемогутня
Земна жінка – милосердна
Земна жінка – духовність, істина
Земна жінка – краса і досконаліть
Земна жінка – заспокоєння люті
Земна жінка – свята
Земна жінка – дар людству